

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL VATANDAŞLIK VE
DİJİTAL OKURYAZARLIK BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK
BİR EYLEM ARAŞTIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUKİYE GÜLMEZ

DANIŞMAN
DR. ÖĞRT. ÜYESİ AYŞEGÜL KIRTEL

HAZİRAN 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL VATANDAŞLIK VE
DİJİTAL OKURYAZARLIK BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK
BİR EYLEM ARAŞTIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
RUKİYE GÜLMEZ

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜY. AYŞEGÜL KIRTEL

HAZİRAN 2024

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Rukiye GÜLMEZ

ÖN SÖZ

Sosyal bilgiler dersi kapsamında dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık becerilerinin geliştirilmesi için ortaokul öğrencileriyle yürütülen bu araştırmanın sosyal bilgiler eğitim ve öğretim süreçlerine katkı sağlaması hedeflenmiştir. Çalışma sürecinde tercih edilen yöntem, planlama ve ulaşılan sonuçların sosyal bilgiler eğitimcilerine ve ilgili alan yazına katkı sağlaması temennisi ile;

Araştırmamı yürütebilmek için gerekli olan bilgi ve yeterliliği kazandıran tüm hocalarıma ve araştırma sürecinde desteklerini sunan danışmanım Dr. Öğrt. Üyesi Ayşegül KIRTEL'e ve kıymetli jüri üyeleri Prof. Dr. Sevgi ÇOŞKUN KESKİN, Dr. Öğr. Üyesi Deniz YÜCEER'e önerileri ve katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Tez sürecim boyunca yanımda olarak beni cesaretlendiren ve eleştirileri ile beni motive eden arkadaşlarıma, maddi manevi her türlü konuda yanımda olan ve desteklerini her zaman hissettiğim aileme, ablalarım Merve BAYRAK ve Hanife KANDEMİR'e canı gönülden teşekkür ederim. Tez çalışmam boyunca birlikte eğlenip, öğrendiğimiz canım sınıfıma teşekkür ederim.

Son olarak bana pes etmemenin ve çalışmanın önemini öğreten canım Babam Halil GÜLMEZ'e ve bana hep inanan ilk öğretmenim canım annem Tülay GÜLMEZ'e teşekkür ederim.

Bu çalışma bu günlere şahit olamasa da verdiği sözü tutan bir kızın annesine hediyesidir.

ÖZET

ORTAOKUL 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTAL VATANDAŞLIK VE DİJİTAL OKURYAZARLIK BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK BİR EYLEM ARAŞTIRMASI

Rukiye GÜLMEZ, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğrt. Üyesi Ayşegül KIRTEL

Sakarya Üniversitesi, 2024.

Dijital vatandaşlık internette doğru ve bilinçli eylemlerde bulunmayı ve bu eylemlerin hak ve sorumluluklara, etik kurallara uygun olmasını ve teknoloji aracılığı ile katılım ve üretim faaliyetlerinin gösterilmesini kapsamaktadır. Dijital okuryazarlık ise kişinin teknolojiyi eleştirel bakış açısıyla birçok alanda etkin kullanmasına dayanmaktadır. Dijital vatandaşlık, teknolojinin imkânlarını amacına uygun kullanarak fayda sağlamayı esas alırken dijital vatandaşlığın alt boyutu olan dijital okuryazarlık teknolojiyi kullanma becerileri ile ilgilenir.

Bu araştırma; ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık becerilerinin incelenmesini ve etkinliklerin uygulanarak öğrencilerin beceri gelişimi hakkında bilgi elde edilmesini amaçlamaktadır. Bu alandaki yapılan çalışmalara ve araştırmacılara yeni bir bakış açısı sunmayı da hedeflemektedir. Araştırma nitel araştırma desenlerinden eylem araştırması ile gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla; 7.sınıf düzeyinde bir 26 öğrenci ile çalışma yürütülmüştür. Araştırma amaçlı örnekleme durumundan ölçüt örnekleme tercih edilmiştir. Öğretim programı kazanımları, öğrencilerin teknoloji kullanımları ve sosyal bilgiler dersinin okutulduğu son sınıf olması nedeniyle 7. sınıf tercih edilmiştir. Araştırma da veri toplama sürecinde, öğrencilerin aktif katılım gösterdiği uygulamalar video kamera ile kaydedilmiştir. Ders süreçlerinin tümü ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Ekinlikler esnasındaki ürünler fotoğraf çekimi ile somutlaştırılmıştır. Ardından elde edilen veriler yazıya aktarılarak içerik analizine tabii tutulmuştur. Araştırmada uygulanan etkinlikler sonucunda öğrencilerin dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık becerilerinin geliştiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, Dijital vatandaşlık, Dijital okuryazarlık

ABSTRACT

AN ACTION RESEARCH ON THE DEVELOPMENT OF DIGITAL CITIZENSHIP AND DIGITAL LITERACY SKILLS OF 7TH GRADE MIDDLE SCHOOL STUDENTS

Rukiye GÜLMEZ, Master Thesis

Advisor: Dr. Lecturer. Prof. Dr. Ayşegül KIRTEL

Sakarya University, 2024.

Digital citizenship includes taking correct and conscious actions on the internet and ensuring that these actions are in accordance with rights and responsibilities, ethical rules, and demonstrating participation and production activities through technology. Digital literacy is based on using technology effectively in many areas with a critical perspective. While digital citizenship is based on benefiting by using the opportunities of technology in accordance with its purpose, digital literacy, which is a sub-dimension of digital citizenship, deals with the skills of using technology.

This study aims to examine the digital literacy and digital citizenship skills of 7th grade middle school students and to obtain information about students' skill development by implementing activities. It also aims to offer a new perspective to the studies and researchers in this field. The research was conducted with action research, one of the qualitative research designs. For this purpose, the study was conducted with 26 students at the 7th grade level. Criterion sampling was preferred from purposeful sampling. The 7th grade was preferred because of the gains of the curriculum, students' use of technology and the last grade in which the social studies course is taught. In the data collection process, the applications in which students actively participated were recorded with a video camera. All lesson processes were recorded with a voice recorder. The products during the activities were concretized by taking photographs. Then, the data obtained were transcribed and subjected to content analysis. As a result of the activities implemented in the research, it was observed that students' digital literacy and digital citizenship skills improved.

Keywords: Social studies, Digital citizenship, Digital literacy

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç	4
1.3. Önem	4
1.4. Sınırlılıklar	5
1.5. Tanımlar ve Kısaltmalar	6
BÖLÜM II.....	7
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1. Dijital Vatandaşlık	7
2.1.1. Dijital Vatandaş Özellikleri	9
2.1.2. Dijital Vatandaşlık Alt Boyutları	12
2.2. Dijital Okuryazarlık.....	13
2.2.1. Dijital Okuryazarlığın Alt Disiplinleri	15
2.2.2. Dijital Okuryazarlık Modelleri	16
2.2.3. Dijital Okuryazarlık Yeterlilik Çerçevesi.....	17
2.3. Dijital Okuryazarlık ve Dijital Vatandaşlık.....	20
2.4. Dijital Vatandaşlık ve Dijital Okuryazarlık Eğitimi	21
2.5. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Dijital Okuryazarlık ve Dijital Vatandaşlık	25

2.6. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	31
2.7. Dünya’da Yapılan Çalışmalar	36
BÖLÜM II.....	39
YÖNTEM.....	39
3.1. Araştırma Modeli	39
3.1.1. Eylem Araştırması.....	39
3.2. Çalışma Grubu ve Ortamı.....	45
3.3. Verilerin Toplanması.....	46
3.4. Veri Toplama Araçları.....	47
3.4.1. Görüşme.....	48
3.4.2. Doküman Toplama, Fotoğraf/Video/Ses Kayıtları ve İnceleme.....	48
3.4.3. Öğrenci Çalışmaları.....	48
3.5. Verilerin İşlenmesi	49
3.6. Verilerin Analizi	49
3.7. Geçerlik ve Güvenirlik	50
3.8. Karşılaşılan Güçlükler	50
BÖLÜM III.....	52
BULGULAR	52
4.1. Dijital Vatandaşlık ve Dijital Okuryazarlık Beceri Durumlarına Dair Bulgular	52
4.1.1. Güvenli kullanım.....	52
4.1.2. Bilinçli kullanım.....	56
4.1.3. Etkin kullanım.....	63
4.1.4. Etik kullanım.....	69
4.3. Etkinliklerin Beceri Durumlarına Etkisine Dair Bulgular	77
4.3.1. Çevrim İçi Kimliklerle Dedektif Kişilikler.....	77
4.3.2. Dijital Yerliler İle Dijital Göçmenler	92

4.3.3. Bakkaldan Markete	104
4.3.4. Dijital Esnaf	117
4.3.5. Tahmin Et- Araştır- Bul.....	126
4.3.6. Çevrim İçi Etkinlikler.....	134
4.4. Öğrenci Görüşlerine Dair Bulgular	139
4.5. Beceri Gelişimine Dair Bulgular	147
BÖLÜM IV	151
SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	151
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	151
5.1.1. Dijital Vatandaşlık ve Dijital Okuryazarlık Durumlarına Dair Sonuçlar	151
5.1.2. Etkinliklerin Beceri Durumlarına Etkisine Ait Sonuçlar.....	152
5.1.3. Öğrenci Görüşlerine Ait Sonuçlar.....	154
5.1.4. Beceri Gelişimine Ait Sonuçlar	155
5.2. Tartışma	156
5.3. Öneriler.....	162
5.3.1. Uygulamaya Dair Öneriler	162
5.3.2. Diğer Araştırmalar için Öneriler	163
5.3.3. MEB için Öneriler.....	163
KAYNAKÇA	164
EKLER	183

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Yetkinliklerin Kavramsal İlişkilendirilmesi	26
Tablo 2. 2018 Öğretim Programında Dijital Vatandaşlık ve Dijital Okuryazarlıkla İlişkili Kazanımlar	27
Tablo 3. 2024 Öğretim Programında Dijital Vatandaşlık ve Dijital Okuryazarlıkla İlişkili Kazanımlar	27
Tablo 4. Etkinliklerle İlişkilendirilen Kazanım ve Alt Boyutlar	44
Tablo 5. Uygulama Etkinlikleri	46
Tablo 6. Öğrencilerin Demografik Bilgileri.....	46
Tablo 7. Araştırma Sorularına Göre Veri Toplama Araçlar.....	48
Tablo 8. Alınan Güvenlik Önlemleri	52
Tablo 9. Dijital Ortamda Kurulan Arkadaşlıklar	54
Tablo 10. Dijital Uygulamaları Kullanırken Belirlemen Kuralları.....	56
Tablo 11. Öğrencilerin Kullandıkları Dijital Uygulamalar	57
Tablo 12. Sanal Ve Gerçek Kişilik Arasındaki Bağ	58
Tablo 13. Farklı Alanlarda Kullanılan Dijital Uygulamalar	60
Tablo 14. Sosyal Medya Paylaşımları.....	61
Tablo 15. Etkin Kullanım İle İlgili Sorulan Soruların Cevapları	63
Tablo 16. Sanal Alışveriş Kullanımı.....	67
Tablo 17. Dijital Ortamda Ulaşılan Bilginin Doğruluğu Hakkında Araştırma Yapma	69
Tablo 18. Dijital Ortamda Çevre ile İçerik Paylaşımı	70
Tablo 19. Dijital Medyada Paylaşım	71
Tablo 20. İhtiyaç Analizi Sonucunda Tespit Edilen Durum	75
Tablo 21. Çevrim İçi Kimliklerle Dedektif Kişilikler Etkinliğinin İçeriği	78
Tablo 22. Dijital Ayak İzi Etkinliği Öğrenci Cevapları.....	78
Tablo 23. Örnek Olay Çalışmasındaki Doğru Davranışlara Yönelik Öğrenci Cevapları	81
Tablo 24. Örnek Olay Çalışmasındaki Yanlış Davranışlara Yönelik Öğrenci Cevapları....	83

Tablo 25. Örnek Olay Çalışmasında Günlük Hayatta Dikkat Edilip Edilmediğine Yönelik Öğrenci Cevapları	84
Tablo 26. Örnek Olay Çalışmasında Sosyal Medya Paylaşımları ve Alışverişlere Yönelik Öğrenci Cevapları	86
Tablo 27. Örnek Olay Çalışmasında Güvenlik Önlemlerine Yönelik Öğrenci Cevapları...	88
Tablo 28. Dijital Yerliler ile Dijital Göçmenler Etkinliğinin İçeriği	92
Tablo 29. Ben Dijital Okuryazarım Etkinliği Öğrenci Cevapları.....	97
Tablo 30. Bakkaldan Markete Etkinliğinin İçeriği	104
Tablo 31. Metafor Çalışması Öğrenci Cevapları.....	112
Tablo 32. Dijital Esnaf Etkinliğinin İçeriği.....	117
Tablo 33. Tahmin Et- Araştır- Bul Etkinliğinin İçeriği	126
Tablo 34. Kavram Tablosu Etkinliğine Yönelik Öğrenci Cevapları	127
Tablo 35. Dijital Dünyada Güvenlik Görevlisi Olmak Etkinliğine Yönelik Öğrenci Cevapları	132
Tablo 36. Uygulama Sonucunda Elde Edilen Bulgular	135
Tablo 37. Son Görüşmelere Yönelik Sorular	139
Tablo 38. İhtiyaç Analizi ve Son Görüşme Bulgularının Karşılaştırılması	148

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dijital Vatandaşın Özellikleri	10
Şekil 2. Dijital Vatandaşın Özellikleri	12
Şekil 3. Dijital Okuryazarlık Yeterlilik Çerçevesi.....	18
Şekil 4. Dijital Vatandaşlığın Temel Edindiği İlkeler	20
Şekil 5. Avrupa Konseyi Dijital Yeterlilik Geliştirme Modeli.....	23
Şekil 6. Eylem Araştırması Döngüsel Yapısı.....	41
Şekil 7. Araştırma Aşamaları	42
Şekil 8. Eylem Planı Şeması.....	43
Şekil 9. Veri Toplama Araçları.....	47
Şekil 10. Karikatür Çalışması Örnek Görseller	104
Şekil 11. Metafor Çalışması Örnek Görseller	111

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1. Grup Bire Ait Drama Çalışması	93
Fotoğraf 2. Grup İkiye Ait Drama Çalışması	94
Fotoğraf 3. Grup Üçe Ait Drama Çalışması.....	95
Fotoğraf 4. Grup Dörde Ait Drama Çalışması	95
Fotoğraf 5. Grup Bire Ait Karikatür Çalışması	105
Fotoğraf 6. Grup İkiye Ait Karikatür Çalışması.....	106
Fotoğraf 7. Grup Üçe Ait Karikatür Çalışması.....	107
Fotoğraf 8. Grup Dörde Ait Karikatür Çalışması	108
Fotoğraf 9. Grup Beşe Ait Karikatür Çalışması	109
Fotoğraf 10. Grup Altı Ait Karikatür Çalışması.....	110
Fotoğraf 11. Grup Bire Ait Öykü Çalışması	118
Fotoğraf 12. Grup İkiye Ait Öykü Çalışması	119
Fotoğraf 13. Grup Üçe Ait Öykü Çalışması.....	120
Fotoğraf 14. Grup Dörde Ait Öykü Çalışması	121
Fotoğraf 15. Grup Beşe Ait Öykü Çalışması	122
Fotoğraf 16. Grup Bire Ait Broşür Çalışması	123
Fotoğraf 17. Grup İkiye Ait Broşür Çalışması	124
Fotoğraf 18. Grup Üçe Ait Broşür Çalışması.....	124
Fotoğraf 19. Grup Dörde Ait Broşür Çalışması	125
Fotoğraf 20. Grup Beşe Ait Broşür Çalışması.....	125

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Teknoloji ve dijitalleşme hayatımızın her alanında yeni değişimler meydana getirmiştir. Her yaştan insanın etkileşim içinde olduğu teknoloji günümüzde yaşamın merkezi haline gelmiş ve gündelik hayatta akıllı telefonlar ve bilgisayarlar aracılığıyla farklı alanlarda teknoloji kullanılmaya başlanmıştır. Merak edilen bir bilgi veya ödev, proje gibi çalışmalar için arama motorları, video içerik uygulamaları, web siteleri ilk başvurulanan dijital araçlardır. Bununla birlikte alışveriş yapabilmek için kullanılan uygulamalar günümüzde sağladığı kolaylık nedeniyle daha çok tercih edilmektedir. Sosyal medya ve e-posta uygulamaları kişilerin sosyal çevresi ve dünyadaki gündemi, insanları takip etmeyi ve iletişim kurmayı sağlamaktadır. Özel veya devlete ait web sitelerinde yapılan randevu, banka, şikâyet veya dilekçe, başvuru gibi işlemler günlük yaşamda insana kolaylık sağlamaktadır. Çevrimiçi veya çevrimdışı oynanan oyunlar özellikle gençler tarafından yeni eğlence ve sosyallik alanları olarak gündelik yaşamda yerini almıştır.

Teknolojinin gelişimi ve değişimi, toplumu, kurumları ve sosyal yaşantıyı etkilemiştir (Bozkurt vd., 2021). Bu etkinin bazıları da eğitim alanında kavram ve konuların içeriklerinin değişmesi veya yeni kavramların ortaya çıkması şeklinde olmuştur. Vatandaşlık kavramı, dijital vatandaşlık ile okuryazarlık kavramı ise dijital okuryazarlık ile farklı bir boyut kazanmıştır. İnsanların eskiden harf, kelime veya alfabe öğrenme ve okuyup yazması günümüzde teknoloji ve dijitali doğru okuma ve kullanmayı öğrenme olarak dönüşmüştür (İnal, 2020). Medya okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık ile ilgili eğitim programına eklenen yenilikler, oluşturulan dersler ve kurslar bu durumun bir göstergesidir. Okuryazarlık ve vatandaşlık kavramlarında meydana gelen bu değişiklik kendi kendine öğrenen, düşünen, sorgulayan bireyler yetiştirilmesi gerektiği düşündürmektedir. Dijital vatandaşlık ve okuryazarlık becerileri yalnızca teknolojik ürünlerde alınan birkaç güvenlik önlemi veya koruyucu programlar yüklemekten ibaret olduğu düşünülmemelidir. Bu beceriler internet ortamında ve sosyal medya uygulamalarında katılımcı olarak eleştirel bir tavır ve şüpheci bir yaklaşım geliştirerek var olan içeriklerin alt metinlerini ve amaçlarını okumak olarak algılanmalıdır.

Çocukların teknolojinin içinde büyümeleri ve bilgi çağında medya araçlarını kolaylıkla erişebilmeleri dijital yerliler olarak anılmalarına sebep olmuştur (Yıldırım ve Kurşun, 2020). Dijital yerliler, sanal ortamla uyum içinde ve kendine özgü dilleri olan, yeniliklere kolay adapte olan, sosyal medyayı iletişim aracı olarak kullanan, uzun metinler yerine grafik ve şemaları tercih eden, dijitali oyun oynamak ve ilgi alanları için kullanan bireylerdir (Şen, 2023). Dijital yerliler bu sebeple internet nesli, oyun nesli, yeni nesil veya siber çocuklar gibi isimlerle anılmaktadırlar. Bu özelliklere sahip olmaları bilgi iletişim teknolojilerini (BİT) kullanımı konusunda yeterli oldukları anlamına gelmemektedir. İnternet teknolojilerine kolay adapte olabilir ve hızlı öğrenebilirler. Fakat etik, etkin ve güvenilir kullanım için tam donanımlı olmayabilirler (Karabulut, 2015). Bu sebeple dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık kavramlarını bilmeleri ve dijital okuryazar bir vatandaşın internet ortamında güvenilir, doğru ve etik davranışlar sergilemesi ile ilgili destek almaları gerekmektedir. Dijital okuryazarlık becerilerine sahip ve internet ortamında bireysel ve toplumsal kurallara uyan ve haklarını bilen dijital bir vatandaşın varlığı kişilerin gündelik hayatlarını kolaylaştıracaktır. Bunun yanı sıra iş hayatında çoğu meslekte bu becerilere sahip bireyler tercih edilmektedir. Çünkü dijital okuryazarlık ve vatandaşlık becerilerine sahip bir kişi bilgi edinme, öğrenme, analiz yapabilme ve BİT kullanma becerilerine sahip olmaktadır. Bireylerin bu becerilere sahip olabilmesi için eğitim ortamında gereken destek sunulmalıdır. Okul dışı yaşantılarda teknoloji ile iç içe geçmiş hayat tarzı okul deneyimlerine de yansıtılmalıdır. Bu tutarlı zeminin oluşması öğrencilerin eğitim öğretim faaliyetlerine olan ilgilerini arttıracakı düşünülmektedir. Aynı zamanda teknolojinin sağladığı yeni öğrenme yollarının derse dâhil edilmesi beceri gelişimi yanında etkili bir öğretme- öğrenme süreci sağlayabilir. (Ecemmuslu, 2022) Dijital donanımlı öğretmen, donanımlı öğrenci demektir. Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirebilecek uygulamalar için sosyal bilgiler dersi kazanımlar açısından uygun bir zemindir. İlgili kavramların öğretimi ve uygulamalı çalışmalar sosyal bilgiler dersi içinde yapılabilir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programı belirtilen Türkiye Yeterlilik Çerçevesi (TYÇ) Avrupa yeterlilikler çerçevesi esas alınarak hazırlanan ve tüm eğitim kademelerinde bireylerde öğretilmesi istenen yeterliliklerin belirlemesi ve yol haritasının çizilmesidir. Türkiye Yeterlilik Çerçevesi (TYÇ) kapsamında yer alan “dijital yetkinlik” ve “öğrenmeyi öğrenme” dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık kavramları ile ilişkilendirilebilir (MEB, 2008, s.5). Aynı zaman da sosyal bilgiler dersi özel amaçlarında “*doğru ve güvenilir bilgiye ulaşılabilen, eleştirel düşünebilen ve bilgi ve iletişim teknolojileri doğru ve bilinçli*

kullanabilen, bilgiye ulaşmada bilimsel bilgiyi esas alan bireyler yetiştirmek” amaçlanmaktadır (MEB, 2008, s.8). Öğrenme alanlarından olan “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı ile öğrencilerin “Eleştirel ve yenilikçi düşünebilen, bilimsel bilgiyi bilim ve teknolojiideki gelişmelerde esas kaynak olarak kabul eden, bilim ve teknolojiide meydana gelen gelişim ve değişimlerin toplum üzerinde etkilerini kavrayabilen ve bilgiye ulaşmada teknolojik araçları kullanan bireyler” olması beklenmektedir (MEB, 2008, s.11). Diğer öğrenme alanlarında da dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık becerileri kazandırılabilir kazanımlar mevcuttur.

Teknolojinin birçok alanda yaygın kullanımı ve sosyal bilgiler dersi özel amaçları, öğrenme alanları ve kazandırılması istenen beceriler arasında yer alan dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık kavramları tüm bu gerekçelerle çalışılmaya değer görülmüştür. İlgili alan yazın incelendiğinde dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık kavramlarının ayrı olarak ele alındığı görülmüştür. Yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde öğretmenler, öğretmen adayları ve farklı kademelerde yer alan öğrencilerle çalışıldığı görülmüştür. Sosyal bilgiler dersinde birbiri ile ilişkili bu iki kavramın beraber ele alınması konu bütünselliği açısından önemli görülmektedir. Çünkü dijital vatandaş olan bir bireyin, dijital okuryazarlık becerisine sahip olması gerekmektedir. Her iki kavramın iç içe ve önemli olmasından kaynaklı olarak beraber ele alınmalıdır. Hazırlanan eylem planı ve uygulama sürecinde sadece bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanlarında yer alan kazanımlar değil; diğer öğrenme alanları kazanımlarından hareketle de uygulamalar tasarlanmıştır. Böylece sosyal bilgiler dersinde anlatılan birçok içerik ile bu kavramların ilişkilendirilebileceği ortaya konmaya çalışılmıştır. Tüm bu gerekçeler araştırmanın amacını ve ana çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu gerekçelere dayanarak araştırmanın temel problemi ortaokul 7. Sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık becerilerini etkinlikler aracılığıyla geliştirilmesi ve kazandırılmasıdır.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı; sosyal bilgilerde dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık becerisini etkinlikler aracılığıyla geliştirilmesi ve bu alanda yapılacak çalışmaları yürütecek araştırmacılara yeni bir bakış açısı sunmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki problemlere cevap aranacaktır.

1. 7. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık beceri durumları nasıldır?
 - A. Güvenli kullanım açısından nasıldır?
 - B. Bilinçli kullanım açısından nasıldır?
 - C. Etkin kullanım açısından nasıldır?
 - D. Etik kullanım açısından nasıldır?
2. 7. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık beceri durumlarını geliştirmek için hazırlanan etkinlikler öğrencilerin beceri durumlarını nasıl etkilemiştir?
 - A. 7. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık beceri durumlarını geliştirmek için hazırlanan etkinlikler sonrası öğrenci görüşleri nasıldır?
 - B. 7. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık beceri durumlarını geliştirmek için hazırlanan etkinlikler öğrencilerin hangi becerilerini geliştirmiştir?

1.3. Önem

Günümüzde teknolojinin günlük yaşantıda edindiği yer yadsınamaz büyüklüktedir. Bu büyüklük teknolojinin farklı alanlarda da kullanılmasından dolayıdır. Eğitim, sağlık, ticaret, hukuk, güvenlik bu alanlardan bazılarıdır. Teknoloji ile gündelik işlerin bu denli içe içe olması bireyin bu imkânları kullanımına da dikkat çekmektedir. Hayatı kolaylaştırmayı amaçlayan bu uygulamalar farkındalıkla kullanılmadığında tehlikeli hale gelmektedir. Tüm bu gelişmeler bireylerin sanal ortamlarda dikkatli ve bilinçli olmasını gerektirmektedir. Eğitim programlarında dijital okuryazarlık becerisini eklenmesi ve dijital vatandaşlık üzerine eğitimler verilmesi bu gerekliliğin sonucudur. Bu nedenle öğrencilerin bu yeterliliklere sahip olması gerekliliği bu çalışmanın yapılmasına ortam oluşturmıştır. Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık becerisinin kazandırılırken düşünmeye, sorgulamaya ortam hazırlayacak yöntem ve tekniklerin kullanılması, öğrenciye sunulması uygun ve

tamamlayıcı olduğu düşünölmüştür. Yapılan çalışmalar incelendiğinde ilgili alan yazında çalışmaların düzey belirleme ve sorunların tespit edilmesine yönelik olduğu görölmüştür. Konunun çağımız itibariyle günlük hayatımızla iç içe olması çalışmayı önemli kılmaktadır. Farklı alanlarda yapılan çalışmalar olmasına rağmen sosyal bilgiler alanında sorunlara çözüm sağlayıcı sınıf içi uygulamalara yönelik çalışma boşluğu olduğu dikkat çekmektedir. Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık kavramlarının birbirinin tamamlayıcı nitelikte olması sebebiyle birlikte ele alınmıştır. Bu açıdan diğerk çalışmalarda farklı olduğu düşünölmektedir. Çalışmanın uygulama sürecinde sosyal bilgilerin çeşitli öğrenme alanlarına ait kazanımlardan faydalanılmıştır. Bu yönüyle alan yazına katkı sağlayacağı düşünölmektedir. Tüm bu kavramların öğretilmesi ve kazandırılması sürecinde;

- Öğrencilerin sınıf içi iletişimine,
- Eleştirel düşünme, problem çözebilme gibi düşünme becerilerine,
- Araştırma becerisinin gelişimine,
- Web 2.0 araçları hakkında bilgi edinmelerine,
- Bireysel ve grup çalışmalarına uyum sağlayabilme,
- Kişisel ve mesleki gelişimlerine fayda sağlayacağı düşünölmektedir.

Bu açılardan bakıldığında araştırma;

- Çağımızda teknoloji kullanımında bireylerden beklenen becerilerin kazandırılması için oluşturulan eğitim olması bakımından **gerekli**,
- Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık kavramlarının bir arada ele alınması ve sosyal bilgiler öğretim programında çeşitli öğrenme alanlarını kapsayan bir eğitim içeriği olması bakımından **özgün**,
- Teknolojinin yaşadığımız çağ itibari ile günlük hayatımızda iç içe olması bakımından **güncel**,
- Ülkemizde dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık eğitime yeni bir bakış açısı sağlaması bakımından **işlevsel** bir çalışmadır.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma,

- Ortaokul döneminde dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık bağlamında hazırlanan etkinlikler ile

- Milli eğitim bakanlığı 2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan;
 - Birey ve Toplum öğrenme alanında SB.7.1.3 ve SB. 7.1.4.
 - Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında SB. 7.1.4.
 - Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında SB. 7.5.2. ve SB.7.5.6 kazanımları ile
- 2022-2023 eğitim öğretim yılı güz dönemi ana uygulama ile
- Sakarya ilinin Adapazarı ilçesinde bir ortaokul kurumunda 7. sınıf seviyesinde bulunan bir grup öğrenci ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar ve Kısaltmalar

Dijital okuryazarlık: Bireylerin dijital araçları ve imkânları; dijital kaynakları uygun bir biçimde algılama, yönetme, değerlendirme yeteneğidir (Karaoğlu, 2022).

Dijital vatandaşlık: Bireylerin ahlaki ve etik kurallara uygun, hak ve sorumluluklarının bilincinde yaşamasının önemi; bilgi ve iletişim kaynaklarını doğru biçimde kullanabilme ile teknolojiyi kötü amaçlara alet etmeme; dijital güvenliği sağlayabilme ve dijital üretime katkıda bulunabilmenin önemini bilmesi ve uygulamasıdır (Kurt ve Odabaşı, 2020).

Kısaltmalar

TYÇ: Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi

BİT: Bilgi ve İletişim Teknolojileri

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

SBDÖP: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

COE: Avrupa Konseyi / Council Of Europe

ISTE: Uluslararası Eğitimde Teknoloji Derneği / The International Society for Technology in Education

Bkz: Bakınız

BÖLÜM II

Bu bölümde araştırmaya ait kuramsal çerçeveye değinilerek ilgili alan yazın hakkında bilgi verilmiştir.

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Dijital Vatandaşlık

Tarihi çağlarda insanın yerleşik hayata geçmesiyle birlikte bir şehir devletinin üyesi anlamına gelen vatandaşlık, belli dönemlere ayrılmıştır. Bu dönemler antik yunan, roma, orta çağ ve ulus devlet ve sonrası dönem olarak süre gelmektedir (Heater, 2007). Günümüz vatandaşlık anlayışının Fransız ihtilali ile şekillendiği ve devamında gerçekleşen olaylarla geliştiği söylenebilir (Nalbant, 2014). Belirtilen dönemlerde insanların katılım hakları da değişkenlik göstermektedir. Ayrımın ortadan kalkmasıyla eşitlik kavramı modern toplumlarda adını duyurmaya başlamıştır. Rönesans dönemi ve Fransız devrimi ile cumhuriyetçi anlayışa dayanan demokrasi oluşmaya başlamıştır. (Erbay, 2009). Böylece vatandaşlık kavramı günümüzdeki genel anlamını oluşturmaya başlamıştır.

Vatandaşlık, insan topluluklarının aynı topraklar üzerinde birlikte yaşamlarını sürdürmelerini sağlayan ve anlamlı kılan bir kimliktir (Ulutaş, 2014). En yalın tanımıyla, kişinin devlet ile arasındaki hak ve görev ilişkisini belirten hukuksal bir bağıdır (Polat, 2011). Geleneksel anlamda tanımı yapılan vatandaşlık kavramının üç temel faktörü vardır. Bunlar: siyasi, sosyal ve sivil faktörlerdir (Ünal, 2019). Zamanla gerçekleşen gelişmeler bahsedilen faktörlere yenilerin eklenmesiyle vatandaşlık kavramının değişimine sebep olmuştur. Yaşanan dijitalleşme ve küresellik sonucunda vatandaşlık kavramına ulus ötesi bir anlam eklenmiştir (Dağ, 2012). Vatandaşlık kavramı küreselleşme ile yeni anlamlar kazanmıştır.

Tüm bu gelişmeler ve değişen anlayışlar içerisinde yetiştirilmesi istenen vatandaş özelliklerinde günümüz şartlarına bağlı olarak değişimler olmuştur. Teknolojik gelişmeler insanlığın çok daha hızlı etkileşim ve iletişim içerisinde olmasına imkân sundu. Böylece evrensel bir anlayış oluştuğu söylenebilir (Kan, 2009). Söz konusu evrensellik ve teknolojik

gelişmeler sanalda olsa kullanıcıların insanlardan oluştuğu bir dünyada doğru, güvenilir bir şekilde yer alma haklarını doğurmuştur (Karaduman ve Öncül, 2020). Bu sebeple vatandaşlık kavramı içinde küresel veya dijital vatandaşlık kavramları da yerini almıştır.

Yirmi birinci yüzyılda çocuklardan yetişkinlere tüm bireyler de internet kullanımı oldukça yaygındır. Çocuklar internet yardımıyla e-posta gönderip almakta, mesajlaşma araçlarını kullanmakta, bilgiye hızlıca ulaşmakta, dijital oyunlar oynamakta ve çevrimiçi iletişimler aracılığıyla arkadaş edinmektedir. Bu durum çocukları, teknoloji çağının hem artıları hem de eksileri ile yüz yüze getirmektedir. İnternet ortamında karşılaşılan olumsuz durumlara istismar, zorbalık ve şiddet örnek verilebilir. Bu gibi olumsuz durumları çocukların bilinçsiz internet kullanımları da ortaya çıkarmaktadır (Selwyn ve Odabaşı, 2022). Her yaştan insanın bu durumlara karşı farkındalıklarının geliştirilmesi önemli hale gelmektedir.

Dijital teknolojilerin getirdiği yeniliklerle küçük yaşlarda tanışan çocuklar tüm tehlikelere de erken yaşlarda karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle küçük yaşlardaki kullanıcıların dijital dünyada karşılaşılabilecekleri tehlikelere karşı farkındalık oluşturulmalıdır (Mertol, 2021). Erken çocukluk döneminde çocuğun yaşına ve gelişimine uygun olarak teknolojiyi tanınmasına fırsat verecek güvenli bir eğitim ortamı oluşturmak teknoloji eğitimi için dikkat edilmesi gereken noktalardandır (Ersoy, 2020). Dijital vatandaşlık eğitiminde, eğitim verilen ortamı düzenlemek ve dijital vatandaşlık becerilerini ders içeriğine eklemek eğitimin başlangıcı için önemli bir noktadır.

Öğrenciler sanal ortamda şüpheli içerik ve kullanım gördüklerinde, karar verici bilgi, beceri ve donanımlara sahip olmalıdırlar (Gündüz ve Akgün, 2021). Dijital vatandaşlık eğitimi de öğrencilerin bu becerileri geliştirilmesi açısından önemlidir. Ribble (2011) dijital vatandaşlık eğitimine aile işbirliği ile okullarda başlanması gerektiğini savunur. Eğitim, öğrencilerin interneti, farklı durumlar içinde ve dijital vatandaş olarak siyasi ve toplumsal süreçlere katılımı için güvenli, sorumlu, etik, saygılı şekilde kullanmayı nasıl öğrenecekleri ile ilgili faaliyetleri içermelidir. Ribble (2011) önemli gördüğü eğitim için bir döngüsel modelden bahseder. Bu döngüsel model; farkındalık, tasarlanmış uygulamalar, modelleme ve gösterme son olarak geri bildirim ve analiz etme aşamalarından oluşmaktadır. Bu döngüsel modelle öğrencilerin dijital vatandaşlığı içselleştirmesini kolaylaştıracağını belirtmektedir. Modeli kullanan kişiler dijital vatandaşlık konularını tartışmaya başlayacak ve gündelik yaşantıda teknolojinin güvenli bir ortamda kullanımına dikkat ederek doğru bir teknoloji pratiği elde edilebilecektir (Öztürk vd. , 2020).

Dijital vatandaşlık kavramını Avrupa Konseyi (COE) şu şekilde tanımlamıştır (Avrupa Konseyi, 2017):

- Dijital teknoloji ve verilerle pozitif ve tamamlayıcı katılım (yaratmak, çalışmak, paylaşmak, sosyalleşmek, araştırmak, oynamak, iletişim kurmak ve öğrenmek) sağlanması;
- Bütün seviyelerde (politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve kültürlerarası) topluma (yerel, ulusal ve uluslararası) aktif ve sorumlu katılım (değerlere, tutumlara, becerilere ve bilgiye) sağlanması;
- Yaşam boyu öğrenmenin bütün aşamalarına dâhil edilme;
- İnsan haklarının ve saygınlığının sürekli korunması durumu olarak tanımlanabilir.

Dijital vatandaşlık kavramı; dijital okuryazarlık, dijital sağlık, dijital etik, dijital hukuk, dijital iletişim ve dijital erişim, dijital ticaret, dijital güvenlik, dijital hak ve sorumluluklar olmak üzere dokuz alt boyutu içermektedir. Bu alt boyutların sınıflandırılmasında teknolojinin kullanımı ve yanlış kullanımı durumları dikkate alınmıştır (Kuş, 2020). Alt boyutlar, dijital teknolojilerin günlük yaşantıda en iyi şekilde nasıl kullanılabileceğine ilişkin yol gösterici olduğu söylenebilir (Gleason ve Gillern, 2018). Ayrıca bu alt boyutlar saygı, eğitim ve koruma öğeleri çerçevesinde sınıflandırılarak dijital vatandaşların teknolojiye ilişkin sorunları ve düşünceleri tartışmalarına imkân vermektedir.

Dijital vatandaşlık ile ilgili temel ilkeleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Çubukçu ve Bayzan, 2013):

- Eğitim, kendinin ve çevresinde bulunan kişilerin bilinçli hareket etmelerinden sorumlu olma,
- Saygı, hem kendine hem de topluma karşı saygılı olma,
- Koruma, başta kendisi sonra diğer kişilerin dijital güvenlik ve haklarını korunması konusunda bilinçli olma şeklinde ifade edilebilir.

2.1.1. Dijital Vatandaş Özellikleri

Dijital vatandaşlık kavramının daha anlaşılır olabilmesi için dijital vatandaşın yapması beklenen davranışlar belirtilmelidir. Dijital vatandaş, en temelinde etik, hak ve sorumluluklar çerçevesinde interneti kullanma ve tüm eylemlerinde internet bağlantı

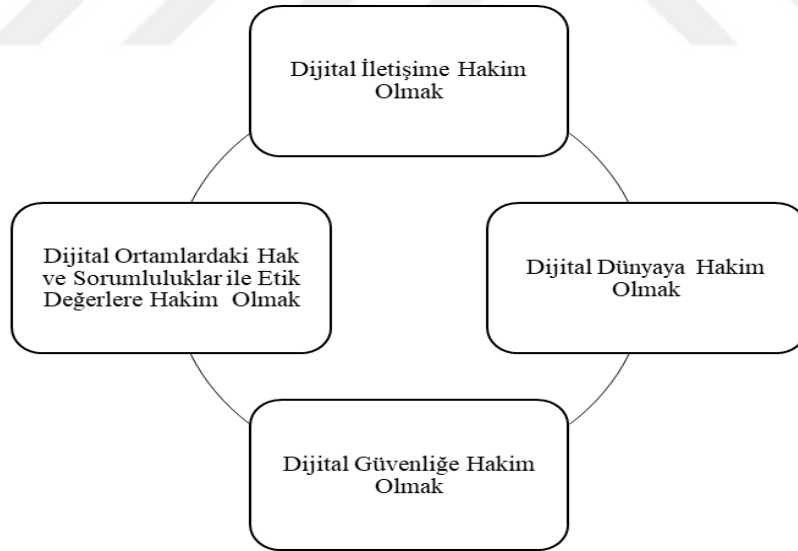
kurduğu sürede eleştirel bakış açısına sahip olmasıdır. Dijital vatandaşın beklenen davranışlar aşağıda listelenmiştir:

- İnternet ortamında doğru ve bilinçli eylemlerde bulunan,
- Banka işlemlerinden özel veya devlet işleri için gerekli uygulamaları kullanabilen,
- Eğitim, alışveriş ve tüm bu işlemler için farklı dijital web site ve uygulamaları kullanabilen,
- Dijital üretime katkı gösteren,
- İnterneti kullanırken karşılaştığı bilgi ve içeriklere eleştirel yaklaşabilen,
- Dijital ortamda da hak ve sorumluluklarının olduğunu farkında olan ve kurallara uygun davranan kişidir (Karaduman ve Öncül, 2019; Aldemir ve Avşar, 2020).

Dijital vatandaşın özelliklerinin belli başlıklar altında toplandığında dört ana başlık ortaya çıkmaktadır.

Şekil 1.

Dijital Vatandaşın Özellikleri

Dijital iletişime hâkim olmak başlığına bakıldığında dijital vatandaş, internette karşılaştığı bilgilere karşı eleştirel bakış açısı ile yaklaşmalıdır. Ulaştığı bilgileri araştırarak farklı kaynaklarla teyit etmeli ve güvenilirliği açısından şüpheli olmalıdır. Ulaştığı ve teyit ettiği bilgiyi kullanırken veya paylaşıırken kaynağını belirtmelidir. İletişim kurmayı sağlayan

platformlarda iletişim kurduğu kişilere karşı saygılı bir üslup tercih etmelidir. Aynı zamanda ahlaki ve etik değerlere de dikkat etmesi (Kırık, Bölükbaş ve Cengiz, 2019) dijital vatandaşın beklenen davranışlarıdır.

Dijital dünyaya hâkim olmak için dijital vatandaş, dijital dünyayı hem kendisi hem de çevresi için verimli şekilde kullanmalıdır. Dijital ortamda üretime yönelik faaliyetlerde yer almalıdır. Eğitim, sağlık, bankacılık işlemleri ve kamu hizmetlerinde çevrim içi şekilde faydalanabilme ve kullanabilme becerisine sahip olmalıdır. İnternete ulaşımı kolay olmalıdır. Arama motorlarını, tarayıcıları, web sitelerini ve sosyal ağı doğru ve etkili kullanabilmelidir. İnternet ortamında karşılaştığı reklamlara karşı farkındalığı olmalıdır. İstek ve ihtiyaç kavramları arasındaki farkı ayırt edebilmelidir (Kırık, Bölükbaş ve Cengiz, 2019). Dijital vatandaşın beklenen bu davranışlar dijital dünyaya hâkim olunması için beklenen davranışlarıdır.

Dijital güvenliğe hâkim olmak için ise dijital vatandaş, dijitalde güvenliğin önemli bir konu olduğunu ve kendisi ile çevresinin güvenliğinin sorumluluğunun bir parçası olduğunu bilmelidir. İnternet kullanımı sırasında gizlilik konusuna dikkat etmelidir. Kişisel bilgilerini ve özelini sosyal medyada ve yabancı kişilerle paylaşmamalıdır. Kullandığı teknolojik aletlerin zararlı uygulamalardan ve virüslerden korumak için gerekli programları kurmalı ve güvenlik önlemlerini almalıdır. Kişisel şifrelerini web sitelerine ve kullandığı teknolojik ürünlere kaydetmemelidir. Dijital ayak izi kavramı hakkında bilgi sahibi olmalı ve internet kullanımında dijital ayak izine dikkat etmelidir (Filiz, 2020). Dijital güvenliğin sağlanabilmesi için gereken bu davranışlar dijital vatandaşın hem kendi hem de çevresinin güvenliği açısından önemli bir konudur.

Dijital ortamlardaki hak ve sorumluluk ile etik değerlere hâkim olmak için dijital vatandaş, sosyal ağlarda yaptığı paylaşımlar toplumun değerlerine saygılı olacak şekilde ve etik kurallara uygun yapmalıdır. Dijital hak ve sorumluluklarının neler olduğunu bilmelidir. Diğer kullanıcıların haklarına saygılı olmalıdır. Sosyal ağlarda diğer kullanıcıları rahatsız edici iletişim kurmamalı ve eleştirilerini etik ve değerlere uygun biçimde yapmalıdır. İnternet hukuku hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Sanal ortamda hangi eylemlerin suç ve ceza içerdiğini bilmelidir (Cuhadar, 2020). Belirtilenen davranışlar dijital hak ve sorumluluklarının farkında olan bir dijital vatandaşın internet kullanımı esnasında dikkat etmesi beklenen davranışlarıdır.

2.1.2. Dijital Vatandaşlık Alt Boyutları

Şekil 2.

Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutları

Dijital Erişim	Dijital Ticaret	Dijital İletişim
Dijital Okuryazarlık	Dijital Hak ve Sorumluluklar	Dijital Etik
Dijital Hukuk	Dijital Sağlık	Dijital Güvenlik

Dijital erişim, her bir insanın hiçbir ayrıma dayanmadan teknolojik imkânlarla ulaşması anlamında gelmektedir. Tüm bireylerin dijital dünyada aktif olarak yer almasını içerir (Ribble, Bailey ve Ross, 2004). Dijital ticaret, bilinçli ve güvenilir alma ve satma yollarını bilmek ve kullanma becerisini de sahip olmayı gerektirir (Kaya, A. ve Kaya, B. , 2014). Dijital iletişim, dijitalleşme ile değişen iletişim yollarını, araçlarını ve biçimlerini kapsamaktadır. Cep telefonu, sosyal medya, sesli, görüntülü, yazılı konuşma gibi değişiklikler örnek olarak gösterilebilir (Karahisar, 2013). Dijital okuryazarlık, eğitim öğretim hayatında teknolojinin kullanmanın ve dijital ortamlarda güvenilir ve etkin biçimde internet kullanma becerisini geliştirmeyi kapsar (Bennet, 2014). Dijital etik, dijital dünyada da insanların eylemlerinde etik ve değerlere uygun davranması gerektiği üzerinde durur. Zararlı teknolojik kullanımdan ve rahatsız edici davranışlardan uzak durulması gerekliliği üzerinde durur (Elçi ve Sarı, 2016). Dijital hukuk, dijital ortamda da kuralların, suç ve ceza gibi kavramların olduğunu ve internet hukuku hakkında da bilgi sahibi olmayı kapsar. Aynı zamanda kişisel verilerin ve fikirlerin korunması içinde farkındalık geliştirmeyi gerektirir (Uşaklıoğlu, 2022). Dijital hak ve sorumluluklar, dijitalleşme ile birlikte insanların sahip olduğu hakların ve sorumlulukların dijital dünyada da var olduğunu ve herkesin dijitalde bulunma hakkı ve özgürce fikir beyanında bulunabileceğinin farkındalığını içerir (Sakallı, 2015). Dijital sağlık, dijital ortamlarının fazla kullanımı sonucunda ortaya çıkabilecek

sosyal, psikolojik ve fiziksel sağlık sorunlarının farkında olmayı ve önlem almalarını, problemlere karşı çözüm yollarını bilmeyi gerektirir (Demir ve Karaca, 2020). Dijital güvenlik, dijital ortamdaki eylemlerin güvenli bir ortamda gerçekleşebilmesi için gerekli güvenlik önlemlerin alınmasını gerektirir. Aynı şekilde bir sorun ile karşılaştıklarında yapılması gerekenleri bilmeyi kapsar (Kayalidere, 2021).

2.2. Dijital Okuryazarlık

Okuryazarlık denildiğinde akla ilk gelen okuma yazma ve alfabe etkinlikleridir. Okuryazarlık bu eylemleri kapsamakla birlikte daha geniş bir kavramdır. Okuryazarlıklar temelinde bilme, anlama, analiz etme ve doğru kullanma ve aktarabilme becerilerini barındırır (Göksün, 2020). Kavram zaman içerisinde anlam genişliği kazanarak kapsayıcılığını arttırmıştır. Walter Ong birinci sözlü kültür olarak tanımladığı dönemde okuryazarlığın yerini anımsama ve konuşmanın aldığı belirtir (Ong, 2007). Yazının ve matbaanın icadı ile okuryazarlık yeni bir anlama kavuşmuştur. Okuryazarlık alfabe ve okuma yazma eylemleri ile açıklanmaktadır. 1960'lı yıllardan sonra modern iletişim araçlarının da kullanılmaya başlanmasıyla okuryazarlık, teknolojik bir aracın ya da makinenin teknik açıdan kullanımını bilmek anlamına gelmeye başlamıştır (Sezen, 2011). Bununla birlikte teknolojik ürün, mesaj ve alıcı üçgeninde doğru anlama, zararı fark edebilme ve kendini sakınma ve gerçek ile yapayı ayırt edebilmeyi de kapsar. Teknolojik gelişmeler insan hayatını etkiledikleri gibi kavramları değiştirmiş ve dönüştürmüştür (Gilster, 1997). Okuryazarlık kavramı da bu dönüşümden etkilenmiştir.

Okuryazarlık kavramı ile yetkinlik kavramları birbirlerinin yerine sıkça kullanılmaktadır. Yetkinlik kavramı bir durumu, olguyu anlamlandırma veya bir aracı kullanacak temel bilgi ve beceriye sahip olma anlamı taşır. Dijital yetkinlik ise dijital teknoloji ve araçları kullanabilecek beceriye sahip olmak anlamına gelmektedir. Dijital okuryazarlık dijital yetkinlik becerisini kapsamaktadır. Bununla birlikte dijital okuryazarlık ise eleştirel ve analitik düşünme becerisini de içerdiği söylenebilir (Göksün, 2020). Dijital okuryazarlık, okuryazarlık kavramının kapsadığı alanı büyütürken etkileşim ve iletişim için bilgi, yetkinlik ve beceri gibi faktörleri de içermeye başlamıştır. Okuryazarlıklar içerisinde yetkinlik barındırabileceği gibi başka okuryazarlıklarla ortak kümede de olabilir. (Ala-Mutka, 2011).

Örneğin dijital okuryazarlık becerisi içerisinde bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve teknoloji ve bilgisayar okuryazarlıklarını da içermektedir

Dijital kelimesi, “dijit” kökenli ve parmakla saymak, sayı saymak veya sayı anlamına gelmektedir. O sebeple alan yazında Türkçe karşılığı için sayısal kelimesi tercih edilmektedir. Sözcük anlamı olarak ise “*teknoloji ile ilgili olan, sanal*” şeklinde açıklanmıştır. (TDK, 2024)

Dijital okuryazarlığı ilk olarak Gilster (1997) tarafından, bilgisayarlar yardımıyla farklı birçok kaynaktan doğru bilgiyi bulma, anlama ve kullanma yeteneği şeklinde tanımlanmıştır. Bawden, Gilster’in tanımı için “*geleneksel okuryazarlığın dijitalle aktarılmış hali*” şeklinde yorumlar (Bawden, 2001). Bununla birlikte tanıma, bulma, anlama, kullanma becerisinin yanında teknolojik ürünlerin çalışma mantığı ve teknolojiye karşı duyarlılık olarak ekleme yapmıştır. Kinzer ise, teknoloji araçları ile iletişim, işbirliği yapma, bilgiye ulaşma ve eleştirel değerlendirme becerisi olarak tanımlamıştır (Kinzer, 2010). Eshet-Alkalai (2004) tarafından dijital okuryazarlık “dijital çağda hayatta kalma becerisi” olarak ifade edilmiştir. Bennett (2014) göre dijital okuryazarlık, bireysel, akademik ve profesyonel çalışmalar için gerekli teknolojiye erişim, pratikler ve becerilerden oluşmaktadır. Onursoy (2018) dijital okuryazar bireyi, yeni teknolojik gelişmelere kolay adapte olabilen ve bir problemin çözümü için ihtiyacı olan bilgiye ulaşabilen ve sürekliliği olan, ulaştığı bilgiyi ihtiyacına yönelik olarak çözen, değerlendiren ve yeni veriler üretebilen özellikleri olduğunu ifade etmiştir. Ipsos Connet 2015 yılında hazırladığı raporda dijital okuryazarlık, dijital alanda bilgi yöntemini sağlama, iletişim kurma, üretme ve aktarım yapma son olarak problem çözme olmak üzere beş faktörün birleşiminden oluştuğunu belirtmiştir. Bacon ve MacKinnon (2016) dijital okuryazarlığı basamaklı bir yapı şeklinde ele almışlardır. Dijital okuryazarlığı temel, genel iş gücü için ve profesyonel işgücü için gereken bilgiler şeklinde gruplara ayırmıştır. İsimlerinde de anlaşılabileceği üzere temel dijital okuryazarlık teknolojik ürünleri kullanma ve internete bağlanma; genel işgücü için dijital okuryazarlık, işle ilgili gerekli dijital iş becerileri; profesyonel işgücü için dijital okuryazarlık ise dijital teknolojilerin gelişmesi için gerekli olan kodlama, yazılım ve proje geliştirme bilgisine sahip olma olarak açıklanmıştır.

İngiltere’de kurulmuş olan Joint Information Systems Committee tarafından hazırlanan raporda dijital okuryazarlık kavramı şu şekilde açıklanmıştır (JISC, 2011):

- Kişilerin dijital bir dünyada yaşama, öğrenme ve çalışmaları için ihtiyaç duyulan okuryazarlıkların tümü.
- Enformasyon, bilgisayar ve medya okuryazarlıkların ortak noktası olarak dijital ağlar aracılığıyla iletişim ve işbirliği sağlama
- Dijital teknolojilerden faydalanarak araştırma yapabilme ve öğrenme
- Doğru ve duyarlı kararlar verebilmek ve istenen amaçlara ulaşmak için dijital araç teknolojilerini ve medyayı kullanabilme.

Bu tanımlamaların sonucu olarak dijital okuryazarlık “Bireylerin dijital araçları ve imkânları dijital kaynakları uygun bir biçimde algılama, erişme, yönetme, uyum, değerlendirme, analiz ve sentez, yeni bilgiyi yapılandırma, medya ifadeleri kurma ve başkaları ile iletişim halinde olma, özel yaşam durumları bağlamında yapıcı sosyal faaliyetlerde bulunma ve tüm bu süreçte duyarlılığı, tutumu ve yeteneği” şeklinde açıklanabilir (Yaman, 2019). Dijital okuryazarlık en genel ve temel tanımı ile bireylerin birden çok hedefle dijital araçlardan (bilgisayar, televizyon, cep telefonu vb.) okuyup yazmasıdır (Maden vd. , 2018). Bu nokta da okuma yazma eyleminin dijital araçlarla yapılması anlaşılabilir. Fakat önceki tanımlardan da anlaşılacağı gibi kişinin dijital ortamda zihinsel anlamda aktif olmasını gerektiren becerileri de kapsamaktadır.

2.2.1. Dijital Okuryazarlığın Alt Disiplinleri

Dijitalleşmenin yaşamın her alanına yayılmasıyla birçok okuryazarlık kavramları ortaya çıkmıştır. Bu durum hem çalışma sahasını genişletmekte hem de kavram karmaşıasına ortam hazırlamaktadır. Teknolojinin ve dijitalleşmenin hızla gelişmesi bu durumu meydana getirmiştir. Bu durum dijital okuryazarlık kavramını kapsayıcı ve bütüncül konuma getirmiştir.

Koltay (2011) okuryazarlık türlerini; teknoloji okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, siber okuryazarlığı, enformasyon okuryazarlığı, elektronik okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık olarak sıralamıştır.

Covello (2010) ise dijital okuryazarlığın alt disiplinlerden oluştuğunu belirtmiştir. Altı tane alt disiplinden bahsetmektedir. Bunlar; enformasyon okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, iletişim okuryazarlığı, görsel okuryazarlık ve teknoloji okuryazarlığı

şeklinde dir. Enformasyon okuryazarlığı, problemle ilgili uygun veri kaynağını bulma, veriyi analiz ve sentezleme ve verinin güvenilirliğini değerlendirerek tüm bu süreçlerde etik ve yasal yollara uygun davranma, problem ile ilgili doğru soru üretme ve araştırma yapma yetilerini kapsar. Bilgisayar okuryazarlığı ise temel amaçlar için teknolojik ürünleri ve uygulamaları kullanabilme yetisidir. Medya okuryazarlığı, farklı formlardaki bilgiye ulaşma, analizini yaparak değerlendirme ve paylaşma yetisidir. İletişim okuryazarlığı ise, kişilerin çalışmalarında yayıncılık platformlarını, interneti ve diğer iletişim araçlarını kullanma yoluyla iletişim kurma durumudur. Görsel okuryazarlık, şema, şablon, resim ve grafikler aracılığıyla sunulan bilgileri okuma, anlama ve kavrama becerisi olarak açıklanabilir. Teknoloji okuryazarlığı ise teknolojiyi bir öğrenme, üretme ve performans geliştirme aracı olarak kullanma olarak açıklanabilir.

2.2.2. Dijital Okuryazarlık Modelleri

Dijital okuryazarlık ile ilgili alan yazında birçok model önerisi vardır. Bu model önerilerin çok olması kavramın ifade ettiği alanın hızla gelişmesi ve değişmesidir.

Krumsvik (2007) Dijital Yetkinlik Modeli, dijital okuryazar öğretmenlerin olabilmesi için geliştirilmiş bir modeldir. Model dikey ve yatay yönlü iki eksen den oluşmaktadır. Dikey eksen, dijital okuryazarlık farkındalık düzeyini gösterirken yatay eksen ise beceri düzeylerini göstermektedir. Eksenin merkezinde temel BİT becerileri yer almaktadır. İkinci katmanda derslerin teknoloji içerikli olması yer alırken üçüncü katmanda ise öğrenme stratejileri yer almaktadır.

Hobbs (2010) Dijital ve Medya Okuryazarlığı Modeli, Renee Hobbs tarafından geliştirilmiştir. Dijital ve medya okuryazarlığı bu modelde birleştirerek ele almıştır. Bu modelde beş basamaklı bir yapı söz konusudur. Bu basamaklar, erişim, analiz ve değerlendirme, içerik oluşturma, yansıtma/ifade etme, hareket/eyleme geçiş şeklindedir. Erişim, dijital teknolojileri etkin şekilde kullanımı, istenen bilgiyi arama ve bulma, ulaşılan bilgiyi paylaşma olarak açıklanabilir. Analiz ve değerlendirme, yapılan işlemin oluşturacağı etkiyi ve sonuçlarını tartarak, işlemin bütününde taşıdığı anlamı, amacı, doğruluğu, güvenilirliği ve bakış açısını değerlendirmek için süreç boyunca eleştirel düşünc eyi kullanmaktır. İçerik oluşturma, hedef, kitle ve teknik bilgisiyle yaratıcı içerik oluşturmak. Yansıtma/ İfade etme, etik ilkelerin ve sorumlulukların dijital alanda yapılan faaliyetlerde

dikkat edilmesidir. Hareket/ Eyleme geçiş, bireysel ve toplumsal olarak gündelik yaşamda, iş hayatında ve ulusal/uluslararası olarak bilgi paylaşımı ve sorun çözümünde etkin rol almaktır.

Hague ve Payton (2010) Dijital Okuryazarlık Modeli, dijital okuryazarlığı sarmalayan sekiz bileşenden bahsedilir. Bu bileşenler, yaratıcılık, eleştirel düşünme ve değerlendirme, kültürel ve sosyal anlayış, işbirliği, bilgiyi bulma ve seçme yeteneği, etkili iletişim, e-güvenlik, işlevsel beceriler şeklindedir. Dijital okuryazarı, dijital alanda istediği bilgiyi arayan, ulaşmak istenen bilgiye nerede bulabileceğini bilen, bilginin doğruluğunu sorgulayan, güvenilir kaynağın ne olduğunu bilen ve etik davranışlara uygun davranan, dijital içerik üretebilen, dijital ortamda öğrenen ve paylaşan bireyler olarak açıklamıştır.

Martin (2009) Dijital Okuryazarlık Modeli, dijital okuryazarlık için üç seviye tanımlanmıştır. Bu seviyeler sırayla dijital yetkinlik, dijital kullanım, dijital dönüşüm olarak belirlenmiştir. Dijital yetkinlik modelin en temel düzeyidir. Dijital teknolojileri temel ihtiyaçlar için kullanmanın yanında temel kavramların bilinmesi ve tutum geliştirmeyi kapsar. Arama yapma, iletişim kurma, oyun oynama, içerik üretmek paylaşma becerilerini içerir. Dijital kullanım seviyesinde ise teknik bilgi gerektiren ve profesyonel olarak kullanımı olan seviyedir. Burada kullanım, probleme veya göreve göre değişmekte ve kişinin kullanım yeterliliğine göre değişebilmektedir. Son seviye olan dijital dönüşüm ise, oluşturulan teknolojilerin yaratıcı ve yeniliklere alan açması profesyonel şekilde kullanıma teşvik etmesi şeklinde açıklanabilir. Bu modelde dijital yetkinliğin başlı başına dijital okuryazarlık olarak ele alınmaması gerektiğini belirtilmiştir. Martin, son seviyenin dijital okuryazarlık için şart olmadığını belirtmiştir.

2.2.3. Dijital Okuryazarlık Yeterlilik Çerçevesi

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan "Dijital okuryazarlık öğretmen kılavuzu" incelendiğinde dijital okuryazarlık yeterlilik çerçevesi belirlenmiştir (MEB, 2020). Bu çerçevede dâhil olan kavramları şu şekilde açıklanabilir:

Şekil 3.

Dijital Okuryazarlık Yeterlilik Çerçevesi

Temel teknoloji okuryazarlığı; bilgisayar donanımlarını kullanabilme (bilgisayar ekranı, fare, klavye vb.), masaüstündeki temel bileşenleri kullanabilme (dosya, belge, uygulama vb.), e-posta oluşturma ve yollama, tarayıcı ve araçlarını kullanabilme, çevrimiçi form ve sitelerde gezinebilme, temel ve basit teknolojik problemleri giderme (ctrl/alt/delete), kısa yolları bilme ve kullanabilme şeklinde açıklanabilir (Aydın ve Silik, 2018; ITEA, 2000).

Bilgi ve veri okuryazarlığı; ihtiyacı olan bilgiyi belirleme ve ifade edebilme, dijital veriye/ içeriği ulaşabilme, kaynak ve içeriğin ihtiyaçla alakalı düzeyini değerlendirme, ulaşılan bilgiyi depolayabilme, bilgiyi gözden geçirerek doğruluğunu araştırma, öğrenme ihtiyacını gidermek için video izleme, aldığı hizmetler ve ürünlere eleştirel yaklaşma, şahsi web sitesi oluşturabilme ve metin mesajları üzerinden iletişim kurabilmek gibi becerileri içermektedir (Scott, 2017).

İletişim ve işbirliği ise, dijital teknolojiler yardımıyla etkileşim kurma, paylaşım yapma, toplumsal faaliyetlere katılım sağlama ve iş birliği yapmaktır. Bunları eylemleri gerçekleştirirken çevrimiçi görgü kurallarına dikkat etme ve kişisel dijital kimliğini ve itibarını koruyucu davranışlar sergilemesi, dijital ortamda kültür farklılıklarının olduğunun farkında olma ve bu farklılığa saygı duyması beklenmektedir. Blog takip etmek, yorum yapmak ve blog oluşturmak ve sunum programlarını kullanarak slayt gösterisi hazırlamak da gibi becerilerde bu başlık altında değerlendirilmektedir (Ferrari, 2013).

İnternet okuryazarlığı içinde uygun web bağlantılarını seçebilme, konu ile alakasız olan bölümleri kaynak içinde fark edebilme, karşılaşılan problemlere çözüm üretme ve proje oluşturabilme ve bu ihtiyaçları için araştırma yapıp görevler yapmak ve iletişim kurmak gibi becerilerini barındırır (Richardson vd. , 2017).

Dijital içerik oluşturmada ise içerik üretmeden önce içerik oluşturma, lisanslı uygulamalarının kullanımı ve telif hakları ile ilgili bilgi sahibi olmak gerekmektedir. İçerik oluşturmak için var olan bilgilerini kullanabilme ve bilgisayar talimatlarını bilip yorumlayabilme; dijital içerik geliştirebilme ve bu içeriği internet ortamına yükleyebilme ve geliştirebilme gibi beceriler vardır (Carretero, Vuorikari ve Punie, 2017).

Güvenlik; teknolojik cihazları kullanırken dijital ve sosyal medyada şahsi verileri ve gizliliği koruyabilme, dijital teknolojilerin fiziksel ve psikolojik sağlığa etkisini farkındalığına sahip olma, bireysel ve çevresel etkileri ile kullanımı hakkında duyarlı olma gibi becerileri içerir. (Esmer, 2022)

Problem çözme ise ihtiyacı veya problemi tespit etme, dijitalde karşılaşılan problemleri çözebilme, teknik problemleri çözebilme, dijitalleşmeye uyum sağlayabilme, dijital teknolojileri yaratıcı şekilde kullanabilme, dijital yeterlilik eksiklerini belirleyebilme şeklinde açıklanabilir. (Cevher, 2021)

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak dijital okuryazar bir bireyin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Ng, 2012):

- Dijital ürünleri gündelik yaşantısında kolayca ve etkin şekilde kullanabilme,
- Dijital ortamlardan bilgi edinme ve paylaşabilme,
- Farklı türlerdeki bilgileri analiz ve değerlendirme yapabilme,
- Dijital araçlar yardımıyla özgün içerikler ve ürünler oluşturabilme,
- Dijital teknolojileri çevresindeki kişilerden daha etkin kullanabilme,
- Dijital dünyada toplumsal ve kültürel farklılıklara duyarlı ve saygılı olma,
- Dijital teknolojiler yardımıyla iletişim kurabilme,
- Dijital ortamda iş birliğine yatkın olma ve eleştirel sorgulayıcı bakabilme.

2.3. Dijital Okuryazarlık ve Dijital Vatandaşlık

Dijital vatandaşlığın geliştirilmesinde temel alınan dokuz ilke mevcuttur. Dokuz ilke şekil 4'te görüldüğü gibi kendi içinde üç gruba ayrılırken ilk grup içinde yer alan dijital okuryazarlık becerisi, dijital vatandaşlığın geliştirilebilmesi için ön şart olarak belirtilmiştir. Dijital okuryazarlığın, dijital vatandaşlık alt boyutlarından biri olması da bu çalışmada dijital okuryazar olmayan bir bireyin dijital vatandaş olamayacağı düşüncesini geliştirmiştir.

Şekil 4.

Dijital Vatandaşlığın Temel Edindiği İlkeler (Richardson ve Milovidov, 2019)

Kavramsal düzey, erişim, temel dijital okuryazarlık becerileri ve güvenli alt yapı gibi ilkeleri içerir. İnternete olan erişim eşit olarak sağlanabilmesi, internete erişim imkânının sağlanmasıyla yapılabilecek faaliyetlerin sürdürülebilmesinde gerekli olan becerilere sahip olması ve bireyin katılım gösterdiği dijital faaliyetler için güvenceye sahip olması gerekmektedir.

Bilgi içerikli düzey, hakların ve sorumlulukların bilinmesi, güvenli bilgi kaynağı ve katılım gibi ilkeleri içerir. Hak ve sorumluluklarını bilen bir kişi dijital eylemlerini bu çerçevede şekillendirmesi ve dijital bir katılım içinde doğru, güvenilir kaynaklardan bilgilere ulaşması gerekmektedir.

Organizasyonel düzey, problem çözme, iletişim ve vatandaşlık gibi ilkeleri içerir. Problem çözme becerisi düşünme biçimimizi göstermektedir. Düşünceler ise kullanılan ve zaman

geçirilen çevre ve iletişim araçlarından etkilenmektedir. Bu sebeple dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık için önemli bir aşamadır. Dijitalde karşılaşılan bilginin insanlar aracılığıyla bir yolculuğa çıktığı ve aktarıldığı söylenebilir. Bilginin bu süreçte uğradığı değişiklikler kişinin düşüncelerini ve dolayısıyla dijital katılımını da etkileyecektir. Birey, hak ve sorumluluklarını bilerek ve dijital ortamı tanıyarak hareket ettiği noktada dijital vatandaş olma ilkesine gelmektedir.

2.4. Dijital Vatandaşlık ve Dijital Okuryazarlık Eğitimi

Eğitim sisteminin, vatandaş yetiştirme ve onlara bilgiler öğretme görevinin yanında ülkenin sahip olduğu felsefi bakış açısını edindirme, iyi bir vatandaş olma ve toplum içinde uyumlu davranan bireyler yetiştirme amacı olduğu söylenebilir. Eğitim ortamlarının çağın gerektirdiği temel yeterlilik ve becerileri giderecek düzeyde olmalıdır. Teknolojinin hızlı gelişimi birçok sektörü etkilediği gibi eğitim sistemini, aile ve toplum yapısını, okulları ve aranan öğretmen öğrenci niteliklerini de değişime uğratmıştır (Gültekin, 2020).

Avrupa konseyi (2019) dijital vatandaşlık eğitimi içeriğini, 21. yüzyılda yaşarken insan yaşamını kolaylaştıracak becerilerin etik kurallara uygun şekilde öğretildiği eğitim olarak açıklamıştır. Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık eğitiminin kişinin günümüz toplum şartlarına uyum sağlaması, hak ve sorumluluklarının farkında olarak haklarına sahip çıkması için verilen eğitim şeklinde açıklanabilir. Bu becerilere sahip olmak ve dolayısıyla dijital vatandaşlık ve okuryazarlık eğitimi zorunluluk haline gelmiştir (Ersoy, 2013). Yaşanılan çağın getirdiği yeniliklere başa çıkabilmek için sahip olunması gerektiği düşünülen dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık becerileri çoğu alanda aranan yeterlilikler haline gelmiştir (Elçi, 2015). O sebeple her yaştan ve kademeden bireylerin alabileceği bir eğitimidir.

Verilen bu eğitim sonunda kişilerin; teknoloji kullanımı sırasında güvenli, etik ve sorumlu davranışlar sergilemeleri, bireysel öğrenmelerini ve katılım ile üretkenliklerini geliştirerek hayat boyu öğrenme deneyimini yaşamaları ve çevresindeki kişilere örnek olarak yol göstermeleri beklenen durumlardır (Ribble, 2008). Dijital vatandaşlık ve okuryazarlık eğitimi birey ile toplum arasındaki bağı da gözletmektedir.

Yaşanan yenilikler hayatı kolaylaştırmayı sağladığı gibi zararlı ve kötü kullanımlara da ortam oluşturdu. Tehdit, istismar, intihal, dolandırıcılık, yasal olmayacak şekilde içeriklere ulaşma, zorbalık, kişisel bilgilerin hırsızlığı, ihlaller, yalan bilgileri sunma ve yayma gibi sorunlar insanların dijital ortamda karşılaştıkları sorunlar olduğu söylenebilir (Ribble ve

Bailey, 2004). Tüm bu durumlar dijital okuryazar bir vatandaşın yetiştirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Özellikle günümüzde dijital yerli olarak adlandırılan kuşağın sürekli olarak dijital ortamda olması eğitimin önemini vurgulamaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının dijital ortamlarda neler yaptıkları hakkında takip etme imkânı oldukça az olduğundan ebeveynlerinde bu konuda bireysel öğrenmelerini gerçekleştirerek çocuklarına örnek olmalıdırlar (Lubelfeld vd. , 2018). Ebeveynlerin çocuklarıyla dijital dili konuşabiliyor olmaları ve anlaşabilmeleri gerekmektedir (Hinduja ve Patching, 2011). Dijital ortamdaki kişisel tecrübelerini birlikte konuşabiliyor olmaları önemlidir.

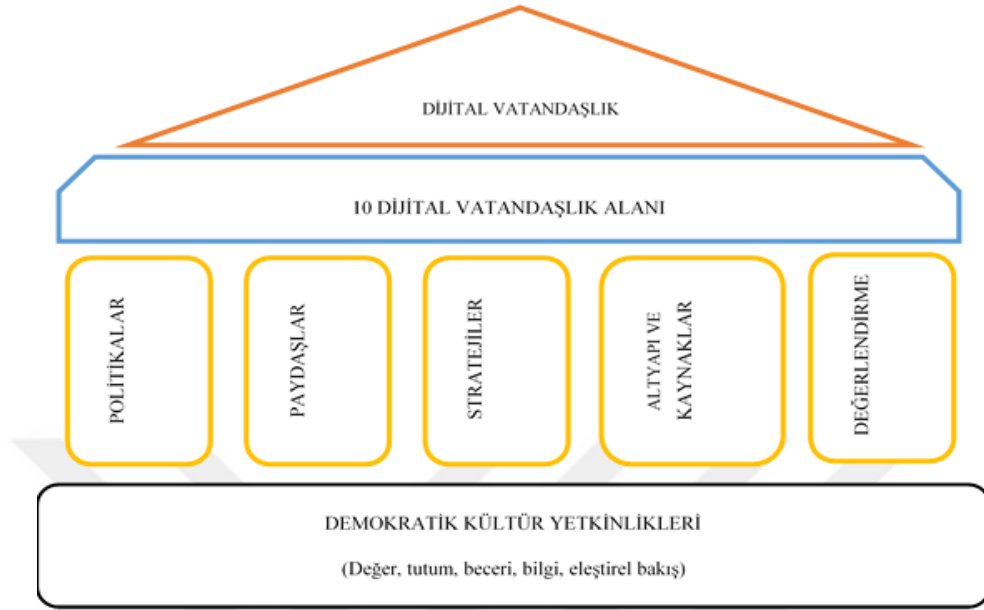
Dijital vatandaşlık ve okuryazarlık eğitimi açısından okullar önemli bir noktadadır. İlkokul kademesinden itibaren diğer kademelerde müfredat ve ders uygulamalarında kazandırılmaya çalışılmaktadır. Hem ülke gündeminden hem de dünyadaki gelişmeleri takip edip araştıran, dijital araçları doğru ve etkin biçimde kullanan, doğru bilgiye ulaşma yollarını bilen, dijital ortamdaki içeriklere eleştirel yaklaşan ve güvenliğin önemini kavrayan, farklılıklara saygılı ve farklı kültürlerden insanlarla iletişim kuran, etkin katılımı toplumsal konulara duyarlı bireyler yetiştirmeyi olanak sağlamaktadır (Bearden, 2016).

Dijital vatandaşlık ve okuryazarlık eğitiminin önemli hale gelmesiyle eğitim kurumlarının da teknolojik ortamlardan yararlanmasını gerekli kılmıştır. Sınıf ortamlarının teknolojik araçlar yardımıyla geliştirilmesi öğretme - öğrenme sürecindeki izlenen yolları da çeşitlendirmiştir. Bu süreç içinde çocuklar öğretmenlerden hangi teknolojik ürünü nasıl kullanacağını, nasıl araştırma yapılacağını, ulaşılan bilgiye eleştirel yaklaşmayı ve yeni web siteleri öğrenerek faydalı kullanımı gözlemleyerek öğrenebilirler. Yine ders içinde verilen ödev ve projeler sayesinde de öğrencilere dijital vatandaşlık ve okuryazarlık eğitimi örtük bir şekilde verilebilir. (Kaya ve Umurberk, 2022)

Bu eğitim ortamının sağlanması için okul yöneticileri, öğretmenler ve ebeveynler işbirlikli şekilde çalışmalıdır (Hablemitoğlu, 2012). Aynı şekilde Avrupa konseyinin dijital yeterlilikleri geliştirme modelinde paydaşlar kısmı aile, okul, öğretmen ve hatta çevrim içi platformların aynı amaç için uygun hareket etmesinin önemini vurgulamıştır (Richardson ve Milovidov, 2019). Belirtilen model şekil 5 'te gösterilmiştir.

Şekil 5.

Avrupa Konseyi Dijital Yeterlilik Geliştirme Modeli

Okul yöneticileri, öğrencileri adil teknolojiye ve internete erişim kaynağı sunmalı, dijital teknolojiyi okul ortamına getirmeli, dijital teknolojilerin etik kullanımı için kurallar oluşturmalı, sorumlu ve anlayışlı bir model oluşturmalıdır (ISTE, 2009). Öğretmenler ise dijital teknolojileri eğitim süreci içinde bolca kullanmalıdır. Farklı alanlarda farklı müfredat kazanımlarıyla dijital vatandaşlık ve okuryazarlık eğitimi verilebilir. Bunun için disiplinler arası yaklaşımla diğer alanlar ve öğretmenlerle uygulamalar yapılabilir.

Dijital vatandaşlık eğitimi için alan yazına bakıldığında öğretmenlerin, sınıf ortamında veya ders kapsamında dijital vatandaşlık eğitimi için yapması gerekenler şu şekilde sıralanabilir (Farmer, 2010; Peckham, 2008).

- Öğretmen, kabul edilebilir ve uygulanabilir bir eğitim politikası oluşturmalıdır. Bu kuralların takibini yapmalı ve sorumluluklar belirlenmelidir. Öğrencilerin belirlenen kurallara uygun davranışları pekiştirilmelidir.
- Başta öğretmen doğru, güvenli ve etkin dijital kullanım konusunda model olmalıdır. Burada ders içi materyal kullanımlarında araştırma sürecine dair kaynakça belirtilmesi örnek verilebilir.
- Öğretmen gerekli kavram ve konularla ilgili öğrencileri bilgilendirdikten sonra ilgili etkinliklerle öğrencileri işe koşmalıdır.

- Dijital ortamda karşılaşılabilecekleri problem ve durumları sınıf ortamında tartışmaya açarak çözüm yolları bulmalarına rehberlik edebilir.
- Sınıf içi teknolojik araçların kontrolü ve denetimi öğretmenin üzerinde olmalıdır.
- Öğretmen araştırma süreçlerinde kullanabilecek bilgi ve içerik paylaşım platformlarını kullanırken nelere dikkat edilmesi gerektiğini öğrencilere vurgulamalı ve kendisi de dikkat ederek rol model olmalıdır.
- Ders içi kullanılan tüm internet içeriklerini kontrol etmeli ve güvenli bağlantı olduğundan emin olmalıdır.
- Öğrencilerin internet kullanımı söz konusu olduğunda öğretmen öğrencilerin ulaşabileceği bir konumda olmalıdır. Öğretmen süreç içinde gözlem yapmalı ve gerektiğinde öğrenciye desteğini sunmalıdır.
- Ders içinde verilen ödev ve projeleri değerlendirirken intihal ve telif hakları gibi konularda hassas davranmalıdır. Öğrenciler bunun için gerekli bilgiler sunmalı ve uygulamalar yoluyla öğretmelidir.
- Öğretmen, dijital ortam ve gerçek yaşam kavramlarını öğrencilere farklı yol ve stratejilerle anlatmalı ve kavramalarına fırsat tanımalıdır.

Dijital vatandaşlık eğitiminde Ribble (2008) yansıma modeli geliştirmiştir. Model dört basamaktan oluşmaktadır. İlk basamak farkındalık basamağıdır. Bu basamak için dijital teknolojilerle ilgili temel bilgi ve kavramları bilmek, kullanım esnasında doğru ve uygun davranışları ne olduğu bilmek gerekir. İkinci basamak olan kılavuzla yapma basamağı için dijital vatandaşlık eğitimi veren kişilerin öğrenenlere rehberlik etmesi ve araştırma, tehlikeler karşısında karar verebilme ve teknoloji kullanımı hakkında teşvik etmeleri beklenir. Üçüncü aşama olan model olma aşaması, eğitimi veren kişilerin öğrettiklerini bizzat uygulayarak çevrelerine ve öğrenenlere örnek olmasıdır. Son aşama dönüt ve analiz aşamasıdır. Bu noktada eğitim veren kişiler, öğrenenlerin deneyimlerine ve karşılaştıkları durumlara eleştirel ve sorgulayıcı yaklaşımlarını sağlayarak geri dönütler verir. Böylece bireysel değerlendirme yapmalarını sağlayarak analiz yapılmasına olanak verilir.

2.5. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Dijital Okuryazarlık ve Dijital Vatandaşlık

Sosyal bilgiler dersinin vatandaş yetiştirme amacından hareketle eğitim sistemi, vatandaşlık ve okuryazarlık kavramlarının geleneksel içeriği dışına çıkıp dijital vatandaşlık ve okuryazarlık becerileri kazandıran bireyler yetiştirmelidir. Sosyal bilgiler dersi toplum kurallarını bilen, hak ve sorumluluklarından haberdar bireyler yetiştirmeyi hedefler. Hızla gelişen teknoloji ile gerçek yaşamda olduğu gibi dijital ortamda uyum sağlamak ve yer edinmek için dijital becerilerini geliştirmelidir (Turan ve Karasu Avcı, 2018). Bu sebeple çağın getirdiği becerilere sahip, bilgiye hızlıca ulaşabilen, küreselleşen ve dijitalleşen dünyaya ve teknoloji ayak uyduran kişileri yetiştirmek sosyal bilgiler dersi kapsamında gerçekleştirilebilir. Sosyal bilgiler dersi ve öğretim programı sayesinde öğrenciler dijital ortamda aktif olarak yer almalarını ve karşılaştıkları problemlerle başa çıkmayı, teknolojiyi doğru, güvenilir ve etik biçimde kullanmayı öğrenebilir (Çakmak ve Bulut, 2019). Tüm dersler aracılığı ile dijital vatandaşlık ve okuryazarlık eğitimi yapılması mümkündür. Fakat sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan ünite ve öğrenme alanları sayesinde geniş bir eğitim verme alanına sahiptir (Erdoğan ve Şerefli, 2021). Dijital yetkinliklere sahip dijital vatandaşlar yetiştirebilmek için okul ortamında öğretmenlerin rol model olduğu, okul yönetiminin dijital teknoloji imkânlarının sağladığı ve ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim kurarak dijital hareketlerini bilinçli seviyeye getirdiği bir işbirliği ile mümkündür.

2018 Sosyal bilgiler öğretim programı incelendiğinde dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık becerileri ile ilişkilendirilebilecek amaçlar, beceri ve değerler, kazanımlar olduğu ve teorik olarak dijital okuryazar bir vatandaş yetiştirmeye uygun alanın var olduğu söylenebilir. Öğretim programları öğrenme- öğretme süreçlerinde yol haritası olması bakımından önemlidir.

2.5.1. Amaçlar

Sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları incelendiğinde;

- *“Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,”*
- *“Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,”*

- “*Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetmeleri*” dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık ile ilişkili olabilecek maddelerdir. (MEB, 2018, s.8.)

2.5.2. Değerler ve Beceriler

Dijital okuryazarlık becerisi sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrenilmesi gereken temel becerilerden bir tanesidir. Aynı şekilde eğitim sistemi içerisinde kazandırılması istenen Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi incelendiğinde doğrudan “*Dijital yetkinlik*” ve “*Öğrenmeyi öğrenme yetkinliği*” ile ilişkilendirilebilir (MEB, 2018, s.5).

Dijital yetkinlik, “*İş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsar. Söz konusu yetkinlik, bilgiye erişim ve bilginin değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışverişi için bilgisayarların kullanılması ayrıca internet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurulması gibi temel beceriler yoluyla desteklenmektedir.*” şeklinde açıklanmıştır (MEB, 2018, s.5).

Öğrenmeyi öğrenme yetkinliği “*Bireyin kendi öğrenme eylemini etkili zaman ve bilgi yönetimini de kapsayacak şekilde bireysel olarak veya grup hâlinde düzenleyebilmesi için öğrenmenin peşine düşme ve bu konuda ısrarcı olma yetkinliğidir.*” şeklinde belirtilmiştir. (MEB, 2018, s.5)

Bu yetkinlikler dijital vatandaşlık ve okuryazarlık becerisi kapsamında düşünüldüğünde şu şekilde ilişkilendirilebilir:

Tablo 1.

Yetkinliklerin Kavramsal İlişkilendirilmesi

Yetkinlikler	İlişkilendirilen Alan
Dijital yetkinlik	Dijital okuryazarlık, Dijital vatandaşlık
Öğrenmeyi öğrenme yetkinliği	Dijital erişim, Dijital saygı, Dijital okuryazarlık

Sosyal bilgiler öğretim programında değerler incelendiğinde dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık becerisi ile ilişkili olabilecek değerler bilimsellik, duyarlılık, dürüstlük, eşitlik, özgürlük, saygı, sorumluluk olabilir. (MEB, 2018, s.9) Dijital okuryazar bir vatandaşın özellikleri düşünüldüğünde, sanal ortamda karşılaştığı içeriklere eleştirel yaklaşılması ve bilgiler hakkında içerik ve değerlendirmeler yapılması “*bilimsellik*” değeri ile denkleştirilebilir. Farklı kültür ve toplumlardan kişilere saygılı ve duyarlı olma “*duyarlılık*”, “*saygı*” değeri ile ilişkilendirilebilir. Sanal ortamdaki hak ve sorumluluklarının farkında olması ise eşitlik, “*sorumluluk*” değeri; etik kurallara uygun hareket etmesi ve edilmesini sağlama “*dürüstlük*” ve “*özgürlük*” değerlerine denk geldiği söylenebilir.

2.5.2. Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

Öğrenme alanları incelendiğinde “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*” öğrenme alanı dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık alanlarıyla doğrudan alakalı olduğu söylenebilir (MEB, 2018, s.11) Bu öğrenme alanı incelendiğinde kazanımların bilim tarihi, sosyal bilimler ve dijital vatandaşlık/okuryazarlık ile ilgili oldukları görülmektedir.

Dijitalleşmenin her alanda gerçekleşmesi günlük eylemlerimizin değişmesine sebep olmuştur. Öğrenciler araştırmaları için sanal kütüphane görevi gören interneti tercih etmeleri her türlü konuda ve kazanımda bu becerilerin geliştirilmelerini imkân sağlamaktadır. Dijital okuryazarlık ve vatandaşlık alt boyutları düşünüldüğünde konular ile ilgili uygulama ve ödev süreçlerinde bu becerilerin geliştirilmesine uygun görevler verilebilir.

Tablo 2.

2018 Öğretim Programında Dijital Vatandaşlık ve Dijital Okuryazarlıkla İlişkili Kazanımlar

SINIF	Doğrudan İlişkili Kazanımlar	Dolaylı Olarak Konu İlişkili Kazanımlar
-------	------------------------------	---

4. Sınıf	SB.4.4.1. Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.	SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.
	SB.4.4.2. Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımlarını karşılaştırır.	SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır. Araştırdığı bir ülkenin önemli özelliklerini görsel materyaller kullanarak sınıfta tanıtması sağlanır.
	SB.4.4.3. Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır.	SB.4.7.3. Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır. Görsel ve yazılı iletişim araçları ile kültürel unsurlardan kıyafet, yemek, oyun, aile ilişkileri gibi konular üzerinde durulur.
	SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	
5. Sınıf	SB.5.4.1. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.	SB.5.5.6. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.
	SB.5.4.2. Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.	SB.5.6.3. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar. Temel haklardan katılım ve düşünce özgürlüğü hakkı üzerinde durulur.
	SB.5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.	SB.5.7.2. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.
	SB.5.4.5. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.	
6. Sınıf	SB.6.4.2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.	SB.6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.
	SB.6.4.3. Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.	SB.6.1.5. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.
	SB.6.4.4. Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.	SB.6.7.4. Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular. Kültürümüze ait olmayan unsurların, medya araçları yoluyla toplum hayatını nasıl etkilediği fark ettirilir.

SB.7.4.1. Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.

SB.7.4.4. Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.

SB.7.1.3. Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır.

SB.7.1.4. İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir.

SB.7.5.2. Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.

SB.7.5.6. Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli incelendiğinde modelin içeriği eğitim felsefesi, öğrenci profili, eylem değer eylem modeli, beceriler çerçevesi bileşenleriyle bütüncül eğitim program modeli oluşturulmuştur. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde ise “Türk Milli Eğitimi’nin genel amaçları ve temel ilkeleri” dikkate alınarak belirlenen sosyal bilgiler dersi ile öğrencilerin kazanmaları amaçlanan maddeler arasında “Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplumsal hayata etkilerini değişim ve süreklilik açısından yorumlayabilmeleri” ; “Öğrenme ve araştırma süreçlerinde bilişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanmaları ve dijital ortamlarda güvenlik ve gizliliğe ilişkin farkındalık kazanmaları” maddeleri dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık ile ilişkilendirilebilir.

Öğretim programında yer alan “*sistem okuryazarlığı*” içerisinde yer alan dijital okuryazarlık bizzat ele alınarak konunun önemi vurgulanmıştır. Programda belirtilen değerler arasında “*duyarlılık, dürüstlük, mahremiyet, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk*” gibi değerler ile dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık konuları ilişkilendirilebilir.

Öğrenme alanları incelendiğinde “*Teknoloji ve Sosyal Bilimler*” alanının dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık konuları ile doğrudan ilişkilendirilebileceği görülmüştür. Diğer öğrenme alanlarında genel olarak materyallerin sunumunda ve pekiştirilerek desteklenmesi açısından dijital teknolojilerden yararlanılması önerilmiştir. Bunlar genellikle görsel ve video kullanımı, harita gösterimi, konu ile ilişkili internet sitelerine erişim veya proje/çalışma için dijital uygulamaları kullanma şeklinde olduğu söylenebilir.

Tablo 3.**2024 Öğretim Programında Dijital Vatandaşlık ve Dijital Okuryazarlıkla İlişkili Kazanımlar**

Sınıf	Kazanım
4. sınıf	<i>SB.4.6.1. Çevrim içi ortamda uyulması gereken güvenlik kurallarını eylemlerine yansıtabilme</i> a) Çevrim içi ortamdaki deneyimleri güvenlik kuralları çerçevesinde gözden geçirir. b) Çevrim içi ortamda uyulması gereken güvenlik kurallarına ilişkin çıkarım yapar. c) Çevrim içi ortamda uyulması gereken güvenlik kurallarına ilişkin çıkarımları değerlendirir.
5. sınıf	<i>SB.5.6.1. Teknolojik gelişmelerin toplum hayatına etkilerini tartışabilme</i> a) Teknolojik gelişmelerin toplum hayatına etkileri hakkında gerekçeler sunar. b) Teknolojik gelişmelerin toplum hayatına etkileri üzerindeki tartışmalarda tutarsızlıkları tespit eder. c) Teknolojik gelişmelerin toplum hayatına etkilerine yönelik görüşleri çürütür veya kabul eder. <i>SB.5.6.2. Teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımının önemine ilişkin ürün oluşturabilme</i> a) Teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımının önemine ilişkin kanıtlara dayalı çıkarımda bulunur. b) Teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımının önemine ilişkin kendi çıkarımlarına dayalı ürün oluşturur. c) Teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımının önemine ilişkin oluşturulan ürünleri paylaşır.
6. sınıf	<i>SB.6.6.1. Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin kültürel etkileşimdeki rolünü yapılandırabilme</i> a) Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin kültürel etkileşimdeki rolüne yönelik nedensel ilişkileri ortaya koyar. b) Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin kültürel etkileşimdeki rolüne ilişkin anlamlı bir bütün ortaya koyar. <i>SB.6.6.2. Bir ürün veya fikrin telif ve patent süreçleriyle ilgili bilgi toplayabilme</i> a) Bir ürün veya fikrin telif ve patent süreçleriyle ilgili bilgi toplayacağı kaynakları belirler.

b) Bir ürün veya fikrin telif ve patent süreçleriyle ilgili bilgileri belirlediği kaynaklardan toplar.

c) Bir ürün veya fikrin telif ve patent süreçleriyle ilgili topladığı bilgileri doğrular.

ç) Bir ürün veya fikrin telif ve patent süreçleriyle ilgili doğruladığı bilgileri kaydeder.

SB.7.6.1. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki toplum hayatına etkilerine ilişkin öngörüde bulunabilme

7. sınıf

a) Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin günümüzdeki toplumsal hayata etkilerine ilişkin kanıt, gözlem ve deneyimleri ilişkilendirir.

b) Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplumsal hayata etkilerine ilişkin kanıt, gözlem ve deneyimleri ilişkilendirerek geleceğe yönelik çıkarımda bulunur.

2.6. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde birçok çalışma olduğu görülmektedir. Farklı alanlarda ve kademelerde yapılan çalışmalar mevcut olduğu gibi farklı bağlamlar içerisinde de konunun ele alındığı görülmüştür.

Acar (2015) araştırmasında “ Dijital Okuryazarlık Değerlendirme Ölçeği” geliştirerek alanda ölçek geliştirme çalışması yapmıştır. Ölçeği çocuklar ve ebeveynlerine uygulamıştır. Ebeveynlerin dijital vatandaşlık hakkındaki fikirlerin çocukların fikirlerine göre daha olumlu yönde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Akkuş (2017) azınlık grupları ile çalışmayı yürütmüştür. Türkiye’de yasayan azınlıkların dijital dünyada bilinçli olarak kullandıklarını ama kendilerini dijital ortamlarda savunmasız ve endişeli hissettiklerini ifade etmiştir.

Altınar (2019) İngilizce alanında öğretmen adayları ile çalışmayı yürütmüştür. Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlıklarının araştırma yoluyla geliştirilmesini amaçlamıştır. Araştırma sonunda öğretmen adaylarında dijital okuryazarlıkların da gelişme görülmüştür. Dil öğretiminde teknoloji destekli bir öğretim yolu seçme noktasında dijital, fikir ve tutum olarak değişiklikler yaşandığı araştırma sonucunda ulaşılmıştır.

Aslan (2016) çalışmasında ilköğretim düzeyinde görev yapacak sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla çalışmıştır. Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini belli değişkenler çerçevesinde incelemiştir. Araştırma sonucunda dijital hak ve sorumluluklar

kavramı ile ilgili algı yanılgıları olduğu ve öğretmenlik müfredatında dijital vatandaşlık eğitimine yer verilmesi gerektiği önerilmiştir.

Aslan (2022) araştırmasında 5. Sınıf öğrencileri ile çalışarak dijital vatandaşlık becerilerini geliştirmeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma deseni tercih edilen çalışmada, öğrencilere uygulanan etkinlik sonunda derse karşı ilgi ve istekte yükselme, ilgi ve katılımın artışı, bilgi ve beceri seviyelerinde de yükselme olduğu sonucuna varılmıştır.

Atay (2023) dijital vatandaşlık alanındaki programları inceleyerek ülkedeki mevcut sosyal bilgilere programı ile karşılaştırmıştır. Çalışmada Avrupa konseyi dijital vatandaşlık eğitim rehberi, Microsoft dijital vatandaşlık rehberi, Google dijital vatandaşlık güvenlik programı ve Common Sense dijital vatandaşlık programları incelenmiştir. Common Sense Media programının aralarında en detaylı ve kapsayıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programının ise incelenen programlar içerisinde geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Aygün (2019) yaptığı çalışmada hem sosyal bilgiler öğretmenlerinin hem de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarını ortaya koymaya çalışmıştır. Dijital vatandaşlık açısından kendilerini yeterli düzeyde gördükleri belirtilmiştir. Bununla birlikte günlük internet kullanımı ile dijital vatandaşlık arasında ilişki gözlemlenmiştir. Öğretmen adaylarının, öğretmenlere kıyasla çevrimiçi ortamları daha yoğun kullandıklarını tespit etmişlerdir. Günlük internet süresi ne kadar çoksa dijital vatandaşlık ile ilgili beceri boyutları azalmaktadır.

Bakır (2016) araştırmasında öğretmen adayları ile çalışarak onların dijital vatandaşlık algılarını incelemiştir. Karma desenle çalışılan bu çalışmada nicel verilerle ulaşıldıkları sonuçta öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık seviyeleri yüksekken, nitel sonuçlara göre ise aynı seviye korunamamıştır.

Balcı (2023) sosyal bilgiler öğretmenleri ile çalıştığı araştırmasında öğretmenlerin dijital okuryazarlık yetkinliğini belirleyerek bu yetkinliğin web 2.0 araçlarını kullanma durumlarına etkisi olup olmadığını incelemiştir. Araştırma sonunda dijital okuryazarlık yetkinliğinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği ve web 2.0 araçlarını kullanma durumlarını etkilediğine ulaşılmıştır.

Çalışkan (2023) araştırmasında sosyal bilgiler ders kitaplarını dijital vatandaşlık ve alt boyutları kapsamında incelemiştir. 4. ve 5. Sınıf ders kitaplarında bu kavrama daha çok yer verildiği görülmüştür. 6. ve 7. Sınıflarda daha az içerik söz konusu olduğuna ulaşılmıştır.

Genel olarak ise ders kitaplarının kavram öğretimi ve etkinlik açısından yeterli olmadığını ifade etmişlerdir.

Çocuk (2020) Türkçe öğretmen adaylarına, web tabanlı dijital öykü hazırlamanın akademik başarı, dijital okuryazarlık ve Türkçe öğretimi öz yeterlik algı değişkenlerine olan etkisi incelenmiştir. Karma yöntemle yürütülen çalışmada akademik başarı ve Türkçe öğretimi öz yeterlik algısı açısından anlamlı bir fark olduğu ve dijital okuryazarlık ile akademik başarı arasında düşük yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu tespit edilmiştir.

Elçi (2015) ise bilişim teknolojileri ve yazılım dersleri alanındaki öğretim programına ilişkin öğrenci görüşlerini dijital vatandaşlık açısından incelemiştir. Araştırma nicel olarak yürütülmüş ve derslerin beceri ve değer oluşturması bakımından; dijital okuryazarlığın ortanın biraz altında, dijital hukuk ve etiğin, hak ve sorumlulukların ortanın üstü, dijital iletişim ve güvenlik boyutlarının ortanın biraz üstünde olduğu şeklinde ifade etmiştir.

Gündoğdu (2019) yaptığı araştırmada yaratıcı drama yönteminin yardımıyla dijital vatandaşlık eğitimi gerçekleştirmiştir. Nicel araştırma yoluyla toplanan verilerin sonucunda yaratıcı drama yöntemi ile dijital vatandaşlık eğitimi alan öğrencilerin üzerinde olumlu etkilere bıraktığı anlaşılmıştır.

Karaduman (2011) ortaokul 6. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında dijital vatandaşlık becerisini ölçmüştür. Çalışmanın sonunda dijital vatandaşlık ile ilgili yapılan etkinliklerin öğrencilerin beceri gelişiminde anlamlı değişimler gerçekleştiği belirtilmiştir.

Karakuyu (2023) dijital vatandaşlık öğretim programı tasarlamıştır. Tasarlanan öğretim programını uygulayarak değerlendirilmesini araştırmasında sunmuştur. Öğretim programını uygulanan üniversite öğrencilerinin dijital vatandaşlık başarılarına, farkındalıklarına ve tutumlarına anlamlı etki ettiği sonucuna varılmıştır.

Kocadağ (2012) ise öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini incelemiştir. İncelemelerinde kadın ve erkeklerin dijital vatandaşlık seviyelerini karşılaştırmıştır. İnceleme sonunda ise erkek adayların dijital vatandaşlık seviyelerinin kadınlara göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Küslü (2022) öğretmenlerin eleştirel dijital okuryazarlık becerilerini incelemiştir. Öğretmenlerin beceri düzeylerinin iyi olduğu sonucunda ulaşmıştır. Genel ve alt boyutlar açısından cinsiyet, mesleki deneyim ve alan, görev kademesi, günlük internet kullanım

zamanı, günlük sosyal medya kullanımı ve eğitim almış olma durumu değişkenleri ile dijital okuryazarlık becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Metin (2021) ise sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yürüttüğü çalışmada dijital vatandaşlık yeterliliklerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonunda cinsiyet açısından dijital vatandaşlığın farklılık olmadığı, sınıf düzeyi arttıkça yeterlilik düzeyinin de arttığı, günlük internet kullanım süresi arttıkça yeterlilik düzeyinin düştüğü ve teknoloji kullanım becerileri arttıkça yeterlilik düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özçınar (2023) fen bilgisi alanında öğretmen adayları ile beraber çalışmayı yürütmüştür. Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık seviyelerini farklı değişkenlerle incelemiştir. Fen bilgisi öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark gözükmezken, sınıf düzeyi ve yaş açısından anlamlı fark görüldüğü belirtilmiştir. Aynı şekilde gelir düzeyleri açısından incelendiğinde de anlamlı farka ulaşılmıştır.

Özen Açıl (2020) çalışmasında 5. Sınıf öğrencileri ile çalışmıştır. Dijital vatandaşlık öğretiminde kullanılan yöntemlerin öğrencilerin bilgi, beceri ve değerlerinin kazanılma düzeylerine etkisini incelemiştir. Çalışmada dijital platform, çalışma kâğıtları ve kutu oyunları yöntem olarak tercih edilmiştir. Araştırma sonunda ise farklı olarak seçilen yöntemlerin anlamlı bir değişim oluşturmadığını ifade etmiştir.

Özer (2022) yürüttüğü araştırmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla çalışmıştır. Öğretmen adaylarına uyguladığı dijital vatandaşlık eğitim programı ile dijital vatandaşlık becerilerinin gelişmesini amaçlamış ve eğitim programının etkililiğini incelemiştir. Araştırma sonunda öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık becerilerinde gelişmeler olduğu ve eğitimle kalıcılığın olduğunu ifade etmiştir.

Öztürk (2015) tarafından yapılan çalışmada ortaokul düzeyinde öğrencilerin dijital vatandaşlık seviyeleri belirlenmeye çalışılmış ve bu becerilerin öğrenmeleri üzerinde olan etkisi incelenmiştir. Araştırma için “Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri” ölçeğini oluşturmuştur. Ölçek uygulama sürecinden sonra öğrencilerin dijital ortamlarla iç içe olmalarına rağmen etkin ve sorumlu bir dijital vatandaş gibi hareket etmediklerini belirtmiştir.

Parsak (2021)’ın yürüttüğü araştırma sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ve alt boyutlarına ilişkin seviye belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada son sınıf lisans öğrencileri ile birlikte yüksek lisans seviyesinde öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada

öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri yüksek düzeyde iken, alt boyutlardan dijital sağlık haricinde diğer alt boyutlarda yüksek düzey olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sakallı (2015) dijital vatandaşlığı siber zorbalık açısından ele almış ve aralarındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada internet kullanım becerisi ile günlük internette geçirilen zamanın dijital vatandaşlık seviyeleri arasında anlamlı bir fark olduğunu ulaşılmıştır. Bu durumun siber zorbalık eğilimi ile anlamlı bir fark görülmemiştir.

Sari (2019) çalışmasını sosyal bilgiler eğitimi için öğretmenlere uygulanan seminer ve uygulanan öğrenci etkinliklerin katkısını dijital vatandaşlık olgusu açısından ele almıştır. Araştırma sonunda hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin dijital vatandaşlık becerilerinin geliştiği ve bu konuyla ilgili bir farkındalık kazandıkları sonucuna varmışlardır.

Sevigen (2022) ise Sosyal Bilgiler dersi kapsamında 5. Sınıf öğrencileri ile çalışmıştır. Web 2.0 araçlarının yardımıyla hazırlanan etkinliklerin öğrencilerin dijital vatandaşlık seviyesi, akademik başarı ve ders tutumuna olan etkilerini incelemiştir. Çalışma içerisinde öğrenci görüşleri de alınarak web 2.0 araçları kullanılarak hazırlanmış derslere yönelik öğrenci görüşlerini de öğrenmek amaçlanmıştır. Araştırma sonunda öğretimin öğrencilerin dijital vatandaşlık düzeyleri ve akademik başarılarında deney grubu açısından olumlu etki olduğunu belirtmiştir.

Sincar (2011) ise dijital vatandaşlık alanında öğretmen adayları ile çalışarak nitel bir araştırma yürütmüştür. Araştırmada ulaştığı sonuç, öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık ve dijital iletişim alt boyutlarına hâkimiyetleri iyi iken, diğer dijital vatandaşlık alt boyutlarına aynı oranda hâkim olmadıkları şeklindedir.

Tanoğlu (2019) yaptığı araştırmada resim dersi kapsamında öğrencilerin dijital vatandaşlık düzeylerini ile teknoloji kullanımları karşı tutumları arasındaki bağı incelemiştir. Araştırma sonucunda dijital vatandaşlık düzeylerinin teknoloji kullanımına ilişkin tutumları arasındaki ilişkinin orta düzeyde olduğunu belirtmiştir.

Zurnacı Parlak (2019) tarafından yürütülen araştırmada hedefe dayalı senaryolar hazırlanarak dijital okuryazarlık becerilerin kazandırılması ve geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma deseni ile yürütülmüş ve toplanan veriler sonucunda istenen becerilerin geliştiği ve dijital okuryazarlık eğitimi verilirken eğitim ortamının az veya kısıtlı teknolojik imkânlarla rağmen becerilerin gelişebileceği ifade edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen Türkiye’de dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık alanında yapılan çalışmalar için gerek Sosyal bilgiler gerekse Fen bilgisi, Türkçe, Resim, İngilizce ve Bilişim teknolojileri alanlarında araştırma ve incelemeler yapılmıştır. Araştırmalara bakıldığında öğretmenler, öğretmen adayları, ilkokul, ortaokul ve üniversite kademelerindeki öğrenci gruplarıyla çalışılmıştır. Karma, nitel, nicel tercih edilen araştırma desenleri olduğu görülmüştür. Bununla birlikte ölçek geliştirme çalışmaları ve dijital vatandaşlık konu alanı ile ilgili öğretim programı inceleme, ders kitabı inceleme şeklinde doküman incelemesi yapılmıştır. Dijital vatandaşlık eğitimi üzerine program tasarlayıp uygulanan çalışmalar olduğu dikkat çekmiştir. Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık alanı ile ilgili çalışılırken senaryo kullanımı, yaratıcı drama, web 2.0 araçları, dijital öykü gibi yöntemlerle birlikte çalışıldığı görülmüştür. Tüm bu sonuçlar doğrultusunda sosyal bilgiler dersinde nitel bir araştırma yürütülerek alan yazına katkı sağlanması istenmiştir.

2.7. Dünya’da Yapılan Çalışmalar

Shelley ve diğerleri (2004) yürüttükleri çalışmada “Dijital Vatandaşlık: Dijital Eşitsizliklerin Parametreleri” başlıklı konu incelenmiştir. 2002 yılında Amerika’da yaşayan ve yaşları 18 yaş üstü olan 167 katılımcı ile çalışılmıştır. Araştırmada teknolojiye karşı eğilimlerin dijital vatandaşlık düzeylerini etkilediği sonucuna varılmıştır. Çalışmada katılımcıların etnik çeşitliliğinin olması dijital vatandaşlık ile ilgili düzeyin eğitim ve ırksal faktörlerde değiştiği görülmüştür. Eğitim düzeyi düşük olan katılımcılarda bilgiler öğrenme isteği daha fazla olduğu ve eğitim düzeyi fazla olanların ise bilgisayar kullanma sıklığının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Beyaz olmayan ırka mensup olanlar dijital vatandaş olmakla bireyin daha etkin ve güçlü olacağını ve tüm vatandaşların internete erişim kolaylığının olması gerektiği ifade edilmiştir. Aynı şekilde bilgisayar kullanımını öğrenme noktasında da istekli oldukları belirtilmiştir. Bu isteğin dijital vatandaşlık konusuyla olumlu düzeyde ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır.

Ribble (2006) “Okullarda Dijital Vatandaşlığı Yerine Getirmek: Teknoloji Liderleri Kitabının Geliştirilmesi ve Onaylanması” isimli araştırmasında teknoloji alanında uzmanlığı olan kişilerle, öğretmen görüşmeleri ve uygulama çalışmalarıyla bu alanda bir kaynak oluşturmuştur. Dijital vatandaşlık kavramı ve alt boyutlar ile ilgili bölümlerden sonra etkinlik örneklerine yer vermektedir. Araştırma sonunda dijital vatandaşlık kavramının ve

eğitiminin farklı dersler kapsamında da verilebileceğini ve etkinliklerin uygulanabileceğini ifade ederek öneride bulunmuştur.

Kadll vd. (2010) tarafından yürütülen çalışmada, üniversite öğrencilerinin internet kullanımları odaklı hakkında görüşlerine başvurulmuştur. 85 öğrenci ile yürütülen çalışmada, öğrencilerin büyük çoğunluğunda, internetin sağladığı faydalar konusunda yüksek bir bilince sahiptirler. Öğrencilerin çoğunluğu internet kullanmadaki amaçlarının eğitim ve eğlence olduğu belirtilmiştir. Öğrenciler internet üzerinden araştırma yaparken arama motorlarını verimli kullanamadıklarını ve internet kullanma becerilerini kendi kendine öğrenme yoluyla veya arkadaş yardımıyla öğrendikleri ifade edilmiştir.

Symantec (2010) “Çevrim İçi Aile Raporu” isimli çalışma 7066 yetişkin ve 1699 çocukla yürütülmüştür. Araştırma 14 ülkede yapılmıştır. Tüm katılımcılara aynı sorular sorulmuş ve veriler toplanmıştır. Araştırma sonunda, aileler internette geçirdikleri sürede olumsuz durumlarla karşılaştıklarının farkındadır. Aileler çocukların internet ve çevrimiçi kullanımlarının bilgilerinin dâhilinde olduğu fakat kullanım içerikleri ve paylaştıkları içerikler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Çocuklar internet ortamında maruz kaldıkları olumsuz bir sürecin etkilerini duygusal manada hissettikleri dile getirilmiştir. Çocuklar zararlı ve sahte içeriklerle karşılaştıklarında bu durumdan kendilerini sorumlu tuttuklarını ifade etmişlerdir. Çocukların çoğu, internet ortamında karşılaştıkları kötü bir durumdan sonra ailelerine güvendiklerini ifade etmiş ve aileleri tarafın belirlenen kurallara uydukları belirtilmiştir. Çocukların çoğun çevrimiçi ortamlarda davranışlarına ve sözlerine dikkat ettikleri ve gerçek yaşamda yapmadıkları davranışları, dijital ortamda da yapmadıkları ifade edilmiştir. Aynı şekilde çocukların güvenli internet kullanımı hakkında genel bir bilgi sahibi oldukları ama hızlı değişim ve gelişmelere yetişemedikleri belirtilmiştir.

Payne (2016) tarafından ABD’de gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerin öğrencilerinin dijital vatandaşlık becerilerini geliştirilmesini önemseme durumlarını gözlem ve süreç değerlendirme materyalleri aracılığıyla incelenmiştir. Dijital vatandaşlık kavramı hakkında öğretmenlerin bilgilerinin yeterli olmadığı ve öğrencilerini de bu konuda yetiştiremeyecekleri sonucuna varılmıştır.

Walters (2018) çalışmasında ilkökul öğretmenleri ile birlikte çalışmıştır. ABD’de gerçekleşen araştırmada, katılımcıların dijital vatandaşlık ile ilgili düşüncelerini dile

getirirken tanımlama yapma konusunda dijital hukuk alt boyutu çerçevesinde tanımlama yaptıkları sonucuna ulaşmıştır.

Webster (2018) tarafından ABD’de yapılan araştırma, öğretmenlerin dijital vatandaşlık algılarını ölçek aracılığıyla belirlemek amaçlanmıştır. Dijital vatandaşlık kavramının eğitim süreci içinde daha çok yer alması gerektiği ve mevcut durumda yeterli düzeyde yer verilmediği belirtilmiştir.

Martin vd. (2018) yürütülen çalışmada dijital kimlik, dijital ayak izi ve siber zorbalığın etkisi ile uygun olmayan sosyal medya konuları üzerine araştırma yapılmıştır. Ortaokul öğrencileri ile çalışılan çalışmada öğrencilerin ufak yaşlar itibarıyla sosyal medya kullanımının başladığı, sosyal medya üzerinden arkadaşlarla tanışabildiklerini ve kullanım içeriklerinin ebeveynleri tarafından takip edilmediği sonucuna ulaşmıştır.

Tangül ve Soykan (2021) tarafından yürütülen çalışma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde öğrenim gören sınıf öğretmen adayları ile görev yapan sınıf öğretmenlerin dijital vatandaşlık algılarını karşılaştırma yaparak incelenmiştir. Öğretmen adayların, görevini yapmakta olan öğretmenlere göre dijital vatandaşlık düzeylerinin düşük olduğu belirtilerek dijital vatandaşlık eğitiminin önemine vurgu yapılmıştır. Chen, Mirpuri, Rao ve Law (2021) Çin’de yapılan çalışmada dijital vatandaşlık ile ilgili alan yazın incelenmiştir. Çalışmada bölgesel özelliklere göre tanımlar ve kavramların içeriğinin değişiklik gösterdiğini ve ortak bir kavramın dolayısıyla eğitimin oluşturulmasının zor olduğu ifade edilmiştir.

Dünyada yapılan çalışmalar incelendiğinde dijital vatandaşlık ve okuryazarlık kavramları üzerine çalışmalar yapılarak alan yazına kavram ve bilgi birikimi kazandırılmıştır. Çalışmalar incelendiğinde nicel ve nitel desenli araştırmalar olduğu görülmüştür. Dijital vatandaşlık düzeyleri, dijital vatandaşlık konu alanı ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi, internet kullanımı, dijital vatandaşlık algıları hakkında çalışıldığı görülmüştür. Ebeveyn, öğretmen ve ilkokul, ortaokul ve üniversite kademelerinden öğrencilerle çalışıldığı görülmüştür. Yapılan çalışmalar da işbirlikli eğitime vurgu yapılırken bireylerin dijital vatandaşlık ve okuryazarlık becerilerin geliştirilmesinde okul faktörünün önemine dikkat çekilmiştir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu kısımda araştırma modeli açıklanmıştır. Bununla birlikte çalışma grubu ve ortamı, veri toplama süreci, veri işleme süreci, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları hakkında bilgilere yer verilmektedir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık becerilerini 7. sınıf öğrencileri nezdinde inceleyerek öğrencilerin beceri durumlarını etkinlikler aracılığıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Buna ek olarak tüm bu süreçlerde oluşabilecek zorlukları belirlemek ve bu zorluklara çözümler önermekte amaçlar arasındadır. Süreç dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık kavramları üzerinde durmak, dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık kavramlarına duyarlılık kazandıracak şekilde ders içerikleri hazırlamak, ilgili kavramlarının öğretilmesi ve farkındalık kazanılması için bahsedilen ders içeriklerini sunulması ve uygulanması, tüm bu süreçlerin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi şeklinde planlanmıştır. Bu amaçlara ve sürece uygun olarak nitel araştırma desenlerinden olan eylem araştırması tercih edilmiştir.

3.1.1. Eylem Araştırması

Nitel araştırma; gözlem, mülakat ve doküman inceleme gibi nitel veri toplama araçları ile veri toplandığı, bakış açılarının ve olayların olağanında gerçekçi ve tüm yönleriyle ortaya konulması için nitel bir yol tercih edilen araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel araştırma, kuram geliştirmeyi amaç edinerek olguları ve olayları, doğal ortamında irdelemeyi ve anlamlandırmayı isteyen bir yaklaşımdır. Nitel araştırma deseninin içinde yer alan eylem araştırması, bazı kaynaklarda eylem öğrenmesi, aksiyon çalışması,

katılımcı araştırma ve bağlamsal eylem araştırması gibi isimlerle de anılmaktadır (O'Brein, 1998).

Eylem araştırması, öğretmen ve araştırmacıların uygulanabilen ve eğitim alanında bilimsel bilgi üretmek ve uygulamalarda iyileştirme yapılmaya imkân sağlayan bir yöntemdir (Balcı, 2013). Eylem araştırması, sınıf veya okul ortamında problemin tespit edilmesi ile başlayan ve soruna yönelik çözüm için bireysel ve toplu katılımın sistematik bir bakış açısıyla ele alınarak ilerlendiği bir araştırma yoludur (Uzun, 2016). Bu sebeple uygulayıcılar, eylem araştırmasının doğasında müdahale ve değişiklik olduğunun farkındadırlar.

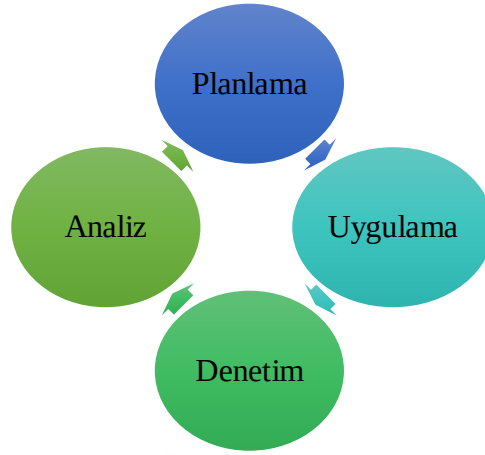
Eylem araştırmasını Schmuck (1997), sınıf ve okul ortamında meydana gelen eylemleri ve bunların doğurduğu sonuçları kaliteli çıktılar haline getirme çabası olarak tanımlamıştır. Bu tanımdan yola çıkarak eylem araştırması, eğitim öğretim süreci ve faaliyetlerinin kalitesini artırmak ve öğretmenin süreci yürütürken mesleki bakış açısı geliştirmesini amaçlamaktadır (Gürgür, 2019). Eylem araştırması özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

- Pratiklik ve değişim odak merkezindedir.
- Döngüsel bir yapıya sahiptir.
- Uygulayıcıya esneklik ve süreç içinde kolaylık sağlar.
- Her bir öğretmen bir araştırmacı konumdadır.
- Öğretme-öğrenme sürecinde karşılaşılan zorluklara çözüm yolları bulmayı hedefler.
- Ortak yürütülen çalışmaları destekler.

Nitel araştırma desenleri içerisinde eylem araştırmasını farklı kılan yönü yöntemin döngüsel sürece izin vermesidir. Bu sahip olduğu yapı sayesinde araştırma sürecinde birçok kez değişiklik ve güncelleme yapılabilmektedir. Eylem araştırmasının sağladığı kolaylıklar ve araştırmanın amacına uygunluğu sebebiyle bu araştırma deseni tercih edilmiştir (Büyüköztürk, 2020).

Şekil 6.

Eylem Araştırması Döngüsel Yapısı

Eylem araştırması süreci, problemi tespit etme, bilgi toplama ve ilgili alanyazını inceleme, araştırma/ eylem planını oluşturma, planın uygulanmaya konması ile verilerin toplanması ve analiz tabi tutulması ve son olarak sonuç raporu yazma (eylem planı) basamaklarından meydana gelmektedir (Mills, 2013). Araştırmacının, süreç boyunca birçok rol içinde olması gerekebilir. Araştırmacı öğretmen, hem gözlemci ve dinleyici hem uygulayıcı ve planlayıcı hem de analiz edici ve raporlayıcı konumdadır (O'Brien, 2001). Tüm bu rollerin içinde araştırmacı dikkat etmesi gereken nokta araştırma sürecinin güvenilir ve tasdiklenebilir durumda olmasını sağlamaktır (Yavuz, 2021). Eylem araştırmasının amacı olan tespit edilen probleme ilişkin eylem planını hazırlamak ve uygulamaya koymaktır. Lakin araştırmacı ulaştığı sonucu genelleme yapmak için kullanmaz. Araştırmanın sürdürüldüğü ortamı ve katılımcı özelliklerini betimleyerek bu çalışmanın tekrar kullanılabilir olduğunu göstermektedir (Uzun, 2016). Araştırmacı ilgili literatürü tarayarak ve alan uzmanları ile etkinlik planlarını geliştirmiştir. Sınıf ortamında öğretmen rehberliğinde uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tüm araştırma süreçlerine tanıklık ederek gözlemci görevini üstlenmiştir.

Eylem araştırması süreci hakkında farklı araştırmacıların ortaya koyduğu döngüler vardır. Ancak eylem araştırmasının doğasında olduğu gibi süreç problem durumuna ve çalışma grubuna göre şekillenebilmektedir. Eylem araştırmasının döngüsel yapısı iki yönlüdür. En iyi eylem planıyla ilişkili kuramlara dayanarak sınıfta olanları gözlemlemek ve anlamlı hale getirmek için kullanılan bir yöntemdir (Johnson, 2015). Bu bilgilere dayanarak araştırmacı,

kendi araştırma sürecine ve problemine uygun olan döngüyü oluşturmuş ve araştırmayı belirtilen döngü ile yürütmüştür.

Şekil 7.

Araştırma aşamaları

Problemin ortaya konulması sürecinde Sosyal bilgiler dersi öğretim programını incelemek ilk aşama olmuştur. Eğitim sisteminin temel aldığı Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde belirlenen yetkinliklerden “Dijital yetkinlik” ve “Öğrenmeyi öğrenme” kavramları dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık becerilerine sahip bireyler yetiştirmek amacını daha da önemli kılmaktadır. Bununla birlikte Sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları arasında bahsedilen “Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerilerine sahip olmaları” ; “Bilim ve teknolojinin gelişim süreci ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları” ve “Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetmeleri” şeklinde belirlenen amaçlar hem günümüz şartları hem de sosyal bilgiler dersinin doğası düşünüldüğünde dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık kavramlarını bilen, farkındalık kazanmış ve en önemlisi bu beceriye sahip bireyler yetiştirmek gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan temel beceriler arasında “Dijital okuryazarlık” becerisinin varlığı problemin ortaya konulması sürecinde dikkat edilen noktalardır. Buna ek olarak Türkiye’de ve başka ülkelerde yapılan araştırmalar incelenmiştir.

Araştırmada içerisinde bahsedilen temalar, ilgili alan yazın ve sosyal bilgiler öğretim programı incelendikten sonra belirlenmiştir. Uzman görüşü alındıktan sonra etkinlikler ve alt etkinlikler son hali verilerek oluşturulmuştur. Literatür taraması ve uzman görüşleri sonucunda eylem planı şekli oluşturulmaya başlanmıştır. Uygulanacak etkinlikler belirlenmiş ve ulaşılan unsurlar ve öneriler eylem planını oluşmasına katkı sağlamıştır.

Problemin belirlenmesi, eylem planını ortaya çıkarmıştır. Bu süreç aşağıda belirtilen eylem planı uygulama şemasını şekillendirmiştir.

Şekil 8.

Eylem Planı Şeması

Uygulama öncesi yapılan alan yazın taraması ve eylem planının oluşturulması ve uzman görüşlerinin alınması eylemin uygulanabilirlik aşamasına geldiğini göstermiştir. Uygulama okulu belirlendikten sonra uygulama yapılacak sınıfın sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşülmüştür. Uygulama süreci hakkında bilgi verilmiş ve görüşlerine başvurulmuştur. Öğrenciler ve sınıf hakkında bilgiler alınmış ve sınıf incelenmiştir. Görüşmeler ardından gereken izinler alınmıştır. Sınıfın haftalık ders programı edinilmiş ve eylem planı ile uyumu incelenmiştir. Öğretmenler ile birlikte ders programı içerisinde uygun ders saatleri ve günler belirlenmiştir. İhtiyaç analizi ile başlayan uygulama sürecinde ihtiyaç analizi ile eylem planı gerçekleştirmeden önce öğrencilerin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık kavramını bilip bilmedikleri ve bu becerilere ne kadar sahip oldukları belirlenmeye çalışılmıştır. Eylem araştırmasının gerekliliği olarak uygulama öncesi öğrencilerin bu beceri hakkında ihtiyaçları

belirlenmek istenmiştir. Açık uçlu sorular şeklinde öğrencilere form dağıtılmıştır. Yine öğrencilerle belirlenen temalar hakkında toplu görüşmeler yapılmıştır.

İhtiyaç analizi sonrası eylem planı içerisinde geçerlik ve güvenilirlik komitesi kapsamında yer alan etkinlikler tez danışmanı ve öğretmen görüşü de alarak gözden geçirilmiştir. Etkinliklerin belirlenen sırası önem sırası ve uygulama kolaylığı/zorluğu bakımından değişikliğe gidilmiştir. Öğrencilerin verdiği cevaplara dayanarak ve ilk görüşme sonrasında yeni alt etkinlikler oluşturulmuştur. Uygulama sürecinde etkinlikler hem grup çalışması hem de bireysel çalışmalar olacak şekilde oluşturulmuştur. Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık becerisi dikkate alındığında bu uygulamaların her ikisini de kapsayacak şekilde hazırlanması gerektiği düşünülmüştür.

Eylem planı uygulanırken öğrencilerin isteği üzerine bir iletişim uygulaması üzerinden sınıf grubu kurulmuş ve blog sayfası açılmıştır. Öğrenciler dijital vatandaşlık, dijital okuryazarlık ve teknoloji ile ilgili içerikler hazırlayarak hem sınıf grubunda hem de blog sayfasında paylaşmışlardır. Aynı zamanda öğrencilerin isteği ile uzaktan eğitim imkânı kullanılarak yaptıkları çalışmaları ve dijital vatandaşlık, dijital okuryazarlık hakkında görüşmeler yapılmıştır. Süreç boyunca uygulanan etkinlikleri oluşturan kazanımlar, temalar ve uygulamalar aşağıdaki tabloda ayrıntılarıyla belirtilmiştir.

Tablo 4.

Etkinliklerle İlişkilendirilen Kazanım ve Alt Boyutlar

Alan	Kazanım	Ana Etkinlik	Alt Boyut
Güvenli Kullanım	SB. 7.1.4. İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir.	Çevrimiçi Kimliklerle Dedektif Kişilikler	-Dijital Hukuk -Dijital Güvenlik -Dijital Okuryazarlık
Bilinçli Kullanım	SB.7.4.1.Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.	Dijital Yerliler İle Dijital Göçmenler	-Dijital Erişim -Dijital Sağlık -Dijital Okuryazarlık
Etkin Kullanım	SB. 7.5.2. Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir. SB.7.5.6. Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim ağında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.	1.Dijital Esnaf 2.Bakkaldan Markete	-Dijital Ticaret -Dijital İletişim -Dijital Okuryazarlık

Etik Kullanım	SB. 7.1.3. Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır.	Tahmin Et – Araştır – Bul	-Dijital Etik -Dijital Okuryazarlık
------------------	--	---------------------------	--

En sonda öğrencilere cevaplandıracağı açık uçlu soruların yer aldığı son görüşme formunu doldurmaları istenmiştir. Sonrasında öğrencilerle toplu görüşme yapılmıştır. Görüşmeler gerekli izinler istenerek sesli olarak kayıt altına alınmıştır.

Tablo 5.

Uygulama Etkinlikleri

Uygulama Tarihi	Ana Etkinlik	Alt Etkinlik
04.04.2023	Çevrimiçi Kimliklerle Dedektif Kişilikler	1. Dijital Ayak İzi 2. Örnek Olay 3. Dijital Kimlikler
11.04.2023	Dijital Yerliler ile Dijital Göçmenler	1. Drama 2. Ben Dijital Okuryazarım 3. Rota Oluşturuldu: Sanal Dünya
14.04.2023	Dijital Esnaf	1. Karikatür Çalışması 2. Metafor Oluşturma
18.04.2023	Bakkaldan Markete	1. Öykü Çalışması 2. Broşür Çalışması
25.04.2023	Tahmin Et – Araştır – Bul	1. Dijital Tablo 2. Sanal Dünyada Güvenlik Görevlisi Olmak

3.2. Çalışma Grubu ve Ortamı

Araştırmada amaçlı örnekleme türünden biri olan ölçüt örnekleme tercih edilmiştir. Bu örnekleme yöntemi, belli özelliklerin olduğu kişi, nesne, olay veya durumlarda tercih edilir. Bu özellikleri karşılayan durumlar örnekleme dâhil edilir (Büyüköztürk, 2020). Bu

araştırmada çalışma grubunu, Sakarya ilinde 2023-2024 eğitim-öğretim yılında resmi bir ortaokulun 7. sınıfa devam eden 26 öğrenci oluşturmaktadır.

Tablo 6.

Öğrencilerin Demografik Bilgileri

Cinsiyet		Yaş	Sınıf
Kız	13	12-13	7
Erkek	13	12-13	7
Toplam	26		

Araştırmanın etik ilkelere uygun olması açısından öncelikle katılımcılardan ve ailelerinden yazılı izin alınmıştır.

Uygulama ortamı: uygulamanın yürütüldüğü sınıfın mevcudu 30 kişidir. Sınıftaki yabancı uyruklu kişilerin Türkçe dilini anlamak ve konuşmakta yaşadıkları zorluklardan dolayı çalışma grubuna dâhil edilmemişlerdir. Uygulama sınıfı orta büyüklükte ve aydınlıktır. Kare formundadır. Bir tarafı camlarla kaplıdır. Sınıfta akıllı tahta ve beyaz tahta bulunmaktadır. Giriş kısmında küçük bir kitaplık ve kitli bir dolap mevcuttur. Arka kısımda askılık yerleri mevcuttur. Sınıf kapısının üst kısmı koridoru görecektir şekilde uzun ve şerit formunda camlar vardır. Duvarlar da öğrencilerin yaptığı poster vb. çalışmalar direkt olarak duvara asılıdır. Uygulamalar sürecinde klasik süre düzeni ve küme düzeni gibi düzenlemeler yapılmıştır. Okul sınıfları genellikle ortalama benzer özelliklere sahiptir. Sınıf düzeni değerlendirildiğinde gezinti ve kümelenmek için mevcut sıraların yeri değiştirilerek alan açılmıştır. Uygulamalar bahsedilen sınıf ortamında yürütülmüştür.

3.3. Verilerin Toplanması

Bilimsel araştırmamın aşamalarından biri olan veri toplama sürecinde bir araştırma hedefine yönelik tespit edilen probleme cevap bulabilmek için oluşturulan planlar olarak tanımlanabilir. Verilere değişik veri kaynaklarından ve türlü yollarla ulaşılabilir (Balcı,

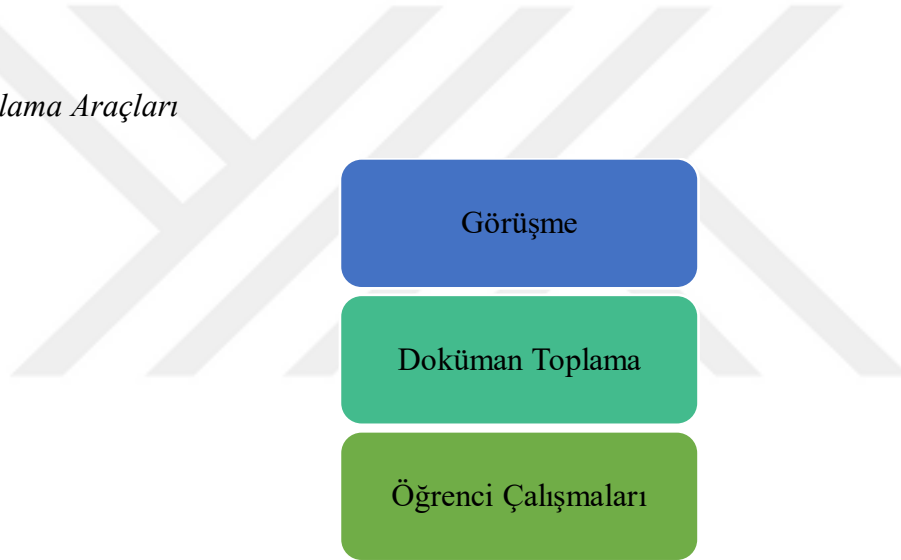
2011). Eylem araştırması devamlı ve sistemli bir şekilde veri akışı gerektirir. Araştırmacı tespit ettiği problem hakkında çözüme ne kadar yaklaştığını belirlemeye çalışır. Bunun tespiti içinde nicel ve nitel veri toplama araçlarından faydalanabilir. Burada önemli olan belirlenen sorunun çözülüp çözülmediği, çözülemediyse ne kadar yaklaşıldığını ve öğrenme sürecinde iyileştirme olarak neler yapılabileceğini belirlemektir (Uzun, 2016).

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırma sürecinde verilerin toplanması için yararlanılan araçlar ve kullanım durumları ile ilgili bilgiler aşağıda açıklanmıştır.

Şekil 9.

Veri Toplama Araçları

Şekil 9 incelendiğinde farklı veri toplama araçlarından faydalandığı görülmektedir. Farklı veri toplama araçların kullanılması, veri toplama süreçleri hakkında bilgi vermek ve veri analizi aşamalarını açıklamak nitel araştırmaların geçerlik ve güvenilirliği açısından önemlidir. Bu amaçla araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için hem farklı veri toplama araçları kullanılmış hem de süreçler hakkında bilgi verilmiştir.

Tablo 7.

Araştırma Sorularına Göre Veri Toplama Araçları

Araştırma Sorusu	Veri Toplama Araçları
7. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık beceri durumları nasıldır?	İhtiyaç analizi görüşme formu Son görüşme formu
7. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık beceri durumlarını geliştirmek için hazırlanan etkinlikler öğrencilerin beceri durumlarını nasıl etkilemiştir?	Öğrenci Çalışmaları Doküman inceleme

3.4.1. Görüşme

Araştırmada ilk olarak etkinlik öncesi öğrencilerin kavram bilgisi ve beceri durumlarını anlayabilmek için öğrencilerle görüşülmüştür. Etkinlikler esnasında öğrencilerin düşüncelerini açığa çıkarmak ve ön bilgilerini çözümleyebilmek için sohbet kullanılmıştır. Sohbet sürecinde öğrenciler ile bir arada konuşulmuştur. Ayrıca etkinlikler son bulduktan sonra öğrencilerin öğrenmelerini tespit edebilmek içinde görüşülmüştür. Önce yazılı daha sonra yüz yüze sohbet şeklinde görüşülmüştür.

3.4.2. Doküman Toplama, Fotoğraf/Video/Ses Kayıtları ve İnceleme

Etkinlik sürecinde bireysel uygulanan etkinlik kâğıtları ve grup çalışmalarının ürünleri fotoğraflanarak belge haline getirilmiştir. Aynı şekilde canlandırma yaptıkları etkinliklerde video kaydı alınmıştır. Etkinlik süreci boyunca tüm süreç sesli olarak kayıt altına alınmıştır. Öğrencilerin video kaydından etkilenererek konuşmaktan çekindikleri gözlemlendiği için ders süreçleri video kaydına alınmamıştır.

3.4.3. Öğrenci Çalışmaları

Tüm etkinlik süreci boyunca öğrencilerin hem bireysel hem grup çalışmalarında uyguladıkları her çalışma yaprağı öğrenci çalışmaları dâhilindedir. Aynı zamanda dijitalde

oluşturulan sınıf grubu ve blog sayfasında paylaşılan web araçları yardımıyla oluşturdukları ürünlerde araştırmada kapsama giren verilerdendir. Bu çalışmalar verilerin bulgulandırma sürecinde kullanılmıştır. Problemin çözüme ne kadar ulaşp ulaşamadığı hakkında bilgi vermektedir.

3.5. Verilerin İşlenmesi

Ulaşılan verilerin analizinin yapılmasındaki amaç, okuyucunun araştırmayı açık ve anlaşılır bir dil tercih etmek olmalıdır. Eylem araştırmasında bu aşama çok önemlidir. Bu aşamada araştırmacı, ulaştığı pek çok verileri kümeleştirerek bu kümelerden anlamlı yorumlar çıkaracak ve ulaştıklarını sade bir dille sunmalıdır (Ocak ve Akkaş Baysal, 2020). Bu araştırmada verilerin işlenmesinde ders ses kayıtları, video kayıtlarını yazıya dökme ve yazılı dokümanların gözden geçirerek kategorilere ayırma işlemi yapılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Eylem araştırması doğası gereği veri toplama süreci ile veri analizi paralel ilerler. Düzenli olarak toplanan veriler incelenerek geline nokta ve başka yapılabilecek uygulamalar ve ihtiyaçlar hakkında fikir verir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmanın başında öğrencilerin önceki bilgilerin anlaşılması için ve süreç boyunca da ihtiyaçları fark edebilmek için veriler incelenmiştir. Süreç sonunda ulaşılan veriler bütünsel olarak analiz edilerek yorumlanmıştır. Araştırmada veriler analiz edilirken şu şekilde gruplandırma yapılmıştır: ses ile kayıt altına alınan verilerin yazıya dökülmesi, yazılı metinlerin incelenerek tema ve kodlamalarının yapılması, görsel içerikleri belgelerin yorumlanması, video kayıtlarının yazıya dökerek incelenmesi şeklinde gruplandırma olmuştur. Tüm veriler için yazıya dökme işlemi bittikten sonra tümevarımsal olarak incelemelere başlanmıştır. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemine uygun olarak içerik analizi ve betimsel analiz yapılmıştır. Betimsel analiz yapılırken asıl amaç, ulaşılmış verilerin açıklamaları ile kavram ve ilişkileri belirlemektir. İçerik analizinde ise, ulaşılmış verileri açıklanarak kavram ve ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla veriler önce kavramsallaştırılmalı, daha sonra kavramlar mantıklı bir biçimde sıralanmalı ve veri içerikleri temalar ile ortaya konmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Çalışmada öğrenci görüşmelerinin esas alındığı ihtiyaç analizi betimsel analiz ile diğer öğrenci çalışmaları uygulama içeriğine göre hem betimsel hem de içerik analizine tabi tutulmuştur.

3.7. Geçerlik ve Güvenirlik

Bilimsel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik konusu araştırma türüne bakılmaksızın önemli bir konudur. Geçerlik ve güvenirlik kaygısı gidermede iç geçerlik ve dış güvenirlik unsurlarının sağlanması ile mümkündür. Bir araştırmanın kuramsal sınırlarının çizilmesi, verilerin toplanarak analiz edilmesi ve yorumların yapılması aşamaları geçerlik, güvenirlik ve etik açıdan uygun olmalıdır.

Dış güvenirlik faktörünün sağlanabilmesi için araştırmacı, tüm araştırma süreçlerini ve yöntemini açık, net ve ayrıntılı olarak ifade ettiği düşünölmektedir. Araştırmanın veri toplama ve analiz süreçleri hakkında açık ve yeterli bilgi sunulmuştur. Araştırma sürecinde ulaşılan ham veriler saklanmış ve araştırma danışmanı ve sosyal bilgiler hocası tarafından incelenmiştir. Araştırma da etkinlik sürecinde farklı yöntem ve teknikler kullanılarak veriler toplanmaya çalışılmıştır. Video, fotoğraf ve ses kayıtları, yazılı ve görsel veriler, web çalışmaları ver toplama araçlarıdır. Bu çeşitliliğin araştırmanın inandırıcılığını arttığı düşünölmektedir. Ayrıca gerekli izinlerde alınmıştır. Araştırmada amaçlı örnekleme türü olan tipik durum örneklemesi kullanılmıştır. Bu seçim ile araştırmanın aktarılabilirlik özelliği kazanıldığı düşünölmektedir. Verilerin derin ve ayrıntılı analizi yine aktarılabilirlik özelliğinin güçlendirmektedir. Araştırmada ulaşılan bulgular ile kavramsal çerçevenin uyumlu olması ve anlamlı bir bütün oluşturması araştırmanın iç geçerliliğinin sağlanmasında önemli bir özelliktir.

3.8. Karşılaşılan Güçlükler

Araştırma süreci düşünöldüğünde karşılaşılan güçlüklerden en önemlisi öğrencilerin kendilerini ifade etmeleri konusunda olmuştur. Öğrenciler düşünce ve duygularının dile getirilmesi noktasında sıkıntılar yaşamıştır. Genellikle kısa ve anahtar kelimelerle cevaplar vermeyi tercih etmişlerdir. Bundan kaynaklı olarak belli dönemlerde öğrencileri cesaretlendirecek konuşmalar yapılmış ve yazılı olarak kendilerini ifade ettikleri çalışmalarda sözlü olarak da cevaplama fırsatı tanınmıştır. Bu sebeple birçok farklı yöntem ve teknikle veriler toplanmaya çalışılmıştır. Yine öğrencilerin bireysel çalışmaları (kurs, kulüp, fiziksel aktivite yorgunlukları vb.) ve kişisel durumlardan kaynaklı olarak katılım süreçlerini etkilemiştir. Sınıfta yer alan öğrencilerin farklı etnik kökenden olmaları ve dil konusunda sıkıntılar yaşamaları da katılımı etkileyen bir başka faktördür. Öğrenciler için

bilgisayar ve telefon desteği ile çeviriler yapılmışsa da anlama noktasında zorlandıkları görülmüştür. Bireysel çalışmalara cevapları istenen srelerde verememeleri katılımlarını düşürmüştür. Grup çalışmalarında arkadaşlarının desteğiyle daha fazla katılım göstermişler ve cesaretlendikleri görülmüştür. Bu durum anlamlı verilere ulaşma ve verileri işleme noktasında da sıkıntılara yol açmıştır. Sınıfta yaşanan teknik aksaklıklardan dolayı (akıllı tahta, internet vs.) etkinliklerde aksamalar meydana gelmiştir. Yeni bir plan hazırlanarak ders süreleri ve aksaklıklar da öngörülerek uygulamaya kaldığı yerden devam edilmiştir. Bir başka konu ise ev devi olarak verilerin etkinlik kâğıtlarının ve ebeveyn ile yapılması gereken çalışmalarda geç ve eksik katılımlar olmuştur. Bu durum da yeni plan hazırlanırken dikkate alınmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde araştırma soruları ve araştırmanın amacı doğrultusunda ulaşılan ve analizi yapılan bulgulara yer verilecektir. Uygulama öncesi yapılan ihtiyaç analizi ve müfredat incelemesine yer verildikten sonra etkinliklere dair bulguların incelemesi yapılmıştır.

4.1. Dijital Vatandaşlık ve Dijital Okuryazarlık Beceri Durumlarına Dair Bulgular

Öğrencilerin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık düzeylerini anlayabilmek için dokuz dijital vatandaşlık alt boyutu dikkate alınarak on iki soru sorulmuştur. Öğrencilerin cevapları analiz edilerek çözümlenmiştir. Öğrencilerle dijital ortamdaki uygulamalar ve medya hakkında sorular sorularak fikirleri öğrenilmeye çalışmış ve kullanım içerikleri hakkında fikir edinilmiştir. Verilen cevaplara yönelik olarak dört tema oluşturulmuştur. Bunlar; güvenli kullanım, bilinçli kullanım, etkin kullanım ve etik kullanımdır.

4.1.1. Güvenli kullanım

Öğrencilere dijital ortamlarda güvenli kullanımla ilgili bilgileri ve davranışlarını öğrenmek için sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevapların analizi tablolarla belirtilmiştir.

Tablo 8.

Alınan Güvenlik Önlemleri

Kategori	Öğrenci	f
Şifre Oluşturma	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö7, Ö8, Ö11, Ö12, Ö14, Ö22	10
Uygulama/Program	Ö1, Ö4, Ö6, Ö13, Ö20	5
Bilgi Kaydetme	Ö17, Ö23	2
Gizlilik	Ö10, Ö18	2

Önlem Alma	Ö19, Ö9	2
Önlem Almama	Ö15, Ö16, Ö21	3

Tablo 8 öğrencilerin teknolojik araçlarında aldıkları güvenlik önlemleri hakkında bilgi vermektedir. Cevaplara göre şifre oluşturma, uygulama ve programdan faydalanma, olduğu bilgi kaydetme, gizlilik belirlenen kategorilerdir. Öğrencilerin bazıları önlem alırım/almam şeklinde düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Öğrenciler güvenlik önlemi olarak şifre tedbirini aldıklarını “güçlü şifre”, “zor şifre”, “uzun şifre”, “kod içeren şifre” gibi tabirlerle açıklamışlardır. Şifre ile koruma sağladığını belirten öğrencilerin ifadeleri aşağıda belirtilmiştir.

Ö1: “Çift aşamalı doğrulama ve Windows defender kullanırım.”

Ö2: “Güçlü bir şifre bulurum ve hesabımı doğrularım.”

Ö3: “Telefonumdaki çoğu uygulamaya koyduğum şifreleri zor koyarım.”

Ö5: “ Telefonuma şifre koyarım. Sosyal medya hesaplarıma da güçlü şifre koyarım.”

Ö7: “Aldığım güvenlik önlemim vardır. Mesela hesaplarıma şifre koyarım.”

Ö8: “Vardır. Kilit özelliği ve uygulama, hesaplarıma şifre özelliği önlemi alırız.”

Ö11: Mesela şifre, sosyal medya adı gibi şeyler.”

Ö12: “Kendime özel bir hesap şifresi koyarım.”

Ö14: “Sadece şifremi uzun koyuyorum.”

Ö22: “Kimsenin bilmeyeceği özel şifre kendime ait bir kod oluştururum.”

Öğrenciler arasında teknolojik aletlerinde güvenliğini sağlamak için bir uygulama ya da programdan faydalandığını ifade eden;

Ö6: “Virüslerden koruyucu gibi uygulamalar yüklerim.”

Ö8: “Vardır. Kilit özelliği ve uygulamalar. Hesaplarıma şifre özelliği önlemi alırım.”

Ö13: “Bilgisayardaki virüs programı var.”

Ö20: “Aldığımız önlemler var. Virüs programı. Telefon ve tabletleri temizleyen programlar.” sözleriyle koruma için uygulamalardan faydalandıklarını dile getirmişlerdir.

Güvenlik önlemi olarak gizliliğine önem veren öğrenciler fikirlerini aşağıda belirtildiği gibi ifade etmişlerdir.

Ö10: “Evet. Önemli bilgi paylaşmamak.”

Ö18: “Evet var. Mesela hesabıma arkadaşlardan başka kimseyi almam.”

Güvenlik tedbiri olarak bilgilerini kaydettiğini söyleyen öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö17: “Vardır, mesela Bir e-posta kurduğumda bilgisayara kaydedirim. Bilgisayardan koruma şeylerine göz gezdiririm.”

Ö23: “Evet var. Tüm hesaplarımda e-mail ve telefon numarası ekli.”

Öğrenci cevapları incelendiğinde çoğunluğun güvenlik önlemi aldığı ve bunu şifre oluşturma ile yaptıkları söylenebilir. Öğrencilerin bazıları koruyucu uygulama ve program kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ö15, Ö16 ve Ö21 hiçbir güvenlik önlemi almadığını belirtmişlerdir. Ö9 ve Ö19 “Evet, alırım.” diyerek olumlu bir cevap verse de aldıkları tedbirler hakkında bilgi vermemişlerdir.

Tablo 9.

Dijital Ortamda Kurulan Arkadaşlıklar

Kategori	Öğrenci	f
Kurulabilir	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö9, Ö10, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16	18
	Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23	
Kurulamaz	Ö3, Ö6, Ö8, Ö11, Ö12	5

Tablo 9 öğrencilerin dijital ortamda arkadaşlık kurulup kurulamayacağı hakkındaki fikirleri göstermektedir. Öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Ö1: “Kurulabilir ama çok samimi olunmaz”

Ö2: “Kendimizden büyük ve tehlikeli olmayan insanlar olursa tabi ki arkadaşlıklar kurulabilir.”

Ö4: “Arkadaşlık kurulur ama çok yakın kurulmaz.”

Ö5: “Kurulabilir ama dikkat etmek gerekir. Bize zarar verebilecek kişiler karşımıza çıkabilir.”

Ö14: “Tabi ki arkadaşlıklar kurulabilir ancak bu arkadaşlıklar çokta kalıcı olmayacaktır.”

Ö15: “Kurulabilir ama fazla güven olmaz.”

Ö22: “Arkadaşlık kurulabilir ama çok verimli olunamaz çünkü görüşmek kadar daha bağlı olmayabilir ya da aynı yaşta sandığımız kişi büyük ya da bizden küçük olabilir.”

Ö23: “Evet kurulabilir ama mesafe ile.”

Buna karşın dijital ortamda kurulan arkadaşlıkların çok daha iyi olabileceğini ve normal olduğunu dile getiren öğrenciler de vardır. Öğrencilerin ifadeleri şu şekildedir:

Ö7: “Kurulabilir, hatta ben en iyi arkadaşlıklar dijital arkadaşlıklardır. Çünkü senin için diğer sıkıcı, klişe ve sahte arkadaşlıklardan iyidir. Hem birçok ortak noktanız olabilir.”

Ö9: “Discord ve sesli oyunlarda çok arkadaşım oldu.”

Ö10: “Kurulabilir. Farklı kişilik, yeni insan, iyi bir arkadaş.”

Ö17: “Evet kurulur. İyilerde var kötülerde vardır.”

Ö18: “Kurulabilir. Bence arkadaşlık, aile dijital ortamda kurulur.”

Sanal ortamda arkadaş edinmenin mümkün olamayacağını dile getiren öğrenciler dijital arkadaşlıkların güvenilir olmadığını ve gerçek ve sanaldaki kişilerin farklı kimlikleri olabileceğine değinerek düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Ö3: “Ben sanal arkadaşlık yapmayı tercih etmiyorum”

Ö6: “Ben kurmam. Pek de kurulabilir olduğunu düşünmüyorum.”

Ö8: “Dijital ortamda arkadaşlık kurulmaz. Çünkü güvenilir olmaz.”

Ö11: “Bence kurulamaz. Çünkü karşıdaki kişinin kim olduğunu bilmiyoruz.”

Ö12: “Hayır. Kim olduğunu nasıl biri iyi biri mi olduğunu tanıyamam.”

Dijital ortamda arkadaşlık kurulabileceğini düşünen öğrencilerin sayısı çoğunluktadır. Öğrencilerden Ö16, Ö19, Ö20 ve Ö21 “Evet, kurulabilir.” şeklinde düşüncelerini dile getirmişlerdir. Diğer öğrenciler düşüncelerini “Kurulabilir” şeklinde ifade ederken yine de temkinli bir yaklaşımları oldukları dikkat çekmiştir.

4.1.2. Bilinçli kullanım

Öğrencilere dijital ortamlarda bilinçli kullanımla ilgili bilgileri ve davranışlarını öğrenmek için sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevapların analizi tablolarla belirtilmiştir.

Tablo 10.

Dijital Uygulamaları Kullanırken Belirlemen Kurallar

Kategori	Öğrenci	f
Kural var	Ö3, Ö5, Ö6, Ö12, Ö20	5
Kural yok	Ö1, Ö7, Ö18, Ö19, Ö22	5
Cevapsız	Ö2, Ö4, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö21, Ö23	13

Tablo 10 öğrencilerin dijital uygulamalar kullanırken herhangi bir kural belirleyip belirlemediklerine dair düşüncelerini yansıtmaktadır. Öğrenci cevaplarına göre kural var, kural yok ve cevapsız şeklinde kategoriler oluşturulmuştur.

Dijital uygulamaları kullanırken koydukları kurallardan bahseden öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö3: “İki saatten fazla kullanmamak şartıyla kullanıyorum.”

Ö6 : “Genellikle bir saat bakıyorum.”

Ö12: “Instagram da tanımadığım kişilerle konuşmam. Snapchat sadece fotoğraf çekmem için.”

Ö20: “Sürekli oynamak, yakından değil uzaktan izlemek.”

Dijital uygulamaları kullanırken herhangi bir kuralı belirlemediğini dile getiren öğrencilerden Ö18, Ö19 ve Ö22 “*kullanırken koyduğum kural yok*” şeklinde söylemişlerdir.

Ö1: “*Sınırım, kuralım yok.*”

Ö7: “*Ancak bunları kullanırken kural veya sınır koymam.*”

Öğrencilerin cevapları incelendiğinde kural belirleyen ve belirlemeyen öğrenci sayıları birbirine eşittir. Belirlenen kuralların kullanım şekli ve zamanı ile ilgili olduğu görülmektedir. Öğrencilerin cevaplarında daha çok kullandıkları dijital uygulamaları söylemişlerdir.

Tablo 11.

Öğrencilerin Kullandıkları Dijital Uygulamalar

Kategori	İçerik	Öğrenci	F
Sosyal medya	Instagram (13) Youtube (11) Tiktok (7) Pinterest (1) Snapchat (6) Spotify (1) Twitter (2)	Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö1, Ö12, Ö13, Ö14, Ö16, Ö17, Ö19, Ö20, Ö22, Ö23	17
Dijital Oyunlar	Zula (1) Minecraft (1) Brawl Stars (3) Genshin Impact (1) Fifa (2) Craf Rise (1) Clash Of Clans (2) Roblox (3) Pk Xd (1) Stambel Guys (1)	Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö19, Ö14, Ö16, Ö17, Ö18, Ö20	14
İletişim Uygulamaları	Whatsapp (10) Discord (2)	Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö10, Ö13, Ö14, Ö16, Ö17, Ö19, Ö20, Ö23	12
Arama Motorları	Google (2) Haber Siteleri (1)	Ö2, Ö4	2
E uygulamalar	E-Okul (2) Watpadd(2) Trendyol (1)	Ö5, Ö6, Ö7	3

Tablo 11 öğrencilerin kullandıkları dijital uygulamalar hakkında bilgileri içermektedir. Öğrencilerin cevaplarına göre sosyal medya, dijital oyunlar, iletişim uygulamaları, arama motorları ve e - uygulamalar şeklinde kategoriler oluşturulmuştur.

Öğrencilerin cevaplarına bakıldığında en çok sosyal medya uygulamaları ve dijital oyunları daha çok kullandıkları görülmektedir. Aşağıda öğrencilerin ifadeleri yer almaktadır:

Ö1: “Oyun ve kodlama programları.”

Ö2: “Instagram, whatsapp, tiktok, youtube ve Google.”

Ö4: “Whatsapp, zula, instagram, twitter, youtube, haber siteleri”

Ö7: “Whatsapp, watpadd, youtube, instagram ve MVT gibi müzik, iletişim, sosyal medya ve dijital kitap okumaya yarayan uygulamaları çoğunlukla kullanırım.”

Ö9: “Youtube, Instagram, Tiktok, bilgisayar oyunları.”

Ö13: “Youtube, Clash of Clans, Craf rise, Roblox”

Ö18: “Kullandığım uygulamalar var. Stambel gays, roblox, PK XD”

Ö20: “Snapchat, whatsapp, roblox, minecraft”

Ö22: “Tiktok, Instagram, Snapchat kullanıyorum.”

Ö23: “Instagram, Discord, Youtube”

Öğrencilerin bu ifadelerinden anlaşıldığı üzere öğrenciler interneti kullanımlarının iletişim ve eğlence odaklı olduğu söylenebilir. Öğrencilerin araştırma ödevleri için interneti ve bilgilendirme amaçlı e-okul kullanmalarına rağmen dijital uygulamalar sorulduğunda en çok bu cevapları vermeleri kullanımlarında zamanın çoğunu bu uygulamalara ayırdıkları söylenebilir.

Tablo 12.

Sanal ve Gerçek Kişilik Arasındaki Bağ

Kategori	Öğrenci	f
Bağ vardır/ Aynı ve tutarlı olmalıdır.	Ö2, Ö6, Ö7, Ö10, Ö12, Ö19, Ö22, Ö23	8
Bağ yoktur / Aynı ve tutarlı olmayabilir.	Ö4, Ö5, Ö8, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18 Ö20, Ö21	11
Kararsız	Ö1, Ö11	2

Tablo 12 öğrencilerin sanal kişilik ile gerçek kişilik hakkında görüşleri hakkında bilgi vermektedir. Öğrenciler arasında sanal kişilik ile gerçek kişilik arasında bağ vardır ve aynı tutarlı olmalıdır diye düşünenler görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö2: “Sanal kişilik ile gerçek kişilik arasında bir bağ olmalıdır aksi takdirde kişi kendi kişiliğini bulamaz.”

Ö7: “Evet, bir bağ vardır. Sen gerçekte nasılsan sanalda da aynı olmalısın. Eğer farklıysan bu bir hastalıktır bence. Veya özgüven eksikliğidir. Çünkü insanların seni doğal halinle dışlarlar ve sevmezler diye düşünürler.”

Ö10: “Sanal kişilik ile gerçek kişilik aynı benim”

Ö12: “Aynı olabilir.”

Ö19: “Evet bence aynı tutarlıdır.”

Ö22: “Duygularımız fazla gösteremeyebiliriz aynı tutarlı olmalıdır.”

Ö23: “İkisinde de bir kişilik var. Evet var.”

Öğrencilerden sanal kişilik ile gerçek kişilik arasında bağ yoktur ve aynı tutarlı olmayabilir görüşüne sahip olanların ifadeleri şu şekildedir:

Ö4: “Sanala kişilik gerçekte aynı olamaz çünkü sanal kişilik insanları ayırır.”

Ö5: “Sanal kişilik internete bağlı ama her şeyi oradan yapma. Mesela arkadaş edinmek, alışveriş gibi. Ama gerçek kişilikte alışverişini kendin çıkara yaparsın ya da arkadaşımızla tanışmak için yüz yüze oluruz onu daha iyi tanıyabiliriz. Sanal kişilikte ise ona tam olarak güvenemeyiz.”

Ö8: “Sanal kişilik ile gerçek kişilik farklı olabilir. Sanal kişilikte hazırlanıp bir düğmeye basıyorsun ama gerçek kişilik öyle değil. “

Ö13: “Hayır. Aynı tutarda olmaz.”

Ö14: “Kesinlikle hayır, internette 20 yaşında biri 50 yaşında çıkabiliyor.”

Ö15: “Sanalda sadece sanal oyun oynanabilir. Gerçekte birçok oyun oynanabilir ve daha iyi anlarız.”

Ö16: “Aynı olmayabilir.”

Ö17: “Aynı olması gerekmez.”

Ö18: “Gerçek kişilikler hissedebilir. Ama sanal kişilikler hissedemezler. Yaptığı şeyleri”

Ö21: “Bence gerçek arkadaşlık daha iyi sanalda karşıdaki kişinin kim olduğunu bile bilmiyorsun.”

Verdiği cevaptan sorunun anlaşılması ve kavramlarla ilgili karmaşa olduğu izlenimi veren cevaplarda mevcuttur. Ö11 “Aralarında bağ yok. Aynı ve tutarlı olmalıdır.” şeklindeki cevabı bu izlenimi oluşturmaktadır. Ö1 ise “Değişir ya da değişmez. Ama gerekirse değişebilir.” sözleriyle net bir düşüncesi olmadığı izlenimi vermektedir.

Tablo 13.

Farklı Alanlarda Kullanılan Dijital Uygulamalar

Kategori	İçerik	Öğrenci	f
Eğitim	E-Okul (5) EBA (8) Okulistik (1) Eğitim (1) Ders Çalışma (2)	Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö15, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö23	16
Sağlık	E-Nabız(3) MHRS (2) E-Devlet (6) Sağlık (6)	Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö10, Ö13, Ö15, Ö16, Ö19, Ö20, Ö23	11
İletişim	Whatsapp (2) Zoom (3)	Ö2, Ö5, Ö7, Ö11, Ö12, Ö17, Ö18	7
Kişisel İlgi Alanları	Dualingo (2) Visual Studio Code(1) Oyun (1) Youtube (1) Instagram (1)	Ö1, Ö7, Ö16, Ö17	4
Alışveriş	Trendyol (3) Hepsi Burada (1) Yemek (1)	Ö5, Ö6, Ö9, Ö20	4
Güvenlik	Güvenlik (1)	Ö3	1
Hukuk	Hukuk (1)	Ö3	1

Tablo 13 öğrencilerin farklı alanlarda kullanılan dijital uygulamalarla ilgili görüşleri hakkında bilgi vermektedir. Öğrenci cevapları ve görüşleri aşağıda belirtildiği gibidir:

Ö1: “Var. Dualingo, Visual studio code.”

Ö5: “Vardır. E-okul, eba, zoom, e-nabız, trendyol uygulamalarını kullandım.”

Ö6: “Eğitimde EBA gibi, alışverişte Trendyol gibi, hastanede randevu gibi şeylerde kullanırım.”

Ö7: “Vardır mesela eba, whatsapp, instagram, mhhs, e-devlet, e-okul vb. uygulamalar olabilir.”

Ö9: “Evet. Youtube’den ders çalışma. Yemek söyleme işine yarıyor.”

Ö10: “Ders çalışma hastaneden sıra alma”

Ö11: “Mesela pandemi de zoom’dan iletişim sağladık. Yani EBA veya canlı ders gibi şeyler”

Ö12: “Evet. Eğitim için iletişim için mesela bir kişiye ulaşamadığımız zaman onun konumunu görmek.”

Ö14: “Tabi ki. Örneğin eğitim eba, okulistik. Sağlık mhhs”

Ö17: “Eba, zoom, e sağlık, dualingo”

Ö20: “Var. Trendyol, hepsi burada, eba, e nabız. Alışveriş uygulamaları ve oyunlar ve güvenlik ve sağlık”

Ö23: “Evet vardır. Misal e-okul, e-nabız, e-devlet”

Öğrenci cevapları incelendiğinde teknolojinin farklı alanlarda kullanılabilirliği konusunda benzer ve yakın cevaplar verdikleri görülmüştür. Genellikle eğitim alanında kullandıkları e-okul, EBA, ZOOM gibi uygulamalar ilk verdikleri cevap olmuştur. Bunu e-nabız, MHRS ve e-devlet gibi uygulamaları söyleyerek sağlık alanında kullanılabileceğini ifade etmişlerdir

Tablo 14.

Sosyal Medya Paylaşımları

Kategori	Öğrenci	f
Paylaşmıyorum	Ö1, Ö2, Ö3, Ö6, Ö11, Ö13, Ö23	7
Etkinlik/ Aktivite	Ö4, Ö5, Ö12, Ö19, Ö22	5
Eğlenceli İçerikler	Ö10, Ö16, Ö18, Ö20	4

Kişisel İlgi Alanı	Ö7, Ö8, Ö15, Ö17	4
Belirtilmemiş	Ö9, Ö14, Ö21	3

Tablo 14 öğrencilerin sosyal medyalarında ne tür içerikler paylaştıkları ile ilgili bilgi vermektedir. Sosyal medyada eğlenceli içerik paylaştığı ifade eden öğrencilerin ifadeleri şu şekildedir:

Ö10: “*Komik video*”

Ö16: “*Eğlenceli komik şeyleri*”

Ö18: “*Komik, hayvanlarla ilgili şeyler*”

Ö20: “*Genelde eğlenceli tür şeyler paylaşıyorum.*”

Paylaşımlarının kişisel ilgi alanlarına göre yaptıklarını dile getiren öğrencilerden,

Ö7: “*Kitap sözleri, anlık fotoğraflar, arkadaşlıklarımın selfielerini ve bazı müzikleri paylaşıyorum. Kitap sözleri paylaşmak daha keyifli ve cazip geliyor kulağıma*”

Ö8: “*Futbol ile ilgili içerikler*”

Ö15: “*Genellikle lig maçlarını ve futbol editlerini.*”

Ö17: “*Futbol ile ilgili videolar edit yapıyorum. İçerik üretiyorum.*” şeklinde ilgi alanlarını dile getirmiştir.

Sosyal medya paylaşımlarında etkinlik ve aktiviteleri ile ilgili olan öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö4: “*Gezdiğim yerleri, tarihi yerleri. İnsanlar bilgi sahibi olmaları için*”

Ö5: “*Genellikle fotoğraf paylaşıyorum ya da önemli günlerle ilgili sözler paylaşıyorum.*”

Ö12: “*Bir yerde fotoğraf çekersem onu atarım.*”

Ö19: “*Sosyal medyam yok. Ama olsaydı kendi fotoğraflarımı tatile giderken, yemeklerimi.*”

Ö22: “*Güzel günleri bir günde neler yaptığımızı nadiren paylaşıyorum.*”

Öğrenciler arasında sosyal medyada paylaşım yapmamayı tercih edenlerde vardır. Kişisel bilgi ve günlük hayatlarından paylaşım yapmadıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir.

Ö1: “Paylaşmıyorum. Paylaşırsam oyun videoları oluyor.”

Ö2: “Paylaşmıyorum. Sadece iletişim amaçlı kullanıyorum.”

Ö3: “Sosyal medyada çok fazla fotoğraflarımı paylaşmam ve kişisel bilgilerimi de paylaşmam”

Ö6: “Sosyal medyada hiçbir şeyi paylaşmam.”

Ö11: “Paylaşmam.”

Ö13: “Bir hesabım yok. Whatsapp dışında.”

Ö23: “Sosyal medyayı içerik paylaşmak için kullanmıyorum.”

Öğrencilere neleri paylaşmak sakıncalıdır diye sorulduğunda on beş öğrenci soruyu yanıtsız bırakmıştır. Cevap verenlerin düşünceleri ise şu şekildedir:

Ö3: “Fotoğraf ve kişisel bilgiler”

Ö6: “Kendimi paylaşmak sakıncalı gelir.”

Ö11: “Kötü davranışlı şeyleri paylaşmam.”

Ö14: “En tehlikelisi popüler şeyleri paylaşmak. Çünkü bunları herkes yapıyor ve gerçek ortaya çıktığında zorluk çekilebiliyor.”

Ö18: “Kötü hareketler, romantik şeylerden hoşlanmam.”

Öğrenci cevaplarına göre çoğunlukla eğlenceli içerikler, kişisel ilgi alanları ile ilgili paylaşımlar, etkinlik ve aktivitelerine ait içerikler paylaştıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin bazıları ise paylaşım yapmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu söylemlerden anlaşıldığı gibi öğrenciler kişisel fotoğraf ve bilgileri paylaşmayı, kötü ve tehlikeli içerikleri ve popüler paylaşımları sakıncalı gördükleri anlaşılabılır.

4.1.3. Etkin kullanım

Öğrencilere dijital ortamlarda etkin kullanımla ilgili bilgileri ve davranışlarını öğrenmek için sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevapların analizi tablolarla belirtilmiştir.

Tablo 15.*Etkin Kullanım ile ilgili Sorulan Soruların Cevapları*

Tema	Kategori	Öğrenci cevapları	f
İnternet Erişim Hakkı	Haktır	Ö1, Ö2, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö17, Ö18, Ö20, Ö22, Ö23	16
	Belirtmemiş	Ö3, Ö4, Ö5, Ö9, Ö16, Ö19, Ö21	7
Günlük İnternet Süresi	Sınırlı Bir Süre	Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö22, Ö23	19
	Sınırsız	Ö1, Ö7	2
	Belirtilmemiş	Ö3, Ö15, Ö21	3
Kullanım Sonucu	Fiziksel	Ö4, Ö5, Ö7, Ö11, Ö16, Ö22, Ö23	7
	Psikolojik	Ö5, Ö8	2
	Belirtilmemiş	Ö1, Ö2, Ö3, Ö6, Ö9, Ö13, Ö14, Ö15, Ö19, Ö21	10

Tablo 15 öğrencilerin internete erişimin hak olup olmadığı, günlük internet süreleri ve aşırı kullanımın sonuçları hakkında fikirlerini içermektedir. Örnek öğrenci ifadeleri aşağıda gibidir:

Ö7: “Bence herkesin internete ulaşma hakkı vardır.”

Ö2: “İnternete erişim bir haktır.”

Ö14: “Tabi ki bir haktır.”

Ö15: “İnternete erişim bir haktır.”

Ö23: “Evet internet erişimi haktır.”

Öğrencilerin internete erişimin bir hak olduğu konusunda fikir birliği içinde oldukları görülmüştür. İnternete erişimin hak olduğunu düşünen öğrenci ifadeleri genellikle “Evet, haktır.” şeklinde benzer ifadeler kullanılarak belirtmişlerdir. Öğrencilerden yedisi ise soruyu yanıtı bırakmıştır.

Öğrencilere sorunun devamında günlük internet erişim süresi ne olmalıdır, şeklinde sorulduğunda cevaplarda farklılıklar olduğu görülmüştür. Öğrencilerden üçü soruyu yanıtı bırakmıştır Öğrencilerin cevabı 1 ile 5 saat aralığında çeşitlilik göstermektedir. Öğrenci cevapları aşağıda belirtildiği gibidir:

Ö1: “İnsanın kendisi belirlemeli.”

Ö2: “Günlük süresi dört saat olabilir.”

Ö4: “Günde beş saat olabilir.”

Ö5: “Bence üç ya da dört saat olabilir.”

Ö7: “Ben kendime süre koymam ama bir iki saat olabilir.”

Ö8: “Günlük internet erişimi bir buçuk saat olabilir.”

Ö9: “Az kullandığımda sınav haftası genellikle günde bir saat oluyor.”

Ö12: “En fazla bir buçuk iki saat olmalıdır.”

Ö13: “En az bir saat, en fazla ise 3 saat olmalıdır.”

Ö16: “Üç ile beş saat arası kullanıma uygundur.”

Ö17: “Dört saat olabilir. İki saat sabah iki saat akşam şeklinde.”

Ö19: “ Ben üç saat gibi kullanıyorum.”

Ö22: “En fazla beş saat olmalıdır.”

Ö23: “Bir ile üç saat arası olabilir.”

Cevaplar incelendiğinde Ö1 ve Ö7’nin bir kural ya da süre olmaksızın günlük internet erişimi olabileceği düşüncesi dikkat çekmektedir.

Öğrencilerin internetin az ve çok kullanım olduğunda neler olabilir, sorusuna verdikleri cevaplar şu şekilde sıralanabilir: Fiziksel sonuçlara değinenler, psikolojik sonuçlara değinenler şeklindedir.

Ö5 az kullanım sonucunda gerekli işlerin aksayabileceğini ve aşırı kullanımın hem fiziksel hem de psikolojik sonuçlara doğurabileceğini şu sözlerle ifade etmiştir: *“Az kullanırsak yapmamız gereken bazı şeyleri yapamayız. Çok kullanırsak sağlığınıza zarar verebilir ya da kendimiz evden ya da odadan çıkamayız.”*

Ö7 ise internetin az kullanımı sonucunda neler olabileceğini bilmezken aşırı kullanımı fiziksel sonuçlara dayandırmıştır. Ö7 düşünceleri *“Çok kullanım olunca vücut organlarına özellikle gözlere zarar verir, az kullanımın neler oluşturabileceğini bilmiyorum.”* diyerek ifade etmiştir.

Ö11 ise *“Az kullanırsak gözlerimiz yorulmaz.”* diyerek günlük internet kullanımının az olmasını fiziksel boyutta ele almıştır.

Yine Ö16 *“Daha çok kullanılırsa gözlerimiz zarar görebilir.”* diyerek çok kullanımın fiziksel sonuçlarına değinerek cevap vermiştir.

Ö23 ise *“Abartı kullanımda göz bozulması ortaya çıkabilir. Azdan zarar gelmez.”* şeklinde cevap vererek diğer öğrencilerle benzer düşünceler dile getirmiştir.

Ö22 ise *“ Çok kullanım olduğunda gözümüz bozulabilir. Az kullanım olduğunda ise sosyal medya son dakika haberlerinden fazla haberdar olamayız.”* diyerek diğer öğrencilerden farklı olarak az kullanımın bilgi öğrenimini ve ulaşımını kısıtlayıcı olacağı sonucuna varmıştır.

Ö8’de *“Az olduğunda bir şey olmaz ama fazla olduğunda psikolojik bağımlılık olur.”* diyerek fazla internet kullanımının insanın psikolojini üzerindeki etkisini ifade etmiştir.

Ö10 *“Sınav haftasında az kullanım, oyun, araştırma, zaman geçirme olduğunda çok kullanım”* şeklinde verdiği cevaptan öğrencinin eylemlere göre az ve çok kullanımı değerlendirdiği görülmektedir. Öğrencinin sözlerinden sınav haftasında az bir kullanım olması gerektiğini diğer zamanlarda bir süre sınırı olmadan kullanılabileceği izlenimi oluşmaktadır.

Tablo 16.*Sanal Alışveriş Kullanımı*

Tema	Kategori	Öğrenci cevapları	f
Sanal Alışveriş	Yaparım	Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö17, Ö18, Ö20, Ö21, Ö22	19
	Yapmam	Ö2, Ö8, Ö19, Ö23	4
Dikkat Edilenler	Güvenli Site	Ö1, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö18, Ö19, Ö20, Ö23	12
	Bilinen Site	Ö3, Ö17, Ö22	3
	Belirtilmemiş	Ö2, Ö8, Ö9, Ö16, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21	8

Tablo 16 öğrencilerin internet üzerinden alışveriş yapma ve yapılırsa dikkat edilmesi gereken konularla ilgili görüşlerini göstermektedir. Çoğunluğun “yaparım” şeklinde yanıt verdiği görülmüştür. Örnek öğrenci cevapları aşağıda belirtilmiştir:

Ö1: “Ben alışveriş yapıyorum.”

Ö3: “İnternette alışveriş yapıyoruz.”

Ö5: “İnternet üzerinden alışveriş yaparım.”

Ö11: “Alışveriş yaparım.”

Ö21: “Alışveriş yapılabilir.”

Ö7: “İnternette alışveriş yaparım. Hatta en kolay alışveriş internet alışverişidir.” şeklinde sanal alışverişin sağladığı kolaylığa değinmiştir. Ö9 ise “Oyunlar almak için ve evde tekken yemek söylemek için kullanırım.” diyerek aktif bir biçimde sanal alışverişini kullandığını dile getirmiştir. Ö14 “Evet neredeyse her zaman. Hatta yakın zamanda bunun için kendime kart aldım.” şeklinde sözlerinden çok sık sanal alışverişini kullandığını ve kendine ait bir kart kullanmaya başladığını ifade etmiştir.

Öğrencilerden dördü sanal alışveriş yapmadığını ifade etmiştir. Öğrencilerin bazıları sanal alışverişe çekimser yaklaştığı ve yapmayı tercih etmediklerini dile getirmişlerdir. Ö8, Ö11 ve Ö23 “*Alışveriş yapmam*” şeklinde görüşlerini dile getirmişlerdir. Ö2 görüşünü “*Yapmam. Tehlikelidir ve aldığımız eşya kırık gelebilir.*” şeklinde belirtmiştir. Ö19 ise “*Ben dijital üzerinden bir şey sipariş etmem. Genelde kendim gider kendi alışverişini yaparım.*” şeklinde sanal alışverişini tercih etmediğini söylemiştir. Bunlardan farklı olarak Ö15 “*Az alışveriş yaparım.*” ve Ö16 “*Evet, bazen yaparım ama her gün yapılmamalıdır. Her gün yapılırsa zararlı bir hal alabilir.*” şeklinde sanal alışverişini ara sıra tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. Ö22 ise “*Güvenli sitelerden yapılmalıdır.*” diyerek sanal alışveriş yapabileceği ve güvenli olup olmamasına dikkat ettiği izlenimi oluşmaktadır.

Sorunun devamında sanal alışveriş yaparken dikkat edilmesi gereken noktalar sorulmuştur. Öğrenciler genellikle güvenilir site, bilinen site, herkes tarafından kullanılan site olmasına dikkat ettiklerini dile getirmişlerdir.

Ö1: “*Güvenli sitelerden yapılır.*”

Ö3: “*Güvenilir sitelerden yani herkesin bildiği sitelerden yapıyoruz.*”

Ö4: “*İnternette alışveriş yaparken önemli olan güvenilir sitelerden yapmak.*”

Ö5: “*Yaparken aldığım şeyi inceler, alan kişilerin yorumlarına bakarım. Site güvenli mi değil mi diye siteyi incelerim.*”

Ö6: “*Genelliklere yorumlara, sitenin güvenliğine, puanına bakarım.*”

Ö7: “*Dikkat edilmesi gereken noktalar vardır. Mesela ben sitenin veya uygulamanın ilk başta yorumlarını okurum ve ona göre oradan alışveriş yaparım.*”

Ö10: “*Sitenin gerçekliğine ve parasına bakarım*”

Ö11: “*Vardır. Güvenli sitelerden alışveriş yapılmalıdır. Dolandırıcı olabilir.*”

Ö12: “*Tanıdık yerlerden, doğru yerlerden mesela trendyol.*”

Ö13: “*Güvenli siteden alırız.*”

Ö14: “*Ama dikkat edilmesi gereken ise görevli siteler, uygulamalardan alışveriş yapmak*”

Ö15: “*O sitenin güvenliği*”

Ö17: “*Bilindik siteleri ziyaret etmeliyiz.*”

Ö22: “Genelde herkesin alışveriş yaptığı sitelerden yapılmalıdır.”

Ö23: “Evet dikkat gereken şeyler var. Sol üst köşedeki kilit işaretine.”

Güvenliğe dair dikkat ettikleri hususlar herkesin kullanması, bilindik siteler olması ve site hakkındaki yorumlardır. Yalnızca Ö23 URL adresinde yer alan sitenin güvenliği hakkında simgesel olarak bilgi veren kilit işaretine dikkat çekmiştir.

4.1.4. Etik kullanım

Öğrencilere dijital ortamlarda etik kullanımla ilgili bilgileri ve davranışlarını öğrenmek için sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevapların analizi tablolarla belirtilmiştir.

Tablo 17.

Dijital Ortamda Ulaşılan Bilginin Doğruluğu Hakkında Araştırma Yapma

Araştırma yapma	Öğrenci	f
Yaparım	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö18, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23	18
Yapmam	Ö7, Ö9, Ö16, Ö17, Ö19	5

Tablo 17 öğrencilerin dijital ortamda bir haber okuduğunda doğruluğunu araştırma ihtiyacı duyup duymaması ile ilgili cevaplarını göstermektedir. Öğrencilerden Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö20, Ö21 ve Ö22, Ö23 “Evet araştırma ihtiyacı duyarım.” şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

Ö1 “Kesinlikle evet. Araştırırım. Yalan olduğunu öğrenirsem siteyi raporlarım.” şeklindeki ifadelerinden bir haberi doğruluğunu araştırma eyleminde bulunacağı ve hatta yalan bilgi bulunan içeriği raporlayarak internet ortamında doğru bilgiye ulaşmayı önemseydiğini ve yanlış bilginin yayılmasını engellemek için bir farkındalığı olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Ö2 ise “Araştırırım. İnternetteki her habere inanmam.” diyerek internet ortamında doğru ve yanlış bilgi içeriklerinin olabileceğinin farkındadır denebilir.

Ö3 görüşlerini “Evet hatta güvenilir bir site değilse o habere dair bir fotoğraf video gibi kanıtlar yoksa inanmam.” şeklinde dile getirmiştir. Öğrencinin bu sözlerinden içerik ile ilgili

destekleyici başka unsurlar aradığını ve içerik doğruluğunu bu şekilde değerlendirdiğini söyleyebilir.

Ö4 “Evet, yalan haber olabilir. Devletin kendi gazetesi kullanılmalı.” sözlerinden doğru haber ve içerik için birincil kaynağa ulaşmanın önemli gördüğü anlaşılabılır.

Ö6 internetteki bilgilere karşı şüphelerini şu sözlerle belirtmiştir: “Duyarım. Çünkü çoğu zaman ortalıkta yalan haber dolaşıyor.”

Ö15 ise internette karşılaştığı haberi araştırmayı ilgi alanında olup olmamasını göre araştıracağını şu sözlerle ifade etmiştir: “Evet, neredeyse ilgimi çeken haberi araştırırım.”

İnternette karşılaştıkları bilgileri araştırma ihtiyacı duymadığı dile getiren öğrenciler bu durumu şu sözlerle dile getirmişlerdir:

Ö7: “Çoğunlukla benimle ilgili değilse hayır.”

Ö16: “Yok beni çok ilgilendirmiyorsa araştırmam.”

Ö17: “Çok fazla doğruluğunu araştırmam. İlk çıkan şey diğer kaynaklarla uyumluyorsa doğrudur.”

Ö19: “Aslında duymam.”

Genel olarak öğrenci cevapları incelendiğinde çoğunluğun araştırma yapmaya ve başka kaynaklarla doğrulama ihtiyacı hissettiği görülmektedir.

Tablo 18.

Dijital Ortamda Çevre ile İçerik Paylaşımı

Çevresiyle İçerik Paylaşımı	Öğrenci	f
Gönderirim	Ö1, Ö4, Ö5, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö14, Ö15, Ö17, Ö18, Ö20, Ö21	13
Göndermem	Ö2, Ö3, Ö6, Ö8, Ö12, Ö13, Ö19	7
Bazen	Ö16, Ö22, Ö23	3

Tablo 18 öğrencilerin dijital medyada gördüğü bir haberi, görseli, videoyu çevrendeki kişilere gönderip göndermediği ile ilgili bilgileri göstermektedir.

Öğrencilerden Ö10, Ö11, Ö17, Ö18, Ö20 ve Ö21 soruya “Evet, gönderirim” şeklinde cevap vermişlerdir. Ö1 ise “Gerçek olduğunu doğrularsam arkadaşlarıma gönderirim.” diyerek çevresi ile içerik paylaşımında içeriğin doğruluğuna dikkat ettiğini belirtmiştir.

Ö4 “Evet. Çünkü onlarda bilgi sahibi olurlar.” sözleriyle paylaşım yaptığını ve çevresini de bilgilendirmek niyeti taşıdığı ama içerik paylaşımında bir kriterden bahsetmediği görülmektedir.

Ö5 “Önemli bir haberse gönderirim değilse göndermem.” ve Ö7 “İlgi çekiyorsa evet gönderirim” sözleriyle çevresi için önemli ve ilgi çekici olup olmamasına dikkat etiklerini ifade etmişlerdir. Ö14 ise “Eğer kaynak doğruysa ve bu haberin benim ve ailem için bir şey ifade ediyorsa evet.” şeklindeki ifadesi ile paylaşım noktasında kaynağın doğruluğu ve ilgi çekici olmasına önem verdiğini belirtmiştir. Ö15 “Onların ilgisini çekeceğini düşündüğümde.” şeklindeki görüşüyle diğer öğrencilerle benzer düşüncelere sahip olduğu görülmektedir.

Medyada gördükleri içeriği çevresindeki kişilerle paylaşmayacağını söyleyen öğrenciler Ö8, Ö12, Ö13 ve Ö19 “Hayır, göndermem” şeklinde düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Ö2 “Hayır göndermem. Çünkü bu habere onlarda ulaşabilir.” sözleriyle onlarında bu içerikle karşılaşma ihtimalinden dolayı bunu tercih etmediği anlaşılmaktadır.

Ö3 “Gerçek olduğuna dair bir kanıt yoksa göndermem.” ifadesiyle kaynağın doğruluğu ve yanlış bilgiyi yaymamaya önem verdiği çıkarılabilir.

Ö6 ise “Hayır. Çünkü medyada arkadaşlık kurmam. Aileme de her şeyi göstermem.” düşüncesinden hareketle sanal ortamda çevre oluşturmamayı tercih ettiği ve sanal ortamdaki hareketlerini ailesiyle paylaşma eğilimde olmadığı anlaşılmaktadır.

Öğrencilerden Ö22 “Bazen” ; Ö23 ise “Çok az derecede” şeklinde ifadeleriyle çevreleri ile içerik paylaşımını ara sıra bunu tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. Ö16 ise “Yani bazen dikkatimi çekiyorsa” sözleriyle çevresi ile paylaşım nadiren yaptığını ifade etmiştir.

Cevapların genelinde görüldüğü üzere öğrencilerin çoğunluğu sanal ortamda karşılaştıkları içerikleri çevresindekilere gönderme eğilimindedir.

Tablo 19.

Dijital Medyada Paylaşım

Dijital medyada paylaşım	Öğrenci	f
Paylaşım/ Belirtirim	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö11, Ö15	7
Paylaşım/Belirtmem	Ö8, Ö9, Ö12, Ö13, Ö17, Ö18, Ö20, Ö21	8
Paylaşmam/ Belirtirim	Ö1, Ö6, Ö22	3
Paylaşmam	Ö10, Ö14, Ö16, Ö19, Ö23	5

Tablo 19 öğrencilerin dijital medyada beğendiğin bir görseli, sözü, yazıyı kendi profilinde paylaşp paylaşmadığını ve paylaşırsa nereden aldığını ve kime ait olduğunu belirtme hakkında öğrenci cevaplarını içermektedir.

Öğrencilerin dijital medya paylaşımı noktasında paylaşım ve kaynak belirtirim diyen öğrenciler şu şekilde düşüncelerini ifade etmişlerdir:

Ö2: “Beğendiğim bir görseli paylaşp sahibini etiketlerim.

Ö3: “Ben daha çok kitap alıntılarını paylaşıyorum. Onda da kitap adı ve yazarı ile paylaşıyorum.”

Ö5: “ Evet bazen paylaşım genellikle belirtirim.”

Ö7: “Paylaşım. Paylaşırken kime aitse o kişiyi de belirtirim.”

Ö11: “Kime ait olduğunu ara sıra bahsederek belirtirim. Beğendiğim şeyleri paylaşım.”

Ö15: “Evet o kişinin hesabını etiketlerim veya yazarım.”

Dijital medyada paylaşım yaparım ama kaynağını belirtmem diyen öğrencilerde mevcuttur. Öğrenci ifadeli şu şekildedir:

Ö8: “Evet paylaşım. Kime ait olduğuna bakmam.”

Ö9: “Belirtmem.”

Ö12: “Bazen paylaşım. Hayır belirtmem.”

Ö13: “Paylaşıyorum. Hayır, belirtmem ama youtubedan alırım.”

Ö17: “Evet paylaşırım lakin kime ait olduğunu yazmam.”

Ö18: “Evet paylaşırım. Mesela arkadaşşımdan alırım kendi sayfama atarım.”

Ö20: “Evet paylaşırım ama kime ait olduğunu belirtmem.”

Ö21: “Paylaşıyorum. Kimse için değil beğendiğim için.”

Dijital medyada genellikle paylaşım yapmam ama yaparsam kaynak belirtirim diyen öğrencilerin sözleri aşağıda belirtilmiştir:

Ö1: “Paylaşmam. Ama paylaşırsam kaynağını link atarım.”

Ö6: “Paylaşmam. Paylaşırsam belirtirim.”

Ö22: “Genelde paylaşmam. Paylaşacağım zaman kime ait olduğunu belirtirim.”

Dijital ortamda paylaşım yapmam diyen öğrencilerden Ö19 “Benim sosyal medyam yok.” sözleriyle sosyal medya hesabı olmadığı için paylaşım yapmadığını ifade etmiştir. Ö16 “Yok, paylaşmam” düşüncelerini dile getirirken Ö23 ise “Whatsapp ya da instagram uygulamalarında durum paylaşmam.” şeklinde açıklama yapmıştır. Ö14 de “Beğendiğim veya yediğim, içtiğim hiçbir şeyi paylaşmam. Çünkü bence etik değil.” ifadeleriyle paylaşım yapmadığını dile getirmiştir.

Dijital Hak ve Sorumlulukların Olup Olmaması

Öğrencilere dijital vatandaş olarak hak ve sorumlulukların olup olmaması ve olmalıysa nelerin hak ve sorumluluk olabileceği hakkında fikirleri sorulmuştur. Öğrenci cevapları aşağıdaki gibidir.

Öğrencilerden Ö5, Ö6, Ö8, Ö11, Ö12, Ö14, Ö15, Ö20 ve Ö23 “Evet, olmalıdır.” şeklinde düşüncelerini ifade etmişlerdir. Diğer öğrenciler şu ifadeler ile hak ve sorumlulukların olması gerektiğini ifade etmişlerdir:

Ö1: “Hak olmalı, Ama bir işte çalışmıyorsanız hiçbir sorumluluğunuz olmamalıdır.”

Ö2: “Dijital bir vatandaşım. Hak ve sorumluluklarım vardır.”

Ö3: “Bence olmalı mesela güvenlik çok önemli.”

Ö10: “Evet, hakkım olmalıdır.”

Ö18: “Evet olmalıdır. Sorumluluklarımız olmalı.”

Öğrencilerin verdiği cevaplardan çoğunluğun hak ve sorumluluklar olmalı yönünde cevap verdiği görülmektedir. Bazı öğrenciler ise dijital ortamda hak ve sorumlulukların olmasına gerek olmadığını dile getirmişlerdir. Ö4 “*Bence olmamalı. Canlı varlık değil.*” ve Ö17 “*Bence pek olmasa da olur.*” sözleriyle bu düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Öğrencilere hangi hak ve sorumluluklara sahip olunmalı şeklinde sorulduğunda şu cevapları vermişlerdir:

Ö1: “*Hakkımız sonsuza kadar olabilir yani istediğin her şeyi yapabilirsin. Hatta gerçek dünyada illegal olan şeyler bile legal. Her şey serbest.*” şeklindeki görüşüyle sanal dünyada haklarımız olması gerektiğini hatta bu hakların sınırsız olabileceğini ifade etmiştir. Sanal dünyada gerçekte yasak ve suç sayılabilecek davranışların orada rahatça yapılabileceği düşüncesi konu ile ilgili karışık bir düşünceye sahip olduğu izlenimi vermektedir.

Ö5 ise “*Mesela güvenliğimiz korunmalı herkesin düşüncesini açıklaması kimsenin hesabının takipçisi az diye hor görülmemelidir. Ya da kimse argo sözcük kullanılmamalı.*” sözleriyle sanal ortamda güvenliğin sağlanmasını ve düşünce özgürlüğünü önemli gördüğü, linç kültürü ve argo konuşmalardan ise rahatsızlık duyduğu anlaşılmaktadır. Sanal ortamda bireyin diğer kullanıcıların eylemlerinden etkilendiğini ve bireysel güvenliği hak olarak belirttiği anlaşılmaktadır.

Ö6 ise düşüncelerini “*Mesela, doğru bilgi alma hakkı, güvenilir bir site/uygulama olabilir. Sorumluluğun ise bir başkasına hakaret ya da yanlış bilgi paylaşmamalıyım. Oyunlarda hile yapmamalıyım.*” sözleriyle sanal ortamda doğru bilgiyi ve güvenilir bir ortamı hak olarak gördüğünü ve yanlış bilgiyi paylaşmamayı, hakarete etmemeyi, oyunları kuralına göre oynamayı sorumluluklar arasında değerlendirdiği söylenebilir.

Ö7 ise “*Mesela özel hayatın gizliliğine özellikle önem verilmelidir.*” diyerek sanal ortamda gizlilik ve güvenlik konularını haklar içerisinde değerlendirmiştir.

Ö11 “*Mesela video çekebilmek veya banlanmamak vb. şeyler*” şeklindeki düşüncesiyle internet ortamında yasaklı hareketleri ve telifli içeriklerin yayınlanmasını engellemek anlamında kullanılan banlanmak kavramını ve bu durumun ortadan kalkmasını isteyerek dijital haklar konusu içeriği bakımından çelişkili ifadeler olduğu söylenebilir.

Ö14 “*Özgür yorum ve eleştiri yapabilmek.*” diyerek dijital ortamda ifade özgürlüğü hakkına sahip olması gerektiğini düşünmektedir. Ö23 “*Mesela kötü söz kullanan kullanıcıları*

raporlamak. Herhangi bir medya topluluğunda kötü söz kullanmamak bizim sorumluluğumuz.” ifadeleriyle dijital ortamdaki sorumlulukların kötü söz kullanmamak ve bu eylemi gerçekleştireni bildirmek şeklinde belirtmiştir. Ö16 ise “ Bilgileri korumak birinci görevim olur.” düşüncesiyle bilginin korunmasını görev yani sorumluluk olarak algıladığı söylenebilir.

Tablo 20.

İhtiyaç Analizi Sonucunda Tespit Edilen Durum

Tema ve Kategori	Kavram İlişkisi	Durum
Güvenli Kullanım		
-Teknolojik aletlerde alınan güvenlik önlemleri	-Dijital Güvenlik -Dijital Okuryazarlık	-Güvenlik önlemi olarak çoğunlukla şifre oluşturma önlemi tercih edilmektedir.
-Dijital ortamda kurulan arkadaşlıklar	-Dijital İletişim	-Dijital ortamda arkadaşlık kurulabilir, düşüncesi yaygındır.
Bilinçli Kullanım		
-Kullanılan sosyal medya ve paylaşılan içerikler	-Dijital Okuryazarlık	- En fazla kullanılan dijital uygulamalar sosyal medya, dijital oyunlar ve iletişim uygulamalarıdır.
-Farklı alanlarda kullanılan dijital uygulamalar	-Dijital Sağlık	-Dijital uygulamaları kullanırken kural belirleyen ve belirlemeyen öğrenci sayısı eşittir. Çoğunluk soruyu cevapsız bırakmıştır.
-Sanal ve gerçek kişilik arasındaki bağ		-Sanal ve gerçek kişilik arasında bağ yoktur ve aynı tutarlı olmayabilir düşüncesi yaygındır. -Eğitim, sağlık ve iletişim alanında dijital uygulamalardan yararlanılabilir, düşüncesi yaygındır. -Sosyal medya paylaşımları için çoğunluk paylaşmadığını dile getirmiştir. Aktivite, eğlenceli içerik ve ilgi alanlarına yönelik paylaşım yapıldığı belirlenmiştir.
Etkin Kullanım	-Dijital Okuryazarlık	
-İnternette alışveriş yapma	-Dijital Hak ve Sorumluluklar	-İnternet erişimin bir hak olduğu düşüncesi yaygındır.
-İnternete erişim hakkı	-Dijital Erişim	-Günlük internet erişiminde belirli bir süre olması gerektiği düşüncesi yaygındır. Aşırı kullanım

-Günlük internet süresi	-Dijital Ticaret	sonucunda fiziksel sonuçları olabileceklerinin farkındadırlar.
		-Sanal alışveriş yapılabilir düşüncesi yaygındır. Alışveriş yapılan sitenin güvenliği önemli olduğunu ifade etmiştir.
Etik Kullanım		-Haberlerin doğruluğu hakkında araştırma yaparım düşüncesi yaygındır.
-Haberlerin doğruluğunu inceleme	-Dijital Etik	-Çoğunluğun dijital ortamda karşılaşılan içerikleri başkalarına göndermektedir.
-Paylaşım yaparken kaynak belirtme	-Dijital Okuryazarlık	-İçerik paylaşımı yaparken kaynak belirtmeyenler ile belirlenenlerden eşit sayıda olduğu söylenebilir.
-Dijital vatandaşın hak ve sorumlulukları	-Dijital Hukuk	-Dijital hak ve sorumluluklar olmalı düşüncesi yaygındır.

Tablo 20’de ihtiyaç analizi ile ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Oluşturulan temalar ve alt kategoriler belirtilerek konu kavram ilişkilendirilmesi yapılmıştır.

Öğrencilerin güvenli kullanım alanında teknolojik aletlerini güvenliğini sağlamak için çeşitli yollar bildikleri ve en çok şifre oluşturma önlemini kullandıkları söylenebilir. Öğrencilerin çoğunluğunda dijital ortamda arkadaşlıkların kurulabileceği yönündedir. Öğrencilerin çeşitli güvenlik önlemlerini bilmeleri ve güvenli bir ortam için dijital ortamdaki eylemlerine de dikkat etmeleri gerektiği konusunda bilgilendirme ve farkındalığa ihtiyaçları vardır.

Bilinçli kullanım alanında kullanılan sosyal medya uygulamaları ve paylaşılan içerikler incelendiğinde sosyal medya platformları ve dijital oyunlar başta gelmektedir. Dijital uygulamalarda paylaşım yapmadığını söyleyen öğrenci sayısı fazladır. Dijital uygulamalar kullanırken herhangi bir kural belirleme noktasında yarı yarıya bir durum söz konusudur. Dijital uygulamaların farklı alanlarda kullanılabileceği düşüncesi hâkim iken en çok eğitim ve sağlık alanında kullanıldığı söylenmiştir. Öğrencilerde sanal ile gerçek kişilik arasındaki bağ olmadığı düşüncesi çoğunlukla hâkimdir. Öğrencilerin dijital kullanımlarında zihnen oluşturulan bir filtreleme sistemine (eylemlerini öncesinde sorgulama) ihtiyaç vardır. Sanal ve gerçek kişilik hakkında bilgi sahibi olmaları ve eylemlerini düzenlemelerine ihtiyaç vardır. Eğlence odaklı dijital uygulamalar dışında çeşitli uygulamaları bilmelerine ihtiyaç olduğu belirlenmiştir.

Etkin kullanım alanında internete erişim hakkı ile ilgili öğrencilerin internete erişimin hak olduğunu düşündükleri görülmüştür. Günlük internet kullanımı hakkında bir kota olması gerektiğini düşüncesini çoğunluk ifade etmiştir. Sanal alışveriş yapılabilir düşüncesi öğrenciler tarafından dile getirilmiştir. Öğrencilerin internet erişimin sınırsız ve kurlsız bir kullanım olmadığı ayrımını fark etmelerine ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin yaş grupları da düşünüldüğünde günlük internet süreleri ve eylemleri hakkında bilgilendirmeye ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. Sanal alışveriş yaparken dikkat edilmesi gereken konuların öğretilmesine ihtiyaç olduğu belirlenmiştir.

Etik kullanım alanında haberlerin doğruluğu hakkında araştırma yapma konusunda öğrenciler araştırma yaparım düşüncesini çoğunlukla dile getirmişlerdir. Dijital ortamda karşılaşılan içerikler çevresiyle paylaşacağını ve kaynak belirtme noktasında bir eşitlik söz konusudur. Dijital hak ve sorumlulukların olması gerektiğini çoğunlukla ifade etmişlerdir. Öğrencilerin bir bilginin doğruluğunu nasıl teyit edebilecekleri konusunda bilgilendirme ve pratiklere ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. Kaynak belirtmenin önemini ve paylaşımlarda dikkat edilmesi gerekenler hakkında bilgilendirilerek içselleştirilmesine ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. Hak ve sorumluluk kavramlarının farkını anlamaları ve dijitalde bunların neler olabileceğini bilerek hak ve sorumluklara duyarlı olmalarına ihtiyaç olduğu belirlenmiştir.

4.3. Etkinliklerin Beceri Durumlarına Etkisine Dair Bulgular

Bu bölümde uygulama sürecinde beş ana uygulama ve bu uygulamalar içindeki birçok alt etkinliklerin analizleri mevcuttur. Uygulamaların içeriğini video ve görsellerden yararlanma, örnek olay, drama, kavram tabloları, karikatür, öykü, metafor, broşür, soru-cevaplardan oluşan etkinlik kâğıtları ve çevrimiçi çalışmalar oluşturmaktadır. Uygulamaların içerikleri ve öğrenci cevapları aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir.

4.3.1. Çevrim İçi Kimliklerle Dedektif Kişilikler

Bu uygulama “İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir.” kazanımı doğrultusunda hazırlanmıştır. Dijital hukuk, dijital güvenlik ve dijital okuryazarlık becerileri etkinlikler hazırlanırken dikkate alınmıştır.

Tablo 21.*Çevrim İçi Kimliklerle Dedektif Kişilikler Etkinliğinin İçeriği*

Etkinlikler	Uygulama Şekli
Dijital Ayak İzi Animasyonu	Bireysel
Örnek Olay Çalışması	Bireysel
Dijital Kimlikler Etkinlik Kâğıdı	Bireysel

Etkinlik: Dijital Ayak İzi Animasyonu

Bu etkinlikte “Siber Dünyadaki İzlerimiz” adlı animasyon (<https://www.youtube.com/watch?v=anvTgwqEOWM>) sınıfa izletilmiştir. Animasyon dijital ayak izi ile ilgilidir. Animasyon içeriğinde bir insan görseli ve kutucuk mevcuttur. Kişinin gönderdiği semboller (mesaj, mail, doküman, kişisel bilgi, sosyal medya hareketleri) kutucuğa aktarılarak içinde bir insan görseli oluşturmaktadır. Sonrasında öğrencilere “İzlediğiniz animasyonda anlatılmak istenen nedir? Size ne düşündürdü?” diye sorulmuştur. Aşağıda öğrenci cevapları incelenerek analiz edilmiştir.

Tablo 22.*Dijital Ayak İzi Etkinliği Öğrenci Cevapları*

Anlaşılan Fikir	Öğrenci	f
Sanal hareketler gerçek hayatı etkiler.	Ö1, Ö2, Ö5, Ö7, Ö9, Ö10, Ö14, Ö18	8
Paylaşılan bilgiler sanal ortamda iz bırakır.	Ö3, Ö6, Ö11, Ö12, Ö15, Ö16, Ö20, Ö21	8
Dijitalde kopya oluşturma	Ö4, Ö17	2

Tablo 22’de öğrencilerin verdikleri cevaplar sınıflandırılmıştır. Verilen cevaplar incelendiğinde “*Sanal hareketler gerçek hayatı etkiler*” fikriyle “*Paylaşılan bilgiler sanal ortamda iz bırakır.*” düşüncesi çoğunlukta hâkim olduğu görülmüştür.

Öğrencilerden “*Sanal hareketler gerçek hayatı etkiler*” düşüncesine sahip olanların yorumları aşağıda belirtilmiştir:

Ö1: “*Bizim o sanal ortamda bıraktığımız bilgiler bize gerçek dünyada peşimizde olabilir. Bunlardan korunmak için gerçek ismini hiçbir yerde paylaşma. Sanal ortamda yaptığımız hareketler gerçeğe geçebilir. İnsana gerçekte geri dönebilir. Hiç kimseye sanal dünyada güvenme.*”

Ö2: “*Sosyal medyada yaptığımız şeylerde dikkatli olmalıyız. Çünkü bunlar ilerde farklı kişiliklere yol açabilir.*”

Ö5: “*İnsanlar canlı olmayan anlamda her şey olabilir. İnsanlar birbirlerine konuşmak için dijital ayak izlerini korumak için her bilgini paylaşmamalıyız. Çünkü insanlar bunları kendini kopyalamış olursun.*”

Ö7: “*İnsan kendini asla sanal ve gerçek olmayan medyaya bağlamamalı yoksa kendi benliğini kaybedersiniz. Sosyal medyada yaptığımız bilinçli ya da bilinçsiz her şey sizin dışınızda diğer insanları da etkiler ve siz bunun farkında olmazsınız. Kendinizi kaybeder, yok olur, bambaşka ruhsuz veya ruhu emilmiş birine dönüşürsünüz. Ve kendinizi kaybettiğini anlamazsınız. O yüzden çok fazla sosyal medyaya, sanal dünyaya bağlanmayın.*”

Ö10: “*İnsanın ikiye bölünmüş olduğunu bir sanal bir gerçek. Kendini sanal ortama kaptırıp normal hayatta kendini kaybeder.*”

Ö14: “*İz olarak mesela birisi bir dans videosu atmış siz beğenmeyip kaba bir şekilde ona “rezil olmuş çok kötü” derseniz o kişinin üstünde çok büyük bir etki bırakabilir. Belki en yetenekli olduğu şey dans ama sizin olumsuz eleştirin ile o hobisinden vazgeçmiş olabilir.*”

Ö18: “*Bence bu animasyonda anlatılmak istenen şu bir gerçek insan var ve bu insan yavaş yavaş sanal kişiye dönüşüyor. Artık bu insan sanalda başka bir şey düşünemiyordur. Bu dünya sanal insanlarla doldu. Ve gittikçe kötüleşiyoruz. Bir iz bırakmıştır.*”

“Paylaşılan bilgiler sanalda iz bırakır” düşüncesine sahip olan öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö3: “Bizde olan bilgiler siber dünyada bir iz bırakıyor. Bu olaydan korunmamız lazım. Bundan ise kişisel bilgilerinizi sosyal medyada paylaşmayarak korunabiliriz. Kişisel bilgiler isim, soy isim, doğum tarihi, doğum yeri vb. yüzünden bu izler kalıyor. Dikkat edelim.”

Ö6: “Sosyal medyaya attığımız gönderi, mesaj, fotoğraf gibi şeyler bizim izlerimiz. O izler biziz ve bunu hiç düşünmeden atıyoruz. Fakat bu bıraktığımız izlerde bizlerle alakalı bilgiler var. Biz ne kadar gizli olduğumuzu düşünsek de aslında gittikçe bütün bilgilerimizin izlerini bırakırız. Bu kötü yönde kullanılabilir. Ama biz hiç dikkat etmiyoruz.”

“Paylaşılan bilgiler sanal ortamda iz bırakır” düşüncesine hâkim öğrencilerden Ö12 “Bir insan bilgileri verdi ve karşısına yeni bir kişi oluştu. Bilgilerimizi verdiğimiz zaman orada izler bıraktığımızı anladım.” derken Ö15 ise “Herhangi bir uygulamada girdiğimiz her şey izimizi bırakırız. Sanalda dikkatli vakit geçirmeliyiz.” demiştir. Diğer öğrencilerde şu şekilde fikirlerini belirtmişlerdir.

Ö16: “Bilgilerimizi hiçbir yerde paylaşmamalıyız. Bilgilerimiz başka kişiler tarafından öğrenilebilir. Bilgilerimiz kopyalanabilir.”

Ö20: “Bu videoda insanın sanal dünyada simetriğimizin olduğunu ve tehlikeli olduğunu öğrendiğimde çok üzüldüm ama şimdi ise artık bir karar aldım. Whatsaptaki ismimi değiştireceğim.”

Ö21: “Bu videoda her ne yaptıysan iz bırakıyor yani hocam ben öyle anladım.”

İzlenen animasyondan sonra “dijitalde bir kopya oluştuğu” fikrini dile getiren öğrencilerden;

Ö4: “İnsanlar canlı olmayan anlamda her şey olabilir. İnsanlar birbirlerine konuşmak için dijital ayak izlerini korumak için her bilgini paylaşmamalı. Çünkü insanlar bunla kendini kopyalamış olursun. Sanal dünyada insanlar birbirleriyle anlaşmak için iletişim araçlarına ihtiyaç duyar. Bunlar insanların sanal dünyada yapılan bilgiler almak için.”

Ö17 ise “*Sanal dünyadaki biz gerçek hayattakinin kopyasıdır. Bizim gerçek hayatımızdaki bilgiler sanal hayata da geçme ihtimali var.*” sözleriyle düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Tüm bu cevaplara göre öğrencilerin dijital ayak izi kavramını doğru anladıkları söylenebilir. Dijital ayak izi, kullanıcının sanal ortamda iz bırakmasıdır. Sosyal ağlardaki gezintiler, sanal alışveriş esnasında paylaşılan veriler, web sitesine girilirken kabul edilen çerezler ve uygulamaları indirmek için verilen izinler, mailler, tarayıcı aramalarının hepsi dijital ayak izini oluşturur. Öğrencilerin “*Paylaşılan bilgiler sanal ortamda iz bırakır.*” düşüncesi doğrudur. “*Sanal hareketler gerçek hayatı etkiler.*” fikri ise bir çıkarımdır. Öğrenciler bırakılan bu izlerin gerçek hayatı etkilemesine odaklanmışlardır. Bu da kavramın anlaşıldığını ve neden-sonuç ilişkisi kurulduğunu gösterir. “*Dijitalde kopya oluşturmak*” fikrinde de kavramın doğru algılandığı görülmüştür.

Etkinlik: Örnek Olay Çalışması

Bu etkinlikte “*Kişisel verilerimiz bir gün değil, her gün önemli*” isimli video izletilmiştir. Video (<https://www.youtube.com/watch?v=mUtiKpRdCaw&t=2s>) dijital hak ve sorumluluklar konusu ile ilgilidir. Video içeriği, bir kişinin günlük hayatında farklı durum ve mekânlarda yaptığı eylemlerin gizlilik ve güvenlik açısından doğruluğunu hakkında bilgi vermektedir. Video sonrasında öğrencilere izledikleri videoda sorular sorulmuştur. Öğrencilerin verdikleri cevaplar aşağıda şekilde gösterilmiştir.

Tablo 23.

Örnek Olay Çalışmasındaki Doğru Davranışlara Yönelik Öğrenci Cevapları

Doğru Davranışlar	f
İnternette kişisel bilgilerini gösterecek paylaşımlar yapmama	9
Bilgilerin yazılı olduğu belgeleri öğütme	9
Alışveriş sonrası bilgileri yazan fişi alma	6
Posta kutusunu kilitleme	5
Bilgisayar kamerasını kapatma	4

Tablo 23 öğrencilerin izledikleri videodaki doğru davranışlar hakkındaki tespitlerini içermektedir. Verilen cevaplarda doğru davranış olarak ele alınan ifadeler aşağıda belirtilmiştir:

Ö4: “Hatalarından dönüp doğruyu yapması. Posta kutusunu kilitlemesi. İnternet bilgileri girmemesi bilgiler çalınmasın diye.”

Ö17: “Yediği yemeğin fotoğrafının çekmemesi”

Ö3: “Çektiği fotoğrafları atmaması, kişisel bilgilerin olduğu kâğıdı öğütücü ile öğütmesi.”

Ö2: “Kâğıdı öğütücüye atmak, bilgisayarın kamerasını kapatmak.”

Ö6: “Adamın yanlışlarını fark edip düzeltmesi doğru. Mesela resim çekip atmaması, fişini geri dönüp alması, posta kutusunu geri dönüp kapatması doğru davranıştır.”

Ö5: “Kart bilgilerini girdikten sonra silmesi, marketten çıkarken fişi alması ya da çöpe attığı kendi bilgilerinin olduğu kâğıdı öğütmesi.”

Ö8: “Kart bilgilerini çöpe atmayıp yırtması, fişi bırakmayıp alması, dolabının kapağını kapatması.”

Ö10: “Gizli bilgileri saklamak, geri dönüşüm yapmak.”

Ö11: “Bilgisayardaki kamerayı kapamak.”

Ö12: “Markette fişini aldı, hastanedeki fotoğrafını sildi, yemeğin fotoğrafını çekti sonra sildi, posta kutusunun kapağını kapattı, bilgi yazılı olan kâğıdı öğütücüye attı.”

Ö7: “Paylaşmaktan vazgeçip silmesi, market fişini geri alması, geri dönüp kamerayı kapatması, çöpten alıp öğütmesi.”

Ö22: “Ailesiyle konuşurken bilgisayarı kapatması, uçaktayken biletinin fotoğrafını değil bulutların fotoğrafını çekmesi.”

Ö23: “Kan verip fotoğrafını çekmemek, yemeğin fotoğrafını çekmemek, öğütücüye atmak, fişi almak”

Öğrencilerin verdiği cevaplar incelendiğinde doğru davranışlar arasında en çok “İnternette kişisel bilgilerini gösterecek paylaşımlar yapmama” ve “Bilgilerin yazılı olduğu belgeleri öğütmek” durumlarını tespit ettikleri görülmüştür.

Tablo 24.

Örnek Olay Çalışmasındaki Yanlış Davranışlara Yönelik Öğrenci Cevapları

Yanlış Davranışlar	f
Sosyal medyada kişisel bilgileri paylaşma	11
Alışveriş sonrası fiş almama	8
Bilgilerin olduğu kâğıdı direkt çöpe atma	7
Posta kutusunu açık bırakma	5
Bilgisayar kamerasını açık bırakma	4

Tablo 24 öğrencilerin izledikleri videodaki yanlış davranışlar hakkındaki tespitlerini içermektedir. Öğrencilerin videodaki yanlış davranışlar nelerdir sorusuna verdikleri cevapları aşağıdaki gibidir:

Ö4: "Posta kutusunu açık bırakması, bilgisayarın kamerasını kapatmaması, alışveriş fişlerini almaması."

Ö15: "Bilgilerin olduğu şeyleri paylaşması, çöpe atması."

Ö14: "Yediği yemeği paylaşmak, fişi almamak."

Ö3: "Marketten çıkınca fişi bırakması, yediği yemeyi paylaşma, gittiği hastanede fotoğraf paylaşma."

Ö2: "Posta kutusunu açık bırakmak, bilgisayarın kamerasını açık bırakmak, kâğıdı buruşturup çöpe atmak."

Ö21: "Bilgisayarı açık bırakıp gitmesi."

Ö6: "Adamın bilgilerini orada bırakması yanlış ya da bulunduğu yerin resmini atması yanlış. Özel bilgilerini internette ortalıkta bırakması yanlış kendisini çekip atması yanlış."

Ö5: "Yediği yemeği sosyal medyada paylaşmak istemesi, posta kutusunu açık bırakması."

Ö8: “Yanlış davranışı yemek yemeden önce yaptığı. Paylaşmak. Posta kutusunu açık bırakması.”

Ö12: “Markette fişini bıraktı, hastanede fotoğrafını çekmesi, yemeğinin resmini çekip atması, posta kutusunun kapağını açık bıraktığı, bilgilerimizin yazılı olduğu şeyleri çöpe attı.”

Ö7: “ Her şeyi paylaşmaya çalışması, Market fişini kasada bırakması, Bilgisayarı açık bırakıp kamerayı kapatmaması, Kişisel bilgilerini önemsemeyip ya çöpe atması ya da fotoğrafını çekip paylaşması.”

Ö22: “Markete fişi bırakması, Dolabın açtığında kapatmaması.”

Ö23: “Kan verip fotoğrafını çekmek, yemeğin fotoğrafını çekmek, fişi almamak, çöpe atma.”

Öğrencilerin verdiği cevaplar incelendiğinde doğru davranışlar arasında en çok “Sosyal medyada bilgileri paylaşma” ve “Alışveriş sonrası fiş almama” durumlarını tespit ettikleri görülmüştür. Öğrencilerin verdikleri cevaplar incelendiğinde çoğunlukla doğru ve yanlış davranışları doğru tespit ettikleri görülmektedir.

Tablo 25.

Örnek Olay Çalışmasında Günlük Hayatta Dikkat Edilip Edilmediğine Yönelik Öğrenci Cevapları

Kendisi	f	Çevresi	f
Ederim	12	Ederler	11
Etmem	3	Etmezler	6
Bazen ederim	5	Bazıları eder	3

Tablo 25 öğrencilere izletilen videodaki durumlara günlük hayatta kendisinin ve çevresindeki insanların ne kadar dikkat ettikleri ile ilgili verdikleri cevapları içermektedir. Öğrenci cevapları şu şekildedir:

Ö18 “Çok dikkat ederim ama bazen etmem. Hayır, onlar dikkat etmiyorlar.”

Ö4 “Sanal kart oluşturunum. Bilgilerimi paylaşmam insanlar bilgi sahibi olacağı kadar.” Çevresindeki insanlar için “Fişleri alırlar. Çünkü kart belli. Ailemizle birlikte çoğu tanıdıkların gittikleri gördükleri yerler için (paylaşma)” demiştir.

Ö15 ise “Elimden geldiğince dikkat ediyorum.” çevresindekiler içinde “Söyleyebilirim.” demiştir.

Ö20 “Evet, ediyorum.” çevresi için “Bazılarının dikkat ettiklerini söyleyebilirim.” demiştir.

Ö14 kendisi için “Hepsine dikkat ediyorum.” derken çevresindekiler için “Kesinlikle hayır.” şeklinde yorum yapmıştır.

Ö3 ise kendisi için “Hiç neredeyse dikkat etmiyorum.” sözleriyle dikkat etmediğini ifade ederken çevresindekiler için ise “Güvenlik için evet, söylerim.” şeklinde sözüyle onları uyarmak manasını kastettiği düşünülmektedir.

Ö1 “Çok değil ama bundan sonra evet, dikkat edeceğim.” sözleriyle daha dikkatli olacağını ifade etmiştir. Çevresi içinde “Annem çok dikkat eder.” diyerek annesinin dikkatli davrandığını dile getirmiştir.

Ö6 “Çoğuna dikkat ederim. Çünkü bilgilerimin önemli olduğunu düşünüyorum. Fişimi, çektiğim fotoğrafları, bilgisayardaki özel bilgilerimi, geride bıraktığım bilgilerimi temizlemeye dikkat ederim.” çevresindeki insanlar için “Genelde fişini almazlar. Bilgileri ortalıkta paylaşırlar. Fotoğraflarını, bulunduğu yerleri sosyal medyaya atarlar. Yeni pek dikkat etmezler.” yorumuyla insanların dikkat etmediklerini ifade etmiştir.

Ö5 “Genellikle dikkat ederim. Mesela internette yediği yemeği ya da gittiğim hastaneyi paylaşmam. Fişimi alırım. Posta kutusunu da kapatırım.” sözleriyle kendisinin dikkat ettiğini dile getirirken çevresinin aynı şekilde olmadığını şu sözlerle dile getirmiştir: “Ben herkesin dikkat ettiğini düşünmüyorum. Çünkü genellikle sosyal medyada yemek ya da hastalıklarını paylaşmaları ya da fişlerini almamaları.”

Ö8 ise “Günlük hayatın çoğu yerinde dikkat ederim.” çevresi için ise “Arkadaşlarıma ve tanıdıklarıma söyleyebilirim.” diyerek onları bu konuda uyarabileceğini dile getirmiştir.

Ö12 de kendisi için “Markette hep fişimi alırım, posta kutumu kilitlerim, olan şeyleri çekip sosyal medyaya atmam.” çevresi içinde “Evet” diyerek dikkat ettiklerini düşündüğünün belirtmiştir. Ö7 ise kendisi için “Hiç dikkat etmiyorum.” derken çevresindekiler için “Bazıları evet, bazıları hayır.” cevabını vermiştir.

Öğrenci cevaplarına göre izledikleri videodaki durumlara kendilerinin ve çevresindekilerin çoğunlukla “Dikkat ederim/ederler” cevabını verdikleri görülmüştür. Bu durumdan hareketle öğrencilerin dijital güvenlik ve dijital okuryazarlık konusunda farkındalıkları olduğu söylenebilir.

Tablo 26.

Örnek Olay Çalışmasında Sosyal Medya Paylaşımları ve Alışverişlere Yönelik Öğrenci Cevapları

Sosyal Medya Paylaşımlarına Dikkat Etme Durumu	f	Alışverişte Dikkat Edilenler	f
Evet/Ediyorum	16	Alışveriş yapılan siteye bakma	3
Hayır/ Etmiyorum	1	Özel bilgilerimi kaydetmeme/ paylaşmama	4
Paylaşım yapmıyorum	4	Güvenilirliğine bakma	4

Tablo 26 öğrencilerin sosyal medya paylaşımlarında ve alışverişlerinde nelere dikkat ettikleri ile ilgili cevaplarını göstermektedir. Sosyal medya paylaşımlarına “Evet/Ediyorum” şeklindeki cevap vermişlerdir. Örnek öğrenci cevapları aşağıda belirtilmiştir.

Ö18: “Evet ediyorum hatta çok ediyorum.”

Ö15: “Elbette.”

Ö6: “Kesinlikle dikkat ederim.”

Ö5: “Genellikle ediyorum.”

Ö17: “Sıklıkla.”

Ö3: “Evet, bilgilerimi paylaşmamaya dikkat ederim.”

Ö7: “Evet, kişisel bilgilerimi paylaşmamaya özen gösteriyorum.”

Ö12: “Birilerine zarar verecek üzecek kıracak şeyler atmam.”

Öğrenciler sosyal medya paylaşımlarına çoğunlukla dikkat ettiklerini dile getirmişlerdir. Ö12'nin ifadesine göre sosyal medya ortamında kendi dışındaki kullanıcılarının varlığının ve yapılan eylemlerin sanal ortamda etkilerinin farkında olduğunu gösterdiği söylenebilir.

Sosyal medya da “*paylaşım yapmıyorum*” diyen öğrencilerden Ö1 ve Ö14 “Paylaşmıyorum” diyerek düşüncelerini ifade ederken Ö4 “*Özel hayatına dair hiç fotoğraf paylaşmam. İnsanlar kendimizle ilgili bilgi paylaşmamalı.*” ve Ö23 “*Fotoğraf veya video paylaşmıyorum.*” şeklinde cevap vermişlerdir. Bunlardan farklı olarak Ö20 “*Hayır, etmiyorum ama artık edeceğim.*” sözleriyle sanal ortamda kişisel bilgilerini güvenliği için paylaşmayacağını ifade etmiştir.

Alışveriş yaparken dikkat edilenlerle ilgili öğrenci cevaplarından anlaşıldığı üzere market alışverişi ile sanal alışveriş durumlarının karıştırdıkları ve cevaplarında ayrıma gittikleri şu cevaplardan anlaşılmaktadır:

Ö3: “*Market, fişi almaya dikkat ederim. Sanal, kart numarası falan.*”

Ö5: “*Son kullanma tarihine yiyeceklerin, kıyafetlerin yırtığının olup olmadığına bakarım. Sanalda da aldığımız sitelerin güvenilir olup olmadığına bakarım.*”

Ö12: “*Gerçek: tarihi geçmiş veya zararlı şeyleri almamaya. Sanal: tanıdık yerlerden almaya dikkat ederim.*”

Sanal alışveriş yaparken söz konusu siteye ve güvenilirliğe önem verdiklerini belirten öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö17: “*Çokta bir şeye dikkat etmiyorum. Ama hangi siteden aldığıma dikkat ediyorum.*”

Ö18: “*Aldığım yere ve bilgilerine çok dikkat ederim.*”

Ö6: “*Güvenliğe, paylaştığım bilgilere dikkat ederim.*”

Ö7: “*Fiyatlarına, kalitelerine, değişimi olmasına ve güvenilir olmasına. Çoğu kişinin iyi yorum yapmasına.*”

Ö4: “*Sanal kart oluşturmaliyiz. Bilgilerin sanal kartta yazmaması özel bilgileri paylaşmaması.*”

Öğrencilerin cevapları incelendiğinde sosyal medya paylaşımlarına “*Dikkat ederim*” cevabının yüksek olduğu görülmektedir. Kişisel bilgilerini ve kendi fotoğraflarını paylaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Yine alışveriş yapılan sitelerin güvenliğine ve kişisel

bilgilerin paylaşılmamasına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum dijital güvenlik ve dijital okuryazarlık konusunda farkındalıkları olduğu söylenebilir.

Tablo 27.

Örnek Olay Çalışmasında Güvenlik Önlemlerine Yönelik Öğrenci Cevapları

Önlemler	f
Özel bilgileri kaydetmeme	8
Özel hayatı ve bilgileri paylaşmama	1
Virüs programları kullanma	2
Güvenlik koruması	8

Tablo 27 öğrencilerin teknolojik aletlerde aldıkları güvenlik önlemleri ile ilgili cevapları göstermektedir. Öğrencilerinin çoğunun özel bilgilerini site ya da uygulamalara kaydetmemek ve güvenlik koruması başlığı altında değerlendirilen parmak izi ile şifre oluşturma, güçlü şifre oluşturmak, güvenilir siteler kullanmak ve kamerayı kapatmak gibi yanıtlar verdikleri görülmüştür.

Alınan önlemlerden “*Özel bilgileri kaydetmemek*” diyen öğrencilerden Ö4 “*Sanal kart oluşturma. Şifrelerini kaydetmemesi, şifrelerimizle özel hayatı korunması*” diyerek kişisel bilgilerin kaydedilmemesi ve şifrelerin güvenlik açısından önemli olduğunu ifade etmiştir.

Ö18 ise “*Panele girerken çok özel bilgilerimi girmem.*” diyerek kendisi ile çeliştiği söylenebilir. Panel, mail hesabı ile giriş yapılabilen ve bir kişinin kişisel bilgilerine ulaşmayı sağlayan bir uygulamadır. Bu durumda kendi kişisel bilgilerini korumak isterken başka kişilerin özel bilgilerinin korunmasına önem vermediği söylenebilir. Bu durum dijital okuryazarlık ve dijital güvenlik, dijital hukuk kavramları ile ters düşmektedir.

Alınan önlemlerden “*Özel hayatı ve bilgileri paylaşmamak*” diyen öğrencilerden Ö2 “*Konum paylaşmamak.*” sözleriyle sosyal medya üzerinden bulunduğumuz konumu paylaşmanın nerede olduğumuz bilgisini de taşımasından dolayı önemli bir bilgi olduğunu ve paylaşılmamasının önemini ifade etmiştir.

Ö6 ise “*Genelde sosyal medyada gerçek adımlı, soyadımlı kullanmam. Her yerde bilgilerimi paylaşmam.*” sözleriyle kişinin kişisel bilgileriyle sanal kişiliğinin farklı olduğunu ve özel bilgilerini korumak amaçlı yaptığı düşünülmektedir.

Ö5 de “*Sosyal medyada genellikle önemli bilgilerimi paylaşmam. Girdiğim sitelere dikkat ederim. Şifreleri güçlü yaparım.*” ifadeleriyle özel bilgilerin paylaşımı, şifrelerin ise güçlü olmasına dikkat çektiği görülmektedir. Güçlü şifre konusunda değinmesi de dijital okuryazarlık becerisi açısından önemlidir.

Ö10 “*Özel bilgileri yazmamak düzgün siteler kullanmak.*” diyerek özel bilgileri paylaşmamanın ve kullanılan sitelere dikkat edilmesini söylediği görülmektedir.

Alınan önlemlerden “*Virüs programları*” diyen öğrencilerden Ö20 “*Virüs programları.*” derken Ö7 ise “*Anti virüs programları, şifreler, bilgilerimin gizli kalması.*” gibi kısa sözlerle düşüncelerini belirtmişlerdir. Virüs programlarının güvenlik açısından tercih edilecek bir seçenek olduğunu bilmeleri ve kullanmaları dijital güvenlik ve dijital okuryazarlık becerileri açısından önemlidir.

Alınan önlemlerden “*Güvenlik koruması*” diyen öğrencilerden Ö14 “*Parmak izi.*” ; Ö17 “*Şifre koymak.*” derken Ö3 ise “*Bilgisayarımın kamera koruması var.*” ve Ö1 de “*Kamerayı kapıyorum ve şifreler çok güçlü.*” Sözleriyle fikirlerini ifade etmişlerdir. Ö8 “*Şifrelemek, ekran koruyucu almak, kılıfını almak.*” diyerek fiziksel bir korumadan da bahsettiği anlaşılmaktadır.

Ö22 ise farklı olarak “*Şifre koyarım. Mesela telefonumda üç defadan çok hata verirse alarm sesi çalar ve o kişinin fotoğrafı çekilir.*” gibi farklı bir güvenlik önleminde bahsetmiştir. Telefonu için kullandığı bu önleminde mobil aracının başkasının eline geçmesi durumunda şifrenin kolayca girilememesiyle kişisel bilgilerinin korunması açısından alarm ve fotoğraf çekme gibi işlemlere geçildiğini ifade etmiştir. Böyle bir önlemi kullanıyor olması dijital okuryazarlık ve dijital güvenlik açısından bilgi sahibi ve farkındalığı olduğunu göstermektedir. Ö16 ise diğer öğrencilerden farklı olarak “*Yani çok güvenlik önlemi almam. Eğer bir şey olduğunu düşünürsem gerekeni yaparım.*” şeklinde konuşmuştur. Dijital güvenlik açısından tehlikelere açık konumda olduğunu gösterir. “*Gerekeni yaparım*” ifadesi ise yeterince açıklayıcı olmadığı düşünülmektedir.

Dijital okuryazar/vatandaşın, günlük hayatta internet kullanımında ve gerçek hayatta kişisel bilgilerin gizliliğinin ne kadar önemli olduğunu bilir. Kendisini tehditlere karşı korur. Bu nedenle öncelikle bireyin hangi davranışların doğru hangilerinin yanlış olduğunu bilmesi

önemlidir. Bununla birlikte çeşitli alabileceği güvenlik önlemlerini bilmesi ve sosyal medya paylaşımlarında ve sanal alışveriş esnasında dikkat etmesi gerekenleri bilmesi dijital güvenlik ve dijital okuryazar becerileri açısından önemlidir. Çoğunluğun animasyon filmindeki olması/olmaması gereken eylemleri doğru tespit etmeleri öğrencilerin güvenliğin önemini kavradıklarını göstermektedir.

Etkinlik: Dijital kimlikler etkinlik kâğıdı

Öğrencilere dağıtılan etkinlik kâğıtları boş bir kimlik kartı şeklindedir. Öğrencilere bu kâğıtlarda bulunan kare kodun hangi bilgiler içerebileceği, bu kimliği bir dijital kimlik olarak düşünmeleri istenmiş ve dijital okuryazar bir vatandaşla ilgili hangi özellikler barındırabileceğini yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin cevapları aşağıdaki şekilde belirtildiği gibi kodlanmıştır.

Bu çalışmada öğrencilerin verdikleri cevaplar incelendiğinde çoğunun dijital bir kimlikte olması gereken bilgiler için “*Temel Kişisel Bilgiler*”e değindikleri görülmüştür. Öğrenci cevapları şu şekildedir:

Ö1: “Yaş, isim, şehir, ülke.”

Ö2: “Bu kare kodun içinde ismim, soy isim, yaş, doğum tarihi, adres, TC kimliğim olmalı.”

Ö7: “Adım, soyadım, TC, doğum tarihim, kişisel bilgilerim, ev adresim, doğduğum şehir, yaşadığım şehir, telefon numarası.”

Ö8: “İsim, soy isim, cinsiyet, doğum tarihi, ana adı, baba adı, TC kimlik numarası, telefon numarası.”

Ö9: “İsmim, soyadım, adresim, TC kimliğim ve doğum tarihim.”

Ö12: “İçinde isim soy isim, TC kimlik numarası, özel bilgilerim adres vb. doğum tarihi.”

Ö14: “Adı soyadı, doğum tarihi, adres, TC numarası.”

Ö19: “Ad, doğum tarihi, yaşadığı şehir.”

Ö21: “Doğum tarihi, adı soyadı, anne adı, baba adı.”

Verilen bu cevaplardan farklı olarak Ö3 “*Bence kare kodun bir şifresi olmalı. İçinde önemli bilgilerimiz olmalı. (seri numarası, kimlik numarası, doğum tarihi, yeri) herkesin kare kodu farklı ve benzersin olmalı.*” demiştir. Ö4 ise “*TC kimlik, referans numarası, kimlik bilgileri, yaşı, adı soyadı, şifre, adres, fotoğraf.*” diyerek bir referans numarasının olması gerektiğini dile getirmiştir. Ö6 ise bir takma ismin olabileceğini “*Bu kare kodda benim takma adım çıkabilir, mail adresim çıkabilir, şifrem çıkabilir.*” sözleriyle ifade etmiştir. Ö5 de farklı olarak sosyal medya hesaplarının bilgilerine ulaşabileceğini şu sözlerle dile getirmiştir: “*İsim, TC kimlik numaram, yapım, sosyal medya hesaplarım, doğum tarihim, adresim.*”

Öğrencilerin dijital kimlik bilgileri arasında “Kart bilgileri, para miktarı, imza, meslek, din” gibi bilgilerinde olması gerektiğini ifade ettikleri düşünceler şu şekildedir:

Ö10: “*Ad, soyadı, doğum tarihi, doğum yeri, şifre, TC, Din.*”

Ö11: “*Adı soyadı, kredi kart numarası, e posta, doğum tarihi.*”

Ö13: “*Fiziksel özelliklerimi bilmesi. Kural olmaması. Virüse karşı olması. İsim, adresim, yüzümü bilmesi, Müslüman olduğumu bilmesi.*”

Ö15: “*Ad soyadı, kart bilgileri, TC bilgileri, doğum tarihi, adres bence bunlar.*”

Ö16: “*Adım, soyadım, cinsiyetim, imzam, e-postam, doğum yerim, TC kimlik, anne adı, baba adı.*”

Ö17: “*Adımı, soyadımı, şifre, özelliklerim, şifrem, adresim, TC numarası, doğum tarihi.*”

Ö18: “*Doğum yeri, doğum tarihi, yaşadığım yer, meslek, ad soyadı.*”

Ö20: “*Adım, soyadım, şifrem, anne baba adı, adresi, e posta, doğum tarihi, para miktarım.*”

Bu çalışmayla öğrencilere sanal ortamdaki hareketlerin bireyi temsil ettiği ve kişinin bir kimliği olduğu ve yapılan eylemler de sorumlunun bireyin kendisi olduğu düşündürülmek istenmiştir. Aynı zamanda sanal kişilik ile gerçek kişilik kavramlarını fark etmeleri istenmiştir. Verilen cevaplardan anlaşıldığı gibi öğrenciler dijital kimliklerdeki yer alması gereken bilgiler için gerçek kimliklerindeki bilgilere benzer içeriklerin yer alması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu durum öğrencilerin dijital bir kimlikte gerçek kişiliklerine ait bilgilerin olması gerektiğini düşünmeleri sanal kişilik ile gerçek kişilik arasında bir bağ kurduklarını göstermektedir.

4.3.2. Dijital Yerliler İle Dijital Göçmenler

Bu uygulama “*Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.*” kazanımı dikkate alınarak hazırlanmıştır. Etkinlikler dijital erişim, dijital sağlık ve dijital okuryazarlık becerileri temele alınarak oluşturulmuştur.

Tablo 28.

Dijital Yerliler İle Dijital Göçmenler Etkinliğinin İçeriği

Etkinlikler	Uygulama Şekli
Drama	Grup
Ben Dijital Okuryazarım Etkinlik Kâğıdı	Bireysel
Rota oluşturuldu: Sanal Dünya Etkinlik Kâğıdı	Bireysel

Etkinlik: Drama

Öğrencilerden bu çalışma için grup olmalarını ve dağıtılan durum/rol kartlarını inceledikten sonra konuşmayı devam ettirmeleri ve canlandırmaları istenmiştir. Çalışmalar öncesinde hazırlık süresi verilmiş ve sonrasında canlandırma kısmına geçilmiştir. Çalışma ile ilgili sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Grup 1

Durum/Rol Kartı

Murat ve arkadaşları Türkçe dersi için bir öykü yazmaya çalışıyorlardı. Ama istedikleri değişik ve farklı bir konu bulmaktı. O sırada keremin aklına bir fikir geldi. Arkadaşlarına:

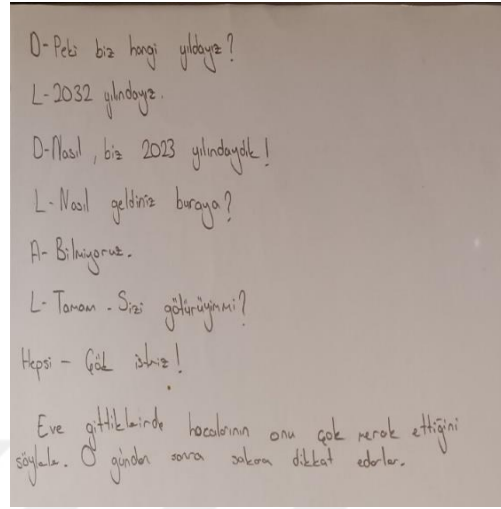
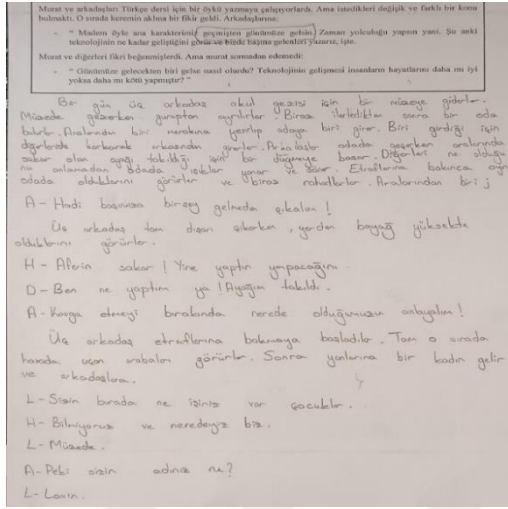
- “Madem öyle ana karakterimiz geçmişten günümüze gelsin. Zaman yolculuğu yapsın yani. Şu anki teknolojinin ne kadar geliştiğini görür ve bizde başına gelenleri yazarız, işte.”

Murat ve diğerleri fikri beğenmişlerdi. Ama murat sormadan edemedi:

- “Günümüze gelecekte biri gelse nasıl olurdu? Teknolojinin gelişmesi insanların hayatlarını daha mı iyi yoksa daha mı kötü yapmıştır? ”

Fotoğraf 1.

Grup Bire Ait Drama Çalışması

Bu durum/rol kartında öğrenciler teknolojinin gelişmesinin insan hayatını daha mı iyiye yoksa daha mı kötüye götürmüştür sorusu ile bırakılmışlardır. Olay örgüsü içerisinde geçmişten günümüze ya da günümüzden geleceğe gitme gibi durum seçme hakkı öğrenciye bırakılmıştır. Öğrencilerin geleceğe gitme seçeneği seçtiği ve olay örgüsünü o şekilde devam ettirdiği görülmektedir. Öyküyü devam ettirme ve diyalogları yazma konusunda yeterli olmalarına rağmen asıl problemle ilgili olarak bir diyalog göze çarpmamıştır. Bir konuşma esnasında “Uçan arabalar” diyerek gelecek betimlemesi yapılmış fakat teknolojinin insan hayatını etkileri üzerine bir cümleye rastlanmamıştır.

Grup 2

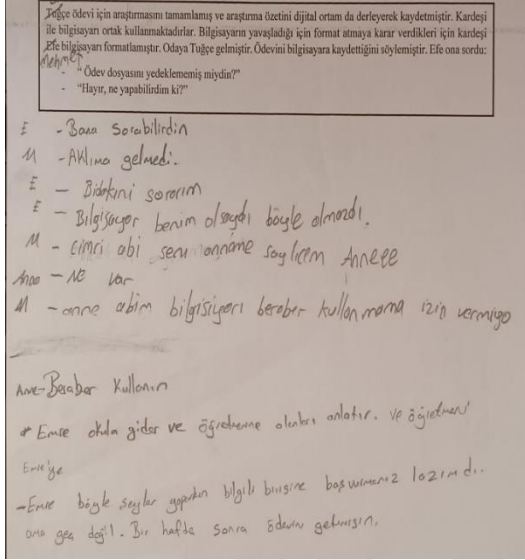
Durum/Rol Kartı:

Tuğçe ödevi için araştırmasını tamamlamış ve araştırma özetini dijital ortam da derleyerek kaydetmiştir. Kardeşi ile bilgisayarı ortak kullanmaktadırlar. Bilgisayarın yavaşladığı için format atmaya karar verdikleri için kardeşi Efe bilgisayarı formatlamıştır. Odaya Tuğçe gelmiştir. Ödevini bilgisayara kaydettiğini söylemiştir. Efe ona sordu:

- “Ödev dosyasını yedeklememiş miydin?”
- “Hayır, ne yapabilirdim ki?”

Fotoğraf 2.

Grup İkiye Ait Drama Çalışması

Bu grupta öğrencilere verilen durum/rol kartında dijital bilginin depolanması ve korunması ile ilgilidir. Öğrencilerin durumu kavradıkları ve diyalogları devam ettirdikleri görülmektedir. Diyalogların içeriğine bakıldığında dijital bilginin korunması ve depolanması ile ilgili durumda bahsedilen “Yedekleme” kavramı dışında bir kavrama rastlanmamıştır.

Grup 3

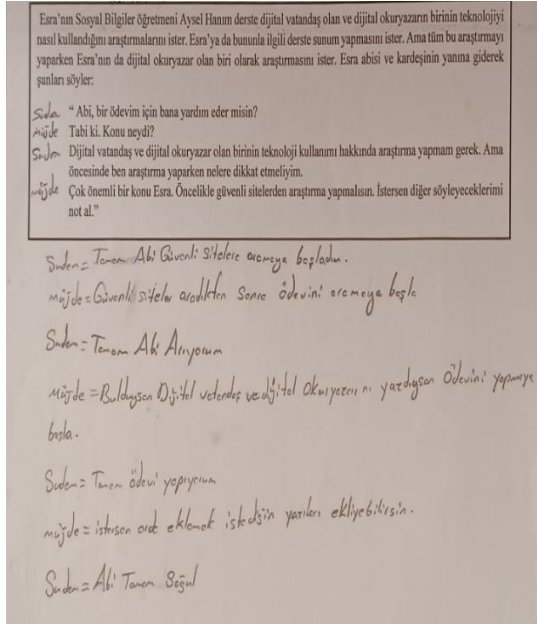
Durum/Rol Kartı:

Esra'nın Sosyal Bilgiler öğretmeni Aysel Hanım derste dijital vatandaş olan ve dijital okuryazarın birinin teknolojiyi nasıl kullandığını araştırmalarını ister. Esra'ya da bununla ilgili derste sunum yapmasını ister. Ama tüm bu araştırmayı yaparken Esra'nın da dijital okuryazar olan biri olarak araştırmasını ister. Esra abisi ve kardeşinin yanına giderek şunları söyler:

- “ Abi, bir ödevim için bana yardım eder misin?
- Tabi ki. Konu neydi?
- Dijital vatandaş ve dijital okuryazar olan birinin teknoloji kullanımı hakkında araştırma yapmam gerek. Ama öncesinde ben araştırma yaparken nelere dikkat etmeliyim.
- Çok önemli bir konu Esra. Öncelikle güvenli sitelerden araştırma yapmalısın. İstersen diğer söyleyeceklerimi not al.”

Fotoğraf 3.

Grup Üçe Ait Drama Çalışması

Bu grubun çalışması incelendiğinde durum/rol kartında dijital okuyazar olan dijital vatandaşın teknoloji kullanımı hakkında verilen ödevle ilgili başlatılan diyaloga ek olarak öğrencilerin yeni kavramlardan bahsetmedikleri görülmektedir. Hali hazırda "Güvenli siteler" kavramı öğrenciye sunulmuş ve bu konuyla ilgili diyalogları sürdürülmesi istenmiştir. Diyalogların devamında tarayıcı üzerinden araştırma için yapılması gereken bir iki aşamaya değinilmiş fakat kavramın irdelenmediği ve sürdürülmediği gözlemlenmiştir.

Grup 4

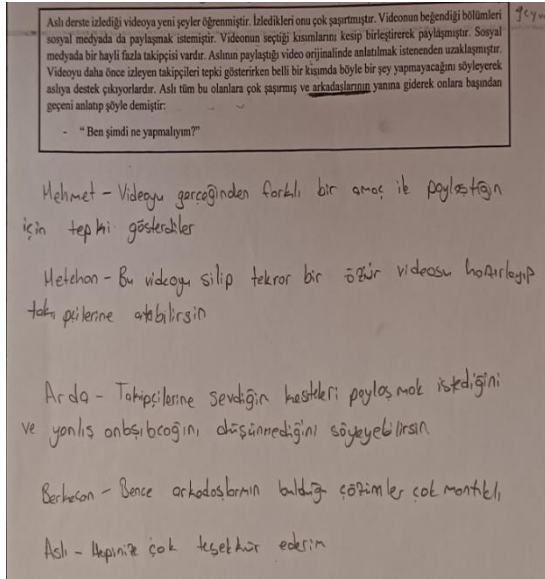
Durum/ Rol Kartı

Aslı derste izlediği videoya yeni şeyler öğrenmiştir. İzledikleri onu çok şaşırtmıştır. Videonun beğendiği bölümleri sosyal medyada da paylaşmak istemiştir. Videonun seçtiği kısımlarını kesip birleştirerek paylaşmıştır. Sosyal medyada bir hayli fazla takipçisi vardır. Aslının paylaştığı video orijinalinde anlatılmak istenenden uzaklaşmıştır. Videoyu daha önce izleyen takipçileri tepki gösterirken belli bir kısımda böyle bir şey yapmayacağını söyleyerek aslıya destek çıkıyorlardır. Aslı tüm bu olanlara çok şaşırmış ve arkadaşlarının yanına giderek onlara başından geçeni anlatıp şöyle demiştir:

- "Ben şimdi ne yapmalıyım?"

Fotoğraf 4.

Grup Dörde Ait Drama Çalışması

Bu gruba verilen durum/rol kartında bahsedilen bilginin içeriğinin değiştirilmesi, yanlış bilginin yayılması ve kaynak belirtmeden bilgiyi kullanma durumu yaşandığında neler yapılabileceği konusudur. Öğrencilerin durumu anladıkları “Videoyu gerçeğinden farklı bir amaç ile paylaştığın için tepki gösterdiler.” sözlerinden anlaşılmaktadır. Öğrencilerin konuya bu kavramları irdelemeden, sosyal medya ve takipçi odağında çözümler sunmuşlardır. Ana problemin tespiti yapılmasına rağmen diyalogların devamında odaklanılan konuyu değinmedikleri görülmüştür.

Drama çalışmasında genel olarak uygulamalar incelendiğinde öğrencilerin odaklandıkları noktanın doğaçlama yaparak diyalogları sürdürmek olduğu gözlemlenmiştir. Sınıfta daha önce benzeri çalışmaların az yapılmış olması ve öğrencilerin heyecanlanmaları uygulama sürecini etkilemiştir. Öğrenci diyaloglarına bakıldığında güvenli site, internet kullanımlarında yardım alma ve yedekleme gibi kavramlara kısmen değindikleri gözlemlenmiştir.

Etkinlik: Ben Dijital Okuryazarım Etkinlik Kâğıdı

Öğrencilere dağıtılan etkinlik kâğıtlarında günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri örnek durumlar verilmiştir. Bu örnek durumların karşısına dijital okuryazar bir bireyin yapması veya yapmaması gereken durumları belirtmeleri istenmiştir. Öğrencilerin cevapları incelenerek aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

Tablo 29.*Ben Dijital Okuryazarım Etkinliği Öğrenci Cevapları*

Durumlar	Öğrenci Cevapları	
	Evet	Hayır
A. Bilgisayarı (telefon/tablet) istediğim kadar veya işimi bitirene kadar kullanırım.	6	12
B. Medyada bir haber gördüğümde hemen başkalarıyla paylaşıyorum.	-	16
C. Yanlış/eksik bilgi içeren bir haber ya da paylaşım gördüğümde bunu bildiririm/şikâyet ederim.	15	2
D. Sosyal medyada diğer kişilerin uğradığı haksızlık veya zorbalık beni ilgilendirmez.	4	14
E. Online alışveriş yaparken sitelerin URL adresine ve SSL sertifikası, 3D secure özelliklerinin olup olmadığına bakarım.	14	-
F. Sosyal medya paylaşımlarımda gizliliğime önem veririm. Konum bilgisi, evimi ve kendimi paylaşımlarımda yer vermem.	18	-
G. Teknolojik aletlerimin hepsine aynı ve kolaylıkla hatırlayacağım şifreler koyarım.	6	12
H. İnterneti farklı alanlarda da etkin bir şekilde kullanırım. (Ders videoları, sağlık randevuları, alışveriş, eğlence, gündemi takip etmek, kamu hizmetlerinin çevrimiçi uygulamaları vb.)	17	-
I. Bilgisayara gerekli programları “indir.com” gibi siteler aracılığıyla hemen yüklerim.	5	12

Tablo 29 öğrencilerin örnek durumları dijital okuryazarın ne yapacağını düşünerek verdikleri cevaplamaları göstermektedir. Cevaplar incelendiğinde B, E, F, H durumlarında cevaplayan öğrencilerin hem fikir olduğu görülmüştür. Belirtilen durumlara verilen cevaplar

dijital okuryazar bireyin yapması gerekene uygun ve doğru şekilde belirtilmiştir. A, C, D, G, I durumlarında farklı cevaplar olduğu görülmektedir.

A'da verilen *“Bilgisayarı (telefon/tablet) istediğim kadar veya işimi bitirene kadar kullanırım.”* durumda dijital okuryazar bireyin belli bir süre ekran saati belirlemesi ve buna göre çalışmalarını yürütmesi beklenmektedir. Buna göre Ö4 *“İstediğim kadar veya işim bitirince istediğim zaman bunları yaparım.”* ve Ö9 *“İstediğim kadar kullanırım.”* diyerek internet kullanımlarında sınırlama olmadığını dile getirmişlerdir. Yine Ö14 *“İşimi bitirene kadar kullanır sonra bırakırım.”* ve Ö19'un *“Yaparım. Çünkü işim bitmediği zamanda bırakırsam araştırıramam.”* şeklindeki cevapları benzer düşünceleri taşıdığı söylenebilir.

C'de verilen *“Yanlış/eksik bilgi içeren bir haber ya da paylaşım gördüğümde bunu bildiririm/şikâyet ederim.”* durumda dijital okuryazar bireyden beklenen bu bilgiyi yaymaması ve yayılmasını engellemesidir. Buna göre Ö8 *“Şikâyet etmem çünkü bu görev bana düşmez.”* ve Ö12 *“Şikâyet etmem.”* diyerek beklenenin dışında cevap vermişlerdir.

D'de verilen *“Sosyal medyada diğer kişilerin uğradığı haksızlık veya zorbalık beni ilgilendirmez.”* durumda dijital okuryazar bireyden beklenen internet ortamında yapılan kötü niyetli eylemlerin topluluğun ses çıkarması ile engellenebileceğinin farkında olması ve duyarlı davranmasıdır. Bu sebeple Ö9 *“Evet beni ilgilendirmez. Sevmediğim kişi ise.”* ; Ö12 *“Yapacak bir şey yok.”* ve Ö15 ise *“Diğer kişiler haklarını koruyabilir.”* sözleri beklenen düşüncenin dışındadır.

G de verilen *“Teknolojik aletlerimin hepsine aynı ve kolaylıkla hatırlayacağım şifreler koyarım.”* durumda dijital okuryazardan beklenen şifre oluştururken farklı olması ve kodlar içermesine dikkat etmesidir. Buna göre öğrencilerden Ö9 *“Evet unutmayayım diye.”* ; Ö14 *“Evet aynı ve kolay.”* ve Ö17 *“Yapılması lazım. İsteyen yapar.”* ; Ö19 *“Yaparım. Çünkü hepsine farklı şifre koyarsam unutabilirim.”* cevapları ile şifre oluştururken unutmamak için aynı şifreler belirlediklerini ifade etmişlerdir.

I da verilen *“Bilgisayara gerekli programları ‘indir.com’ gibi siteler aracılığıyla hemen yüklerim.”* durumda dijital okuryazardan beklenen davranış lisanslı ve üreticilere ait sitelerden indirmeleridir. Buna göre Ö17 *“Yapılması lazım.”* derken Ö6 ise *“Yapılabilir tabii güvenliğine dikkat edilerek.”* ve Ö7 *“Yapmalı. Ama doğruluğu da kontrol etmeli.”* diyerek bu siteler aracılığı ile program yüklemenin tehlikelerinin farkında olduklarını ama yine yükledikleri düşünülmektedir.

Genel olarak öğrenci cevaplarına bakıldığında öğrencilerin çoğunun doğru cevaplar verdiği söylenebilir. Bazı durumlarla ilgili fikir ayrılıkları söz konusudur. Yine de doğru cevabı veren öğrenci sayısı çok olduğu görülmektedir. Fikir ayrılığı yaşanan durumlara bakıldığında dijital etik ve dijital erişim ile ilişkili konular olduğu anlaşılmaktadır.

Etkinlik: Rota oluşturuldu: Sanal Dünya Etkinlik Kâğıdı

Öğrencilere verilen etkinlik kâğıtlarında “*Sanal bir dünyada dijital vatandaş olduğunu düşün. Sanal dünyada düzeni sağlamak için aşağıdaki birimler kurulmuştur. Bu birimlerde çalışan biri olduğunu düşünürsen görevlerin neler olabilir?*” yönergesi verilmiştir. Dijital vatandaşlık ve alt boyutları etkinlik kâğıtlarında birim olarak belirtilmiştir.

Dijital erişim, her bir insanın hiçbir ayrıma dayanmadan teknolojik imkânlarla ulaşması anlamında gelmektedir. Tüm bireylerin dijital dünyada aktif olarak yer almasını içerir. Bu tanıma göre öğrenci cevapları incelendiğinde bir kısmının kavramla ilgi doğru açıklamalar yaptığı söylenebilir. Öğrenci cevapları şu şekildedir:

Ö3: “*Erişim olmayan insanlara yardım eder internet erişimi sağladım.*”

Ö7: “*Uzak yerlerde yaşayan ve erişimde zorluk çekenlere yardım edebilirim.*”

Ö8: “*İstediğimiz zaman hızlı bir şekilde bilgi edinebilme.*”

Ö14: “*Herkesin erişmesi lazım herkesin hakkı.*”

Ö15: “*Sitelerde erişime iletişime güvenlik sağlarım.*”

Ö16: “*Kolay erişim.*”

Öğrenci cevaplarına bakıldığında öğrencilerin bu kavramı doğru bilgiye erişim olarak algıladığı düşünülmektedir. Öğrenci cevapları şu şekildedir:

Ö1: “*Haberlerin doğruluğunu sağlayabilir.*”

Ö2: “*İnsanları doğru siteye yönlendirip insanların erişim haklarını düzenlerim.*”

Ö5: “*İnsanların bilgilerden yararlanıp yararlanmadığını kontrol eder. Bilgilere kolay ulaşamayanları yetkili kişilere bildirir.*”

Ö6: “*İnsanların yaptığı kötülük, yalan haber gibi şeyler yüzünden bazı belirli kurallar koyarım.*”

Dijital ticaret, bilinçli ve güvenilir alma ve satma yollarını bilmek ve kullanma becerisini de sahip olmayı gerektirir. Bu kavrama uygun ve doğru cevapların verildiği görülmüştür. Öğrenci cevapları aşağıdaki gibidir:

Ö16: “ İnternet üzerinden alışveriş yapabilirim.”

Ö2: “ İnsanlara güzel, kaliteli mal satarım. Kargolamayı güzel yapar, müşteriye güven veririm.”

Ö3: “ İnsanların doğru yerden alması gereken malzemeyi söylerim.”

Ö4: “ E-ticaret olarak insanların para kazanması. Ticaret yapmak ve kolay almak.”

Ö7: “ Sosyal medyadan ürün satımı yapamayan kişilere satım yapabilirim.”

Ö5: “ İnsanların yaptığı alışverişlerin ulaşp ulaşmadığını ya da sitelerin güvenilir olup olmadığını kontrol ederim.”

Ö10: “ İnternette alışveriş yapanların bilgilerini korumak.”

Dijital iletişim, dijitalleşme ile değişen iletişim yollarını, araçlarını ve biçimlerini kapsamaktadır. Cep telefonu, sosyal medya, sesli, görüntülü, yazılı konuşma gibi değişiklikler örnek olarak gösterilebilir. Bu açıklamaya göre öğrencilerin kavramı değerlendirirken *iletişimin içeriği* ve *iletişim araçları* hakkında yoğunlaştığı görülmüştür. Öğrenci cevapları aşağıdaki gibidir:

Ö2: “Bana hakaret, nefret içeren kişiyi uyarıp tekrar yaparsa bildiririm.”

Ö3: “İletişim ağlarını daha güçlü yapardım.”

Ö6: “İletişimlerimi dikkatlice düşünür sonra harekete geçerim. İnsanlarla iyi geçinmeye çalışırım.”

Ö5: “İnsanların insanlarla kolay iletişim kurup kurmadığını insanların kötü kişilerle konuşmasını engeller.”

Ö7: “İletişim imkânı olmayanlara imkân sağlayabilirim.”

Ö10: “ Tanımadığı kişilerle iletişim kurmaz.”

Ö12: “Telefonumuzda bulunan uygulamalar sayesinde istediğimiz kişilere ulaşabilir.”

Ö16: “İletişimi kolaylaştırırım.”

Dijital okuryazarlık, eğitim öğretim hayatında teknolojiyi kullanmanın ve dijital ortamlarda güvenilir ve etkin biçimde internet kullanma becerisini geliştirmeyi kapsar. Bu kavramın kapsadığı içeriğe göre öğrenci cevapları kapsam dâhilinde olduğu söylenebilir. Öğrenci cevapları aşağıdaki gibidir:

Ö1: “Haberlerin doğruluğunun kontrol edip doğrusunu paylaşır.”

Ö5: “İnsanlara bilgisayar kullanmayı internetin güvenilir olup olmadığını öğretir.”

Ö10: “Doğru bilgiler verme.”

Ö6: “Gönderilerin, sitelerin, hesapların doğruluğunu araştırır. Her gönderiyi doğru saymazdım.”

Ö7: “Teknoloji ile ilgili bir bilgisi olmayan kişilere eğitim verebilirim.”

Dijital etik, dijital dünyada da insanların eylemlerinde etik ve değerlere uygun davranması gerektiği üzerinde durur. Zararlı teknolojik kullanımdan ve rahatsız edici davranışlardan uzak durulması gerekliliği üzerinde durur. Bu açıklamaya göre öğrenci cevapları incelendiğinde cevapların kavramla ilişkili olduğu görülmektedir. Cevaplar aşağıdaki gibidir:

Ö2: “İnsanlara küfür, hakaret etmemeli hak yememeliyiz.”

Ö3: “İnsanların başka insanları linç etmesini istemezdim.”

Ö4: “Sanal dünyada özelliklere saygı duyulur.”

Ö5: “İnsanların küçük düşürülmesini ya da aile hayatı ile dalga geçilmesini önler.”

Ö6: “İnternetteki yanlış hareketler gördüğümde insanları uyarırım. Yalan haber gördüğümde raporlarım.”

Ö7: “Sosyal medyada zorbalık yapanlara karşı çıkarım.”

Ö15: “Herhangi bir dijital toplulukta kurallara uyulmasını sağlayarak küfür edilmemesini sağlamak.”

Dijital hukuk, dijital ortamda da kuralların, suç ve ceza gibi kavramların olduğunu ve internet hukuku hakkında da bilgi sahibi olmayı kapsar. Aynı zamanda kişisel verilerin ve fikirlerin korunması içinde farkındalık geliştirmeyi gerektirir. Bu tanıma göre öğrenci cevapları incelendiğin öğrencilerin çoğunluğunun kavramla ilişkili cevaplar verdiği görülmektedir. Öğrenci cevapları aşağıdaki gibidir:

Ö1: “İnsanlar hile kullanıyorsa veya kullanırsa banlanmalı.”

Ö2: “İnsanların yanlış hareketlerini tembihleyip bildiririm.”

Ö3: “İnsanlar arasındaki anlaşmazlık olaylarında kimin haklı kimin haksız olduğuna karar veririm.”

Ö5: “İnsanların internetteki adaletini sağlar. Dolandırıcıları, yanlış haber yapanları değerlendirir. Ceza verir.”

Ö6: “Zorbalık, dolandırıcılık gibi gönderiler, siteler, hesaplar gördüğüm zaman adaleti sağlarım.”

Ö7: “Yalan haberlerden ve yanlış bilgilerden dolayı mağdur olan insanları savunurum.”

Ö16: “Herhangi bir dijital toplulukta kurallara uyulmasını sağlayarak küfür edilmemesini sağlamak.”

Ö10: “Bazı insanların bazı insanlarla kötü iletişim etmemelerini sağlamak.”

Ö12: “İnsanların haklarını savunur. Adalet sağlarım.”

Ö13: “İnternet üzerinde olan haklarımız sağlanması için hesaplarımızı korumalıyız.”

Dijital sağlık, dijital ortamlarının fazla kullanımı sonucunda ortaya çıkabilecek sosyal, psikolojik ve fiziksel sağlık sorunlarının farkında olmayı ve önlem almalarını, problemlere karşı çözüm yollarını bilmeyi gerektirir. Bu tanıma göre öğrenci cevaplarına bakıldığında öğrencilerden Ö1’in “İnsanların özel bilgilerini ve ortada olan TC numaralarını güvende kalmasını sağlayabilirim.” sözlerinden dijital güvenlik kavramı ile karıştığı düşünülmektedir. Ö2 “İnsanlara telefon, bilgisayar vb. Aletlerine sınır koymalıyız.” ve Ö3 “Çok fazla telefon/tablet başında vakit geçiren insanları arayıp artık bırakmasını söylerim.” şeklindeki sözlerle aşırı kullanım ile ilgili durumların kişinin sağlığını etkileyebileceğini düşündükleri söylenebilir. Ö7 “Çok fazla bilgisayar başında vakit geçiren bir bireyi iyileştirebilirim.” ve Ö9 “Uzun süre bilgisayara bakanlarla ilgilenirim.” sözleriyle fazla internet kullanımının zararlı olduğunu bildikleri söylenebilir. Öğrencilerin bir kısmı ise kavramı sağlık konuları ile ilgili çevrimiçi sistemleri düzenleme şeklinde değerlendirmiştir. Öğrenci cevapları ise aşağıdaki gibidir:

Ö5: “İnsanların kolay randevu almasını ya da hastalık hakkında bilgi alması ve doktor hakkında bilgi almasını sağlarım.”

Ö6: “Randevuları düzenler, o gün gelip gelmeyen kişileri belirtirim.”

Ö12: “E-nabız gibi bir uygulama yaparım.”

Ö16: “İnsanların randevularını kontrol ederim.”

Dijital güvenlik, dijital ortamdaki eylemlerin güvenli bir ortamda gerçekleşebilmesi için gerekli güvenlik önlemlerin alınmasını gerektirir. Aynı şekilde bir sorun ile karşılaştıklarında yapılması gerekenleri bilmeyi kapsar. Bu açıklamaya göre öğrenci cevapları incelendiğinde öğrenci cevapları çoğunlukla “Karşılaşılan bir sorunla ilgili yapılması gerekenleri bilir” kısmıyla ilgili olduğu görülmüştür. Öğrenci cevapları aşağıda belirtilmiştir:

Ö1: “İnsanların zorbalığa vb. şeylere uğramamasını sağlamalı.”

Ö2: “Dijital suç işleyen insanları gerekli yerlere söylerim, yalan haberleri kontrol ederim.”

Ö3: “Yalan haberleri raporlarım. Güvenliği olmayan siteleri kapatırım.”

Ö4: “Yalan haberleri halka açıklamasını kandırmasını engellemek.”

Ö5: “Yanlış haberleri düzeltir. Sitelerin güvenli olup olmadığını hakkında bilgi verir.”

Ö6 : “Sitelerin hesapların gönderilerin güvenliğini kontrol ederim.”

Ö7: “Yalan ve yanlış haber sitelerini engellerim.”

Ö10: “Kimsenin şifresini kimseye iletmemesi.”

Ö16: “Bir haber doğru mu yanlış mı onu kontrol ederim. O haber yalan ise o haberi silerim.”

Genel öğrenci cevapları incelendiğinde çoğu kavramın anlaşıldığı ve tanıma yakın olarak açıklandığı, örneklendiği görülmüştür. Öğrencilerin dijital sağlık kavram açıklamalarında ve örneklerinde konu ile ilişkili ama tanımlama açısından yetersiz yorumlar yaptıkları görülmüştür.

4.3.3. Bakkaldan Markete

Bu uygulama “Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.” kazanımı ve dijital ticaret, dijital iletişim, dijital okuryazarlık becerileri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Tablo 30.

Bakkaldan Markete Etkinliğinin İçeriği

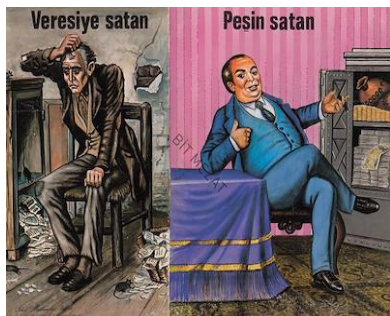
Etkinlikler	Uygulama Şekli
Karikatür Çalışması	Grup
Metafor Çalışması	Bireysel

Etkinlik: Karikatür Çalışması

Öğrencilerden ders içerisinde sunulan ve hakkında konuşulan karikatürlerden yola çıkarak bir karikatür çizmeleri veya diyalogları oluşturmaları istenmiştir. Karikatür çizerken teknolojik gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayatı nasıl etkilediği düşünceleri istenmiştir. Öğrenciler gruplara ayrıldıktan sonra çalışmalarını yürütmüş ve tamamlamışlardır. Öğrencilere sunulan görseller aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 10.

Karikatür Çalışması Örnek Görseller

<https://tr.pinterest.com/pin/179440366390885810/>

<https://medium.com/t%C3%BCrkiye/dijitalle%C5%9Fmeye-mecburuz-c13a23fd359a>

<https://tr.pinterest.com/pin/73253931416093214/>

<https://tr.pinterest.com/pin/704602304170588565/>

<https://tr.pinterest.com/pin/810296157945248606/>

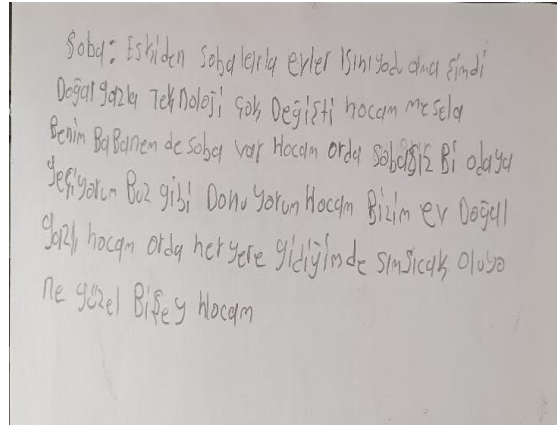
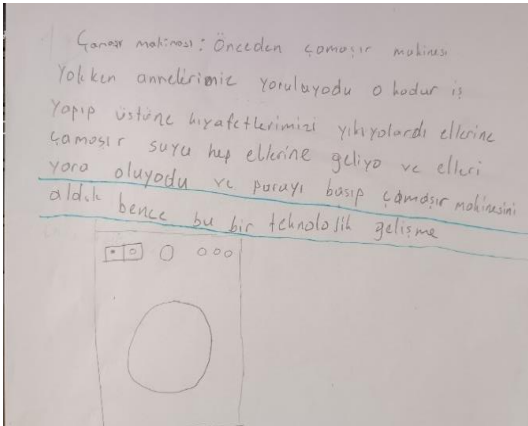

<https://id.pinterest.com/pin/139541288445918313/>

Grup 1

Fotoğraf 5.

Grup Bire Ait Karikatür Çalışması

Öğrenci: “Eskiden sobalarla evler ısınyordu ama şimdi doğalgazla teknoloji çok değişti. Hocam mesela benim babaannem de soba var hocam orda sobasız bir odaya geçiyorum. Buz gibi donuyorum hocam. Bizim ev doğal gazlı hocam orda her yere gittiğimde sınımsıcak oluyor. Ne güzel bir şey. Önceden çamaşır makinesi yokken annelerimiz yoruluyordu, o kadar iş yapıp üstüne kıyafetlerimizi yıkıyorlardı. Ellerine çamaşır suyu hep ellerine geliyor ve elleri yara oluyordu ve parayı basıp çamaşır makinesini aldık. Bence bu bir teknolojik gelişme.”

Bu grubun çalışmalarına bakıldığında teknolojik gelişme olarak doğalgaz ve çamaşır makinesi ele alınmıştır. Bu teknolojik gelişmeler sayesinde günlük hayatın kolaylaştığını öğrencilerin “Bizim ev doğal gazlı orda her yere gittiğimde sınımsıcak oluyor” ve “Önceden çamaşır makinesi yokken annelerimiz yoruluyordu, o kadar iş yapıp üstüne kıyafetlerimizi yıkıyorlardı” ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Grup 2

Fotoğraf 6.

Grup İkiye Ait Karikatür Çalışması

Öğrenci: “Eskiden çocuklar sokaklarda dolaşıyordu. Günümüzde internette dolaşıyorlar.”

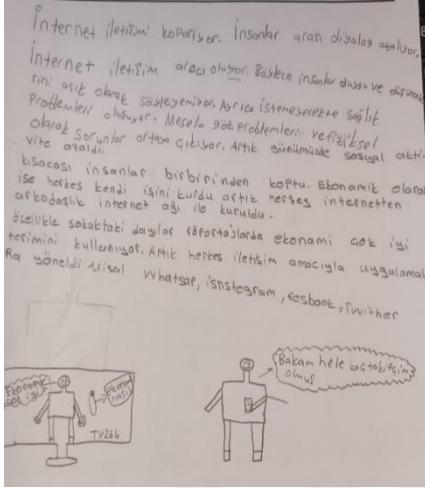
Bu grubun çalışmasında eskiden ağaçtaki meyvelerin ve salıncığın yerine günümüzde sosyal medya aldığını sembollerle anlatmaya çalıştıkları görülmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle sosyal medya uygulamaların çıkması ve oyunların, sosyalleşmenin değişimine değindikleri “Eskiden çocuklar sokaklarda dolaşıyordu. Günümüzde internette dolaşıyorlar.”

sözlerinden anlaşılmaktadır. Öğrencilerin dijital oyunların üretilmesiyle çocukların sanal ortamda oyun oynayarak vakit geçirdiklerini vurgulamaları dijital iletişim ve dijital erişim kavramları ile ilişkilendirilebilir.

Grup 3

Fotoğraf 7.

Grup Üçe Ait Karikatür Çalışması

Öğrenci: “İnternet iletişimi koparıyor. İnsanlar arası diyalog azalıyor. İnternet iletişim aracı oluyor. Böylece insanlar duygu ve düşüncelerini açık olarak söyleyemiyor. Ayrıca istemeyerekte sağlık problemleri oluşuyor. Mesela göz problemleri ve fiziksel olarak sorunlar ortaya çıkıyor. Artık günümüzde sosyal aktivite azaldı. Kısacası insanlar birbirinden koptu. Ekonomik olarak ise herkes kendi işini kurdu. Artık her şey internetten arkadaşlık internet ağı ile kuruldu. Özellikle

sokaktaki röportajlarda ekonomi çok iyi terimini kullanıyor. Artık herkes iletişim amacıyla uygulamalara yöneldi. Whatsapp, instagram, facebook, twitter.”

Bu grubun çalışması incelendiğinde teknolojinin gelişimi ve internetin varlığı iletişimi etkilediğini “İnternet iletişimi koparıyor. İnsanlar arası diyalog azalıyor. İnternet iletişim aracı oluyor. Böylece insanlar duygu ve düşüncelerini açık olarak söyleyemiyor.” ve “Artık herkes iletişim amacıyla uygulamalara yöneldi. Whatsapp, instagram, facebook, twitter.” ifadeleriyle belirtmiştir. Ayrıca internet üzerinden arkadaşlıklar kurulabildiğini “Artık her şey internetten arkadaşlık internet ağı ile kuruldu.” sözleriyle dijital iletişim kavramı kapsayan konulara değindiği gözlemlenmiştir. İnsanların internet kullanımından fiziksel sağlık açısından “Ayrıca istemeyerekte sağlık problemleri oluşuyor. Mesela göz problemleri ve fiziksel olarak sorunlar ortaya çıkıyor.” etkilendiğini sözleriyle belirtmiştir. Bu durum dijital sağlık kavramıyla ilişkilendirilerek öğrenci fazla internet kullanımının yol açabileceğini durumlara değinmiştir. Dijital sağlık kavramı ise kullanımın insan ruh ve bedensel sağlığına etkilerini bilmeyi ve önlem almayı kapsar. Aynı zamanda iş sektöründeki değişimlere değindiği “Ekonomik olarak ise herkes kendi işini kurdu. Artık her şey internetten arkadaşlık internet ağı ile kuruldu. “ sözlerinde görülmektedir. Bu durum dijital ticaret kavramını kapsadığı söylenebilir. Bilinçli olarak alma ve satma yollarını bilmek ve bu yolları kullanarak üretime katkı sağlamayı tanımlayan dijital ticaret kavramına değinildiği görülmektedir.

Grup 4

Fotoğraf 8.

Grup Dörde Ait Karikatür Çalışması

Öğrenci:

“Uzaktan Eğitim – 2020

- Usta, bu evi neyden yaptın?
- Çakıl taşı, deniz kumu kardeşim.

Deprem 2,4 – 2023

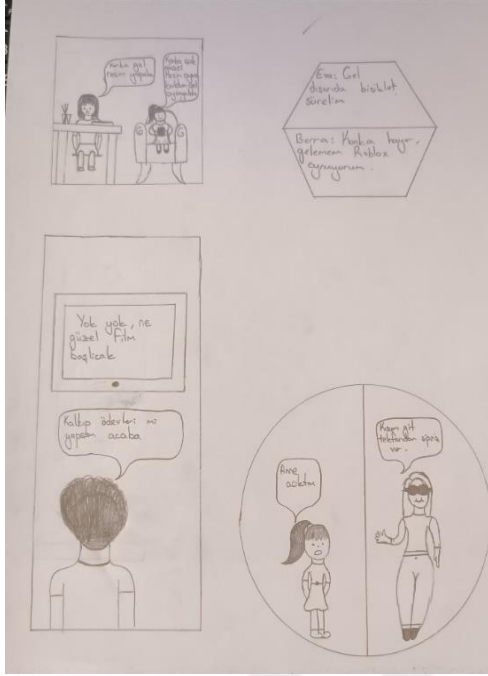
- Usta, sana bu evi kim yaptırdı?
- Uzaktan eğitimde öğrendim abi.”

Bu grup çalışmasında 2023 yılında uzaktan eğitim yoluyla eğitim alarak bina yapan bir kişinin ileriki bir yılda yaptığı binanın ufak büyüklükteki bir depremde yıkıldığını çizmişlerdir. Diyaloglar ve çizimden anlaşılacağı yaşanan bazı dönemlerden sonra eğitim hayatındaki değişikliklerin sosyal hayatı olumsuz etkileyebileceğini ifade ettikleri görülmektedir. Bu çizim ve diyaloglar dijital okuryazarlık kavramı ile ilişkilendirilebilir. Dijital okuryazarlık, interneti güvenilir ve etik bir biçimde nasıl kullanılacağını bilmektir. Eğitim faaliyetleri için etkili bir şekilde kullanmak da dijital okuryazarlık kapsamına girmektedir. Burada öğrencilerin bu duruma olumsuz bir yaklaşımla eleştiride bulunduğu görülmektedir.

Grup 5

Fotoğraf 9.

Grup Beşe Ait Karikatür Çalışması

Öğrenci:

“ - Kanka gel resim yapalım.

- Kanka çok güzel resim oyunu buldum. Gel oynayalım.

- Eva: Gel, dışarıda bisiklet sürelim.

- Berra: Kanka hayır, gelemem. Roblox oynuyorum.

- Kalkıp ödevleri mi yaparım acaba?

- Yok, yok, ne güzel film başlayacak.

- Anne acıktım.

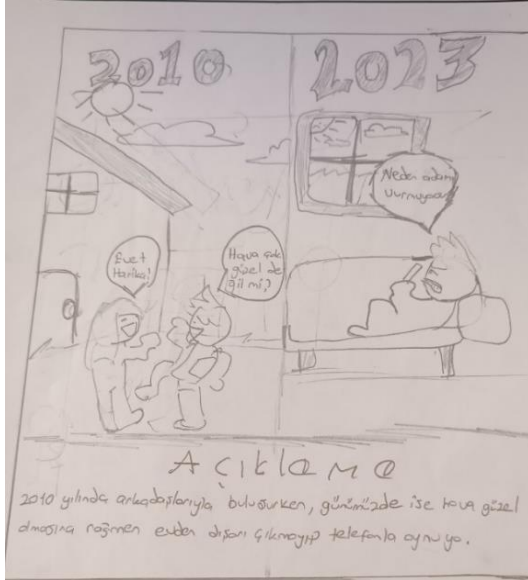
- Kızım git telefonda sipariş ver.”

Bu grup çalışmasında birbirinden farklı dört ayrı karikatür çizildiği görülmektedir. Her birinde teknolojinin sosyal hayatı olumsuz etkilemesinden bahsedilmektedir. Sanal oyun oynamayı tercih eden çocuklar, ödevi yerine film izlemeyi seçen çocuk ve kızına dışarıdan yemek sipariş etmesini söyleyen anne şeklinde çizimlerle fikirlerini ifade ettikleri görülmektedir. Tüm bu durumlar dijital iletişim ve dijital ticaret ile ilişkilendirilebilir. Çocukların sanal oyun oynamayı seçmeleri, hep birlikte film izlemeleri dijital iletişim; dışarıdan yemek sipariş etmek ise dijital ticaret; annenin kızına telefonda sipariş etmesini söylemesi ise dijital okuryazarlık ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Grup 6

Fotoğraf 10.

Grup Altı Ait Karikatür Çalışması

Öğrenci: “2010 yılında arkadaşlarıyla buluşurken, günümüzde ise hava güzel olmasına rağmen evden dışarı çıkmayıp telefonla oynuyor.”

Burada teknolojinin sosyal hayatı olumsuz etkisinden bahsedilmiştir. Çizimde aynı çocuk geçmişte arkadaşı ile dışarda buluşurken 2023 yılında evde telefonu ile oyun oynamayı tercih etmesi resmedilmiştir. Bu durum dijital iletişim ve dijital okuryazarlık ile ilişkilendirilebilir.

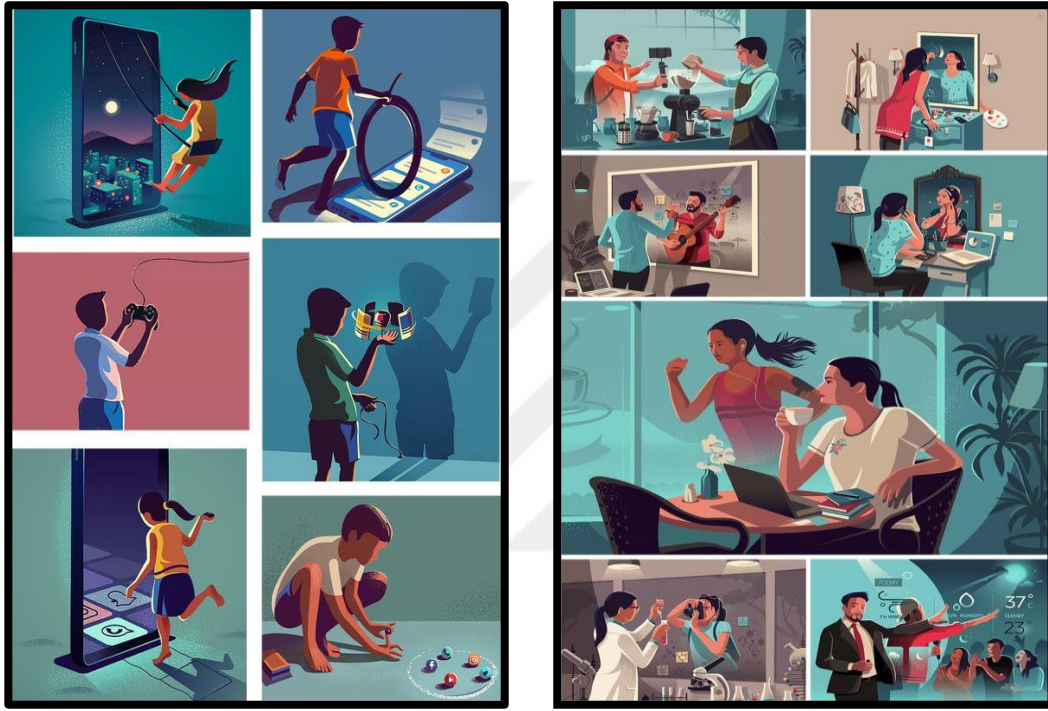
Çalışmaların geneli incelendiğinde teknolojinin insan hayatına etkilerini doğrultusunda birinci grup dışında diğer tüm gruplar teknolojinin olumsuz etkilerine değinmiştir. Öğrencilerin dijital iletişim, dijital ticaret ve dijital okuryazarlık becerilerine ilişkin fikirleri olduğu görülmüştür. Dijital iletişim, dijitalleşme ile meydana gelen değişimin iletişim yollarını, araçlarını etkilemesini kapsar. Bu ikinci gruptaki diyalogdan “Eskiden çocuklar sokaklarda dolaşıyordu. Günümüzde internette dolaşıyorlar” anlaşılmaktadır. Yine üçüncü grubun ifadeleriyle “İnternet iletişimi koparıyor. İnsanlar arası diyalog azalıyor. İnternet iletişim aracı oluyor. Böylece insanlar duygu ve düşüncelerini açık olarak söyleyemiyor.” ve “Artık herkes iletişim amacıyla uygulamalara yöneldi. Whatsapp, instagram, facebook, twitter.” dijital iletişimden bahsedilmektedir. Dijital ticaret, bilinçli olarak alma ve satma yollarını bilmek ve bu yolları kullanarak üretime katkı sağlamaktır. Üçüncü grubun “Ekonomik olarak ise herkes kendi işini kurdu. Artık her şey internetten arkadaşlık internet ağı ile kuruldu. “ sözlerinde dijital ticaret ilişkisi görülmektedir. Dördüncü grupta dijital okuryazarlık kavramına bir ilişkilendirme olduğu görülmüştür

Etkinlik: Metafor çalışması

Öğrencilerden etkinlik kağıtlarında yer alan görsellerden yola çıkarak üretim teknolojilerinin hayatımızı nasıl etkilediği ile ilgili metafor yazmaları istenmiştir. Öğrencilere örnek olarak gösterilen görseller aşağıdaki gibidir.

Şekil 11.

Metafor Çalışması Örnek Görseller

<https://tr.pinterest.com/pin/346003183885315355/>

<https://www.behance.net/gallery/124065281/Passion-Mirror>

Tablo 31.*Metafor Çalışması Öğrenci Cevapları*

Temalar	Metafor İsmi	Öğrenci	(f)
Bilgiye ulaşma	Öğrenci/öğretmen(1), Kitap (1)	Ö1,Ö23	2
Kolay Erişim	Şarj kablosu (1)	Ö17	1
Vazgeçilmezlik	Eğitim(1),Çanta(1), Kalem (1)	Ö3,Ö12, Ö22	3
Temel İhtiyaç	Kalp (2)	Ö4,Ö21, Ö15	3
Yaşam Alanı	Ev(2), Dünya (1), Eğlence (2)	Ö5, Ö21,Ö7,Ö8	4
Sosyallik	Komşu(1), Depresyon/Bağımlılık (1)	Ö2,Ö14	2
Görseller Hakkında Yorum Yapanlar	-	Ö6, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö18, Ö19, Ö20, Ö24	9

Tablo 31’de öğrencilerin teknolojinin hayata etkisi hakkında 12 adet metafor geliştirdiği görülmektedir. Metaforlar arasında en çok geliştirilen ev (2), eğlence (2), kalp (2) metaforlarıdır. Öğrencilere yorum yapmaları için verilen görselleri yorumlayan öğrencilerde (9) çoğunluktadır. Öğrencilerin eğitim, çanta, kalem, kitap, organ, ev, hastalık, komşu gibi kavramlar yardımıyla metafor oluşturdıkları görülmüştür. Öğrencilerin geliştirdikleri metaforlar incelenmiş ve 6 tema da değerlendirilmiştir.

“Bilgiye ulaşma” temasında öğrencilerin teknolojinin hayattaki yerini belirtmek için öğrenci/öğretmen ve kitap metaforları geliştirdikleri görülmüştür. Ö1 “*Hayat öğrenci, teknoloji öğretmen. Artık okulda öğrendiğimiz her şeyi sosyal medyada bulabiliriz. Artık teknoloji sayesinde araştırma, matematik işlemi, coğrafya ve birçok şey daha. Teneffüsler genel ihtiyacımızı karşılama zamanıdır. Dersler ise sosyal medyada geçirdiğimiz zamanı belirler. Çıkış saati ise çıkma zamanıdır. Giriş ise telefonumuz ve bilgisayarımızı açma zamanıdır. Sınıf ise arama motorudur.*” ifadeleriyle internette bilgiye kolayca ulaşılabilmesine ve birçok alanda kullanılabilmesi açısından ele aldığı görülmüştür.

“Kolay erişim” temasında öğrencinin teknolojinin hayattaki yerini belirtmek için şarj kablosu metaforu geliştirdiği görülmüştür. Ö23 *“Eskiden sinemalar çok güzeldi. Şimdi ise kimsenin sinemalara saygısı yok. Eskiden bazı kurallar vardır. Ama insanlar şuan internetten nerdeyse “tek tıkla” ulaşabiliyorlar. Bazı şeylere ulaşmak kolaylaştıkça çoğu insanların saygısı azalıyor. Teknoloji herkes için bir ihtiyaç ama “fazlası zarar” Benzetmem “insanlar, uyumak yerine kendini “şarj kablosu” ile dinlendiriyorlar.”* diyerek internet sayesinde kolay erişim ve teknolojinin insan hayatındaki yerini belirtmeye çalıştığını düşünülmektedir.

“Vazgeçilmezlik” temasında öğrencinin teknolojinin hayattaki yerini belirtmek için eğitim, çanta ve kalem metaforları geliştirdikleri görülmüştür. Ö3 *“Teknoloji eğitimidir. İnsanlar artık teknolojiyi hayatlarına almış en iyi örnek ise çocuklar. Çocukların normalde yaptığı şeylerin yerini teknoloji almış normalde oynadığı oyunları telefon, tabletlerden oynamaya başladı. Teknoloji olmadan hiçbir şey yapmıyoruz. Bu yüzden teknoloji eğitim ile çok benziyor. Eğitim olmadan da hiçbir şey yapamıyoruz. Eğitimdeki öğretmenler Google safari gibi uygulamalar hayattaki her şeyin cevabını biliyorlar. Çocuklar, öğrenciler ise teknolojiyi kullanan herkes okullardaki sınıflar ise uygulamalar.”* Ö12 *“Salıncakta bile telefona bakıyor dışarıda bile telefona bakıyor. Mesela çantamız. Çantamı elimden bırakmam. Çantamın içinde bana lazım ihtiyacım olan şeyler olur. Mesela peçete cüzdan vb. ürünler. Telefonunda elimizden bırakmıyoruz. Telefonumuzun içinde bizim ihtiyacımız olan şeyler mesela instagramı snapchat, whatsapp vb uygulamalar.”* Ö22 de *“Telefon bir kalemdir. Telefon günlük hayatta genellikle elimizde kalemde okulda veya farklı alanlarda kullanılır.”* ifadeleri ile öğrenciler teknoloji ile olan ilişkiyi gerekli/vazgeçilmez olarak düşünmüşlerdir.

“Temel ihtiyaç” temasında öğrencilerin teknolojinin hayattaki yerini belirtmek için kalp metaforu geliştirdiği görülmüştür. Ö4 *“Teknoloji kalptir. Teknoloji insanların temel ihtiyaçların oluyor. İnsanlar internetten her şeye erişim sağlıyor. Mesela sigarada kullanan bağımlılık yapıyor. Böylece insanlar her şeyi internetten yapıyor. Mesela sanal alışveriş, eğitim, bilgi sahibi oluyor. Kalbimiz olmasa yaşayamayız. İnsanlar artık her şeylerini teknolojiyle yapıyor. Oyunlar, haberler yani telefon, tablet, bilgisayar gibi yani telefon vb. iletişim araçlarında her zaman insanların zamanını alıyor.”* şeklinde düşüncelerini dile getirirken Ö21 ise *“Herkes telefonu kalbini ortasına koydu.”* sözleriyle teknolojinin hayatta insanlar için temel ihtiyaç haline gelmesine değinmişlerdir.

“Yaşam alanı” temasında öğrencilerin teknolojinin hayattaki yerini belirtmek için ev, dünya ve eğlence metaforu geliştirdiği görülmüştür. Ö5 *“Teknoloji evimizdir. Normal hayata nasıl*

evimizde kalıyor evimize sığınyorsak teknolojiye de sığınıp orada saatlerce kalıyoruz. Evimizde kendimizi güvende hissediyorsak teknolojide de kendimizi güvende hissediyoruz. Evde nasıl yatıp uyuyorsak teknolojide de yatıp kalkıyoruz. Yani bir uygulamadan saatlerce çıkmıyor o uygulamaya bağlanıyoruz. Teknoloji dünyadır. Normal hayata dünyada yaşıyoruz. Teknolojide ise sosyal medyada ya da oyunlar da yaşıyoruz. Dünya olmasa nasıl yaşayamamak teknoloji olmadan da yaşamakta zorlanırsınız.” yorumunu yapmıştır. Ö21 ise “Teknoloji evimizdir. Evimizde yemek yaparız sonra yeriz aynı şekilde teknolojide de bir icat yaparız sonra onu kullanırız ya da insanlarla paylaşırsınız. Yemeği de paylaşırsınız. Veya duş alırsınız temizlenirsiniz aynı şekilde de yanlış bir bilgi bildiğimiz de internetten bakıp doğrusunu öğrenirsiniz ve o yanlış bilgidir temizlenirsiniz. Evimizde uyuruz, dinlenirsiniz. Teknolojide ise müzik açarsınız, dinlenirsiniz. Ya da dinlenmek için dinlendirici bir video açarsınız. Evimizi dekore ederiz, düzenlersiniz. Teknolojide de yaptığımız icatları düzenlersiniz, geliştirirsiniz, dekore ederiz. Bana göre teknoloji bir evdir.” sözleriyle farklı bir bakış açısıyla ele almıştır. Ö7 düşüncelerini “Telefon eğlencedir. Günlük hayatımızda eğlenmek, vakit geçirmek için oynadığımız oyunları artık yerimizden kalkmadan telefonla yapmaya çalışmak. Aslında yapabileceğimiz şeyleri telefon var diye telefondan yapmak. Örnek: dışarıda sürebileceğim bisikleti, evde oturarak telefondan oyunla sürmek. Her anımız sosyal medyadır. Her anımızı, gittiğimiz her yeri, yaptığımız her şeyi fotoğraflayıp insanlara göstermek için sosyal medyaya koymak. İnsanların bizim hakkımızda daha çok bilgi almasını sağlamak. Örnek: gezmek için gittiğim bir yeri, restoranı ve evin fotoğrafını çekip konum koyup paylaşmak.” Eğlence kavramını kullanarak dile getirmiştir. Ö8 ise “Teknoloji eğlencedir. Teknoloji her yerde vardır. Teknoloji oyunlarımızda vardır. Bastığımız yerler bile teknolojiden oluşur. Teknoloji hayatın merkezidir. Eskiden spor vb. yaparken şimdi teknoloji aletlerinde vakit kaybediyoruz. Teknolojinin dozunu kaçırmamalıyız. Önceden arkadaşlarımızla gezmeye giderken şimdi tek telefondan konuşuyoruz.” şeklinde dile getirerek teknolojinin insan hayatı içinde bir yaşam alanı haline geldiği düşüncesi dile getirmişlerdir.

“Sosyallik” temasında öğrencilerin teknolojinin hayattaki yerini belirtmek için komşu, hastalık metaforu geliştirdiği görülmüştür. Öğrencilerden Ö2 “Sosyal medya komşudur. Artık yeni haberleri almak için komşular yerine sosyal medyaya bakarız ve öğreniriz. İyi ya da kötü ayırt etmeden komşumuz ile sohbet ederdik, çay içerdik. Artık tek arkadaşımız telefon ve sosyal medya oldu, habersiz yaşayamayacağımız gibi komşumuz gereken tek arkadaşımız telefon.” Ö14 ise “Çocuklar artık oyunlar bile internet aracılığı ile oynuyor böylece çocuklar asosyalleşiyor. Aynı depresyona girip kimse ile konuşmamak gibi.” İnsanlar

gerçekte yapamadıkları aktiviteleri sosyal medyada yapıyormuş gibi gösteriyorlar. Böylece insanlar bağımlı olabiliyorlar. “Aynı uyuşturucu gibi insanlar bağımlı oluyor.” ifadeleriyle teknolojinin gündelik hayat içerisinde sosyalleşme alanı haline dönüştüğünü dile getirmişlerdir.

Öğrencilerin cevapları incelendiğinde yardımcı olması amacıyla verilen görseller hakkında yorumlar yazan öğrenciler vardır. Bu öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö6: “Oyunları internetten oynamaya başlamışlar. Dijital ortama bağımlılık sosyal medyayı fazla kullandığımızda artık eskisi gibi dışarı çıkmayız.”

Ö10: “İnsanların hayatı oldukça teknoloji oldu. Okulda ders işlerken evde oyun oynarken dışarda arkadaşlarla otururken. Mesela çoğu fotoğrafta eskiden oyun oynarken şimdi telefonlarla oynuyorlar. Asosyallik oluyor bazıları her şeyini paylaşıyor. Yemek yeme, gezintiye gitme, fotoğraf çoğu şeyi tabi iyi yanları da var. Araştırma yaparken bir şeyi soruma çok çabuk istediğin şey karşına çıkıyor. Eskiden çoğu kişi ile aşağıda top oynuyorduk şimdi whatsapp grubunu mahallede oyun oynayalım deyince hiçbir şey yazmıyorlar. Bende evde oturuyorum canım sıkılıyor.”

Ö11: “Genel olarak teknolojiden ayrılmaz olmuşlar. Hayatımızın her yerinde yanımızda insanlar bazı sokakta oynadıkları oyunları artık telefona bağımlı (asosyal) olarak oynuyor. Artık herkesin yanında bir arkadaşı vardır ve bu arkadaş telefon bağımlısı oluyor ve sizi de bağımlı yapıyor. Mesela benim ailemde telefona bağlı olan biri yok ama insanlar ister istemez bir müddet bağımlı olabiliyor. Mesela bağımlılığı bırakmak için 1. telefonla yaklaşık 1,5 saat bakılması (günde) 2. telefonu bırakıp dışarı veya başka bir şey yapmalıyız. Örnek: bizim yan komşu telefon bağımlısı bu yüzden her oyun kaybettiğinde benim duvarıma vuruyor beni de rahatsız ediyor hem de teknolojiye bağlandığı için kendine de zarar yapıyor.”

Ö13: “Ekranı durma koşturmayla devam et. Telefona bakınca tek gördüğün şey saçmalık kapıdan dışarı adım at çık etrafa bak bu kadar güzel bir yerde yaşıyoruz. İnternetteki arkadaşlarına söyle çıkın dolaşın eve kendinizi kapamayın.”

Ö18: “Teknoloji gittikçe bizi içine çekiyor. Yavaş yavaş insanlar sanal kişiliğe dönüşüyor. Artık her şey teknoloji sayesinde çalışıyor. Teknoloji çok tehlikeli bir yer oldu.”

Ö19: “İnsanlar bugünlerde teknolojiye çok bağımlı oldular. Mesela birisi güzel bir şey yaparken ya da birileri birisiyle kavga ederken hemen telefonlarını çıkartıp videoya tiktok,

youtube, facebook gibi yerlere atıyorlar. Bence bu davranışları hiç doğru bir şey değil. Mesela erkek köpeğini gezdiriyor ama elinde telefonu kaldığı için göremiyor ki elinde sadece bir ip var. Eskilerde çocuklar çıkardı hep parka giderdi ama şimdi anneler çağırırdı eve gel diye şimdilikse çağırıyorlar bir dışarı çık diye sonra diyorlar ki hayır çıkmak istemiyorum diyorlar. Mesela okuldan eve gelirken hemen telefonları alıp eğleniyorlar ve tam 4-5 saat oyundalar ve çoğu da bağımlılık yapıyor.”

Cevaplar incelendiğinde öğrencilerin metafor yapmadıkları ama teknolojinin insan hayatına etkisine dair yorumlar yaptıkları görülmektedir. Teknolojinin ve iletişim araçlarının kullanımında olumsuz etkilere değindikleri söylenebilir. Ö10 “*İnsanların hayatı oldukça teknoloji oldu. Okulda ders işlerken evde oyun oynarken dışarda arkadaşlarla otururken. Mesela çoğu fotoğrafta eskiden oyun oynarken şimdi telefonlarla oynuyorlar*” sözleriyle belirtmiştir. Dijital kullanımın aşırı olmasının sonucuna değinen Ö11 “*Mesela benim ailemde telefona bağlı olan biri yok ama insanlar ister istemez bir müddet bağımlı olabiliyor. Mesela bağımlılığı bırakmak için 1. telefonla yaklaşık 1,5 saat bakılması (günde) 2. telefonu bırakıp dışarı veya başka bir şey yapmalıyız. Örnek: bizim yan komşu telefon bağımlısı bu yüzden her oyun kaybettiğinde benim duvarıma vuruyor beni de rahatsız ediyor hem de teknolojiye bağlandığı için kendine de zarar yapıyor.*” Aynı zamanda çözüm önerilerini de belirtmiştir. Ö19 ise “*İnsanlar bugünlerde teknolojiye çok bağımlı oldular. Mesela birisi güzel bir şey yaparken ya da birileri birisiyle kavga ederken hemen telefonlarını çıkartıp videoya tiktok, youtube, facebook gibi yerlere atıyorlar. Bence bu davranışları hiç doğru bir şey değil.*” diyerek teknolojinin gerçek yaşantıdaki etkilerine değinerek eleştiride bulunmuştur. Bu tespitler dijital iletişim, dijital sağlık ve dijital okuryazarlık becerileri ile ilişkilendirilebilir.

Genel olarak cevaplar incelendiğinde öğrencilerin yarısının metafor geliştiremediği yarısının geliştirdiği söylenebilir. Geliştirilen metaforlarda genel olarak teknolojinin hem olumlu hem de olumsuz özelliklerine değindikleri söylenebilir. Dijital okuryazar olan dijital vatandaş interneti doğru, etkili ve etik kullanımı bilir ve uygular. Öğrencilerin internet kullanımı hakkında sözleri dijital okuryazarlık ve dijital sağlık becerileri ile ilişkilendirilebilir.

4.3.4. Dijital Esnaf

Bu uygulamada “*dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.*” kazanımı ile dijital ticaret, dijital iletişim ve dijital okuryazarlık becerileri öncelik verilerek hazırlanmıştır.

Tablo 32.

Dijital Esnaf Etkinliğinin İçeriği

Etkinlikler	Uygulama Şekli
Öykü Çalışması	Grup
Broşür Çalışması	Grup

Etkinlik: Öykü Çalışması

Öğrencilerden dağıtılan yarım bırakılmış öykülerin devamını grup arkadaşlarıyla birlikte tamamlamaları istenmiştir. Öykülerin konusu sanal ortamda günlük hayatta karşılaşılabilecek durumlardan yola çıkarak oluşturulmuştur. Grupların yaptıkları çalışmalar aşağıda belirtildiği gibidir:

Grup 1

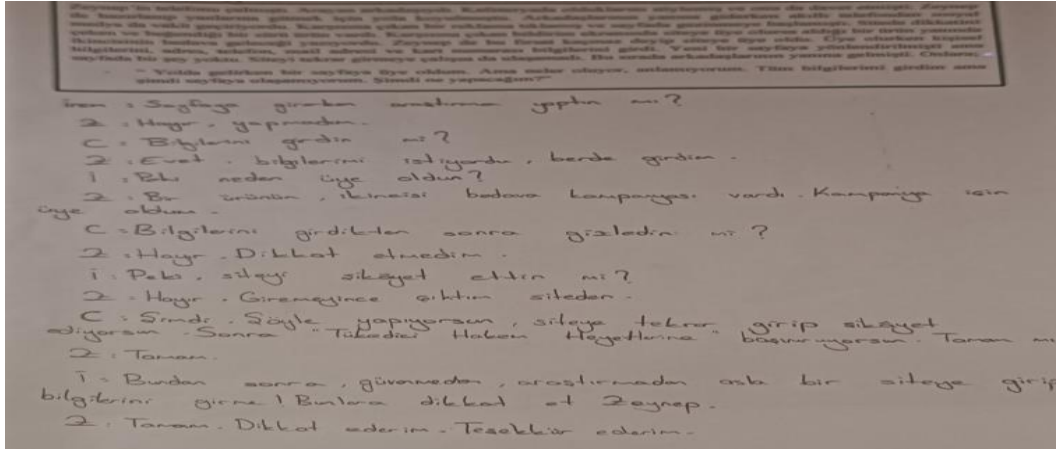
Metin:

Zeynep’in telefonu çalmıştı. Arayan arkadaşıydı. Kafeteryada olduklarını söylemiş ve onu da davet etmişti. Zeynep de hazırlanıp yanlarına gitmek için yola koyulmuştu. Arkadaşlarının yanına giderken akıllı telefonda sosyal medya da vakit geçiriyordu. Karşısına çıkan bir reklama tıklamış ve sayfada gezinmeye başlamıştı. Sitede dikkatini çeken ve beğendiği bir sürü ürün vardı. Karşısına çıkan bildirim ekranında siteye üye olursa aldığı bir ürün yanında ikincisinin bedava geleceği yazıyordu. Zeynep de bu fırsat kaçmaz deyip siteye üye oldu. Üye olurken kişisel bilgilerini, adres, telefon, mail adresi ve kart numarası bilgilerini girdi. Yeni bir sayfaya yönlendirilmişti ama sayfada bir şey yoktu. Siteyi tekrar girmeye çalışsa da ulaşamadı. Bu sırada arkadaşlarının yanına gelmişti. Onlara;

- “Yolda gelirken bir sayfaya üye oldum. Ama neler oluyor, anlamıyorum. Tüm bilgilerimi girdim ama şimdi sayfaya ulaşamıyorum. Şimdi ne yapacağım?”

Fotoğraf 11.

Grup Bire Ait Öykü Çalışması

Öğrenciler öykünün devamında kurdukları diyaloglar incelendiğinde site güvenliği, kişisel bilgilerin gizliliği ve önemi, simgesel güvenlik işaretleri, url adresi gibi kavramlara değinerek güvenli bir internet sitesinde olması gereken özelliklere değindikleri görülmektedir. Karşılaşılan soruna çözüm olarak tüketici hakları heyetine başvurulması gerektiğini belirtmişlerdir.

Grup 2

Metin:

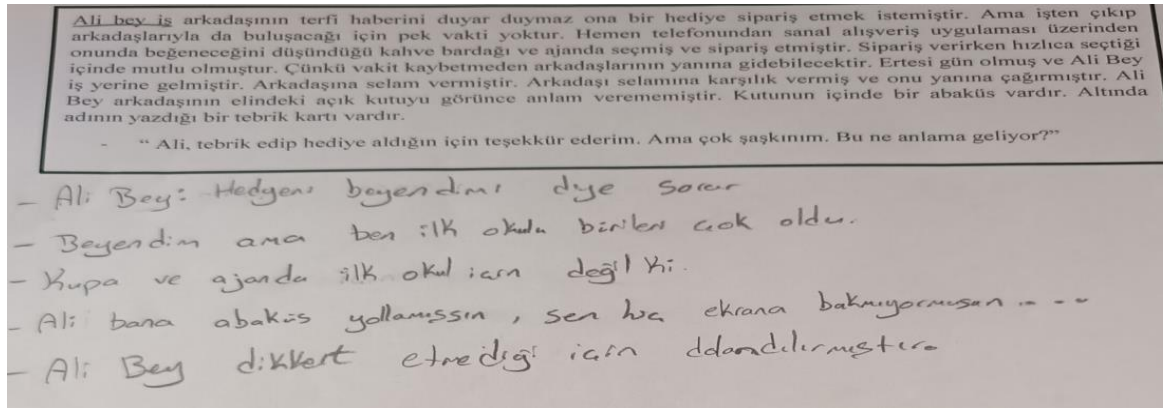
Aslı'nın telefonu çalmıştı. Arayan arkadaşıydı. Kafeteryada olduklarını söylemiş ve onu da davet etmişti. Aslı da hazırlanıp yanlarına gitmek için yola koyulmuştu. Arkadaşlarının yanına giderken akıllı telefonda sosyal medya da vakit geçiriyordu. Karşısına çıkan bir reklama tıklamış ve sayfada gezinmeye başlamıştı. Sitede dikkatini çeken ve beğendiği bir sürü ürün vardı. Karşısına çıkan bildirim ekranında siteye üye olursa aldığı bir ürün yanında ikincisinin bedava geleceğini ve beş iş günü içinde adrese teslim edileceği yazıyordu. Aslı da bu fırsat kaçmaz deyip siteye üye oldu. Üye olurken kişisel bilgilerini, adres, telefon, mail adresi ve kart numarası bilgilerini girdi. Yeni bir sayfaya yönlendirilmişti ama sayfada bir şey yoktu. Aslıyı bu durum tedirgin etse de bir süre bekledi. Bir hafta geçmesine rağmen eline gelen bir ürün yoktu. Siteyi tekrar girmeye çalışsa da ulaşamadı. Aslı bir durumu ablasına söylemeye karar verdi;

yanına çağırıştır. Ali Bey arkadaşının elindeki açık kutuyu görünce anlam verememiştir. Kutunun içinde bir abaküs vardır. Altında adının yazdığı bir tebrik kartı vardır.

- “ Ali, tebrik edip hediye aldığın için teşekkür ederim. Ama çok şaşkınım. Bu ne anlama geliyor?”

Fotoğraf 13.

Grup Üçe Ait Öykü Çalışması

Öğrencilere verilen öyküde internet üzerinden alışveriş yapan birinin siparişinin eline ulaşmaması hem kişisel bilgilerinin hem de maddi olarak uğradığı zarar söz konusudur. Öyküyü tamamlamak için diyaloglarda sundukları önerilere bakıldığında site üzerinden alışveriş yapan başka kişileri bulma ve sorma, başka bir siteden araştırma ve siteyi şikayet etme gibi çözümler sunmuşlardır. Sunulan önerilerden asıl problemin anlaşılmadığı görülmektedir.

Grup 4

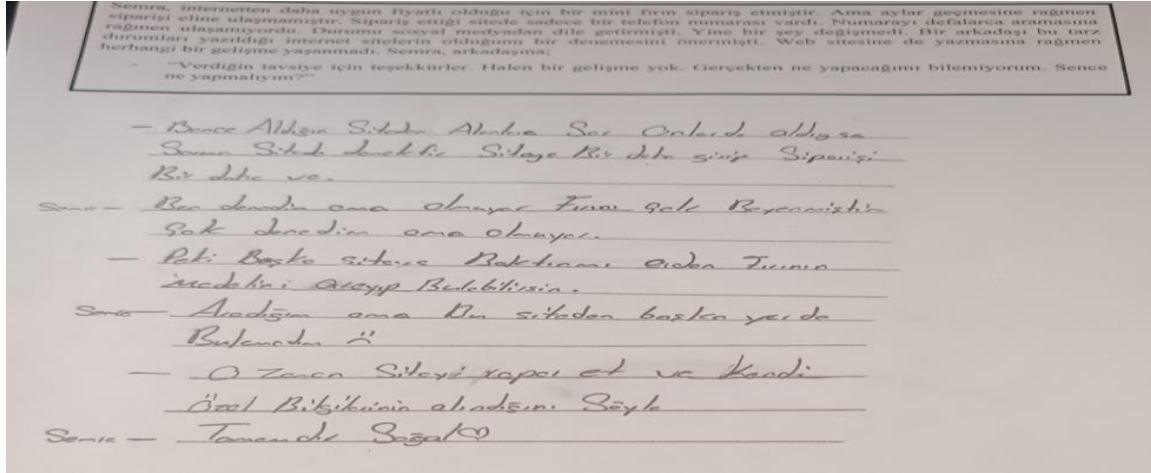
Metin:

Semra, internetten daha uygun fiyatlı olduğu için bir mini fırın sipariş etmiştir. Ama aylar geçmesine rağmen siparişi eline ulaşmamıştır. Sipariş ettiği sitede sadece bir telefon numarası vardı. Numarayı defalarca aramasına rağmen ulaşamıyordu. Durumu sosyal medyadan dile getirmişti. Yine bir şey değişmedi. Bir arkadaşısı bu tarz durumları yazıldığı internet sitelerin olduğunu bir denemesini önermişti. Web sitesine de yazmasına rağmen herhangi bir gelişme yaşanmadı. Semra, arkadaşına;

- “Verdiğin tavsiye için teşekkürler. Halen bir gelişme yok. Gerçekten ne yapacağımı bilemiyorum. Sence ne yapmalıyım?”

Fotoğraf 14.

Grup Dörde Ait Öykü Çalışması

Öğrencilere verilen öykü çalışmasında internet alışverişi yapan birinin dolandırılması durumundan bahsedilmektedir. Öğrencilerin öyküyü devam ettirme şekillerinden problemin algılanması ve anlaşılması söz konusudur. Ama probleme dair bir çözüm önerisi sunulmamıştır. Öğrenciler böyle bir durum ile karşılaştıklarında neler yapabilecekleri konusunda istenmesine karşılık yazdıkları konuşmalar bu şekilde ilerlemediği görülmektedir.

Grup 5

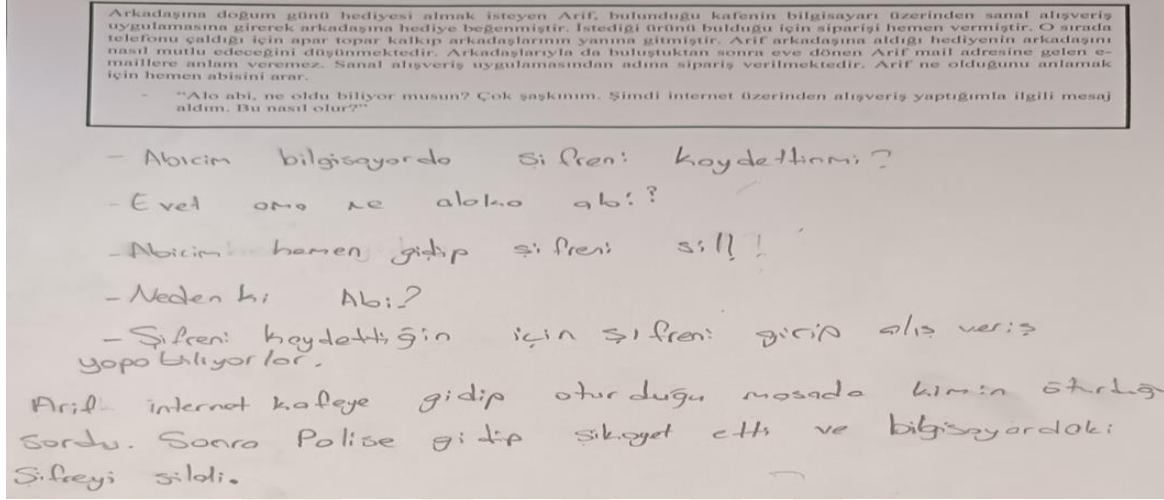
Metin:

Arkadaşına doğum günü hediyesi almak isteyen Arif, bulunduğu kafenin bilgisayarını üzerinden sanal alışveriş uygulamasına girerek arkadaşına hediye beğenmiştir. İsteddiği ürünü bulduğu için siparişi hemen vermiştir. O sırada telefonu çaldığı için apar topar kalkıp arkadaşlarının yanına gitmiştir. Arif arkadaşına aldığı hediyenin arkadaşını nasıl mutlu edeceğini düşünmektedir. Arkadaşlarıyla da buluştuktan sonra eve dönen Arif mail adresine gelen e-maillere anlam veremez. Sanal alışveriş uygulamasından adına sipariş verilmektedir. Arif ne olduğunu anlamak için hemen abisini arar.

- “Alo abi, ne oldu biliyor musun? Çok şaşkınım. Şimdi internet üzerinden alışveriş yaptığımla ilgili mesaj aldım. Bu nasıl olur?”

Fotoğraf 15.

Grup Beşe Ait Öykü Çalışması

Öğrencilere verilen durumda kişisel bilgilere ulaşılmasıyla yapmadığı halde kendi adına yapılan siparişlerle karşı karşıya kalan birinden bahsedilmektedir. Öğrencilerin problemi tespiti ve sundukları çözüm önerilerine bakılarak doğru bir yaklaşım geliştirdikleri görülmektedir. Herkesin ulaşabileceği bir bilgisayara şifre ve kişisel bilgilerini kaydedilmemesi, bilgilerini sıfırlama ve polise bildirme gibi çözüm önerileri sunmuşlardır.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde tüm grupların öykü çalışmasını tamamladığı görülmektedir. Dördüncü grup hariç tüm gruplarda öykü diyaloglarında beklenen kavramlara ve önerilere yer verildiği görülmüştür. İnternet ortamında hangi eylemlerin suç olduğu bilmek, sanal ortamdaki haklarını bilmek, güvenli sitelerden alışveriş yapmak, kişisel bilgilerin paylaşımında dikkatli olmak, dijitalde ihtiyacı ve problemi tespit edebilme ayrıca karşılaşılan sorunları çözebilme becerileri dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık becerilerindendir. Öğrencilerin bu çalışma aracılığıyla kavramları bilmeleri ve sorunları tespit ederek çözüm üretebilmeleri dijital okuryazar bir vatandaş olduklarını gösterdiği söylenebilir.

Etkinlik: Broşür Çalışması

Öğrencilerden derste izletilen videoları yola çıkarak grup olarak bir broşür hazırlamaları istenilmiştir. Broşürü tasarlarken dijital teknolojinin barındırdığı riskler ve önleyici tedbirlerin neler olabileceğini düşünmeleri istenmiştir. Grup çalışması sonunda ulaşılan ürünler aşağıdaki belirtildiği gibidir.

Grup 1

Fotoğraf 16.

Grup Bire Ait Broşür Çalışması

KAPAK/BASLIK	RİSKLER	TEDBİRLER
HER SİTEYE GÜVENME ZARARLI ÇIKABİLİRSİN	* Sızdıran her çıkan şeyi almak bizi bağımlı yapar. * İstediğimiz yazardan ihtiyacımız olan şeyi yok ediyoruz. * Sitelerde bilgilerimizi, konumumuzu bırakmaktayız. * Araştırmadan haber paylaşmak, insanların yalan bilgi almasını sağlar. * İnsanlara internette zorbalık yapmak, onların bir zorbalık yapmasını sağlar.	* Her çıkan şeyi almak yerine ihtiyacımız olanı almaktayız. * Önceliğimizi ihtiyacımıza vermemeliyiz. * Sitelerde bilgilerimizi, konumumuzu kaydetmemek. * Gördüğümüz, duyduğumuz haberleri araştırıp öyle paylaşmalıyız. * İnsanlara empati ile yaklaşmalı, zorbalık yapanları raporlamalıyız.

Öğrencilerin broşür tasarımı incelendiğinde, kapak sayfası için “Her siteye güvenme zararlı çıkabilirsin.” şeklinde bir başlık belirledikleri ve çizimde ise “İki hafta oldu siparişim gelmedi.” diye belirterek internette karşılaşılacak bir duruma ve güvenilir bağlantının önemini vurguladıkları görülmektedir. Riskler başlığı altında bağımlılık, çevreye zarar, kişisel bilgi ve konum paylaşmak, yalan bilgi ve zorbalık konularına değinmişlerdir. Tedbirler başlığı altında ise ihtiyaca göre alışveriş yapmak, kişisel bilgileri internet sitelerine kaydetmemek, haberlerin doğruluğunu araştırmak ve zorbalığa karşı duyarlı olarak empati geliştirmek konularını ele almışlardır.

Grup 2

Fotoğraf 17.

Grup İkiye Ait Broşür Çalışması

KAPAK/BASLIK	RİSKLER	TEDBİRLER
TEKNOLOJİDE RİSKLER VAR TEDBİRİ AL!	1. VIRÜSLER 2. BAĞIMLILIK 3. DOYUMSUZLUK 4. GÖZ BOZULMASI 5. BİLGİ SIZILMASI 6. DEZENFORMASYON	1. VIRÜS KORUMA PROGRAMI 2. SAAT SINIRI 3. ELİNDEKİ İLE YETİNME 4. ALETLERE YAKINDAN BAKMAMAK 5. KİŞİSEL BİLGİLERİNİ PAYLAŞMAMAK 6. HER BİLGİYE İNANMAMAK

Bu grubun broşür tasarımında başlık olarak “Teknolojide riskler var. Tedbiri al!” belirlemişlerdir. Riskler başlığında ise değindikleri konular virüsler, bağımlılık, doyumsuzluk, göz bozulması, bilgi sızılması, dezenformasyon şeklindedir. Tedbir olarak ise virüs koruma programı, saat sınırı, elindeki ile yetinme, aletlere yakından bakmamak, kişisel bilgileri paylaşmamak ve her bilgiye inanmamak şeklinde belirtmişlerdir.

Grup 3

Fotoğraf 18.

Grup Üçe Ait Broşür Çalışması

KAPAK/BASLIK	RİSKLER	TEDBİRLER
	- Beyni ihtilal eder - Göz kusurlarına yol açar - Bağımlılık yapar. - Düşünmemizi engeller - Sağlıklı olanları hasta yapar.	- Daha az zaman geçirmeye gerekir. - Virüs saldırısına dikkat etmeliyiz. - Göz sağlığını iyi yakından bakmamız gerekir. - Sanal dünya olmamalıdır. - Kullanılan dikkat etmeliyiz.

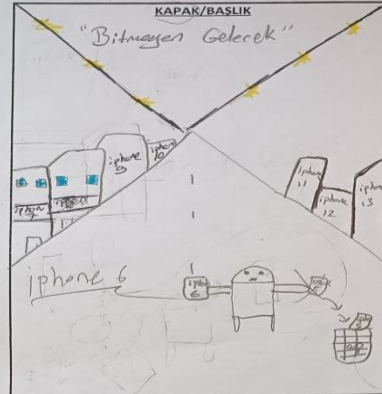
Bu gruptaki öğrencilerin tasarımı incelendiğinde kapak bölümünde öğrencilerin çalışma sonrası açıklamasıyla ekranlarla çevrili bir alanın içinde oynayan çocuklar ve onları uzaktan izleyen bir çocuk resmedilmeye çalışılmıştır. Riskler bölümünde ise “Beyni ihtilal eder, göz kusurlarına yol açar, bağımlılık yapar, düşünmemizi engeller, sağlıklı olanları hasta yapar” şeklinde ifadeler kullanmışlardır. Tedbirler bölümünde daha az zaman geçirme, vücut

sağlığına dikkat etme, göz için yakından ekrana bakmamak, sanal kişi olmamak, kullanımlara dikkat etmek gibi önlemler sunmuşlardır.

Grup 4

Fotoğraf 19.

Grup Dörde Ait Broşür Çalışması

KAPAK/BASLIK	RİSKLER	TEDBİRLER
"Bitmeyen Gelecek" 	* Sürekli para harcarız. * Atık madde olur. * Sürekli daha iyisini isteriz. * Hava kirliliği oluşur.	* Geleceği düşünmeme * Telefonumuz bozulmadan yeni bir tel almamız. * Doğa ile baş başa kalmamız. * Ağaç dikmemiz. * Telefonları geri dönüşüme vermemiz.

Grubun tasarımı incelendiğinde bitmeyen gelecek başlıklı bir kapak tasarımı yapıldığı görülmektedir. Çevredeki binaların üzerinde iPhone 7, iPhone 8, iPhone 9, iPhone 10, iPhone 11, iPhone 12, iPhone 13 yazarken elinde iPhone 6 bulunan kişinin iPhone 5 çöpe attığı görülmektedir. Riskler bölümünde “Sürekli para harcarız, atık madde olur, sürekli daha iyisini isteriz, hava kirliliği oluşur.” gibi ifadelerle yer vermişlerdir. Tedbirler bölümünde “Geleceği düşünmeme, ihtiyaç olunca yeni telefon alma, doğa ile iç içe olmak, ağaç dikmek, telefonları geri dönüşüme geri vermek” gibi konulara değinmişlerdir. Öğrencilerin verdikleri cevaplardan konu ve kavramlarla ilgili bir karmaşa olduğu düşünülmektedir.

Grup 5

Fotoğraf 20.

Grup Beşe Ait Broşür Çalışması

KAPAK/BASLIK	RİSKLER	TEDBİRLER
• Teknolojiyi Bırak Hayata Başla • Elindekini Atma Yenisini Alma	• İnsan sağlığını tehlikeye atar. • Telefon, tablet vb. aletlere bağımlılık yapar. • Yalan, yanlış haber ve bilgi yayılımı • Kullandığımız aletin yenisi çıkınca elimizdekini atıp sürekli yenisini almak.	• Telefon, tablet vb. aletleri kullanırken belirli bir süre koymak • Kullandığımız aletin yeni ve yüksek modeli çıkınca fazlusu harcıyıp yenisini almamak. • Bir bilgiyi öğrenirken yanlış veya yalan bilgi olup olmadığına araştırmak.

Bu grupta öğrenciler kapak bölümü için “*Teknolojiyi bırak hayata başla ve elindekini atma yenisini alma*” şeklinde başlıklar belirlemişlerdir. Riskler başlığı altında sağlık açısından tehlikeli olma, bağımlılık, yanlış bilgi yayılımı, ihtiyaç değilken teknolojik tüketim gibi konulara değinmişlerdir. Bunlara karşılık tedbir olarak teknolojik kullanımına süre belirlemek, ihtiyaç olmadan yeni ürün almamak, bilgilerin doğruluğunu araştırmayı önermişlerdir.

Genel olarak öğrenci çalışmaları incelendiğinde tüm gruplar tarafından broşürler doldurulmuştur. Tüm gruplar soruyu anlayarak beklenen cevapları vermişlerdir. Kapak kısmında öğrenciler konu ile ilişkili başlıklar ve çizimler yaptıkları görülmüştür. Riskler başlığı altına verilen cevaplar insanın bedensel ve ruh sağlığını olumsuz etkilemesi dijital sağlık, yanlış ve yalan bilgiye maruz kalınması dijital etik, donanımlara virüs bulaşması ve dijital ayak izi dijital güvenlik, zorbalık ise dijital iletişim ve dijital hak ve sorumluluklar ile ilişkili cevaplardır. Tedbirler başlığı altında ise virüs koruma programı dijital güvenlik, saat sınırı dijital sağlık, bilgiler karşısında şüpheli olma dijital okuryazarlık, kişisel bilgileri paylaşmama dijital güvenlik, ihtiyaç olanı satın almak dijital ticaret, empati ise dijital iletişim ile ilişkili cevaplardır. Bu cevapların dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık becerilerine sahip bireylerde olması beklenen özelliklerdir. Bu çalışma aracılığıyla öğrencilerin bu tespitleri yapabilmeleri önemlidir.

4.3.5. Tahmin Et- Araştır- Bul

Bu uygulamada “*Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır.*” kazanımı ile dijital etik, dijital okuryazarlık becerilerine odaklanılarak içerik oluşturulmuştur.

Tablo 33.

Tahmin Et- Araştır- Bul Etkinliğinin İçeriği

Etkinlikler	Uygulama Şekli
Kavram Tablosu Etkinlik Kâğıdı	Bireysel
Dijital Dünyada Güvenlik Görevlisi Olmak	Bireysel

Etkinlik: Kavram Tablosu Etkinlik Kâğıdı

Bu etkinlikte sınıfla birlikte tahtaya yansıtılan haber metinlerini ve görselleri hakkında ilk okunduklarında öğrencilere ne tür bir izlenim (doğru/yanlış) verdiğini öğrenmek üzere bir içerik hazırlanmıştır. Bu içerikle bir bilginin doğruluğunu anlamak için nelere dikkat edileceğini ve nasıl kanıt toplayacağı hakkında bilgiler verilmiştir.

Öğrencilere verilen etkinlik kâğıtlarında yer alan kavram tablosundaki kavramların ne anlama geldiklerini veya onlara ne çağrıştırdığını yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplar şu şekilde değerlendirilmiştir:

Tablo 34.

Kavram Tablosu Etkinliğine Yönelik Öğrenci Cevapları

Kavramlar	Doğru	Yanlış	Kavramlar	Doğru	Yanlış
Oltalama	9	2	Teyitçilik	9	0
Şüphe Kası	12	0	Deep Fake	11	1
Doğruluk Dürtmesi	6	2	Dezenformasyon	3	2
Tık Tuzağı	13	2	Hak/ Sorumluluklar	12	1
Bot Hesap	17	1	Dijital Esenlik	1	6
Troll Hesap	18	1	Dijital Okuryazarlık	7	6
Tersine Görsel Arama	11	2	Dijital Güvenlik	11	1
Yankı Fanusu	10	4	Propaganda	2	0

Tablo 34 öğrencilerin kavramlara verdikleri cevapların doğru/ yanlış olup olmadığını göstermektedir. Verilen cevaplar ayrıntılı bir şekilde aşağıda açıklanmıştır.

Oltalama, kötü niyetli kişilerin insanların kişisel bilgilerini elde etmek için başka kuru/kişiler gibi davranmasıdır. Bu açıklamaya göre kavramı öğrencilerin çoğunun doğru açıkladığı görülmüştür. Öğrencilerden Ö9 “Kandırma”; Ö10 “Dolandırma” ; Ö4 ise “Bir kişinin diğerini kandırması” olarak açıklamışlardır. Ö22 ise “Bir siteyi hesabı gönderiyi doğruluğuna inandırıp insan çekmeye çalışmak” olarak açıklarken Ö23 “Yalan reklam ve haberle insanları kandırılması” olarak ifade etmiştir.

Şüphe kası, bir içerik ile karşılaşıldığında doğruluğuna hemen inanmama güdüsüdür. Bu açıklamaya göre kavramı cevaplayan öğrenciler doğru açıklamıştır. Öğrenci ifadelerinden görüldüğü üzere Ö2 “*Bir şeye inanmak yerine araştırmayı alışkanlık edinmek*” ; Ö5 “*Bir şey hakkında sürekli şüphe duymak*” derken Ö8 ise “*Bir haber gördüğünde şüphe duymak*” olarak açıklamıştır. Ö22 “*Bir haber, bilgi gördüğümüzde şüphe ile yaklaşmak*” ; Ö7 “*Bir bilginin doğruluğuna emin olmamak*” olarak açıklamıştır.

Doğruluk dürtmesi kavramı hakkında öğrencilerin kavramını tam olarak açıklayamadıkları söylenebilir. Doğruluk dürtmesi bir içeriğin ya da bilgi paylaşılmadan önce kullanıcıya doğru olup olmadığı konusunda düşündürmek olarak açıklanabilir. Öğrencilerinden Ö2 “*Doğru olmayan bir şeyi doğrulama çabası*” Ö7 “*Bir haberin doğru olduğuna inanmak*”; Ö8 ise “*Doğru olmayan bir şeyi doğru diye anlatmak.*” Ö10 “*Doğruluğa inanmama*” ; Ö22 “*Bilgilerin doğru olduğunu söylemek, sürekli olarak doğruluğuna inandırmaya çalışmak*” ; Ö23 “*Yalan haber olan bir yerin doğru mu yanlış mı kontrol etmek.*” olarak açıklamıştır. Açıklamalar incelendiğinde öğrenciler doğruluk dürtmesi kavramı ile teyitçilik kavramlarını karıştırdıkları gözlemlenmiştir.

Tık tuzağı kavramının ne olduğu sorulduğunda öğrencilerin cevapları şu şekilde olmuştur. Ö24 “*Fake bir haber hazırlayıp insanlardan tık kazanmak*” ; Ö22 “*Mesela bir videonun görselinin farklı olup içeriğinin bir farklı olması gibi. Yani tık için yapılan yalan.*” derken Ö17 ise “*Site tuzağı. Bizi site üzerinden kandıranlar.*” ve Ö10 “*Yalan bilgi veren dolandırma yolu reklam*” demişlerdir. Ö12 “*Google’da veya başka yerlerde kapağı farklı olup basıyorlar ve hesapları gidiyor*” ; Ö2 “*Aslından olmayan bir şeyi varmış gibi gösterip prim kasmak*” olarak düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Bot hesap bilgisayar programlarının oluşturduğu ve yönettiği sosyal medya hesaplarıdır. Bu tanıma göre öğrencilerin cevaplarına bakıldığında Ö2 “*Kendi hesabını yükseltmek için gerçek olmayan hesaplar açıp kendi içeriğine like, yorum, izlenme kasmak*” cevabı doğrudur. Burada bu eylemin yapılma amacına değinilmiştir. Ö3 “*gerçek olmayan hesap*”; Ö4 “*Bilgisayarın kendi tarafından atması*” ve Ö5 “*Birinin açtığı bir daha kullanılmayacak hesap*” ifadeleri gerçek bir kişiliği temsil etmeyen hesaplar olma özelliğine değinilmiştir. Ö8 ise “*Yalan hesap*” derken Ö10 “*Kullanılmayan hesap*”; Ö12 “*Gerçek olmayan bir hesap*”; Ö14 “*Gerçek kimliği olmayan hesap*” olarak açıklamıştır. Ö15 de “*Bedava takipçi kasmak için kullanılıyor*” ; Ö22 “*Gerçek olmayan hesap bilgisayar hesap*” ; Ö24 ise “*Takipçi için açılan ama bir daha hiç kullanılmayacak hesaplar*” şeklinde tanımlanmıştır.

Troll hesap ağır laflar ve saldırı içeren içeriklerle kişileri kışkırtmak ve gündem olan konuları asıl fikirden uzaklaştırmak için paylaşım yapan hesaplardır. Bu açıklama göre öğrenciler bu kavramı çoğunlukla doğru açıklamışlardır. Ö3, Ö8 ve Ö10 “*Şaka hesabı*” olarak açıklamıştır. Yine aynı görüşle Ö5 ve Ö15, Ö23 “*İnsanları şakalamak için kurulan hesap*” şeklinde fikirlerini belirtmişlerdir. Ö2 “*İnsanları şakalamak dijital sorumlulukları ihlal etmek için açılan hesap*” diyerek bu durumun dijital sorumluluklara ters düştüğünü dikkat çekmiştir. Ö7 ise “*İnsanları kandırmak amaçlı kullanılan ve gerçek hesaptan farklı olan hesap*” ve Ö12 “*Başka bir hesap açıp karşıdaki kişiyi kandırmak*” olarak açıklamıştır. Bu açıklama ile öğrencilerin sosyal medyada kişileri kışkırtmak için uyarlanan senaryolara değindikleri düşünülmektedir. Ö14 ise bu durumu eğlenceli bulduğunu “*Eğlence için açılan hesap*” sözleriyle ifade etmiştir.

Tersine görsel arama, arama motorları aracılığıyla bir görsel hakkında bilgi sahibi olmak veya görselin nerelerde kullanıldığını öğrenmek için kullanılan araştırma tekniğidir. Bu tanım dikkate alındığında Ö2 “*Google vb. sitelerde aradığımız resmi okutup benzerini bulmak*” şeklinde açıklayarak doğru bir tanımlama yapmıştır. Ö22 “*Görsel ile ilgili bilgi bulmak için internette görsel ile arama*”; Ö24 “*Google lens adlı kamera simgeli uygulamalarda fotoğraf ile arama yapma*” tanımları da doğru ve uygun açıklamalardır. Ö17 “*aradığımız görselin başka bir görsel çıkması*”; Ö5 “*bir resmi Google’da çekip aramak*” derken Ö7 ise “*Google dan arama motorunda bulunan kameradan doğruluğuna emin olmak için fotoğraf arattığımız yer.*” açıklamış; Ö10’ da “*Yalan haberin gerçekliğini sağlama, arama*” ; Ö12 “*Google yanında kameraya aratırsak doğru bilgiler karşımıza çıkar*” şeklindeki cevapları ile eylemin nerden yapılacağını ve ne amaçla yapıldığı ifade etmişlerdir.

Yankı fanusu, sosyal medya platformlarında kendi fikirlerine benzer içeriklerle karşılaştığı ve farklı görüşlerin olduğu içeriklerin karşısına çıkmadığını ifade eden bir kavramdır. Bu açıklamaya göre bakıldığında öğrencilerin cevaplarında sürekli karşına çıkma ve benzerlik, aynılık kavramlarına değindikleri görülmüştür. Öğrenci cevapları şu şekildedir:

Ö5: “*Söylenen bir şeyin sürekli tekrarlanması*”

Ö4: “*Bir haberi birden fazla kez duymak*”

Ö3: “*Sürekli benzer fikirlerin karşına çıkması*”

Ö7: “*Bir haberin sürekli tekrarlanması*”

Ö8: “*Söylenen bir şeyin çok kez tekrarlması*”

Ö14: “Aynı şeyin sürekli gönderide olması”

Ö22: “Sürekli, tekrar tekrar aynı şeylerin karşına çıkması”

Teyitçilik, karşılaşılan bir bilginin ya da içeriğin doğru olup olmadığı hakkında araştırma yoluyla kanıtlar elde etmektir. Bu açıklama göre öğrenci cevapları incelendiğinde öğrencilerin doğru cevaplar verdikleri görülmüştür. Öğrenci cevapları aşağıdaki gibidir:

Ö2: “Doğruculuk, her şeyi doğrulama.”

Ö3: “Her bilgiyi kanıt isteme.”

Ö5: “Bir şeyi sürekli teyit etmek inanmamak.”

Ö7: “Haberı doğrulama.”

Ö14: “Bir bilginin doğruluğunu araştırmak.”

Ö22: “Doğru bilgi paylaşma.”

Ö24: “Birinin gerçekten söylediği kişi olup olmadığını teyit etmek.”

Deep fake, yapay zekâ aracılığıyla kurmaca bir içerik oluşturulmasıdır. Bu içeriklerde insanların görüntüleri kullanılarak söylemedikleri ve yapmadıkları şeyleri yapar, söyler hale getirilebilir. Bu tanıma göre öğrencilerin kavramı doğru açıkladıkları görülmüştür. Öğrenci cevapları aşağıdaki gibidir:

Ö3: “Montaj gerçek olmayan bilgi.”

Ö4: “Gerçek olmayan şeyleri olmuş gibi gösterme.”

Ö5: “Yapmıyor ama yapıyor gibisin.”

Ö7: “Yalan haber.”

Ö10: “Yapmadığın şeyi yaptı gibi gösterme.”

Ö14: “Bir nevi montaj.”

Ö17: “Montaj mesela efe uçmuyor ve onu uçmuş gibi göstermek.”

Ö22: “Yalan olan, gerçek olmayan sahte.”

Ö23: “Sahte olan bilgilerin olduğu yer.”

Dezenformasyon, bilinçli ve istendik bir şekilde oluşturulan yanıltıcı bilgilerdir. Bu açıklamaya göre öğrenci cevapları incelendiğinde Ö2 “Prim için yapılan yalan haberler”

şeklinde açıklamıştır. Ö9 ile Ö22 ise “*Yalan bilgi.*” diye belirterek kısa ve doğru bir şekilde kavramları açıklamışlardır.

Dijital esenlik, internet kullanımının psikolojik sağlığı kötü etkilerini azaltmak ve önlem almak için yapılan çalışmalardır. Günlük kullanım için saat limiti belirlemek buna örnek verilebilir. Bu tanıma göre öğrencilerden Ö2 “*Dijital ortamlarda rahat hissetmek*” ; Ö3 “*Rahat olmayı isteme*” ve Ö22 ise “*Dijital dünyada güvenli olan rahat olan şey*” olarak açıkladıkları görülmüştür. Bu açıklamalardan öğrencilerin kavram ile ilgili bir fikirleri olmadığı görülmüştür.

Dijital hak ve sorumluluklar, bireyin internet ortamında da eylemlerinden sorumlu olduğunu ve sanal ortamda da haklarının var olduğunu bilmesidir. Erişim hakkı, kişisel verilerin gizliliği, özel hayatın gizliliği, doğru bilgiye ulaşma bazı haklardandır. Aynı zamanda internet ortamında farklı kültürlerden insanlardan olduğunu bilmek ve saygı/görgü kuralları çerçevesinde davranmak sorumluluklardandır. Bu tanıma göre öğrenci cevapları incelendiğinde sorumluluk ve haklara değindikleri görülmüştür. Öğrenci cevapları aşağıdaki gibidir:

Ö2: “*Yanlış şeyleri raporlamak.*”

Ö4: “*Sanal olarak insanları kendine ait olan şey sorumluluk zorunluluk.*”

Ö5: “*İnternete devlet tarafından verilen bizim haklarımız bizi ilgilendiren bizim sorumluluklarımızdır.*”

Ö12: “*Teknolojik aletlerde haklarımızı başkasının haklarını ihmal etmeden sorgularız haksızlık edilmesin.*”

Ö14: “*Eleştiri, yorum, özgürlük.*”

Ö22: “*Dijital dünya da özgürlük, hızlı erişim, güvenlik, doğru bilgi hakkımız. Dijital zorbalıklardan kaçınmak, güvenliğimizi sağlamak sorumluluğumuzdur.*”

Ö24: “*Dijital haklarımız istediğimiz her kanala girmek sorumluluk küfür etmemek.*”

Dijital okuryazarlık, teknolojik araçlarda bilgiyi güvenli sitelerde araştırma ve bulma, anlama, güvenliğini koruma altına alabilme, doğru içerikleri ayırt edebilme, içerik üretme ve paylaşabilme becerileri olarak açıklanabilir. Bu tanıma göre Ö5 “*İnterneti doğru kullanmayı bilmek*” ; Ö7 “*Teknoloji ile ilgilenen ve doğru kullanan insanlar*” ; Ö12 “*İyi dijital kullanan bir kişi*” ve Ö22 “*Dijitali doğru, iyi, bilgili kullanan kişi*” şeklinde

ifadeleriyle doğru kullanıma dikkat çekmişlerdir. Ö15 ise “*Sanal olan okuryazarlık*” cevabı ile bilinen okuryazarlıktan farkını dile getirdiği düşünülmektedir.

Dijital güvenlik, kişisel bilgilerin ve özel hayatla ilgili bilgilerin istenmeyen kişilerce elde edilmesini engellemek için alınan önlemlerdir. Bu ifadeye göre Ö2 “*Virüs koruma, bizi rahatsız eden insanları engelleme sorumlulukları ihlal eden kişileri raporlama*” cevabıyla güvenlik için alınan bilecek önlemlere değinmiştir. Ö3 “*Teknoloji güvenliği*” ve Ö5 “*İnternette güvenliğimizin sağlanması*” ve Ö12 “*Tanımadığımız veya kötü insanların kötülüklerinden korunmak*” cevaplarıyla önlemlerin amacını ifade etmişlerdir. Ö22 “*Bir sitede güvenliğini gösteren kilit program ve koruma*” ve Ö7 “*Yalan yanlış haber engellemek*” diyerek doğru bilgiye ulaşmak için dikkat edilmesi gereken ve yanlış bilginin yayılmasını engelleme için yapılacak olanları dile getirmişlerdir.

Propaganda, bir kitlenin düşünme ve davranışlarına yön vermek için önceden belirlenmiş mesajlar içeren içeriklerdir. Bu tanıma göre Ö12 “*Yalan haberi başkalarına inandırmak*” ve Ö22’nin “*Bir düşünce, fikir, bilgi ile toplayıp harekete geçirmek*” açıklamaları doğru olduğu söylenebilir.

Genel olarak öğrencilerin cevapları incelendiğinde kavramlara doğru bir şekilde cevap verdikleri görülmüştür. Öğrencilerin bazılarının verilen kavram tablosundaki her bir kavramı açıklamadıkları, boş bıraktıkları görülmüştür. En çok yanlış açıklanan kavram dijital esenlik kavramıdır. Dezenformasyon ve propaganda kavramları az sayıda yanıt verilen kavramlardır. Öğrencilerin diğer kavramların doğru ve uygun açıkladıkları söylenebilir. Bu kavramların bilinmesi internet ortamında yaşanan durumları anlaşılması ve öğrencilerin konuyu özümsemesi açısından önemlidir.

Etkinlik: Dijital Dünyada Güvenlik Görevlisi Olmak Etkinlik Kâğıdı

Öğrencilere dağıtılan etkinlik kâğıdında yer alan “*Sanal dünyada çalışan bir güvenlik görevlisi olduğunuzu düşünün. Göreviniz sahte/yanlış ve doğru/güvenilir bilgileri birbirinden ayıklamak ve karışmalarını önlemek. Sahte ve güvenilir bilgiyi/içeriği nasıl belirlerdiniz? Yanlış bilgiyi/içeriği fark edemezseniz sonuçları neler olur?*” sorusunu cevaplamaları istenmiştir. Öğrenci cevapları aşağıdaki gibidir.

Tablo 35.*Dijital Dünyada Güvenlik Görevlisi Olmak Etkinliğine Yönelik Öğrenci Cevapları*

Tema	Öğrenci Cevapları	f
Program Oluşturma	<i>Siteleri araştırıp doğruluğunu güvenliğini kontrol ederim. Tanıdığım insanlara atarım onları uyarırım ya da sahte haberleri engellemek için her haberi ayıklayan bir program yazarım.</i>	Ö2
Site Uzantısına Bakma	<i>Bilgileri kaynağının güvenilir olup olmadığına bakarak bulmaya çalışırız. Sitelerde “https” kısaltmasının olduğuna bakarım.</i>	Ö3
	<i>Doğru bilgi için ilk önce sitenin uzantısına bakarız. Sonra içerisine bakıp kontrol ederiz. Ve güvenliğe bakarız. (http)</i>	Ö14
Ayrıştırma	<i>Üstüne kilit işareti koyardım, bütün siteleri kontrol eder bu hesaplarını ve troll hesaplarını kapatırdım sahte haberlerin yanlış olduğunu bildirir. Ve internet üzerinden kaldırırdım. Eğer bunlara dikkat etmesem ya da gözümünden bir şey kaçarsa insanlar dolandırılabilir ve boş yere onları korkutabiliriz ve insanlar paralarından olur ve insanların özel bilgilerini alınabilir onların yanlış anlaşılması sağlanır.</i>	Ö4 Ö5
İnceleme/ Araştırma	<i>Sahte veya güvenilir içeriği koydukları kaynakçaları, fotoğrafları veya kişileri araştırarak bulabilirim. Veya yorumlara bakarak da bulabilirim. Yanlış içerik yayanların hukuki yollarla çok ağır para cezaları hapis cezaları verilir. Aynı zamanda da mağdur olan kişilere belirli bir miktarda para verir. Eğer bu tür işlere devam ederse bundan da ağır cezalar alabilirler.</i>	Ö7
	<i>Sahte ve doğruluğunu sitenin kilit sembolüne, güvenlik programlarımdan tersine görsel aramdan belirlerim. Fark edemezsem hakkım olan doğru bilgi. Bildiririm.</i>	Ö22

	<i>Ben sahte ve yanlış videolar vb. şeyler görsem silerim.</i>	
	<i>Doğru güvenilir videolar vb. şeyler daha da görülmesini</i>	Ö8
	<i>sağlarım. Yanlış bilgiyi fark edemezsem bir tuzağa</i>	
	<i>düşebilirler ve yanlış bilgi alırlar.</i>	Ö11
İçerik Silme	<i>Yalan yanlış olan haberleri veya kötü olanları engellemek</i>	Ö12
	<i>insanların zararlı olup olmadığını öğrenerek sosyal medya</i>	Ö19
	<i>hesaplarını engelleyerek hesaplarını kapatırım.</i>	Ö23
	<i>Sahte yanlış bilgi bulursam büyük ihtimalle üç nokta</i>	
	<i>simgeli ile bildiririm ya da silerim.</i>	
	<i>İnsanların bilgilerini alır onlara yardım ederim.</i>	
Yardım Etme	<i>Benim bir hacker gibi şeyler yapabilseydim bunu insanlara</i>	Ö9
	<i>yardım ederim. Gerçekten çok tuzağa düşürülen insanlar</i>	Ö10
	<i>var.</i>	

Tablo 35 öğrencilerin yönergeye göre verdikleri cevaplara göre belirlenen temaları ve örnek öğrenci cevaplarını göstermektedir. Öğrenci cevapları incelendiğinde, program oluşturma, site uzantısına bakma, ayırıştırma, inceleme/ araştırma, içerik silme, yardım etme temalarında yoğunlaştığı görülmüştür. Öğrenci cevapları güvenilir site, teyitçilik, dijital hak ve sorumluluklar, dijital etik kavramlarıyla ilişkilendirilebilir. Ayrıca Ö2'nin “*Sahte haberleri engellemek için her haberi ayıklayan bir program yazarım.*” cevabından karşılaştığı bir probleme çözüm getirerek kendini işe koştugu anlaşılmaktadır.

4.3.6. Çevrim İçi Etkinlikler

Bu kısımda öğrencilerin istekleri doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır. Öğrencilerin isteği üzerine bir iletişim aracı olarak whatsapp grubu kurulmuş, blog sayfası açılmış ve ZOOM görüşmeleri yapılmıştır. Burada çeşitli içerikler ve etkinlikler yapılmıştır. Bu uygulamalarla kazandırılmak istenen öğrencilerin öğrendikleri bilgileri uygulayarak tatbik etmesidir. Bu amaçla yapılan çalışmalarla elde edilen bulgular aşağıda incelenmiştir.

Sınıf grubu kurularak öğrencilerle iletişim halinde olmak ve bilgi paylaşımı yapmak amaçlanmıştır. Öğrencilerin tasarladığı logo, afiş, broşür çalışmaları, bir haberin doğruluğu

yanlışı hakkında araştırma yapmaları ve konu ile ilgili etkinlik paylaşımı yapılmıştır. Paylaşımlarla ilgili görseller ve açıklamalar aşağıda belirtilmiştir.

Öğrencilerin tasarımları ve derslerde kullanılan içeriklerin yer aldığı bir blog sayfası oluşturulmuştur. Sınıf adına blog sayfasının açılması ve sınıf grubunun kurulması öğrenciler tarafından gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler kendi aralarında bir kişi belirlemiştir. Blog sayfası açma görevi bu kişiye vermişlerdir. Tercih edilen blog türü öğrencilerin kendi araştırmaları sonucunda belirledikleri bir blog sayfasıdır. <https://yedidenizli123.wixsite.com/7d-site> Blog sayfası ile ilgili içerikler aşağıda belirtilmiştir.

Öğrencilerle yapılan ZOOM görüşmelerinde hem konu ile ilgili anlatımlar hem de blog sayfasındaki paylaşımlar konuşulmuştur. Zaman zaman da öğrencilerle konu ile ilgili oyunlar oynanmıştır. Bahsedilen görüşmelere dair görseller ve içerikler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 36.

Uygulama sonucunda Elde Edilen Bulgular

Hafta	Uygulamalar	Amaç	Bulgular		
			Gerçekleşti	Gerçekleşmedi	Kısmen Gerçekleşti
Birinci Hafta	Çevrimiçi Kimliklerle	• Dijital ayak izi kavramını bilir. Teknoloji kullanımında dijital ayak izine dikkat eder.	+		
	Dedektif Kişilikler	• Dijital güvenliğin önemli bir konu olduğunu ve kendisi ile çevresindekilerin dijital güvenliğinin sorumluluğunun bir parçası olduğunu bilir.	+		
	-Dijital Ayak İzi				
	-Örnek Olay	• Kişisel bilgilerini ve özelini sosyal medyada tanımadığı kişilere paylaşmaması gerektiğini bilir.	+		
	-Dijital Kimlikler E.K.				

		• Şifrelerini web sitesi ve teknolojik ürünlere kaydetmemesi gerektiğini öğrenir. • Sosyal ağlarda diğer kullanıcıları rahatsız edici iletişim kurmaz ve eleştirilerini etik ve değerlere uygun biçimde yapar.	+	+
İkinci Hafta	Dijital Yerliler ile Dijital Göçmenler	• Bir bilgiyi paylaşırken kaynak belirtmesi gerektiğini bilir. • İnternete erişimin hak olduğunu ve günlük kullanımın ne olduğunu bilir.	+	+
	-Drama -Ben Dijital Okuryazarım E.K.	• İnternet kullanımlarında lisanslı ürün ve veri güvenliği için alınabilecek önlemleri bilir.	+	+
	-Rota Oluşturuldu:	• Temel bilgisayar kullanım becerilerini sahiptir.	+	
	Sanal Dünya E.K.	• Eriştiği kaynakların güvenilir olup olmadığını ve doğru bilgi içerip içermediğini değerlendirir.	+	
Üçüncü Hafta	Bakkaldan Markete	• Bilinçli ve güvenilir alma satma yollarını bilir. • İnternet ortamında sağlıklı saygılı ve güvenli iletişim yollarına örnekler verir.	+	+
	-Karikatür Çalışması	• İnternetin faydalarına ve zararlarına örnekler verir.	+	
	-Metafor Oluşturma	• Gelişen teknolojinin insan hayatını nasıl etkilediğini analiz eder.	+	

Dördüncü Hafta	Dijital Esnaf	• Sanal alışveriş yapılırken güvenilir sitelerden ve güvenilir yollarla alışveriş yapması gerektiğini bilir.	+
	-Öykü Çalışması		
Beşinci Hafta	-Broşür Çalışması	• Kişisel bilgilerini paylaşırken dikkatli davranır.	+
	Tahmin Et- Araştır- Bul	• Dijitalle ilgili kavramları bilir.	+
Çevrimiçi Uygulama	-Dijital Tablo E.K.	• Dijitalde karşılaşılabileceği yanlış içeriklere karşı ne yapması gerektiğini bilir.	+
	-Sanal Dünyada Güvenlik Görevlisi	• İnternette karşılaştığı içeriklere karşı şüpheli yaklaşır.	+
	Olmak E.K.	• Dijital güvenliğin öneminin farkındadır.	+
		• Dijital hak ve sorumlukların farkındadır.	+
Çevrimiçi Uygulama	Çevrimiçi Uygulama	Bu uygulamalarla kazandırılmak istenen öğrencilerin öğrendikleri bilgileri uygulayarak tatbik etmesidir.	+

Tablo 36 etkinlikler sonrasında elde edilen bulguları haftalar bazında göstermektedir. Birinci haftada uygulanan etkinliklerin belirlenen amaçların çoğunlukla gerçekleştiği görülmektedir. “*Sosyal ağlarda diğer kullanıcıları rahatsız edici iletişim kurmaz ve eleştirilerini etik ve değerlere uygun biçimde yapar.*” amacına kısmen gerçekleştiği görülmektedir. Bazı öğrencilerin bu konuda sosyal medyada rahatsız edici bir üslupla karşılaşırlarsa aynı şekilde karşılık verebileceklerini ifade etmişlerdir. Yine sosyal medyada karşılaşılan bir zorbalık durumunda tanımadıkları kişilerse buna ses çıkarmaya bilinir şeklinde düşüncelerini ifade etmişlerdir.

İkinci haftada uygulanan etkinliklerin amaçlarına göre üç hedefin gerçekleştiği iki hedefin ise kısmen gerçekleştiği görülmüştür. “*Bir bilgiyi paylaşırken kaynak belirtmesi gerektiğini bilir.*” ve “*İnternet kullanımlarında lisanslı ürün ve veri güvenliği için alınabilecek*

önlemleri bilir.” amaçları kısmen gerçekleştirilen hedeflerdir. Bunu n nedeni bazı öğrencilerin bilgi paylaşırken çevrimiçi etkinliklerde kaynak belirtmelere dikkat etmediğinin görülmesidir. Yine öğrencilerin çeşitli sitelerden program vb. uygulamaları indirmenin yanlış olarak nitelendirmemesinden dolayıdır.

Üçüncü ve dördüncü haftada ise belirlenen amaçların etkinlikler aracılığıyla gerçekleştiği görülmüştür. Beşinci haftada yapılan etkinlikler sonunda “*Dijital hak ve sorumlukların farkındadır.”* amacına kısmen gerçekleştiği görülmektedir. Öğrencilerin çoğunluğu sanal ortamda dijital hak ve sorumlulukların olması gerektiğinin farkındadır. Dijital ortamda bireyin sahip olması gereken hakları ifade edebilmektedirler. Lakin sorumluklar ile ilgili olarak internet kullanım süresi ve teknoloji kullanımında göz sağlığı için ürün ile mesafeyi ayarlamaktan bahsettikleri görülmüştür.

4.4. Öğrenci Görüşlerine Dair Bulgular

Son görüşme soruları ve öğrenci cevapları, konunun çekiciliği, iletişimin kolaylığı, uygulamaların sevilirliği, günlük hayatta işlevselliği ve kavramların kalıcılığı temaları oluşturularak incelenmiştir. Sorularla uygulama süreci hakkında bilgi edinmek ve öğrencilerin uygulamalar hakkında neler öğrendiklerini açığa çıkarmak istenmiştir.

Tablo 37.

Son Görüşmelere Yönelik Sorular

Kategori	Sorular
Konunun Çekiciliği	-Bu zamana kadar derste konuşulan konular ilgini çekiyor mu? - Bu konular ilgi alanına giriyor mu?
İletişimin Kolaylığı	-Şu ana kadar ki derslerde kendini rahatlıkla ifade edebildin mi?
Uygulamaların Sevilirliği	-İlk dersten son derse kadar olan süreci düşündüğünde birlikte neler yaptık? -Derslerde en sevdiğin kısım/etkinlik nelerdi? -Derslerde zorlandığın kısım/etkinlik nelerdir?
Günlük Hayatta İşlevselliği	-Öğrendiklerini günlük hayatında uygulamayı düşünüyor musun? Neleri uygulayacaksın?
Kavramların Kalıcılığı	-Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık kavramları hakkında neler öğrendin?

Konunun Çekiciliği

Öğrencilere konuların dikkatlerini çekip çekmediği sorulmuş ve ders süreci hakkında bilgi edinmek istenmiştir. Öğrencilerin cevapları şu şekilde olmuştur:

Ö1: “Evet, çünkü günümün çoğu internette geçer.”

Ö2: “Evet, ilgimi çekiyor dijital konuları seviyorum.”

Ö3: “Evet, çekiyor. Giriyor çünkü yeni bilgiler öğrendim.”

Ö4: “Evet, ilgimi çekiyor. Çünkü teknolojiyi seviyorum.”

Ö5: “İlgimi çekiyor çünkü teknolojiyle ilgili birçok şey öğrendim ve teknolojide şu anki hayatımızda baya bir kullandığımız bir şey o yüzden ilgimi çekti.”

Ö6: “Evet, ilgimi çekiyor, ilgi alanıma giriyor. Çünkü günlük hayatımda dijital teknoloji ile ilgileniyorum. Çok fazla kullanıyorum.”

Ö9: “Evet, konular ilgimi kesinlikle çekiyor. Nedeni ise şu dönemde hayatımız teknoloji zaten.”

Ö11: “Evet, ilgimi çekiyor. Çünkü teknoloji bu zamanın suyu gibidir.”

Öğrenci cevapları incelendiğinde çoğunlukla verilen cevap “Evet ilgimi çekiyor.” şeklinde olmuştur. Açıklamalara göre öğrenciler, gün içinde kullanım, teknolojiyi sevmeye, teknolojinin her alanda yaygın oluşu ve yeni bilgiler öğrenme gibi nedenlere vurgu yapmışlardır.

İletişim Kolaylığı

Öğrencilere ders sürecinde kendilerini ifade etme durumları sorulmuş ve iletişimin öğrenciler açısından nasıl geliştiği öğrenilmek istenmiştir. Öğrenci cevapları aşağıda belirtilmiştir.

Ö2: “Evet, kendimi ifade etmekte zorlanmadım.”

Ö5: “Yani genellikle ifade ettiğimi düşünüyorum. Her konu hakkında düşüncem varsa söylüyorum yoksa fikir düşünüyorum.”

Ö6: “Evet, ama tamamen değil. Çünkü tam bilmediğim şeyler vardı tam da anlatamadım.”

Ö7: “Evet ifade edebildim. Başlarda utansam da sonlara doğru alıştım.”

Ö9: “Çok rahatlıkla yaptım.”

Ö11: “Edebildim, çünkü sizden çekinmedim.”

Ö13: “Hep değil ama ara sıra oldu.”

Ö14: “Edebildim. Kendimi her zaman rahat hissediyorum.”

Ö15: “Evet, edebildim sebebi ise hocamız çok anlayışlı ve herkese yeterince söz hakkı verdi.”

Ö17: “*Hepsinde kendimi çok rahat hissettim.*”

Öğrenci cevapları incelendiğinde çoğunlukla verilen cevap “Evet, ifade edebildim.” şeklinde olmuştur. Bazı öğrenciler ara sıra derken bazı öğrenciler ise ifade edemediğini belirtmişlerdir. Bazı öğrencilerin kendini ifade etme ve derse katılım durumları utanma, çekinme veya heyecanlanma gibi nedenlerle sürecin başında az olduğu gözlemlenmiştir. İlk kez duydukları bazı kavramlarda öğrencilerin çekimser olmalarını neden olmuştur. Zaman içerisinde bu durumların azaldığı görülmüştür.

Uygulamaların Sevilirliği

Öğrencilere uygulama sürecinde yapılanlar, sevdikleri ve zorlandıkları kısımlar olup olmadığı sorularak uygulama içerikleri sayesinde öğrenilenler hakkında bilgi edinmek istenmiştir. Öğrenci cevapları şu şekildedir:

Ö1: “*Videolar izledik, sorular cevapladık ve etkinlikler yaptık. Drama vs.”*

Ö2: “*Tiyatro, etkinlikler, düşünceler paylaştık.*”

Ö3: “*Yaptığımız tiyatro, etkinlik kâğıtları, izlediğimiz videolar.*”

Ö5: “*Videolar izledik. Teknoloji hakkında konuştuk. Drama yaptık. Karikatür hazırladık. Eksik diyalogun devamını getirdik.*”

Ö6: “*Teknoloji, dijital, güvenlik, okuryazarlık ile ilgili konuştuk. Kâğıtlar doldurduk. Bir hikâyeyi devam ettirdik, tiyatro yaptık, karikatür yaptık.*”

Ö7: “*Teknoloji, internet, sosyal medya ve dijital okuryazarlıkla ilgili kavramlar ve konularla ilgili form doldurduk, drama yaptık ve karikatür çizdik*”

Ö9: “*Dijital alanda ne yapabileceğimizi haberlerin doğru olup olmadığını .*”

Ö15: “*Teknoloji ile ilgili resim yaptık. Konuştuk. Kapak tasarladık.*”

Ö16: “*Etkinlik kâğıtlarını bize uygun bir şekilde doldurduk.*”

Ö17: “*İlk önce tanıştık sonra dijital okuryazarlığı öğrendik. Sonra drama yaptık. Broşür tasarım yaptık. Yaptıklarımız çok eğlenceli.*”

Ö20: “*Teknoloji ile ilgili konuştuk yararlarını ve faydalarını. Drama yaptık.*”

Ö21: “*Videolar izledik. Videolarla ilgili sorular cevapladık. Tiyatro yaptık. Çok eğlendik.*”

Öğrenci cevapları incelendiğinde yapılan etkinliklerden bahsettikleri görülmüştür. Öğrencilerin belirttikleri etkinlikler dikkate alındığında genellikle grup çalışmalarına değindikleri görülmüştür. Bu durumun öğrenciler tarafından daha eğlenceli bulunduğu ve sınıf içi iletişimi arttırdığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte video izleme, soru- cevap gibi etkinliklerde konuşma süreçlerini içerdiği için öğrenciler bu bölümlere daha istekli katılım göstermişlerdir.

Öğrencilere derste en sevdikleri kısım sorularak yapılan uygulamaların öğrencilerdeki etkileri öğrenilmek istenmiştir. Öğrenci cevapları aşağıdaki gibidir:

Ö1: *“Hepsini çok sevdim.”*

Ö2: *“Tiyatro kısmını çok sevdim.”*

Ö3: *“En sevdiğim etkinlik dramaydı.”*

Ö5: *“Drama, karikatür hazırlama, diyalogu devam ettirme en sevdiğim etkinliklerdi. Diğerleri de güzeldi ama bunlarla daha çok eğlendim hoşuma gitti.”*

Ö6: *“Hikâyeyi devam ettirmek, tiyatro ve ilk yaptığımız etkinlik. Yaparken hem konuştuk hem de eğlenceliydi.”*

Ö7: *“Drama yaptığımız etkinlik en sevdiğimdi. Hatta bütün hafta bunu bekledim.”*

Ö8: *“Tiyatro kısmı benim en sevdiğim kısımdı.”*

Ö12: *“Videolar izleyip kâğıtlara yazmak, hocamızın yaptığı eğlenceli etkinlikler, tiyatro.”*

Ö14: *“Tiyatro ve dijital okuryazarlık.”*

Ö15: *“Gösteri yapılması.”*

Ö17: *“En sevdiğim etkinlik tiyatroydu.”*

Ö19: *“Tiyatro bölümü çok eğlenceliydi.”*

Öğrenci cevapları genel olarak incelendiğinde en sevilen etkinlik “Drama” olduğu görülmüştür. Öğrenciler aktif katılım gösterdikleri ve grup çalışmaları yaptıkları uygulamaları daha severek yaptıklarını ifadelerinde belirtmişlerdir. Öğrencilerin drama/canlandırma etkinliğini ilk kez yapacak olmalarını sınıf içi diyaloglarda belirtmeleri etkinliğe karşı merak uyandırdığı düşünülmektedir.

En sevmedikleri kısım sorularak öğrencilerin uygulama etkileri hakkında bilgi sahibi olunmak istenmiştir. Öğrenci cevapları aşağıdaki gibidir:

Ö2: “Tiyatro kısmında arkadaşlarımın özgün düşünceleri olmadığına dolayı üç tane düşündüm.”

Ö3: “Karikatür çizme, diyalog düşünme.”

Ö4: “Yazı yazma çünkü yazıyı çok sevmiyorum.”

Ö5: “Bazı yerlerde zorlandım. Mesela oltalama nedir gibi yerlerde zorlandım onun dışında etkinlikler kolay ve güzeldi.”

Ö6: “Dijital okuryazarlık olmak ile ilgili etkinlik zordu. Çünkü bazılarını unutmuşum.”

Ö8: “Bazı bilmediğim kelimeler beni biraz zorladı.”

Ö9: “Karikatür yaptığımız zaman.”

Ö12: “Birazcık düşünmek ve yazı yazmak oldu.”

Ö21: “Aslında çok zorlanmadım. Yazmayı çok seven biri değilim yazma kısımlarını pek sevmedim.”

Öğrencilerin cevapları incelendiğinde öğrencilerin düşünme ve düşündüklerini yazıya dökme kısımlarında zorlandıkları görülmüştür. Yeni kavramlar duydukları bu süreçte kavramlarla ilgili sorular ve çağrışımlar sorulduğunda hatırlamakta veya bildiklerini yazmak da zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bazı grup çalışmalarında grup içindeki birkaç öğrencinin fikir üretme noktasında zorlandıkları da gözlenmiştir. Bu da öğrencinin arkadaşlarının yerine düşünme durumundan etkinliklerde zorlandığını ifade etmesine neden olduğu düşünülmektedir.

Günlük Hayatta İşlevselliği

Öğrencilere edindikleri bilgileri günlük hayata yansıtıp yansıtmayacakları sorulmuş ve uygulamanın günlük hayata etkisi hakkında bilgi edinmek istenmiştir. Öğrenci cevapları şu şekildedir:

Ö1: “Evet, çünkü günümün çoğu internette geçer.”

Ö2: “Tabi ki düşünüyorum. Hepsini uygulayacağım.”

Ö4: “Evet, duyuyorum. Çünkü internetten alışveriş yapıyorum.”

Ö5: “Evet, düşünüyorum. Mesela girdiğim siteleri, güvenilir olup olmadığını, sitelerde özel bilgileri bırakmamam gerektiğini her ayrıntısını çekip atmamayı, marketten çıkarken fişi almayı, internete çok bağlanmamam gerektiğini öğrendim ve bunları uyguladım.”

Ö6: “Evet, özellikle güvenliğe dikkat edeceğim. Güvenlik sembolüne, bilgilerimi kaydetmemeye dikkat edeceğim.”

Ö7: “Uygularım. Mesela hesap ve kişisel bilgilerimi gizlerim. Şifre koyarım.”

Ö10: “Yalan haberlerin doğru olup olmadığını sorgularım.”

Ö11: “Düşünüyorum. Dijital dünyada internette daha dikkatli olmayı uygulayacağım.”

Ö12: “Bazılarını mesela elektronik eşyaları nasıl kullanacağımızı nasıl dolandırılmayacağımızı öğrendik.”

Ö14: “Tabi ki işime yarayacak. Hatta ben şu zamana kadar “sanal kart” bilmiyordum. Şu an işime yarıyor.”

Ö17: “Mesela teknolojiyi hangi zamanlar içinde kullanacağımızı vb.”

Ö18: “Evet, uygulamayı düşünüyorum. Mesela özel bilgilerimi korumak ve marketten aldığım şeyin fişini saklamak. Bunları uygulamayı düşünüyorum.”

Ö19: “Evet, telefonda daha az zaman geçiriyorum. Ben önceden 3-4 saat telefonda takılırdım. Şimdiyse 1-2 saat takılıyorum”

Ö21: “Evet, uygulayacağım. Özellikle derste öğrendiğim internet suçlarını yapan kişileri bildireceğim mesela.”

Ö23: “Kart bilgilerini paylaşmayı kaydetmeyi düşünmüyorum.”

Öğrenci cevapları incelendiğinde çoğunlukla verilen cevap “Evet uygulamayı düşünüyorum.” şeklinde olmuştur. Açıklamaların devamında internetten alışveriş yapma, güvenli kullanım, gizlilik, günlük kullanımın süresi gibi nedenlere vurgu yapılmıştır.

Öğrencilere derslerin kendilerine sağladığı fayda sorulduğunda öğrenci cevapları şu şekilde olmuştur:

Ö3: “Oldu, yeni bilgiler öğrendim.”

Ö4: “Evet, oldu çünkü bilgi sahibi olduk.”

Ö5: “Olur, çünkü güvenliğimiz ve dijital dünyada ne olduğumuzu öğrenmemiz bazı kavramların ne olduğunu bilmek bir rapor etmemiz durumunda ne yaptığını yazmak için kullanabiliriz.”

Ö6: “Evet, oldu. Mesela internette gördüğüm her habere, bilgiye veya reklama inanmamam gerektiğini, sosyal medyada daha dikkatli olmam gerektiğini öğrendim.”

Ö7: “Bazılarının dijital hayatımıza faydası olur. Mesela bir sitenin güveli mi güvensiz mi olduğunu anlarım.”

Ö8: “Oldu. Yani eskiden yaptıklarımı hem arkadaşlarımla paylaştım.”

Ö9: “Oldu. Dijital ortamı daha iyi öğrendim.”

Ö12: “Evet, oldu. Dijital insanlığı öğrendim.”

Ö14: “Evet, oldu. Yeni kelimeler öğrendim. Bazı uygulamaları kullanmayı öğrendim.”

Ö15: “Evet, oldu çok özel bilgilerimi korumaya başladım.”

Ö16: “Evet. Bence oldu. Mesela ben sanal dünyada da biri varmış. Bizim ikizimiz gibi.”

Ö18: “Evet, oldu. Ben internette artık daha bilgin gezineceğim.”

Öğrencilerin çoğunlukla yeni bilgiler ve kavramlar öğrenme, temkinli olma, kişisel bilgilerin korunması ve gizliliği, site güvenliği hakkında şüpheli davranma, güvenli siteyi anlama gibi konulara değindikleri görülmüştür. Bu durum öğrencilerin teknoloji kullanımları sürecinde eleştirel bakış açısı edinerek eylemlerini sürdürmelerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kavramların Kalıcılığı

Öğrencilere dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık kavramları sorularak kavram tanımı yapıp yapamadıkları hakkında bilgi edinmek istenmiştir. Öğrenci cevapları aşağıda belirtilmiştir:

Ö1: “Sorumlulukları, haklarımı ve zamanımı oyun yerine merak ettiklerimle geçirmeyi.”

Ö2: “Dijital vatandaşlığın hak ve sorumluluklarını öğrendim. Vatandaş olduğum gibi bir dijital vatandaş oldum, dijital etik, ayak izi vb şeyler öğrendim.”

Ö4: “Dijital vatandaşlıkta ve dijital okuryazarlıkta dijital ayak izini, dijital oyunu dijital sağlık dijital hukuk gibi kavramları ya da hak ve sorumlulukları öğrendim. Her siteye güvenmemem gerektiğini, teknolojiye çok fazla bağlanmamam gerektiğini öğrendim.”

Ö5: “Mesela dijital ayak izi, yankı fanusu, dijital okuryazarlık, dijital güvenlik, propaganda, tersine görsel arama, deep fake, teyitçilik, bot hesap, troll hesap gibi birçok yeni şey öğrendim.”

Ö6: “Dijital vatandaş, interneti doğru kullanmayı bilen kişi veya bireylere denir. Dijital okuryazarlık ise interneti, teknolojiyi ve sosyal medyayı hayatının merkezine koymuş, bu kavramlarla ilgisi olan aynı zamanda da bunları iyi kullanmayı bilen bireylerdir.”

Ö8: “Dijital dünyada dikkatli olmayı ve dijital okuryazar nasıl olunur onları öğrendim.”

Ö9: “Orda özel bilgilerimizi paylaşmamayı, dijital ayak izi, yemek yediğimiz zaman paylaşmamayı, teknoloji ile ilgili şeyler.”

Ö10: “Azda olsa internette bir şeyler yapabiliyorum.”

Ö11: “Dijital haklar, sorumluluklar, siteler, uzantılar, anahtar sözcükler.”

Ö13: “Sanal üzerinden haklarımızı, sanal ortamda güvenli siteleri ziyaret etmemiz, kredi kartımız ile alışveriş yaparken şifremizi kaydetmememizi, bir alışverişte fişimizi almamız, üzerinde TC numarası yazılı olan kâğıdı yırtmamız veya yakmamız, her yere adresimizi, soyadımızı belirtmememiz ve ailemiz ile vakit ayırmamız lazım.”

Ö16: “Dijital vatandaşlık aynı gerçek hayattaki gibi sorumluluklarımızın olduğu internette gezinirken ki kimliğimizdir.”

Ö17: “Haklarımız ve sorumluluklarımız olduğunu öğrendim.”

Ö18: “Dijital ayak izi, güvenlik önemli ve kişisel bilgi paylaşmamalıyız.”

Öğrenci cevapları incelendiğinde çoğunlukla verilen cevaplar haklar ve sorumluluklar, dijital ayak izi, güvenli kullanım, gizlilik konularında yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin süreç içinde öğrendikleri dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık ile ilgili

kavramları belirttikleri görülmüştür. Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlıkla ilgili kendi tanımlamalarını yapan öğrencilerin kavramları birbiri ile ayrımlarını doğru bir şekilde ve uygun tanımlar yapabilmeleri konunun kavranması bakımından önemli görülmektedir.

4.5. Beceri Gelişimine Dair Bulgular

Eylem planı uygulanmaya başlamadan öğrencilerin ihtiyaç analizi için sorular yanıtlamaları istenmiştir. Öğrencilerin verdiği cevaplara göre güvenli kullanım, bilinçli kullanım, etkin kullanım ve etik kullanım temaları oluşturulmuştur. Güvenli kullanım temasında site güvenliği, site uzantısı, şifre oluşturma, bilgi kaydetme kategorileri belirlenmiştir. Bu bağlamda ihtiyaç analizinde güçlü ve zor şifre oluşturma, bilindik, herkesin alışveriş yaptığı siteler güvenli olarak düşünülürken son görüşmelerde sitedeki güvenlik sembolü, sitelere özel bilgileri kaydetmemek, kart bilgilerini kaydetmeme gibi cevaplar verdikleri görülmüştür. Bilinçli kullanım temasında dolandırılma/ sahte içeriklere karşı dikkatli olma, günlük internet kullanım süresi, dijital ayak izi, sosyal medya paylaşımlarına dikkat etme kategorileri belirlenmiştir. İhtiyaç analizinde günlük internet kullanım süresine ne kadar olması gerektiği ile ilgili genel bir görüş hâkim değilken ve internet kullanımlarında belirledikleri bir kural koymadıklarını ifade etmişlerdir. Son görüşmelerde ise internet kullanımının nasıl ve ne kadar olacağı, dijital ile ilgili kavramlar öğrendiklerini ve içeriklere karşı şüphe duymaları ve dikkatli olmaları gerektiğini ifade ettikleri görülmüştür. Etkin kullanım temasında içeriklerin doğruluğunu araştırma, sanal alışveriş, hak ve sorumluluklar kategori belirlenmiştir. İhtiyaç analizinde internete ulaşmanın hak olduğu düşüncesi her istediğini yapma ve özgür olma olarak ifade edilirken sorumluluklardan bahsedilmemiştir. Yine internet alışverişini güvenli sitelerden yapmak ve bilginin doğruluğu için görsel, video olarak desteklenmesinin yeterli olabileceği düşüncesi ifade edilmiştir. Son görüşmelerde ise öğrenciler haklar yanında sorumluluklarda olduğunu fark ettikleri ve dijital vatandaşlık kavramlarını sözlerinde belirttikleri ve dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık tanımlarını yapabildikleri, bilgilere karşı eleştirel yaklaşıtlarını ifadelerinden anlaşılmaktadır. Etik kullanım temasında internet suçları, sakıncalı içeriği raporlama, kaynak belirtme kategorileri belirlenmiştir. Bu bağlamda ihtiyaç analizi cevaplarında paylaşım yaparken kaynak belirtme ve bilgi içeriği kaynağına dikkat etme öncelikleri olmadığını ifade etmişlerdir. Son görüşmelerde ise öğrencilerin bilginin doğruluğunu araştırma ve bununla birlikte internet suçları, raporlama gibi olumsuz durumlarda kullanıcı olarak yapabileceklerini bildikleri sözlerinden anlaşılmaktadır. Beceri gelişimi ile ilgili ayrıntılı bilgi Tablo 38’de verilmiştir.

Tablo 38.

İhtiyaç Analizi ve Son Görüşme Bulgularının Karşılaştırılması

TEMA	KATEGORİ	İHTİYAÇ ANALİZİ	SON GÖRÜŞME
		ÖRNEK ÖĞRENCİ CEVAPLARI	
Güvenli Kullanım		Ö5: “Telefonuma şifre koyarım. Sosyal medya hesaplarıma da <u>güçlü şifre</u> koyarım.”	Ö5: “Evet, düşünüyorum. Mesela <u>girdiğim siteleri, güvenilir olup olmadığını, sitelerde özel bilgileri bırakmamam gerektiğini her ayrıntısını çekip atmamayı, marketten çıkarken fişi almayı, internete çok bağlanmamam gerektiğini öğrendim ve bunları uyguladım.</u> ”
		Ö6: “ <u>Virüslerden koruyucu gibi uygulamalar yüklerim.</u> ”	
		Ö3: “Telefonumdaki çoğu uygulamaya koyduğum <u>şifreleri zor koyarım.</u> ”	Ö6: “Evet, <u>özellikle güvenliğe dikkat edeceğim.</u> Güvenlik sembolüne, bilgilerimi kaydetmemeye dikkat edeceğim.”
	Site Güvenliği	Ö17: “Vardır, mesela Bir e-posta kurduğumda bilgisayara kaydedirim. Bilgisayardan koruma şeylerine göz gezdiririm.”	Ö23: “ <u>Kart bilgilerini paylaşmayı kaydetmeyi düşünmüyorum.</u> ”
	Site Uzantısı		Ö7: “Bazılarının dijital hayatımıza faydası olur. <u>Mesela bir sitenin güvenli mi güvensiz mi olduğunu anlarım.</u> ”
	Şifre Oluşturma	Ö3: “Güvenilir sitelerden yani <u>herkesin bildiği sitelerden</u> yapıyoruz.”	Ö13: “ <u>Sanal üzerinden haklarımızı, sanal ortamda güvenli siteleri ziyaret etmemiz, kredi kartımız ile alışveriş yaparken şifremizi kaydetmememizi, bir alışverişte fişimizi almamız, üzerinde TC numarası yazılı olan kâğıdı yırtmamız veya yakmamız, her yere adresimizi, soyadımızı belirtmememiz ve ailemiz ile vakit ayırmamız lazım.</u> ”
	Bilgi Kaydetme	Ö22: “Genelde <u>herkesin alışveriş yaptığı sitelerden</u> yapılmalıdır.”	

Dolandırılma/ Sahte
İçeriklere Karşı
Dikkatli Olma
Günlük İnternet
Kullanım Süresi
Dijital Ayak İzi
Sosyal Medya
Paylaşımlarına
Dikkat Etme

Ö3: “İki saatten fazla kullanmamak şartıyla kullanıyorum.”

Ö6 :“Genellikle bir saat bakıyorum.”

Ö1: “Sınırım, kuralım yok.”

Ö17: “Dört saat olabilir. İki saat sabah iki saat akşam şeklinde.”

Ö19: “Ben üç saat gibi kullanıyorum.”

Ö12 “Bazılarını mesela elektronik eşyaları nasıl kullanacağımızı nasıl dolandırılmayacağımızı öğrendik.”

Ö17: “Mesela teknolojiyi hangi zamanlar içinde kullanacağımızı vb.”

Ö19: “Evet, telefonda daha az zaman geçiriyorum. Ben önceden 3-4 saat telefonda takılırdım. Şimdiyse 1-2 saat takılıyorum”

Ö6: “Evet, oldu. Mesela internette gördüğüm her habere, bilgiye veya reklama inanmamam gerektiğini, sosyal medyada daha dikkatli olmam gerektiğini öğrendim.”

Ö9: “Orda özel bilgilerimizi paylaşmamayı, dijital ayak izi, yemek yediğimiz zaman paylaşmamayı, teknoloji ile ilgili şeyler.”

Ö5: “Mesela dijital ayak izi, yankı fanusu, dijital okuryazarlık, dijital güvenlik, propaganda, tersine görsel arama, deep fake, teyitçilik, bot hesap, troll hesap gibi birçok yeni şey öğrendim.”

Etkin Kullanım	İçeriklerin Doğruluğunu Araştırma	Ö7: “Bence herkesin internete ulaşma hakkı vardır.”	Ö10: “ <u>Yalan haberlerin doğru olup olmadığını sorgularım.</u> ”
	Sanal Alışveriş	Ö9: “ <u>Oyunlar almak için ve evde tekken yemek söylemek için kullanırım.</u> ”	Ö14: “ <u>Tabi ki işime yarayacak. Hatta ben şu zamana kadar “sanal kart” bilmiyordum. Şu an işime yarıyor.</u> ”
	Hak Ve Sorumluluklar	Ö14: “ <u>Ama dikkat edilmesi gereken ise görevli siteler, uygulamalardan alışveriş yapmak</u> ”	Ö16: “ <u>Dijital vatandaşlık aynı gerçek hayattaki gibi sorumluluklarımızın olduğu internette gezinirken ki kimliğimizdir.</u> ”
		Ö3: “Evet hatta güvenilir bir site değilse o habere dair bir fotoğraf video gibi kanıtlar yoksa inanmam.”	Ö4: “Dijital vatandaşlıkta ve dijital okuryazarlıkta <u>dijital ayak izini, dijital oyunu dijital sağlık dijital hukuk gibi kavramları ya da hak ve sorumlulukları öğrendim. Her siteye güvenmemem gerektiğini, teknolojiye çok fazla bağlanmamam gerektiğini öğrendim.</u> ”
		Ö1: “Hakkımız sonsuza kadar olabilir yani istediğin her şeyi yapabilirsin. Hatta gerçek dünyada illegal olan şeyler bile legal. Her şey serbest.”	
Etik Kullanım	İnternet Suçları	Ö18: “Evet paylaşıyorum. Mesela arkadaşımdan alırım kendi sayfamaya atarım.”	Ö21: “Evet, uygulayacağım. Özellikle <u>derste öğrendiğim internet suçlarını yapan kişileri bildireceğim mesela.</u> ”
	Sakıncalı İçeriği Raporlama	Ö20: “Evet paylaşıyorum ama kime ait olduğunu belirtmem.”	Ö5: “ <u>Olur, çünkü güvenliğimiz ve dijital dünyada ne olduğumuzu öğrenmemiz bazı kavramların ne olduğunu bilmek bir rapor etmemiz durumunda ne yaptığını yazmak için kullanabiliriz.</u> ”
	Kaynak Belirtme	Ö5 : “ <u>Önemli bir haberse gönderirim değilse göndermem.</u> ”	

BÖLÜM IV

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık becerilerinin incelenmesi ve becerilerin geliştirilmesi için derslerde yapılabilecek uygulamalar değerlendirilmiştir. Araştırma nitel araştırma desenlerinden eylem araştırmasına göre uygulanmıştır. Bu kısımda araştırmanın bulguları temelinde ulaşılan sonuçlar ilgili diğer çalışmalarla tartışılır. Sonuç ve tartışma kısmı; dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi, sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık alanı ve etkinlik sürecini inceleme şeklinde başlıklara ayrılarak ele alınmıştır. Sonunda sonuçlara dayanarak öneriler belirtilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

5.1.1. Dijital Vatandaşlık ve Dijital Okuryazarlık Durumlarına Dair Sonuçlar

Birinci araştırma sorusu kapsamında öğrencilere on iki sorulmuş ve dört tema oluşturulmuştur. İhtiyaç analizi ile öğrencilerin teknoloji hakkındaki düşünceleri, teknoloji kullanımları hakkındaki görüşleri ve davranışlarıyla ilgili bilgi edinmek istenmiştir. Oluşturulan temalar, güvenli kullanım, bilinçli kullanım, etkin kullanım ve etik kullanım şeklindedir. Güvenli kullanım ile ilgili alan dijital vatandaşlığın dijital güvenlik, dijital okuryazarlık ve dijital iletişim alt boyutları ile ilişkilendirilmiştir. Bilinçli kullanım ise dijital okuryazarlık ve dijital sağlık ile ilişkili alt boyutları kapsamaktadır. Etkin kullanım alanı ilgili dijital okuryazarlık, dijital hak ve sorumluluk, dijital erişim ve dijital ticaret ile ilgili alt boyutlarla ilişki kurularak incelenmiştir. Etik kullanım alanında elde edilen bilgiler dijital etik, dijital okuryazarlık ve dijital hukuk boyutlarıyla ilgili bilgi içermektedir. Ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

- Öğrencilerin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık durumları ortalama ve geliştirilebilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Güvenlik önlemi olarak çoğunlukla şifre oluşturma önlemini tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

- Dijital ortamda arkadaşlık kurulabilir, düşüncesinin yaygın olduğu sonucuna varılmıştır.
- En fazla kullanılan dijital uygulamalar sosyal medya, dijital oyunlar ve iletişim uygulamaları olduğu tespit edilmiştir.
- Dijital uygulamaları kullanırken kural belirleyen ve belirlemeyen öğrenci sayısının eşit olduğu tespit edilmiştir.
- Sanal ve gerçek kişilik arasında bağ yoktur ve aynı tutarlı olmayabilir düşüncesi yaygın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Eğitim, sağlık ve iletişim alanında dijital uygulamalardan yararlanılabilir, düşüncesi yaygın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Sosyal medya paylaşımları için çoğunluk aktivite, eğlenceli içerik ve ilgi alanlarına yönelik paylaşım yaptığı tespit edilmiştir.
- İnternet erişimin bir hak olduğu düşüncesi yaygın olarak ifade edildiği sonucuna varılmıştır.
- Günlük internet erişiminde belirli bir süre olması gerektiği düşüncesi yaygındır. Aşırı kullanım sonucunda fiziksel sonuçları olabileceklerinin farkında oldukları tespit etmişlerdir.
- Sanal alışveriş yapılabilir düşüncesi yaygındır. Alışveriş yapılan sitenin güvenliği önlemleri olduğunu ifade etmiştir.
- Haberlerin doğruluğu hakkında araştırma yaparım düşüncesi yaygındır.
- Çoğunluğun dijital ortamda karşılaşılan içerikleri başkalarına gönderme eğilimi olduğu tespit edilmiştir.
- İçerik paylaşımı yaparken kaynak belirtmeyenler ile belirtenlerin sayıca yakın oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
- Dijital hak ve sorumluluklar olmalı düşüncesi yaygındır.

5.1.2. Etkinliklerin Beceri Durumlarına Etkisine Ait Sonuçlar

İkinci araştırma sorusu kapsamında öğrencilere beş haftalık eylem planı uygulanmıştır. Uygulama süreci sonunda dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık ilgili bilgi ve becerilerinde gelişmeler olduğu görülmüştür. Süreç sonunda ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

- Temel bilgisayar kullanım becerilerini geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

- Dijital güvenlik önlemleri için yeni yollar öğrendikleri ve hem kendisinin hem de çevresinin dijital güvenliğinin önemini kavradıkları sonucuna ulaşılmıştır.
- Dijital ayak izi kavramını ve çalışma sistemini öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır.
- Dijital sağlık kavramının tanımını yapmakta zorlanmalarına rağmen internet kullanımının aşırı olması durumunda kişinin fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan etkilenebileceğini öğrendikleri sonucuna varılmıştır.
- Dijital etik ile ilgili yapılan uygulamalarda öğrencilerin fikir ayrılıkları yaşadıkları görülmüştür.
- Teknolojik gelişmelerin insan hayatı üzerindeki etkilerini kavradıkları sonucuna ulaşılmıştır.
- İnternetin fayda ve zararları hakkında fikir yürütebildiği sonucuna varılmıştır.
- Dijital teknoloji ve sosyal medya ile ilgili yeni kavramlar öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır.
- Dijital ticaret esnasında dikkat edilmesi gerekenleri öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Güvenli site, kişisel ve kart bilgilerini kullanmama, sanal kart kullanımı hakkında farkındalık kazandıkları sonucuna ulaşılmıştır.
- Dijital ortamda karşılaşılabilecekleri sorunlara çözümler geliştirebildikleri sonucuna ulaşılmıştır.
- Dijitalde iletişim kurarken iletişim diline dikkat etmesi gerektiğini ve rencide bir dil kullanmaması gerektiğini öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır.
- Dijital ortamda hukuk olduğunu ve internet suçları, dolandırılma yollarına karşı eleştirel ve temkinli olmak gerektiğini öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır.
- Dijital hak ve sorumluluklar kavramları ile ilgili olarak kişisel bilgilerin gizliliği, doğru bilgi edinme hakkı, güvenli bir sanal ortamın ve internete erişimin hakları olduklarını öğrenmişlerdir. Sorumluluklar bazında ise bireysel anlamda internet kullanımlarına dair bilgi edindikleri görülmüştür. Dijitalde başkalarına karşı da sorumlulukları olduğu noktasında fikir ayrılıklarına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
- İnternet ortamında karşılaşılan içeriklere karşı şüpheci yaklaşmaya başladıkları ve bilgi doğrulama yollarını öğrendikleri sonucuna varılmıştır.
- Dijital erişimin bir hak olduğunu düşüncesine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
- Çeşitli dijital uygulamalar hakkında bilgi edindikleri ve kullanma becerileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Etkinliklerle birlikte sınıf içi iletişim, bireysel ve grup çalışmalarına alışma ve birlikte çalışma, eleştirel düşünme beceri ve problem çözme becerisinin geliştiği sonucuna ulaşılmıştır.
- Çevrim içi etkinlikler sunucunda öğrencilerin kendi kendine öğrenme, araştırma ve karar verme becerilerinin geliştiği sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.3. Öğrenci Görüşlerine Ait Sonuçlar

Öğrencilerle yapılan son görüşmelerinde elde edilenler konunun çekiciliği, iletişim, uygulamalar hakkındaki görüş, günlük hayata yansımaları ve kavram bilgisi şeklinde incelenmiştir. İnceleme sonucunda öğrenciler tarafından konunun dikkat çekici olduğunu belirtmişlerdir. Öğrenciler bu düşüncelerini gündelik yaşamlarında zamanın çoğunu internette geçirmelerine ve teknolojiyi, interneti sevmelerine dayandırdıkları cümleler fark edilmektedir. Sınıf içi uygulamalarda öğrencilerin çoğunluğu kendilerini rahat hissettiklerini ve kendilerini ifade edebildiklerini söylemişlerdir. Birkaç öğrenci ara sıra veya bildiğini tam anlatamadım şeklinde düşünceler olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum ses kaydı alındığını öğrencilerin bilmesi bu sebeple çekindikleri, heyecanlandıkları sınıf içi diyaloglarda ifade edilmiştir. Yapılan çalışmaların keyifli, faydalı bulduklarını günlük yaşamlarında da öğrendiklerini uygulayacaklarını dile getirmişlerdir. En sevdikleri uygulamanın drama etkinliği olduğu öğrenci görüşlerinde sık tekrarlanan bir ifadedir. Bununla birlikte video izlemek, etkinlik kâğıtlarını doldurmak ve konuşmak, sohbet etmek öğrencilerin uygulamalarda sevdikleri kısımlar olduğu belirtilmiştir. Sevmedikleri kısım sorulduğunda yazı yazma en çok verilen cevap olduğu görülmüştür. Bununla birlikte düşünmek ve kavram açıklama kısımlarında da bazı öğrenciler zorlandıklarını belirtmişlerdir. Öğrenilenlerin günlük hayata uygulanması noktasında öğrenciler uygulayacaklarını ve uygulamayı düşündüklerini ve faydalı, yeni birçok bilgi öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin cevaplarında öğrendiklerine dair sitedeki güvenlik sembolü, site uzantısı, hesap ve kişisel bilgilerin güvenliği için zor ve güvenli şifre oluşturma ve yalan haberlerin doğruluğunu araştırma, dolandırılmalara karşı dikkatli olma, sanal kart, günlük internet kullanım süresi, internet suçu, kart bilgilerini kaydetmeme, sakınlı içeriği rapor etme, dijital ayak izi, gizlilik ve internetteki hak ve sorumluluklar gibi konulara değindikleri görülmüştür. Öğrencilerden bazıları görüşlerinde günlük internet süresini kısalttığını, yeni programlar öğrendiklerini, sınıf içi iletişimlerinin kuvvetlendiğini, bildiklerini arkadaşları ile paylaştıklarını, internet

alışverişlerinde sanal kart kullandıklarını ve sosyal medya paylaşımlarına dikkat etmeye başladıklarını çevrimiçi görüşmelerde ve sınıf içi diyaloglarda ifade etmişlerdir. Öğrencilerin cevaplarına dayanarak uygulamaların faydalı, etkili, uygulanabilir ve eğlenceli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

5.1.4. Beceri Gelişimine Ait Sonuçlar

Uygulama öncesinde yapılan ihtiyaç analizi ile uygulamalar sonucunda elde edilen veriler ve öğrenci görüşleri incelenip karşılaştırıldığında ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

- Başlangıçta öğrenciler güvenlik önlemi olarak “*Şifre oluşturma*” cevabını verirken uygulamalar sonucunda “*Dijital ayak izi, site uzantısına bakma, koruyucu programlar, güçlü şifreler, şifre ve özel bilgilerin kaydedilmemesi, kişisel bilgilerini paylaşmama*” gibi cevaplar verdikleri tespit edilmiştir.
- Başlangıçta öğrencilerin yarısı internet kullanımlarına uzun bir süre belirtirken ya da kural getirmediğini ifade ederken uygulama sonucunda günlük internet süresinin azalması gerektiğini bunun kişinin üzerinde fiziksel ve ruhsal bir takım sonuçlarının olacağının farkındalığına ulaşmışlardır.
- Uygulama öncesinde internet ortamında arkadaşlık kurulabilir düşüncesi yaygınken uygulama sonrasında öğrenciler dikkat edilmesi ve temkinli olunması gereken bir konu olduğu düşüncesini benimsedikleri tespit edilmiştir.
- Öğrenciler uygulama öncesinde interneti çoğunlukla eğlence ve oyun amaçlı kullandıklarını ifade ederken uygulama ile birlikte aktivitelerinde daha bilinçli olacaklarını (oyun oynarken hile yapmamak, yapanları şikâyet etmek) ve araştırma için kullandıkları zamanlarda yararlandıkları internet sitelerine dikkat edeceklerini ifade etmişlerdir.
- Öğrenciler uygulama öncesi ve sonrasında da internete erişimin bir hak olduğu görüşüne sahip oldukları görülmüştür.
- Uygulama sonrasında günlük internet süresi için olması gereken hakkında bilgi sahip oldukları görülmüştür. Bazı öğrenciler günlük internet kullanımlarını azalttıklarını belirtmişlerdir.
- Genel olarak öğrenciler uygulama öncesinde haberlerin doğruluğunu araştırırım dese de karşılaşılan içerikleri çevre ile paylaşma ve kaynak belirtmeme gibi cevaplar verdikleri görülmüştür. Uygulama süreci sonrasında ise öğrencilerin bilginin

doğruluğundan emin olma ya da paylaşmama eğiliminde oldukları görülmüştür. Bir bilgiyi paylaşırken kaynak belirtir cevaplarını verdikleri tespit edilmiştir.

- Başlangıçta öğrencilerin dijital hak ve sorumlulukların olması gerektiği düşüncesi her yerden sınırsız bir şekilde internete erişim olmalıdır ve kuralsız bir dünya olmalıdır gibi düşüncelerle ifade edildiği görülmüştür. Uygulama sonrasında dijital hak ve sorumlukları kişisel bilgilerin gizliliği, özel hayatın gizliliği, doğru bilgi edinme ve yanlış haber paylaşmama, zorbalığa sessiz kalmama gibi kavramlarla açıkladıkları sonucuna ulaşılmıştır.
- Uygulama öncesinde sanal alışveriş yaptıklarını ve sitenin güvenliğine (bilinen site, yorumların çokluğu) dikkat etme şeklinde cevap verirken uygulama süreci sonunda bu cevaplara ek olarak “*Sanal kart, 3D ödeme, kart numaralarını kaydetmeme*” gibi cevaplar vermişlerdir.

5.2. Tartışma

Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık, teknolojik gelişmelerin hız kazandığı 21. yüzyılda ortaya çıkan bir kavramdır (Ersoy, 2013). Teknolojinin günlük yaşantıyı etkilemesi ile dijital vatandaşlık ve okuryazarlık eğitimleri de gündeme gelmeye başlamıştır (Aydın, 2015). Dijital vatandaşlık eğitimi ile kişilerin internet kullanımları esnasında güvenli bir ortamda olabilmeleri, kullanımlarında etik beklentilere uygun davranışları, sorumluluklarını farkında olarak hareket etmeleri ve katılım gösterebilmeleri istenmektedir (Ribble, 2008). Dijital okuryazarlık eğitimi ile bireyin internet kullanımları esnasında içeriklere ulaşabilme, içerikleri algılama, yönetme ve değerlendirme yapabilmesi beklenmektedir (Kinzer, 2010). Yaşanan bu gelişmeler eğitim alanındaki çalışmalara da yansımıştır. Literatür incelendiğinde birçok bilimsel çalışmaya rastlanmıştır. Ulaşılan çalışmalara araştırma sonuçlarının tartışması için bu bölümde değinilmiştir. Critical Digital Literacies framework for educators_DETECT Projesi (2021) ilk raporunda ilk ve ortaokul seviyelerinde öğretmenlik yapan eğitimciler için “eleştirel dijital okuryazarlık çerçevesi” geliştirilmesine yönelik çalışmalar belirtilmiştir. Burada hedef, yöntem, kavram ve ilişkili alt boyutları ile ilgili ders içerikleri hazırlanmış ve sistem (politika) için etkileri belirtilmiştir. Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık kavramlarının birbiri ile ortak konu alanları olduğu kadar birbirinden ayrıldıkları noktalar olduğu da görülmektedir. Bu ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar

incelendiğinde Kaya (2020) ortaöğretim öğrencileri ile çalıştığı araştırmasında katılımcıların dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık seviyelerini belirleyerek iki kavram arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonunda öğrencilerin hem dijital vatandaşlık hem de dijital okuryazarlık becerileri yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aralarındaki ilişkiye bakıldığında ise orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dinlemez (2021) ise yaptığı çalışmada Türkçe öğretmen adayları ile çalışarak dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, ayrı olarak hem dijital vatandaşlık hem de dijital okuryazarlık beceri düzeyleri yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Aralarında ilişki bağlamında ise internette geçen zaman faktörü incelenmiş ve anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir. Çolak ve Öztürk (2022) yaptıkları araştırmalarında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık seviyelerini belirlemek istemişlerdir. Araştırmanın sonunda elde ettikleri bir sonuçta dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık arasında çeşitli boyutlar açısından ilişkinin var olduğu ve bu ilişkinin de pozitif yönde, çok yüksek, yüksek, orta ve zayıf düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Tatlı (2018) araştırmasında öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerini incelemiş ve bu düzeyleri “*Bilgi okuryazarlığı ve internet/ bilgisayar kullanım öz yeterlilikleri*” açısından incelemiştir. Araştırma kapsamında bilgi okuryazarlığı “kişinin teknolojik kullanım davranışlarından ve bilişsel süreçlerine kadar birçok yetkinliği kapsar.” şeklinde açıklanmıştır. Bilgisayar/internet kullanım öz yeterliliği “dijital vatandaşlık kavramının dijital kısmını içerir” şeklinde belirtilmiştir. Araştırma sonucunda, dijital vatandaşlık becerisinin bilgi okuryazarlığı ile anlamlı, pozitif ve orta düzeyde bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Bilgisayar/ internet kullanım öz yeterliliğinin ilişkisi ise anlamlı, pozitif ve orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Literatürde dijital vatandaşlık becerileri yanında incelenen alanlar mevcuttur. Dijital okuryazarlık konu alanının da kapsadığı bazı çalışmalar şu şekildedir: Hakdar (2022) sosyal bilgiler öğretmenleri ile çalıştığı araştırmasında temel teknoloji yeterlilikleri ve dijital vatandaşlık düzeylerinin ilişkisini incelemiştir. Öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeyleri orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Temel teknoloji yeterlilikleri puanları ile dijital vatandaşlık düzeyi puanları arasında orta, pozitif anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada temel teknoloji yeterliliğinin dijital vatandaşlık becerisi için önemli bir öncül olduğu belirtilmiştir. Hızmalı (2022) üniversite öğrencileri ile çalışmıştır. Çalışmasında dijital vatandaşlığı dijital veri güvenliği farkındalıkları açısından incelenmiştir. Araştırmanın amacı öğrencilerin farkındalıklarını demografik bilgiler açısından incelemek ve aradaki ilişkiyi belirlemektir. Araştırma

sonunda, katılımcıların hem dijital vatandaşlık hem de dijital veri güvenliği farkındalıkları yüksek seviyede çıktığı belirtilmiştir. Aralarında ise yüksek, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Algan (2021) ise araştırmasında öğretmenlerin dijital vatandaşlık ve teknolojik yeterlilikleri düzeylerini ve aralarındaki ilişkinin belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonunda, öğretmenlerin teknolojik öz yeterliliğe sahip oldukları belirtilmiştir. Dijital vatandaşlık düzeylerinin de anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aralarındaki ilişki incelendiğinde ise pozitif yönde yüksek ve anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık durumlarını tespit etmek için yapılan ihtiyaç analizi sonucunda öğrencilerin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık durumlarının ortalama ve geliştirilebilir olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın bu sonucu literatürdeki çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Karakuyu (2023) çalışmasında dijital vatandaşlık üzerine bir öğretim programı tasarlayıp uygulamıştır. Program tasarlama süreçleri belli kısımlara ayrılmıştır. Tasarlama süreci için ihtiyaç belirleme yoluna gidilmiştir. Bu süreç sonunda öğrencilerin teknoloji kullanmayı bilen lakin dijital vatandaşlık ve alt boyutları hakkında bilgileri olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Özer (2022) ise yaptığı çalışmada öğretmen adayları ile dijital vatandaşlık eğitimi ile ilgili bir model geliştirmiştir. Çalışma öncesince öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeyleri belirlenmek istenmiş ve düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elçi (2015) ise bilişim teknolojileri ve yazılım dersleri alanındaki öğretim programına ilişkin öğrenci görüşlerini dijital vatandaşlık açısından incelemiştir. Araştırma nicel olarak yürütülmüş ve derslerin beceri ve değer oluşturması bakımından; dijital okuryazarlığın ortanın biraz altında, dijital hukuk ve etiğin, hak ve sorumlulukların ortanın üstü, dijital iletişim ve güvenlik boyutlarının ortanın biraz üstünde olduğu şeklinde ifade etmiştir. Görmez (2016) araştırmasını nitel desenle ve öğretmen adayları ile yürütmüştür. Çalışmada dijital vatandaşlık ve alt boyutları hakkında öğretmen adayları ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında, kavram hakkında bilgi sahibi olmama, dijital erişim ve dijital iletişim kavramını çağrışımla açıklamaya çalışma, dijital okuryazarlık ve dijital etik kavramını yeterli düzeyde açıklayamadıklarını görülmüştür. Ünal (2017) çalışmasında öğretim programındaki dijital vatandaşlık öğelerinin yeterliliğini ve öğrencilerin dijital vatandaştan beklenen öğelere sahip olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonunda, “bilgi ve iletişim teknolojileri” öğretim programının dijital vatandaşlık öğeleri bakımından yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin durumları incelendiğinde ise, öğrenci seviyelerinin orta düzeyde olduğu ve davranışlarında ve tutumlarında istenmeyen durumlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bilginin kaynak

belirtilmeden kullanılması, internet alışverişinde esnasında kart ve kişisel bilgileri kaydetme gibi konularda öğrenciler beklenenin dışında düşünceler geliştirdikleri araştırma sonuçlarındandır. Öztürk (2018) problemleri internet kullanımları üzerine yaptığı araştırmada çalışma sonucunda internet kullanımının altında sosyallik amacı olduğunu belirtmiştir. Araştırmada zaman çoğunu internette geçirmenin problemleri internet kullanımını etkilediği ve kişinin bunu kontrol etmekte zorlandığı ifade edilmiştir. Boş zamanı değerlendirmek için tercih edilmesi de ulaşılan bir sonuçtur. Araştırmada ergenler, internetin olmadığı bir durumda sosyalleşmelerinin ve akademik başarılarında olumlu bir değişim olacağını ifade ederken olmaması durumunu yaşayamama olarak nitelendirilmesine dikkat çekilmiştir. Araştırma sonuçlarına bakılarak öğrencilerin interneti ve uygulamaları kullanabilmeleri bilinçli bir kullanıcı oldukları anlamına gelmemektedir. Özellikle tehlikelere hedef haline geldiklerini düşündürmektedir. Literatürde katılımcıların teknolojik kullanım becerisini sahip kişilerin kullanımlarında bilinçli, etik ve etkin kullanımlar sergilemediği durumların da olabileceğini gösteren çalışmalarda mevcuttur. Özyıldırım ve Kumral (2021) dijital okuryazarlık becerisini dijital yerli olan “8-10” yaş aralığındaki öğrencilerle çalışarak durum tespiti yapmak istemiştir. Nitel olarak desenlenen çalışmada öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşme sonucunda öğrenciler kendilerini teknolojik ürünleri ve dijital uygulamaları kullanma noktasında yeterli bir seviyede gördüklerini ifade etmiş ve interneti kullanım amaçları eğitim, oyun, eğlence ve iletişim odaklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler internet ortamındaki içeriklerin doğruluğunu fark etme, güvenli sanal ortam içinde bulunma ve şahsi bilgilerin gizliliğinin önemli olduğunun farkında oldukları belirtilmiştir. Buna rağmen güvenli sanal ortamın varlığını sorgulama ve bu ortamların oluşturulmasında yeterli olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Martin vd. (2018) yürütülen çalışmada dijital kimlik, dijital ayak izi ve siber zorbalığın etkisi ile uygun olmayan sosyal medya konuları üzerine araştırma yapılmıştır. Öğrencilerin çoğunlukla sosyal medyayı iletişim ve sosyalleşme için kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ortaokul öğrencileri ile çalışılan araştırmada öğrencilerin ufak yaşlar itibarıyla sosyal medya kullanımının başladığı, sosyal medya üzerinden arkadaşlarla tanışabildiklerini ve kullanım içeriklerinin ebeveynleri tarafından takip edilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Onursoy (2018) üniversite öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeylerini incelediği çalışmada sanal dünyada “bilgiye ulaşma ve doğrulama, güvenilirlik, içerik üretimi, bilgiyi yönetebilme” alanlarında incelemeler yapılmıştır. İncelemeler sonucunda, öğrencilerin teknolojik kullanımlarının yüksek olduğu ve yeni gelişmelere hızlı uyum sağladıkları

görülmüştür. Bu durumun dijital becerilerinin gelişmiş olduğu anlamına gelmediği araştırmada vurgulanmıştır. Çalışmanın bilinç düzeyinin yüksek olduğu varsayılan üniversite öğrencileri ile yürütülmesi de dikkat çekmektedir. Araştırmada yanlış bilgiler içeren içerikleri ve bir amaç doğrultusunda hazırlanan algısal çalışmaların varlığını fark edebilmenin düşük düzeyde olduğu belirtilmiştir.

Uygulanan eylem planları sonrasında yapılan analizler sonucunda öğrencilerin temel bilgisayar kullanım becerilerini geliştiği ve çeşitli dijital uygulamalar hakkında bilgi edindikleri ve kendi incelemeleri ile uygulamaları kullandıkları tespit edilmiştir. Teknolojik gelişmelerin insan hayatına etkilerini kavradıklarını ve olumlu/olumsuz bağlamda fikir yürütebildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Dijital vatandaşlık ve alt boyutları ile ilgili kavramları öğrendikleri ve dijital okuryazarlık ile ilgili birçok yeni kavramı tanıdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bu sonuçları bakımından çalışmalar incelendiğinde benzerlikler mevcuttur. Aslan (2022) 5. Sınıf öğrencileri ile çalıştığı araştırmasında dijital vatandaşlık ve alt boyutlarına ilişkin bilgi ve becerilerin gelişimi incelenmiştir. Çalışmanın ön algı ve son algı sonuçlarına göre öğrencilerde internetin günlük yaşamda kullanımı ve etkileri hakkında daha geniş bir bakış açısı edindiklerini, dijitalde güvenilir bilgiye ulaşma ile ilgili olarak öğrencilerin site uzantılarına, sitelerin içeriğine dikkat etmesi ve arama motorlarında etkili arama yapabilme ile ilgili cevaplar verdikleri görüldüğü belirtilmiştir. Bilimsel etik hakkında da bilgi edindikleri sonucuna ulaşılmıştır. Dijital vatandaşlık becerilerinin geliştirilmesi için yapılan uygulamalar sonucunda öğrencilerin ders içi ilgi ve motivasyonlarının artması, yazma ve düşünce becerilerin de gelişim olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Sevigen (2022) ise çalışmasında web 2.0 araçlarının kullanılması yönüyle dijital vatandaşlık düzeylerini incelemiştir. Çalışmada dijital vatandaşlık düzeyleri incelenmiş ve orta düzeyde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan diğer ölçümlerde web 2.0 araçlarıyla oluşturulmuş ders içi eğitim sürecinin dijital vatandaşlık öğretiminde olumlu etkisi olduğu sonucuna varmışlardır. Dijital vatandaşlık öğretiminde web araçlarının kullanılmasının akademik başarıya olumlu etkilerinin olması ulaşılan bir diğer sonuçtur. Öğrenci görüşleriyle de web araçları ile hazırlanmış bu eğitimin akademik başarıya olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Tan ve Merey (2021) ortaokul öğrencileri ile çalıştıkları araştırmasında internet kullanımı hakkında öğrenci görüşlerini dijital vatandaşlık açısından irdelemiştir. Araştırma sonunda ise internete erişimlerinin olduğu ve eğlenme amaçlı kullanımın, internet alışverişi yaparken bilinen siteler tercih ettikleri ve hak ve sorumluluklarının farkında oldukları, kim olduğunu bildikleri kişilerle iletişim kurduklarını ve özel bilgilerini kimse ile paylaşmadıklarını ifade

edilmiştir. İnternet suçlarını bilme ve aşırı teknolojik kullanımının fiziksel, sosyal ve psikolojik bazı sonuçlar doğuracağını farkında olduklarını belirlenmiştir. Özer (2022) eğitim oturumları sonucunda öğretmen adaylarının hem dijital vatandaşlık hem de alt boyutlarına yönelik farkındalıklarının ve bilgi, becerilerinde yükselme olduğu sonucuna varmıştır. Karaduman (2011) 6. Sınıf öğrencileri ile dijital vatandaşlık üzerine yürütülen araştırmada öğrencilerin derse olan ilgi ve meraklarında yükselme olduğu ve eğitim sürecinin daha verimli geçtiğini bu durumda akademik başarıya olumlu etki ettiği sonucuna ulaşmıştır. Altiner (2019) araştırmasını İngilizce alanında öğretmen adayları ile çalışmayı yürütmüştür. Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlıklarının araştırma yoluyla geliştirilmesini amaçlamıştır. Araştırma sonunda öğretmen adaylarında dijital okuryazarlıkların da gelişme görülmüştür. Dil öğretiminde teknoloji destekli bir öğretim yolu seçme noktasında dijital, fikir ve tutum olarak değişiklikler yaşandığı araştırma sonucunda ulaşılmıştır. Araştırma da öğretmen adaylarının dijital araç kullanımlarındaki artışı uygulama sürecinde dijital uygulamaları kullanmalarına ve aktif katılım olmasına bağlanmıştır. Araştırma sonunda öğretmen adayları, kendi alanlarında dijital teknolojiyi kullanmaları noktasında bilgi düzeylerini arttığını da ifade ettikleri belirtilmiştir. Zurnacı Parlak (2019) dijital okuryazarlık becerilerinin kazandırılması için senaryo yöntemi kullanılarak oluşturulmuş bir eğiticim süreci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin dijital okuryazarlık seviyelerinde olumlu yönde değişiklik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gündoğdu (2019) ise dijital vatandaşlık eğitimini yaratıcı drama yöntemini kullanarak vermeyi amaçlamıştır. Eğitim öncesinde ve sonrasında uygulanan ölçekten elde edilen sonuçlara göre dijital vatandaşlık alt boyutlarından dijital iletişim, dijital katılım, dijital ticaret boyutlarındaki puan ortalamalarında yükselme olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer boyutlarda ön test puanları istenen düzeyde olmasına karşılık son test puanlarında yine yükseliş olduğu görülmüştür. Dijital vatandaşlık eğitiminde yaratıcı drama yönteminin olumlu etkiler sağladığı görülmüştür. Bucak (2024) çalışmasında sosyal bilgiler dersi kapsamında web 2.0 araçları kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve dijital okuryazarlık becerilerine etkilerini incelemiştir. Araştırma yarı deneysel desen tasarımı ile yönetilen çalışmada web 2.0 araçları ile öğretim yapılan deney grubu, mevcut öğretim programı kullanılan kontrol grubuna göre derse yönelik başarılarında ve okuryazarlık becerilerinde anlamlı değişiklikler meydana geldiği belirtilmiştir. Web 2.0 araçlarına dayalı bir eğitim uygulamasının öğrenmeye fayda sağladığı, ders başarısına olumlu katkıları olduğu ve güvenilir internet kullanımı hakkında geliştirici etki sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öncül (2020) ilkokul öğrencileri ile çalıştığı araştırmasında akran öğretimi yardımıyla dijital vatandaşlık farkındalıklarını geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada öğrencilere araştırma önce ve sonrasında “*dijital vatandaşlık eğitimi programı farkındalık testleri*” uygulanmış ve araştırma sonunda farkındalık test puanlarında olumlu bir etki yaptığı görülmüştür. Bununla birlikte dijital vatandaşlık kavramı ve alt boyutlarıyla ilgili olarak öğrencilerin bilgi sahibi olduğu ve internet ortamında dikkat edilmesi gereken konular hakkında farkındalıkları olduğu sonucuna varılmıştır. Dijital kimliğin varlığı ve bu kimliğin korunabilmesi için şifre gibi güvenlik önlemleri alınması gerektiği, sanal ortamda gezinmek ve yer edinmek, sanal alışveriş, uzaktan eğitim ve katılım hakkında öğrencilerin farkındalıklarının geliştiği belirtilmiştir. Çetin (2023) dijital vatandaşlık tutumlarını incelediği çalışmada öğrencilerin tutumları yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenci tutumları alt boyutlar açısından incelendiğinde en fazla *etik ve sorumluluk* alanında ve takiben *gizlilik/ güvenlik, ticari ulaşılabilirlik, sağlık, okuryazarlık, iletişim ve haklar/ erişim* alanlarında olduğu görülmüştür. Bu çalışmada olduğu gibi diğer dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık hakkında yapılan bu çalışmalarda olumlu değişimlerin olma nedeni tercih edilen uygulamalarda öğrenci merkezli ve öğrenciyi işe koşan etkinlikler geliştirilmesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin dijital kullanımlarında karar verme ve katılım süreçlerine bireysel karar verdikleri düşünüldüğünde uygulamalarda her anlamda aktif olmalarını sağlayacak şekilde düzenlenmeleri önemli görülmektedir. Aynı zamanda bu öğrenci merkezli uygulamalar sınıf içi iletişim, grup çalışmaları ve bireysel anlamda öğrenciye katkı sağladığı çalışmalarda belirtilmiştir (Aslan, 2022; Karaduman, 2011; Bucak, 2024). Son olarak çalışmaların hem tercih edilen yöntemler hem de öğrencilerin bu konu alanı ile ilgili kavramlara maruz kalmaları dijital ortamda daha dikkatli, eleştirel olma eğilimi gösterebileceklerini ve bireysel önlemler alacaklarını düşündürmektedir.

5.3. Öneriler

Bu bölümde çalışmada ulaşılan bulgulara dayanarak uygulamaya, araştırmacılar için ve MEB’e dair öneriler belirtilecektir.

5.3.1. Uygulamaya Dair Öneriler

- Etkinlik kâğıtlarının yanında çeşitli ve farklı yöntem ve tekniklerle ders içerikleri hazırlanması önerilebilir.

- Etkinliklerin hem bireysel hem de grup çalışmaları olacak şekilde yapılması önerilebilir.
- Öğrencilerin kendi deneyimlerini kazanmalarına ve planlama, araştırma, uygulama süreçlerini yönetmelerine izin verecek uygulamalar yapmaları önerilebilir.

5.3.2. Diğer Araştırmalar için Öneriler

- Çalışma farklı kademelerle yürütülebilir ya da ortaokul tüm kademeleri ile çalışılarak bilgi ve beceri düzeyleri karşılaştırılması önerilebilir.
- Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık konuları birçok alanla ilişkilendirilebilecek geniş bir çalışma alanıdır. Bu sebeple farklı değişkenlerle beraber alınarak incelenmesi önerilebilir.
- Literatürde bu alanla ilgili olarak uygulamaya dönük çalışmaların azlığından dolayı farklı araştırma desenleri ile çalışmalar yapılması önerilebilir.
- Eğitimin bileşenlerinden ve farklı gruplarla da çalışabilir. Ya da birden fazla grupta çalışılarak dijital göçmen- dijital yerli eksenin araştırma yapılması önerilebilir.

5.3.3. MEB için Öneriler

- Öğrencilerin bu gelişimleri için ders kitaplarında uygun etkinlikler veya sorularla düşüncelerini yazıya dökmeleri önerilebilir.
- Velilere yönelik eğitimler verilmesi önerilebilir.
- Dijital uygulamaları doğru ve bilinçli kullanma üzerine etkinliklere yer verilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ç. (2015). *Anne ve babaların ilkokul ortaokul ve lise öğrencisi çocukları ile kendilerinin dijital okuryazarlıklarına ilişkin görüşleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Açıl, H. Y. Ö. (2020). *Dijital vatandaşlık öğretiminde kullanılan yöntemlerin 5. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerinin kazanılma düzeyine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.
- Ala-Mutka, K. (2011). Mapping Digital Competence: Towards A Conceptual Understanding. Institute For Prospective Technological Studies. Erişim adresi: http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC67075_TN.pdf
- Aldemir, C., Avşar, M. N. (2020). Pandemi döneminde dijital vatandaşlık uygulamaları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 148-169. ISSN:2148-9963 Erişim adresi: www.asead.com <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1128105>
- Algan, M. (2021). *Öğretmenlerin teknolojik yeterlikleri ile dijital vatandaşlıkları arasındaki ilişki* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 671606).
- Altınar, S. (2019). *İngilizce öğretmen adaylarının dijital okuryazarlıklarının araştırma yoluyla geliştirilmesi*. [Doktora tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 569143).
- Anastasia Gouseti, Isabella Bruni, Liisa Ilomaki, Minna Lakkala, Darren Mundy, Juliana Elisa Raffaghelli, Maria Ranieri, Alice Roffi, Marc Romero & Teresa Romeu. (2021). Critical Digital Literacies Framework For Educators – Detect Project Report 1. Zenodo. Erişim adresi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5070329>
- Aslan, S. (2016). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Fırat, Dicle, Siirt, Adıyaman Üniversiteleri örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 445663).

- Aslan, V. (2022) 5. Sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık becerilerinin geliştirilmesine yönelik bir eylem araştırması. [Yüksek lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 748344).
- Atay, M. C. (2023). *Dijital vatandaşlık eğitime yönelik rehber ve programların incelenmesi ve 2018 sosyal bilgiler öğretim programı ile karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 813400).
- Avrupa Konseyi, (2017). Digital Citizenship Education, Erişim adresi: <https://rm.coe.int/digitalcitizenship-education-working-conference-empowering-digital-ci/1680745545>
- Avrupa Konseyi, (2019). Digital Citizenship Education, Erişim adresi: <https://rm.coe.int/digitalcitizenship-education-working-conference-empowering-digital-ci/168>
- Aydın, F. , Silik, Y. (2018). Teknoloji okuryazarlığı: tarihsel bir betimleme. *İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 107-126. Erişim adresi: <http://ihead.aksaray.edu.tr/tr/download/article-file/612561>
- Aygün, M. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarının incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 587700).
- Bacon, L., and MacKinnon, L. (2016). *Lifelong digital skills development,current picture and future challenges*. Greenwich: University of Greenwich. Erişim adresi: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a82d1d6e5274a2e87dc3246/Skills_and_lifelong_learning_meeting_digital_skills_demand_Bacon_final.pdf
- Bakır, E. (2016). *Sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık seviyelerinin dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre incelenmesi* [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 423159).
- Balcı, A. (2021). *Sosyal bilimlerde araştırma: yöntem, teknik ve ilkeler*. Pegem.
- Balcı, F. (2023). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital okuryazarlık yetkinliklerinin web 2.0 araçları kullanım durumuna etkisi* [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 788562).

- Bawden, D. (2001). Information and digital literacies: a review of concepts. *Journal of Documentation* , 1-28, 57(2):218-259. Doi:[10.1108/EUM0000000007083](https://doi.org/10.1108/EUM0000000007083)
- Bayrakci, S. (2020). *Dijital yetkinlikler bütünü olarak dijital okuryazarlık: Ölçek geliştirme çalışması* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 627541).
- Bearden, Susan M. (2016). *Digital Citizenship: A Community-Based Approach*. California: Corwin Press
- Bennett, E. (2014). Learning from the early adopters: Developing the digital practitioner. *Research in Learning Technology*, 22, 21453. ISSN 2156-7069 Erişim adresi: <https://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/21264/1/Bennett.pdf>
- Bozkurt, A. , Hamutoğlu, N. B. , Liman Kaban, A. , Taşçı, G. ve Aykul, M. (2021). Dijital bilgi çağı: dijital toplum, dijital dönüşüm, dijital eğitim ve dijital yeterlilikler. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 35-63. [ISSN2149-2360](https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/28044/10.51948-auad.911584-1691971.pdf?sequence=1)
<https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/28044/10.51948-auad.911584-1691971.pdf?sequence=1>
- Bucak, A. (2024). *Web 2.0 araçlarının sosyal bilgiler dersinde kullanımının öğrencilerin akademik başarı ve dijital okuryazarlık becerilerine etkisi* [Doktora tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 858749).
- Büyüköztürk, Ş. , Çakmak, E. K. , Akgün, Ö. E. , Karadeniz, Ş. , & Demirel, F. (2021). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem, 1-360.
- Carretero, S., Voarikari, R., Punte, Y. (2017). The digital competence framework for citizens with eight proficiency levels and examples of use. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Erişim adresi: [10.2760/38842 \(online\)](https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC106281)
<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC106281>
- Cevher, S. (2021). Dijital okuryazarlık ve sosyal bilgiler eğitimi. E. Yeşiltaş (Ed.), *Teknoloji ışığında okuryazarlıklar ve sosyal bilgiler eğitimi içinde* (s. 231-255). Pegem Akademi.

- Chen, L. L., Mirpuri, S., Rao, N., & Law, N. (2021). Conceptualization and measurement of digital citizenship across disciplines. *Educational Research Review*, 33, 100379. Doi:[10.1016/j.edurev.2021.100379](https://doi.org/10.1016/j.edurev.2021.100379)
- Covello, S. , and Lei, J. (2010). A review of digital literacy assessment instruments. *Syracuse University*, 1, 31.
- Cuhadar, C. (2020). Dijital haklar ve sorumluluklar. A. A. Kurt ve F. Odabaşı (Ed.), *Pandemi döneminde sınanan dijital vatandaşlık* içinde (s. 221-242). Anı Yayıncılık.
- Çakmak, Z. , Bulut, B. (2019). Digital Literacy İn Social Studies Education. Ed. (Koçoğlu, E.) DOI:[10.14527/9786050370515.06](https://doi.org/10.14527/9786050370515.06)
- Çalışkan, N. (2023). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında dijital vatandaşlık* [Yüksek lisans tezi]. Sinop Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 816135).
- Çetin, E. (2023). *Ortaokul öğrencilerinin dijital vatandaşlık tutumlarının incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 830129)
- Çocuk, H. E. (2020) *Dijital öykü uygulamalarının Türkçe öğretmen adaylarının akademik başarılarına, dijital okuryazarlık ve Türkçe öğretimi öz yeterlik algılarına etkisi*. [Doktora Tezi] Mersin Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 662469).
- Çolak, A., ve Öztürk, T. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 6(2), 367-394. Erişim adresi: <https://doi.org/10.38015/sbyy.1208473>
- Çubukçu, A., Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern and African Journal of Educational Research*, (5), 148-174. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/348158490_Turkiye'de_Dijital_Vatandaslik_Algisi_ve_Bu_Algayi_Internetin_Bilincli_Guvenli_ve_Etkin_Kullanimi_Ile_Artirma_Yontemleri

- Dağ, N. (2012). Vatandaşlığın niteliksel dönüşümü ve vatandaşlık eğitimi üzerine bir betimleme çalışması. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 105-118. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/113349>
- Demir, K. ve Karaca, O. (2020). Dijital sağlık. A. A. Kurt ve F. Odabaşı (Ed.), *Pandemi döneminde sınanan dijital vatandaşlık* içinde (s. 27-56). Anı Yayıncılık.
- Dinlemez, Ş. (2021). *Türkçe öğretmeni adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 668320).
- Ecemmuslu, C. (2022). Dijital çağda çocuk olmak. İ. B. Çelik ve O. Çelik (Ed.), *Farklı disiplinlerin bakış açısıyla dijital dünyada çocuk* içinde (s. 11-26). Eğitim Yayınevi.
- Elçi, A. C. (2015). *Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programına yönelik öğrenci görüşlerinin dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 398241).
- Elçi, A. C. , Sarı, M. (2016). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programına yönelik öğrenci görüşlerinin dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 87-102 Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/364254>
- Erbay. A. (2009). İnsan hakları ve demokrasi açısından yurttaşlık. A.K. Çüçen (Ed.), *International Congress on Intercultural Dialogue and Education Human Beings, Society, Intercultural Dialogue and Education at the Beginnings of the 21st Century* içinde (s.2-7). Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Erdoğan, E. ve Şerefli, B. , (2021). Sosyal bilgiler öğretiminde teknoloji kullanımı: Beş öğretmenin yolculuğu. *Journal of Qualitative Research in Education*, 27, 232- 256. Erişim adresi: Doi:10.14689/enad.27.11 https://www.researchgate.net/publication/353794627_Sosyal_Bilgiler_Ogretiminde_Teknoloji_Kullanimi_Bes_Ogretmenin_Yolculugu
- Ersoy, A. F. (2013). Vatandaşlık: Yeni yaklaşımlarla vatandaşlık ve eğitimi. İ. Acun, B. Tarman ve E. Dinç. (Ed.), *İnsan Hakları Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitimi* içinde (s. 69-90). Pegem Akademi.

- Ersoy, M. (2020). Erken çocukluk döneminde teknoloji ve çocuk. R. F. Ağmaz ve F. Ergüleç (Ed.), *Erken çocukluk eğitiminde dijital teknoloji ve öğrenme* içinde (s. 31-53). Pegem Akademi.
- Eser Akkuş, Dilan. (2017). Türkiye’deki Azınlıkların Dijital Vatandaşlık Pratikleri [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 464457).
- Eshet-Alkalai, Y. (2004). Digital literacy: A conceptual framework for survival skills in the digital era. *Journal of educational multimedia and hypermedia*, (s. 93-106) Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/250721430_Digital_Literacy_A_Conceptual_Framework_for_Survival_Skills_in_the_Digital_Era
- Esmer, B. (2022). Dijital okuryazarlık. H. Akyol ve B. Delican (Ed.), *Yeni okuryazarlıklar; değişen metin algısı ve 21. yüzyıl okuryazarlık türleri* içinde (s. 13-36). Pegem Akademi.
- Farmer, L. (2010). 21. Century standarts for information literacy. *Leadership*, 39(4), 20- 22.
- Ferrari, A. (2013). DIGCOMP: A framework for developing and understanding digital competence in Europe. Sevilla:JRC_IPTS. Erişim adresi: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC83167/lb-na-26035-enn.pdf>
- Filiz, O. (2020). Öğretim Teknolojilerinin Temelleri. Kurt, A. A. , (Ed.), *Eğitimde Web 2.0 Araçları*, (s.115-147). Ankara: Nobel Akademi.
- Gilster, P. (1977). Digital Literacy. New York: Wiley Computer Pub.
- Gleason, B. Ve Gillern, S. (2018). Digital citizenship with social media: participatory pratices of teaching and learning in secondary education. *Educational Technology Society*, 21(1), 200-212. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/322733013_Digital_citizenship_with_social_media_Participatory_practices_of_teaching_and_learning_in_secondary_education
- Göksün, D. O. (2020). Dijital okuryazarlık. A. A. Kurt ve F. Odabaşı (Ed.), *Pandemi döneminde sınanan dijital vatandaşlık* içinde (s. 1-26). Anı Yayıncılık.

- Görmez, E. (2016). Öğretmen adaylarının "Dijital vatandaşlık ve alt boyutları" hakkındaki görüşleri (Bir Durum Çalışması). *Journal Of Turkish Studies*, 11(21), 125-144. Erişim adresi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9870>
- Gültekin, M. (2020). Değişen toplumda eğitim ve öğretmen nitelikleri. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 10(1), 654-700. Erişim adresi: <https://doi.org/10.18039/ajesi.682130>
- Gündoğdu, G. Ç. (2019). *Yaratıcı drama yöntemi ile dijital vatandaşlık eğitimi: Anadolu üniversitesi yabacı diller yüksekokulu örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 579335)
- Gündüz, Ş. ve Akgün, F. (2021). Dijital çağda öğrenci ve öğretmen yeterlilikleri. S. Y. Özelçi ve Y. Yılmaz (Ed.), *Dijital çağda öğretme ve öğrenme içinde* (s. 111-152). Pegem.
- Gürgür, H. (2016). *Eylem Araştırması*. A. Şaban ve A. Ersoy (Ed.) Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri. (s.1-48). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2012). Etkili vatandaşlık eğitimi için bir öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54. Erişim adresi: https://doi.org/10.1501/Asbd_00000000028
- Hague, C., ve Payton, S. (2010). Digital literacy across the curriculum. London: Futurelab.
- Hakdar, E. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital vatandaşlık ve temel teknoloji yeterlilik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Afyonkarahisar ili örneği)* [Yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 749011).
- Heater, D. (2007). *Yurttaşlığın Kısa Tarihi*. (Çeviri: M. Delikara Üst, Ü. Doğanay). İmge Yayınevi.
- Hızmalı, M. (2022). *Üniversite öğrencilerinin dijital veri güvenliği farkındalıklarının dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 741717).
- Hinduja, Sameer ve Patching, Justin W. (2011). Cyberbullying: Identification, Prevention, & Response. Erişim adresi: <https://cyberbullying.org/Cyberbullying-Identification-Prevention-Response.pdf>

- Hobbs, R. (2010). Digital and Media Literacy: A Plan of Action. Washington, D.C: The Aspen Institute.
- International Society for Technology in Education. (2000). National Education Technology Standards for Students. Eugene. Or: Author.
- Ipsos Connect. (2015). Basic Digital Skills. Go ON UK.
- ISTE (International Society for Technology in Education). (2009). Standards for Administrators. Erişim adresi: <https://www.iste.org>
- İnal, K. (2020). *Dijital Çağda Okuryazarlık*. Ankara: Töz yayınları
- JISC. (2011). Developing Digital Literacies: Briefing Paper in support of JISC Grant Funding 4/11. JISC. Erişim adresi: <http://digitalfuturesoer3.pbworks.com/w/file/51851938/Briefingpaper.pdf>
- Johnson, A. P. (2015). *Eylem Araştırması El Kitabı*. (Çev Ed. Yıldız Uzun, Meltem Özten Anay). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kadll, J. H., Kumba B.D., ve Kanamad S.J. (2010). Students perspectives on internet usage: A case study. *Information Studies*, 16(2), 121-130. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/270585588_STUDENTS_PERSPECTIVES_ON_INTERNET_USAGE_A_CASE_STUDY
- Kan, Ç. (2009). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26), 25-30. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/114654>
- Karabulut, B. (2015). Bilgi Toplumu Çağında Dijital Yerliler, Göçmenler ve Melezler. Pamukkale Üniversitesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (21), s. 11-23. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pausbed/issue/34743/384200>.
- Karaduman, H. (2011). *6. sınıf sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin öğrencilerin dijital ortamdaki tutumlarına etkisi ve öğrenme öğretme sürecine yansımaları* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 279893).
- Karaduman, H. ve Öncül, B. (2019). Dijital vatandaşlık ve dijital vatandaşlık eğitimi. C. Öztürk, Z. İbrahimoglu ve G. Yıldırım (Ed). *Kuramsal temeller ve güncel tartışmalar ışığında: 21. yüzyılda vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 123-146). (1. Baskı). Pegem Akademi.

- Karaduman, H. ve Öztürk, C. (2014). Sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin öğrencilerin dijital vatandaşlık tutumlarına etkisi ve dijital vatandaşlık anlayışlarına yansımaları. *Journal of Social Studies Education Research*, 5(1), 38-78. Erişim adresi: <https://doi.org/10.17499/jsser.20331>
- Karahisar, T. (2013). Dijital nesil, dijital iletişim ve dijitalleşen! Türkçe. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 4(12), 71-83. Erişim adresi: <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2013.3.006.x>
- Karakuyu, A. (2023). *Dijital vatandaşlık öğretim programının tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi*. [Doktora Tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 794460).
- Karaoğlu, G. (2022). *Dijital okuryazarlık*. Efe Akademi.
- Kaya, A., ve Kaya, B. (2014). Teacher candidates' perceptions of digital citizenship. *Journal of Human Sciences*, 11(2), 346-361. Erişim adresi: <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/2917>
- Kaya, H. İ. ve Umurberk, M. M. (2022). Öğrenmenin değişimi ve sınıf içi öğretim etkinliklerinin yönetimi. M. Taşdan (Ed.), *Dijital çağda sınıf yönetimi* içinde (s. 69-98). Pegem Akademi.
- Kayalıdere, G. (2021). Dijital vatandaşlık kavramı. K. Çelebi ve B. Kovancılar (Ed.), *Dijital devlet* içinde (s. 137-163). Gazi Kitabevi.
- Kırık, A.M., Bölükbaş, K., Cengiz, G. (2019). Sosyal medya bağlamında dijital vatandaşlık: TRT İstanbul radyosu prodüktörleri üzerinden bir değerlendirme. *Mavi Atlas*, 7(2), 1-27. Erişim adresi: <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.576792>
- Kinzer, C. K. (2010). Considering Literacy and Policy in the Context of Digital Environments. *Language Arts*, 88, 1, 51-61.
- Kocadağ, T. (2012). *Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 321888).
- Koltay, T. (2011). The media and the literacies: media literacy, information literacy, digital literacy. *Media, Culture & Society*, 33(2), 211-221. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1177/0163443710393382>

- Krumsvik, R. J. (2008). Situated learning and teachers' digital competence. *Education and Information Technologies*, 278-290. DOI:[10.1007/s10639-008-9069-5](https://doi.org/10.1007/s10639-008-9069-5)
- Kurt A.A. ve Odabaşı F. (2020). *Pandemi Döneminde Sınanan Dijital Vatandaşlık*. Anı Yayıncılık
- Kuş, Z. (2020). Dijital okuryazarlık ve vatandaşlık. E. Gençtürk ve K. Karatekin (Ed.), *Sosyal bilgiler için çoklu okuryazarlıklar II* içinde (s. 37-62). Pegem Akademi.
- Küslü, F. (2022) *Öğretmenlerin eleştirel dijital okuryazarlık becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. [Doktora Tezi]. Anadolu Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 757361).
- Lubelfeld, Michael, Polyak, Nick ve Caposey, P. J. (2018). Student Voice from Invisible to Invaluable. Maryland: Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc
- Maden, S., Maden, A., ve Banaz, E. (2018). Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitaplarının dijital okuryazarlık bağlamında değerlendirilmesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 685-698.
- Martin, A. (2009). Digital Literacy for the Third Age: Sustaining Identity in an Uncertain World. *eLearning Papers*(12), 1-15.
- Martin, F., Wang, C., Petty, T., Wang, W., ve Wilkins, P. (2018). Middle school students' social media use. *Journal of Educational Technology & Society*, 21(1), 213-224. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/26273881>
- Mertol, H. (2021). Erken çocukluk döneminde teknoloji kullanımı. E. Ömeroğlu, R. Karabulut ve E. Türksoy (Ed.), *Erken çocuklukta dijital eğitim* içinde (s. 1-8). Anı Yayıncılık.
- Metin, Ö. (2021) *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterliklerinin belirlenmesi*. [Doktora tezi]. Giresun Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 701874).
- Milli Eğitim Bakanlığı (2020). *Dijital Okuryazarlık Öğretmen El Kitabı*. Ankara Erişim adresi: <http://cdn.eba.gov.tr/kitap/digital/#p=1>
- Milli Eğitim Bakanlığı, MEB (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar). Erişim adresi: <https://mufredat.meb.gov.tr>
- Mills, G.E. (2013). Action research a guide fort he teacher researcher. USA:Pearson

- Nalbant, F. (2014). Türkiye’de vatandaşlık anlayışının gelişimi [Bildiri sunumu]. *III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi*, 79-93. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/354478539_Turkiye'de_Vatandaslik_Anlayisinin_Gelisimi
- Ng, W. (2012). Can we teach digital natives digital literacy? *Computers& Education*, 59 (3), 1065-1078. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2012.04.016>
- O’Brien, R. (2001). An overview of the methodological approach of action research. R.Richardson (Ed.). *Theory and Practice of Action Research*. Erişim adresi: <http://www.web.net/~ribrien/papers/arfinal.html>.
- Ocak, G. (2020). *Eğitimde eylem araştırması ve örnek araştırmaları*. Pegem Akademi.
- Ocak, G. ve Akkaş Baysal, E. (2020). Eylem araştırması süreci. G. Ocak (Ed.), *Eğitimde eylem araştırması ve örnek araştırmalar* içinde (s. 51-95). Pegem Akademi.
- Ocak, G. ve Akkaş Baysal, E. (2020). Eylem araştırmasını anlamak. G. Ocak (Ed.), *Eğitimde eylem araştırması ve örnek araştırmalar* içinde (s. 1-46). Pegem Akademi.
- Ong, J. W. (2007). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. (S. P. Banon, Çev.) Metis Yayınları.
- Onursoy, S. (2018). Üniversite Gençliğinin Dijital Okuryazarlık Düzeyleri: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 990-1013 Erişim adresi: <https://doi.org/10.19145/e-gifder.422671>
- Öncül, B. (2020). *İlkokul öğrencilerinin dijital vatandaşlık farkındalıklarının akran öğretimiyle geliştirilmesi* [Doktora tezi]. Eskişehir Anadolu Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 623852).
- Özaydın, A., ve Kumral, O. (2021). Digital literacy through digital natives’ eyes. *Journal of Research in Education and Society*, 8(2), 362-377. Erişim adresi: <https://doi.org/10.51725/etad.1008850>
- Özçınar, Ş. M. (2023). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık seviyelerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 797843).

- Özer, Ü. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarına uygulanan dijital vatandaşlık eğitimi programının etkililiği: bir model önerisi* [Doktora Tezi] Sakarya Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 763326).
- Öztabak, M. Ü. (2018). Problemlili internet kullanımı olan ergenlerin internet kullanımına ilişkin duygu ve görüşlerinin incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(15), 1022-1055. Erişim adresi: <https://doi.org/10.26466/opus.419667>
- Öztürk, E. , İbrahimoglu, Z. ve Yıldırım, G. (2020). *Kuramsal temeller ve güncel tartışmalar ışığında 21. yüzyılda vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi*. Pegem Akademi.
- Öztürk, M. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Kastamonu Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 407042).
- Parsak, M. B. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Dijital Vatandaşlık Alt Boyutlarına Göre İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 691211).
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (Çeviri Editörleri: Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Payne, J. L. (2016). A case study of teaching digital citizenship in fifth grade. [Doctoral Thesis]. The University of Alabama Erişim adresi: <https://www.proquest.com/docview/1877914633>
- Peckham, S. (2008). Virginia adds internet safety to the curriculum. *The Education Digest*, 73 (5), 75-76.
- Peker Ünal, D. (2017). Bir Öğretim Programındaki Dijital Vatandaşlık Öğeleri ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Öğelerine Sahip Olma Durumları. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 180-195. Erişim adres: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2160933>
- Polat, E. G. (2011). Osmanlıdan günümüze vatandaşlık anlayışı. *Ankara Barosu Dergisi*, 3, 128-157. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397859>
- Prensky, Marc. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1-6.

- Ribble, M. (2008). Passport to digital citizenship: Journey toward appropriate technology use at school and home. *Learning & Leading with Technology*, 36, 14-17.
- Ribble, M. S., Bailey, G. D., ve Ross, T. W. (2004). Digital citizenship: Addressing appropriate technology behavior. *Learning & Leading with technology*, 32(1), 6-9.
- Ribble, M., Bailey, G. D. ve Ross, T. W. (2004). Digital citizenship: Addressing appropriate technology behavior. *Learning&Leading eith Technology*, 32(1), 7-12.
- Ribble, M., Bailey, G. D. (2011). Digital citizenship in schools. *International Society for Technology in Education*, 15-42.
- Ribble, Michael S. (2006). *Implementing digital citizenship in schools: the research, development and validation of a technology leader's guide* [Doctoral Dissertation]. Kansas State University, Manhattan.
- Richardson, J., ve Milovidov, E. (2019). *Digital citizenship education handbook: Being online, well-being online, and rights online*. Council of Europe. <https://rm.coe.int/16809382f9>.
- Richardson, J., Milovidov, E. ve Schmalzried, M. (2017). *İnternet el kitabı: çevrimiçi dünyada kullanıcıların desteklenmesi*. Council Of Europe Publishing https://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2009/AvrupaKonseyi/hbk_tu.pdf
- Sakallı, H. (2015). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri ile Siber Zorbalık Eğilimlerinin Belirlenmesi. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aydın. Tez no. 394908
- Sari, İ. (2019). Sosyal bilgiler eğitiminde öğretmenlere uygulanan seminer ve öğrencilere yapılan etkinliklerin katkıları bakımından dijital vatandaşlık olgusu (Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi (Türkiye)). Tez no. 581835
- Schmuck, R. A. (1997). *Pratical action research for change*. Arlington Heights, II: SkyLight Professional Development.
- Scott, R.E. (2017). Part 1. If we frame it, they will respond: Undergraduate student responses to the framework for Information Literacy for Higher Education. *The Reference Librarian*, 58(1), 1-18. DOI:[10.1080/02763877.2016.1196470](https://doi.org/10.1080/02763877.2016.1196470)
- Selwyn, N. ve Odabaşı, H. F. (2022). Çocuklar ve gençlerin dijital yaşamla mücadeleleri. H. F. Odabaşı (Ed.), *Dijital yaşamda çocuk içinde* (s. 1-18). Pegem.

- Sevigen, M. (2022). *Sosyal bilgiler dersi öğretiminde web 2.0 araçlarının kullanılmasının öğrencilerin dijital vatandaşlık düzeyine, akademik başarısına ve ders tutumuna etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Tez no. 771441
- Sezen, D. (2011). *Katılımcı Kültürün Oluşumunda Yeni Medya Okuryazarlığı: ABD ve Türkiye Örnekleri*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Tez no. 303755
- Shelley, Mack, Thrane, Lisa, Shulman, Stuart, Lang, Evette, Beisser, Sally ve Mutiti, James. (2004). Digital citizenship: Parameters of the digital divide. *Social Science Computer Review*, 22(2),256-269 DOI:[10.1177/0894439303262580](https://doi.org/10.1177/0894439303262580)
- Sincar, M. (2010). Eğitim fakültesi öğrencilerinin dijital vatandaşlık davranış normlarının incelenmesi. *Proceedings of the 10th International Educational Technology Conference* (s. 26-28).
- Symantec. (2010). *The Norton online family report*. Erişim adresi: <https://nsi.org/ReferenceLibrary/809.pdf>
- Şen, B. G. (2023). *Dijital eğitim ve toplum*. Efe Akademi.
- Tan, B., ve Merey, Z. (2021). Ortaokul öğrencilerinin internet kullanımına ilişkin görüşlerinin dijital vatandaşlık kapsamında incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 162-193. Erişim adresi: <https://doi.org/10.33711/yyuefd.859561>
- Tangül, H., ve Soykan, E. (2021). Comparison of Students' and Teachers' Opinions Toward Digital Citizenship Education. *Frontiers in psychology*, 12 DOI:[10.3389/fpsyg.2021.752059](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.752059)
- Tanoğlu, Ş.(2019). *Resim iş eğitimi öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile dijital teknolojiye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 588605).
- Tatlı, A. (2018). *Öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin bilgi okuryazarlığı ile internet ve bilgisayar kullanım öz yeterlikleri bağlamında değerlendirilmesi* [Doktora Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 509942).

- Tekin, A. ve Özdemir, O. (2019). Dijital ebeveynlik ve güvenli internet kullanımı. M. Savcı, M. Ercengiz ve F. Aysan (Ed.), *Problemlili teknoloji kullanımı içinde* (s. 311-324). Pegem.
- Turan, S. ve Karasu-Avcı, E. (2018). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 28-38. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/638585>
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2023). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Ulutaş, E. (2014). Türkiye'de vatandaşlık ve anayasal süreç. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(1), 73-102. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/17679>
- Uşaklıoğlu, A. Y. (2022). *Dijital hukuk*. Seçkin.
- Uzun, E. (2016). Eylem Araştırması. M. Y. Özden ve L. Durdu (Ed.), *Eğitimde Üretim Tabanlı Çalışmalar İçin Nitel Araştırma Yöntemleri içinde*. (s. 19-35). Anı Yayıncılık.
- Ünal, F. (2019). *Vatandaşlık yaklaşımları*. Pegem.
- Walters, L. M., ve von Gillern, S. (2018). We Learn in the Form of Stories: How Digital Storytelling Supports Critical Digital Literacy for Pre-Service Teachers. *International Journal of Digital Literacy and Digital Competence (IJDLC)*, 9(3), 12-26. Erişim adresi: <http://doi.org/10.4018/IJDLC.2018070102>
- Webster, J. P. (2018). *Teacher perceptions and implementation of digital citizenship curriculum in one-to-one high schools in Missouri* [Doctoral dissertation], Southwest Baptist University. ProQuest Dissertations and Theses Global veri tabanından erişilmiştir (UMI No. 10785394).
- Yaman, C. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 555291).
- Yavuz, E. (2021). Eylem araştırması. M. Çelebi (Ed.), *Nitel araştırma yöntemleri içinde* (s. 86-96). Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yıldırım, Ö. ve Kurşun, E. (2020). İnternet beceri ve türleri. Ş. Sağıroğlu, H. İ. Bülbül, A. Kılıç ve M. Küçükali (Ed.), *Dijital okuryazarlık: araçlar, metodolojiler, uygulamalar ve öneriler* içinde (s. 97-123). Nobel.

Zurnacı Parlak, B. (2019). *Hedefe dayalı senaryolarla dijital okuryazarlık becerilerinin kazandırılması* [Yüksek Lisans Tezi]. On dokuz Mayıs Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 582127).

İNTERNET KAYNAKLARI

GÖRSELLER

URL 1: <https://tr.pinterest.com/pin/179440366390885810/>

URL 2: <https://medium.com/t%C3%BCrkiye/dijitalle%C5%9Fmeye-mecburuz-c13a23fd359a>

URL 3: <https://tr.pinterest.com/pin/73253931416093214/>

URL 4: <https://tr.pinterest.com/pin/704602304170588565/>

URL 5: <https://tr.pinterest.com/pin/810296157945248606/>

URL 6: <https://id.pinterest.com/pin/139541288445918313/>

URL 7: <https://tr.pinterest.com/pin/346003183885315355/>

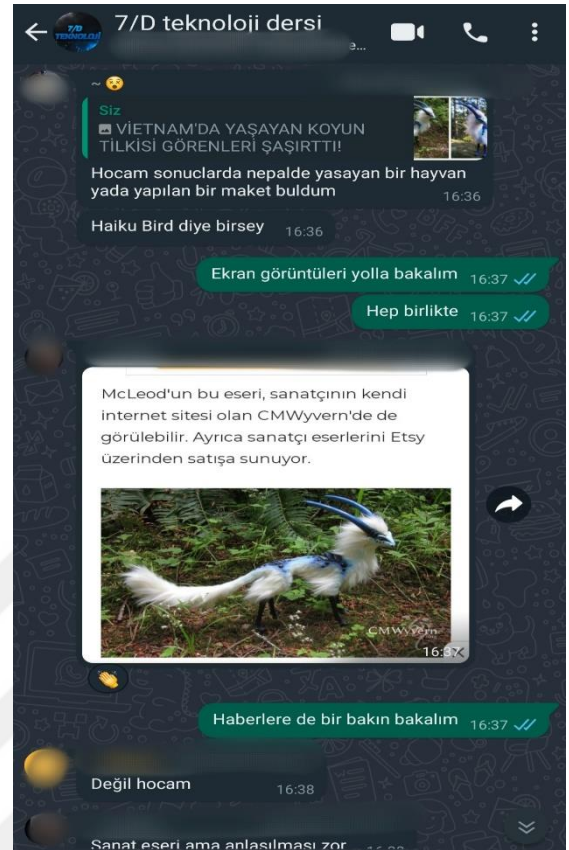
URL 8: <https://www.behance.net/gallery/124065281/Passion-Mirror>

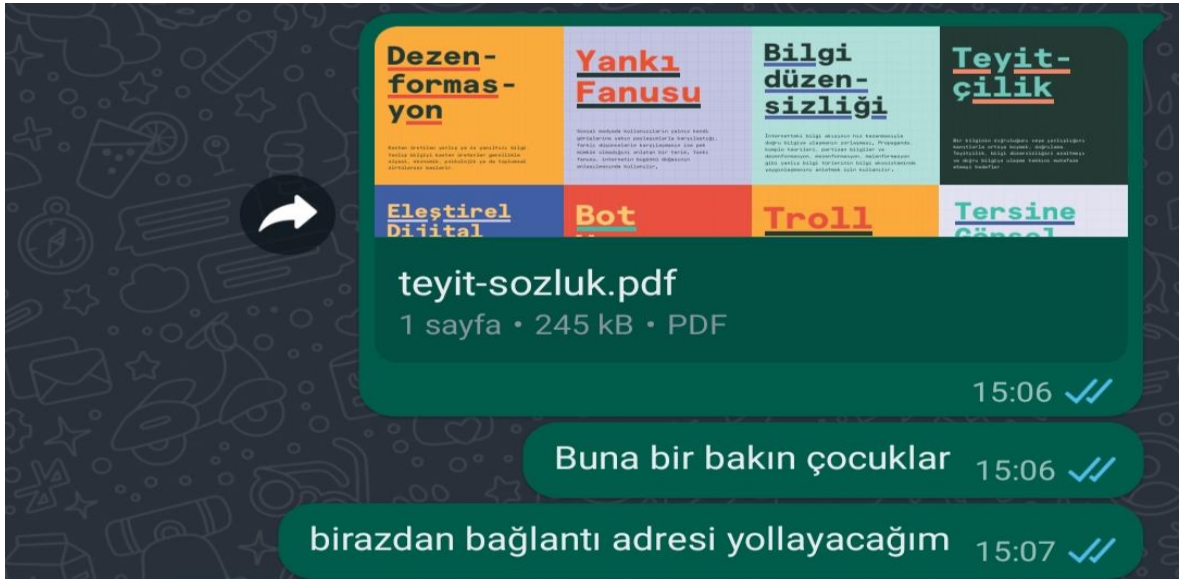
VIDEOLAR

URL 1: <https://www.youtube.com/watch?v=anvTgwqEOWM>

URL 2: <https://www.youtube.com/watch?v=mUtiKpRdCaw&t=2s>

EKLER Çevrimiçi Uygulamalara Ait Görseller

7/10 • 8 Nis 2023 • 1 dakikada okunur

DİKKAT DİKKAT!

Güncelleme tarihi: 16 May 2023

TAZE TAZE ÇALIŞMALAR BURADA :)
BROŞÜR, AFIŞ, LOGO NE ARARSAN BURADA :)

Bu görsellerdeki sözlerden ne anlıyorsunuz? Düşüncelerinizi çok merak ediyorum.

Hadi hemen klavye başına :)

Dur dur deha bittirdi :) Birde bu görsellere bakarsanız! Bu görsellerden neler anlıyorsunuz? Hadi bilgine kuvvet :) Merakla bekliyorum düşüncelerinizi :)

f t in e

9 görüntüleme 0 yorum 1

7/10 • 16 May 2023 • 1 dakikada okunur

HEY ! ELİMDE KOMİK BİR ŞEYLER VAR :) BERABER GÜLELİM Mİ?

Karikatürleri kim severiz ki! Hele birde limon ile zeytini :)
Neler yapıyorlar birlikte bakalım mı?
Ah bu teknoloji bayımıza dert mi yoksa fayda mı? Ne dersin :)

Sinekler görüldüğü kadar masum değiller mi acaba? Robotik sineklerden nasıl korunabiliriz? Düşüncelerimizi bilebilir mi? Kaydedilebilir mi?

f t in e

6 görüntüleme 0 yorum 1

7/10 • 15 May 2023 • 1 dakikada okunur

DİJİTAL VATANDAŞLIK VE OKURYAZARLIK İLE İLGİLİ TÜM KAVRAMLAR

Dijital okuryazarlık ve vatandaşlık nedir? Dijital okuryazar bir vatandaş nasıl olur? Kime denir? Nelere dikkat etmeliyiz?

Dijital okuryazar olmadan dijital vatandaş olabilir miyiz? Dijital vatandaşlık ve okuryazarlık arasındaki ilişki nasıldır?

Aklınızda deli sorular :)

O zaman cevaplar yorumlara :)

TEKNOLOJİ.pptx
PPTX dosyasını indir • 3.04MB

ÜRETİM, TÜKETİM, DAĞITIM.pptx
PPTX dosyasını indir • 9.80MB

dijital okuryazar vatandaş.pptx
PPTX dosyasını indir • 10.22MB

f t in e

2 görüntüleme 0 yorum 1

7/10 BURADA!

DIJİTAL DÜNYAM

Tüm Merak Edilenler

7/D HAKKINDA

Biz Kimiz?

Dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık kavramlarını öğrenen bir topluluğuz. Dijital dünyanın dinamiklerini öğrenme, sorgulayan ve bu dünyada doğru bir konumda olmağa çalışıyoruz.

Dijital okuryazar bir birey dijital vatandaşdır da diyerek çıktığımız bu yolda bu özelliklere nasıl sahip bir birey nasıl davranır? İnternette nasıl kullanılır? sorularına cevap arıyoruz.

f t in e

EKLER Ders Planları

ETKİNLİK ADI	ETKİNLİK SÜRECİ
Çevrimiçi Kimliklerle Dedektif Kişilikler	KAZANIM VE GÖSTERGELER: SB. 7.1.4. İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir. MATERYALLER: Tahta, etkinlik kâğıtları BECERİ: Dijital Hukuk, Dijital Güvenlik, Dijital Okuryazarlık DEĞER: Saygı, Sorumluluk ÖĞRENME SÜRECİ: Öğretmen sınıfa materyallerin olduğu dosyalar ile giriş yapar. (Dikkat) Öğrencilerle iletişim araçları ve kullanımları hakkında konuşulur. (Ön bilgilerin hatırlatılması) “Kullandığımız iletişim araçları nelerdir? İletişim araçlarını kullanırken nelere dikkat ediyoruz? Dijital ortamlarda sahip olduğumuz hak ve sorumluluklar var mıdır?” Soruları yöneltilerek cevaplar alınır. Öğrenciler hedeften haberdar edilir. “Bugünkü dersimizde iletişim araçlarını kullanırken nelere dikkat etmeliyiz ve hak ve sorumluluklarımızın neler olduğunu öğreneceğiz.” Ardından etkinlikler uygulanır. “Derste öğrendiğimiz bilgiler güvenli internet kullanan ve dijital hak ve sorumluluklarımızın neler olduğunu bilen dijital vatandaşlar olmamızı sağlayacak. Ayrıca derste yapacağımız uygulamalarda bu bilgilere ihtiyacımız olacak.” Etkinlik 1 Dijital ayak izi, siber izler ile ilgili animasyon izletilir. (Video 1: https://www.youtube.com/watch?v=anvTgwqEOWM) Soru- cevap yapılır. - İzlediğiniz animasyonda anlatılmak istenen nedir? Size ne düşündürdü? Etkinlik 2 Dijital hak ve sorumluluk konusu ile ilgili örnek olay akıllı tahta da açılır. (Video 2: https://www.youtube.com/watch?v=mUtiKpRdCaw&t=2s) Örnek olay ile ilgili sorular öğrencilere sorulur. - İzlediğiniz videoda yanlış davranışlar nelerdir? - İzlediğiniz videoda doğru davranışlar nelerdir? - Günlük hayatta siz bunlara ne kadar dikkat ediyorsunuz? - Çevrenizdeki kişilerin bunlara dikkat ettiğinizi söyleyebilir misiniz? - Siz sosyal medya paylaşımlarınıza dikkat ediyor musunuz? - Alışveriş yaparken nelere dikkat ediyorsunuz? - Teknolojik aletlerinizde aldığınız güvenlik önlemleri nelerdir? Sorular yardımıyla tartışma ortamı oluşturulur. Tartışma esnasında ulaşılan sonuçlar tahtaya yazılır. DEĞERLENDİRME: Öğrencilerin ders içinde konuşulanları düşünceleri istenerek etkinlik kâğıtlarındaki boş “dijital kimlikler” doldurtulur. - Aşağıdaki dijital kimlikte yer alan kare kodun hangi bilgiler içerebileceğini düşünün. Boş kısmı kare kod ve dijital kimlikte yer alabilecek bilgilere göre doldurun.

ETKİNLİK ADI	ETKİNLİK SÜRECİ
	KAZANIM VE GÖSTERGELER: SB.7.4.1.Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler. MATERYALLER: Tahta, etkinlik kâğıtları, durum/rol kartları BECERİ: Dijital Erişim, Dijital Sağlık, Dijital Okuryazarlık DEĞER: Duyarlılık, Saygı, Empati ÖĞRENME SÜRECİ: Öğretmen sınıfa materyallerin olduğu dosyalar ile giriş yapar. (Dikkat) Öğrencilerle bilginin değişim ve sürekliliği hakkında konuşulur. (Ön bilgilerin hatırlatılması) “Teknolojinin gelişmesiyle bilgiye ulaşım hızımız ve bilgiyi depolama yöntemlerimiz de farklılıklar oldu. Bu değişikliklere örnekler verebilir misiniz?” Öğrenciler hedeften haberdar edilir. “Bugünkü dersimizde bilginin üretilmesinde, paylaşılmasında ve saklanmasında meydana gelen değişimleri konuşacağız.” Ardından etkinlikler uygulanır. “Derste öğrendiğimiz bilgiler teknolojik gelişmelerin bilginin üretilmesinde ve paylaşımında nasıl etkilendiğini konuşurken günümüz şartlarını daha iyi değerlendirebileceğiz.” Öğrencilerle drama yapılır. Etkinlik 1 (Isınma): Öğretmen tarafından hazırlanmış, soru/cevap kâğıtları öğrencilerin derse gelmeden anne/babaları ile doldurmaları istenir. - Kısaca kendinizi tanıtır mısınız? - Hangi teknolojik aletleri kullanıyorsunuz? Kullandığınız teknolojik aletleri ne amaçla kullanıyorsunuz? - Çevrimiçi alışveriş ve internet bankacılığı gibi uygulamaları kullanıyor musunuz? Kullanımını tavsiye eder misiniz? - Kamu kuruluşlarının sağladığı elektronik hizmetleri kullanıyor musunuz? - Arkadaşlarınızla hangi araçlarla iletişim kuruyorsunuz? Mesajlaşma programlarını kullanıyor musunuz? - Merak ettiğiniz bir bilgi/soru hakkında internet üzerinden araştırma yapıyor musunuz? Nelere dikkat ediyorsunuz? - Akıllı telefonu, sosyal medya ve arama motorlarını kullanmayı ne kadar sürede öğrendiniz? Kullanım şeklinizi hızlı, orta, yavaş olarak tanımlarsanız nasıl tanımlarsınız? - Kullandığınız teknolojik aletlerde bir bilgiyi saklanması ve korunması için neler yapılabilir? Bu konu hakkında düşünceleriniz nelerdir? Soru/cevaplar öğrencilerle beraber incelenir. Sorulara bu kez öğrencilerin cevap vermesi istenir. Öğrenci cevapları ve ebeveyn cevapları tahtaya yazılır. Çıkan sonuç dijital yerli ve dijital göçmen kavramları çerçevesinde tartışılır. Etkinlik 2 (Canlandırma) Dört gruba ayrılmış öğrencilere durum/rol kartları dağıtılır. - Ahmet ve arkadaşları münazara yarışması için hazırlık yapıyorlar. Münazara konuları hakkında araştırma yaparlarken Ahmet şöyle dedi: “ Biz araştırma yapmak istediğimizde bilgisayar, telefon, tablet ne olursa merak ettiğimiz şeyi yazıp hemen öğrenebiliyoruz. Kitaplara bile artık internetten ulaşabiliyoruz. Eskiden insanlar ne yapıyorlardı?” - Tuğçe ödevi için araştırmasını tamamlamış ve araştırma özetini dijital ortam da derleyerek kaydetmiştir. Kardeşi ile bilgisayarı ortak kullanmaktadırlar. Bilgisayarın yavaşladığı için format atmaya karar verdikleri için kardeşi Efe bilgisayarı formatlamıştır. Odaya Tuğçe gelmiştir. Ödevini bilgisayara kaydettiğini söylemiştir. Efe ona sordu: “ Ödev dosyasını yedeklememiş miydin?” “Hayır, ne yapabiliyordum ki?” - Aslı derste izlediği videoya yeni şeyler öğrenmiştir. İzledikleri onu çok şaşırtmıştır. Videonun beğendiği bölümleri sosyal medyada da paylaşmak istemiştir. Videonun seçtiği kısımlarını kesip birleştirerek paylaşmıştır. Sosyal medyada bir hayli fazla takipçisi vardır. Aslının paylaştığı video orijinalinde anlatılmak istenenden uzaklaşmıştır. Videoyu daha önce izleyen takipçileri tepki gösterirken belli bir kısımda böyle bir şey yapmayacağını söyleyerek aslıya destek çıkıyorlardır. Aslı tüm bu olanlara çok şaşırmış ve arkadaşlarının yanına giderek onlara başından geçeni anlatıp şöyle demiştir:“ Ben şimdi ne yapmalıyım?” - Murat ve arkadaşları Türkçe dersi için bir öykü yazmaya çalışıyorlardı. Ama istedikleri değişik ve farklı bir konu bulmaktı. O sırada keremin aklına bir fikir geldi. Arkadaşlarına: “ Madem öyle ana karakterimiz geçmişten günümüze gelsin. Zaman yolculuğu yapsın yani. Şu anki teknolojinin ne kadar geliştiğini görür

	ve bizde başına gelenleri yazarız, işte. Murat ve diğerleri fikri beğenmişlerdi. Ama murat sormadan edemedi: “Günümüze gelecekte biri gelse nasıl olurdu?” Hazırlık sürecinden sonra öğrencilerin doğaçlama olarak duruma uygun rol yapmaları istenir. Etkinlik 3 (Değerlendirme) Öğrencilere “ben dijital okuryazarım” ekinlik kâğıtları dağıtılır. Etkinlik kâğıtlarında günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri örnek durumlar verilmiştir. Bu örnek durumların karşısına dijital okuryazar bir bireyin yapması veya yapmaması gereken durumları nedenleri ile belirtmeleri istenir. DEĞERLENDİRME: Öğrencilere “Rota oluşturuldu: Sanal Dünya” etkinlik kâğıdı dağıtılır. Etkinlik kâğıdında “Sanal bir dünyada dijital vatandaş olduğunı düşün. Sanal dünyada düzeni sağlamak için aşağıdaki birimler kurulmuştur. Bu birimlerde çalışan biri olduğunı düşünürsen görevlerin neler olabilir?” yönergesi verilir. Dijital vatandaşlık ve alt boyutları etkinlik kâğıtlarında birim olarak belirtilmiştir.
--	---

ETKİNLİK ADI	ETKİNLİK SÜRECİ
Bakkaldan Markete	KAZANIM VE GÖSTERGELER: SB. 7.5.2. Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir MATERYALLER: Tahta, etkinlik kâğıtları, karikatür görselleri BECERİ: Dijital Ticaret, Dijital İletişim, Dijital Okuryazarlık DEĞER: Duyarlılık ÖĞRENME SÜRECİ: Öğretmen sınıfa materyallerin olduğu dosyalar ile giriş yapar. (Dikkat) Öğrencilerle teknolojik gelişmelerin sosyal ve ekonomik etkileri hakkında konuşulur. (Ön bilgilerin hatırlatılması) “Teknolojinin gelişmesiyle hayatımızın birçok alanda bu durumdan etkilendi. Sosyal ve ekonomik alanlarda ne gibi etkiler söz konusu olabilir?” Öğrenciler hedeften haberdar edilir “Bugünkü derste sosyal ve ekonomik hayatımızda teknolojinin etkilerini konuşacağız. Dikkat etmemiz gereken hususlar neler olabilir? Hep birlikte öğreneceğiz.” Ardından etkinliğe uygulanır. “Bugün konuşacağımız şeyler her ne kadar bilsek de yapmayı unuttuğumuz tedbirler diyebiliriz. Bu ufak tedbirlerin dijital hareketlerimizde önemli olduğunu göreceğiz.” Etkinlik 1 Akıllı tahta yardımıyla belirlenen görseller tahtada öğrencilere gösterilir. Görseller hakkında soruları cevaplandırmaları istenir. - Görseller ne anlatıyor? - Görseller size ne düşündürüyor? - Görsellerde verilmek istenen fikre katılıyor musunuz? Neden? Sorular yardımıyla tartışma başlatılır. Tartışma sonuçları tahtaya yazılır. Etkinlik 2 Öğrencilere dört gruba ayrılmalrı istenir. Ve öğrencilere etkinlik kâğıtlarında yer alan bölüme karikatür çizmeleri ya da karikatür diyalogları yazmaları istenir. Grup sözcüsü karikatürü grup adına sınıfa anlatır. Karikatürler hakkında soru-cevap yapılır. DEĞERLENDİRME: Etkinlik kâğıtlarında yer alan görselden yola çıkarak üretim teknolojilerin hayatımızı nasıl etkilediği ile ilgili metafor yazmaları istenir.

ETKİNLİK ADI	ETKİNLİK SÜRECİ
Dijital Esnaf	KAZANIM VE GÖSTERGELER: SB.7.5.6. Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder. MATERYALLER: Tahta, etkinlik kâğıtları, görsel ve videolar BECERİ: Dijital Ticaret, Dijital İletişim, Dijital Okuryazarlık DEĞER: Duyarlılık ÖĞRENME SÜRECİ: Öğretmen sınıfa materyallerin olduğu dosyalar ile giriş yapar.(Dikkat) Öğrencilerle teknolojik gelişmelerin sosyal ve ekonomik etkileri hakkında konuşulur. (Ön bilgilerin hatırlatılması) “Dijital teknolojilerin gelişmesi günümüzde üretimi nasıl etkilemiştir? İnsanların tüketim davranışları değişmiş midir?” Öğrenciler hedeften haberdar edilir. “Bugünkü derste dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim davranışlarını ve bu sektörleri nasıl etkilediğini konuşacağız” Ardından etkinlikler uygulanır. “Bugün öğreneceklerimizle dijital teknoloji alanındaki gelişmeler hayatımıza fayda sağlıyor mu? Biz bu faydaları ne kadar etkin kullanabiliyoruz, konuşacağız.” Etkinlik 1 Teknolojinin üretim, dağıtım, tüketimi nasıl etkilediği ile ilgili görseller bir slayt yardımıyla tahtaya yansıtılır. Görseller hakkında sorular öğrencilere sorulur. (sanal alışveriş, internet bankacılığı, https, SSL sertifikası, 3D secure, DİTAP) - Görsellerdeki uygulamaları ve sembollerin ne olduğunu biliyor musunuz? - Görsellerdeki uygulama ve sembolleri günlük yaşamınızda kullanıyor musunuz? - Bu uygulamaların ne için kullanıldığını hakkında bilginiz veya tahmininiz var mı? Cevaplar tahtaya yazılır. Ve tartışma ortamı oluşturulur. Tartışma sonucunda değişen cevaplar tahtada belirtilir. Etkinlik 2 Öğrenciler dört gruba ayrılır. Gruplara öyküler dağıtılır. - Kardeşine karne hediyesi almak isteyen Merve, arkadaşının bilgisayarı üzerinden sanal alışveriş uygulamasına girerek kardeşine oyuncak beğenmiştir. İsteddiği ürünü bulduğu için siparişi vermiştir. O sırada ders saati geldiği için apar topar kalkıp derse gitmişlerdir. Merve kardeşine aldığı hediye eline ulaştığında kardeşinin nasıl mutlu olacağını düşünmektedir. Ders bittikten sonra eve gelen Merve telefonuna gelen mesajlara anlam veremez. Sanal alışveriş uygulamasından adına sipariş verilmektedir. Merve ne olduğunu anlamak için hemen arkadaşını arar. “Alo, ne oldu biliyor musun? Çok şaşkıyım. Şimdi internet üzerinden alışveriş yaptığımla ilgili mesaj aldım. Bu nasıl olur?” - Ali bey iş arkadaşının terfi haberini duyar duymaz ona bir hediye sipariş etmek istemiştir. Ama işten çıkıp arkadaşlarıyla da buluşacağı için pek vakti yoktur. Hemen telefonundan sanal alışveriş uygulaması üzerinden onunda beğeneceğini düşündüğü kahve bardağı ve ajanda seçmiş ve sipariş etmiştir. Sipariş verirken hızlıca seçtiği içinde mutlu olmuştur. Çünkü vakit kaybetmeden arkadaşlarının yanına gidebilecektir. Ertesi gün olmuş ve Ali Bey iş yerine gelmiştir. Arkadaşına selam vermiştir. Arkadaşı selamına karşılık vermiş ve onu yanına çağırıştır. Ali Bey arkadaşının elindeki açık kutuyu görünce anlam verememiştir. Kutunun içinde bir abaküs vardır. Altında adının yazdığı bir tebrik kartı vardır. “Ali, tebrik edip hediye aldığın için teşekkür ederim. Ama çok şaşkıyım. Bu ne anlama geliyor?” - Zeynep’in telefonu çalmıştı. Arayan arkadaşındı. Kafeteryada olduklarını söylemiş ve onu da davet etmişti. Zeynep de hazırlanıp yanlarına gitmek için yola koyulmuştu. Arkadaşlarının yanına giderken akıllı telefonda sosyal medya da vakit geçiriyordu. Karşısına çıkan bir reklama tıklamış ve sayfada gezinmeye başlamıştı. Sitede dikkatini çeken ve beğendiği bir sürü ürün vardı. Karşısına çıkan bildirim ekranında siteye üye olursa aldığı bir ürün yanında ikincisinin bedava geleceği yazıyordu. Zeynep de bu fırsat kaçmaz deyip siteye üye oldu. Üye olurken kişisel bilgilerini, adres, telefon, mail adresi ve kart numarası bilgilerini girdi. Yeni bir sayfaya yönlendirilmişti ama sayfada bir şey yoktu. Siteyi tekrar girmeye çalışsa da ulaşamadı. Bu sırada arkadaşlarının yanına gelmişti. Onlara; “Yolda gelirken bir sayfaya üye oldum. Ama neler oluyor, anlamıyorum. Tüm bilgilerimi girdim ama şimdi sayfaya ulaşamıyorum. Şimdi ne yapacağım?” - Semra, internetten daha uygun fiyatlı olduğu için bir mini fırın sipariş etmiştir. Ama aylar geçmesine rağmen siparişi eline ulaşmamıştır. Sipariş ettiği sitede sadece bir telefon numarası vardı. Numarayı defalarca aramasına rağmen ulaşamıyordu. Durumu sosyal medyadan dile getirmişti. Yine bir şey değişmedi. Bir arkadaşı bu tarz durumları yazıldığı internet sitelerin olduğunu bir denemesini önermişti. Web sitesine de yazmasına rağmen herhangi bir gelişme yaşanmadı. Semra, arkadaşına; “Verdiğin tavsiye için teşekkürler. Halen bir gelişme yok. Gerçekten ne yapacağımı bilemiyorum. Sence ne yapmalıyım?” Öğrencilerin öyküleri tamamlamaları istenir. Öyküler tamamlandıktan sonra sınıfta grup sözcüsü tarafından okunur. DEĞERLENDİRME:

	Öğrencilere dijital teknolojinin barındırdığı riskler ve önleyici tedbirlerin neler olabileceğini düşünerek broşür tasarımları istenir.
--	---

ETKİNLİK ADI	ETKİNLİK SÜRECİ
Tahmin Et – Araştır – Bul	KAZANIM VE GÖSTERGELER: SB. 7.1.3. Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır. MATERYALLER: Tahta, etkinlik kâğıtları BECERİ: Dijital Etik, Dijital Okuryazarlık DEĞER: Duyarlılık, Dürüstlük ÖĞRENME SÜRECİ: Öğretmen sınıfa materyallerin olduğu dosyalar ile giriş yapar. (Dikkat) Öğrencilerle teknolojik gelişmelerin sosyal ve ekonomik etkileri hakkında konuşulur. (Ön bilgilerin hatırlatılması) “Her türlü medya aracının hayatımızla iç içe olduğu ve medyadaki çoğu gelişmeden etkilendiğimizi söyleyebiliriz. Mesela haberler. Gün içinde birçok haber karşımıza çıkıyor. Tüm bu haberler doğru bilgiyi mi içeriyor? Sizce yanlış veya yanıltıcı haberler neden konur?” Öğrenciler hedeften haberdar edilir. “Bugünkü derste medyanın hayatımızdaki etkilerini incelerken neler doğru neler yanlış bunları konuşacağız.” Ardından etkinlikler uygulanır. “Gün içinde medya araçlarını kullanırken ne kadar doğru/yanlış paylaşımlara, bilgilere, haberlere denk geliyoruz. Bunlara ne tepkiler veriyoruz. Tüm bunları yeniden gözden geçireceğiz.” Etkinlik 1 Akıllı tahta yardımıyla bir haber kesiti tahtaya yansıtılır. Haber hakkında soru-cevap yapılır. - Haberin doğruluğu hakkında ilk görüşünüz nedir? - Karşılaştığınız haberleri okuduktan sonra doğruluğu üzerine araştırma yapar mısınız? - Karşılaştığınız haberleri okuduktan sonra başkasıyla paylaşır mısınız? Haberin doğru/yalan haber olduğu hakkında tartışılır. Etkinlik 2 Öğrencilere dijital tablo etkinlik kağıdı dağıtılır. Dağıtılan kavram tablosundaki kavramları ne anlama geldiklerini veya ne çağrıştırdığını yazmaları istenir. Kavramlar: Oltalma, yankı fanusu, şüphe kası, doğruluk dürtmesi, dijital esenlik, dijital okuryazarlık, deep fake, tık tuzağı, dezenformasyon, propaganda, bot hesap, troll hesap, tersine görsel arama, dijital güvenlik, dijital hak ve sorumluluklar, teyitçilik DEĞERLENDİRME: Öğrencilere belirtilen soru yöneltilerek cevaplarını yazmaları istenir. “Sanal dünyada çalışan bir güvenlik görevlisi olduğunuzu düşünün. Göreviniz sahte/yanlış ve doğru/güvenilir bilgileri birbirinden ayıklamak ve karışmalarını önlemek. Sahte ve güvenilir bilgiyi/içeriği nasıl belirlerdiniz? Yanlış bilgiyi/içeriği fark edemezseniz sonuçları neler olur?”

EKLER Çalışma İzinleri

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-255140
Konu : 20/10 Rukiye GÜLMEZ

15.06.2023

Sayın Rukiye GÜLMEZ

İlgi : 31.05.2023 tarihli ve E--000-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Eğitim Araştırmaları ve Yayın Etik Kurulu'nun 14.06.2023 tarihli ve 20 sayılı toplantısında alınan "10" nolu karar ile Rukiye GÜLMEZ'in başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Murat İSKENDER
Eğitim Araştırmaları ve Yayın Etik
Kurulu Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: BSRKHCFK9E Pın Kodu: 73172

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5783&eD=BSRKHCFK9E&eS=255140>

Adres:Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:

sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr

Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31

e-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan

Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

KARAR

10. Rukiye GÜLMEZ'in “ Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Okuryazarlık ve Dijital Vatandaşlık Becerilerinin İncelenmesi ve Bu Becerilerin Geliştirilmesine Yönelik Etkinlik Örneklerinin Hazırlanması ” başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Rukiye GÜLMEZ'in “ Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Okuryazarlık ve Dijital Vatandaşlık Becerilerinin İncelenmesi ve Bu Becerilerin Geliştirilmesine Yönelik Etkinlik Örneklerinin Hazırlanması ” başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

T.C.
SAKARYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-29065503-44-93544988
Konu : Anket Uygulama (Rukiye GÜLMEZ)

03/01/2024

VALİLİK MAKAMINA

Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi EABD Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans programı Y207049010 numaralı öğrencisi Rukiye GÜLMEZ'in yüksek lisans tez araştırması kapsamında; "Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Okuryazarlık ve Dijital Vatandaşlık Becerilerinin İncelenmesi ve Bu Becerilerin Geliştirilmesine Yönelik Etkinlik Örneklerinin Hazırlanması" konulu uygulama yapma talebi adı geçen üniversitenin 306359 sayılı yazısı ile Müdürlüğümüze bildirilmiştir.

Söz konusu çalışmanın ekteki değerlendirme formunda belirtilen okullarda eğitim öğretimin aksamamasına mahal vermeden gönüllülük esasına dayalı olarak, okul yönetiminin belirleyeceği zaman ve şartlarda 2023-2024 eğitim öğretim yılında uygulanması, çalışmada sadece ekteki mühürlü soruların kullanılması ve yasal gerekliliğin ilgili okul müdürlüğünce yerine getirilmesi kaydıyla Müdürlüğümüze uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ebubekir Sıddık SAVAŞCI
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
Murat KARASU
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Resmi Daireler Kampüsü B Blok 54290 Adapazarı/SAKARYA

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No : 0 (264) 251 36 14

Bilgi için: Gizem KOÇ

E-Posta: aske54@meb.gov.tr

Unvan : Büro Personeli

Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

İnternet Adresi: sakarya.meb.gov.tr

Faks: 2642513611

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden **0a4d-f5aa-3ffc-8a24-59c6** kodu ile teyit edilebilir.